R. P.

ANTONII RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI SOCIETATIS IESV, SACRÆ THEOLOGIÆ Professoris,

COMMENTARII

IN LIBROS ARISTOTELIS STAGIRITAE DE COELO & Mundo: vnà cum dubiis & quæstionibus in Schola agitari solitis.

NVNC PRIMVM IN GERMANIA EDITI.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Apud Ioannem Crithium sub signo Galli.

ANNO M. D. CXVII.

ILLVSTRISSIMO D.

D. LVDOVICO DE VELASCO,

SANCTI IACOBI EQVITI, SALINARVM Marchioni, & Regij Indiarum Senatus Præſidi digniſſimo.

SApientes illi quibus olim è Lycæo in ſuperûm domos ſcandere cura & ſtudium fuit, cum viderent cæleſtes orbes ipſa magnitudine pene immenſos, certis ſemper, & perpetuis itineribus circumuehi, hominem finxere, qui cum in cælorum medio ſupinus decumberet, caputque in Polo Antarctico, pedes in Arctico haberet, dextera tamen vniuerſam illam machinam rata & iugi vertigine circumuolueret. En illuſtriſſime Princeps, ſi anteactæ vitæ tuæ res præclarè geſtas, ſi magiſtratus eximios, ſi maiorum nobilitatem nulli ſecundam expendamus, germanum planè & verum tui ipſius ſymbolum: cum enim genus regium ab illuſtriſſima Comitum ſtabuli, apud noſtrates familia deducas, ſupra terræ filios non modicum in cælum aſſurgis, proauitamque nobilitatem ipſis aſtris vix terminas: hanc per tot rerum diſcrimina, per caſus varios excelſiorem efficis, dum Salmanticenſem Academiam ſtudijs tuis illuſtras, dum Germaniam, Angliam, Belgium, & Italiam, primis tuæ militiæ rudimentis nobilitas, dum clariſſima apud magnum Hetruriæ ducem legatione fungeris, dum Mexicanas prouincias victricibus armis in pacem redigis: ſed poſt tanta virtutum tuarum præludia dign[illegible] reipublicæ molem, & vagos terreni huius cæli orbes in communem vtilitatem moueres. Hinc factum vt prudentiſſimus Hiſpaniarum Rex Philippus Secũ-

dus te vtrique polo præfecerit, dum modo nouæ Hispaniæ Proregem, modo Peruanæ Prouinciæ constituit: sic polos Arcticum, & Antarcticum complexus, in morem illius peripatetici hominis vtrumque polum gladio rexisti, prudentia moderatus es: sic ipse immotus, & pene decumbens vastas illas regiones æquali, & iustissimo motu ad nutum Regis tui, ad populorum salutem mouisti. Nec his tantis terminis virtus tua circumscripta est, sed tertio maximus Rex noster Philippus Tertius te eiusdem nouæ Hispaniæ Proregẽ creauit, quod tibi iure veluti hæreditario debebatur: præfuit enim eidem nouæ Hispaniæ genitor tuus, nullis non sapientiæ bellique laudibus insignis D. Aloysius de Velasco, & rebus eam præclarissimis domi belliq; gestis illustrauit, cuius merita cum tu nouo quodam auctario compleres quodammodo, & perficeres, ne tantæ virtuti deesset, te munificus Rex, Salinarum Marchionatus titulum multis tuarum virtutum titulis adiunxit, & Regio Indiarum Cõsilio Præsidem designauit, vt quas pedibus regiones obieras, & armis defenderas, nunc consilij tui æquamine, directione, imperio tuearis, sic vtrumque polum mouens, sic omnibus salutem recto cœlestis prudentiæ motu inuehens, veri illius peripatetici, sed ficti hominis effigiem nobis expressisti.

Sed quorsum hæc ad nostri Philosophici libri dedicationem? planè nulli aliena videri debent, si librum hunc, posthumam Patris Antonij Rubii prolem esse consideret: ille enim à primo tui Mexicani regiminis exordio, tibi semper à consilio, semper in delicijs: nec annorum progressu mutuus iste inter vtrumque amor consenuit, sed vegetiori ætate adoleuit indies, dum tantum virum Indicis rebus gerundis Prorex admisces, dum sacris eius concionibus frueris, cum mira sacram Theologiam docentis eruditione pasceris, & magni Pompeij æmulus nostri Philosophi Aulam præses ingrederis, sic cum florentissima illa Mexicana Academia emerito patri post diuturnos in re litteraria expensos labores, post susceptam felicibus auspiciis innumeram & sapientissimam sobolem rudem donare, & Doctoris gradum gratis impertiri voluit. Tu coram, nouo præsentiæ tuæ honore eius honores cumulasti, tu solitos amici in Theologica palæstra congressus præsidio tuo fouisti, suspexisti, veneratus es (haud ignota loquor, sed quæ ipsissimet oculis vidi, suspexi

pexi & miratus sum.) Quem vero tunc Mexicana illa Academia patrem agnouit, nunc Complutensis, quæ illum genuit, aluitque feliciter, in iuniorum fratrum magistrum adsciscit, & quàm nutrix prouida tenero alumno doctrinam infuderat, ad posterum vtilitatem à sene nouo fœnorē auctam vendicat, & totius Philosophiæ præceptorem alumnis suis proponit. Quodque magis mirere; cum ex præscripto supremi Senatus primum interpretata esset huius auctoris librum, posteriores sua sponte tum ob perceptum emolumentum, tum spe maioris vsuræ, exultans suscepit, hausit, arripuit; vt sic saniori veræ Philosophiæ lacte adolescentes, sensim solidam doctrinam imbibant, & ad sacratiora Theologiæ adyta aptiores se præparent. Amici igitur demortui rediuiuam sobolem vix ab ipsius funeribus raptam, debito humanitatis tuæ præsidio foue, & vix spiranti animum, succum, sanguinem infunde; sic enim fiet, vt & iuuentuti Complutensi Magistrum, & Philosophis Doctorem, & tuo Antonio Rubio honorem solutum restituas, nouisque Societatem nostram, imo tot titulis tuā, beneficiis deuincias, cui semper in confesso erit, licet à te possit nouis affici muneribus, non tamen nouum inde ad gratitudinem cumulum accessurum, celsitudini enim tuæ, & maxiam debet & innumera, quæ nulla temporum iniuria, nulla posteritas, à præsentis, à futuræ Societatis memoria delebit.

Franciscus de Figueroa.

INDEX TRACTATVVM ET QVAESTIONUM, quæ in his libris Aristotelis de Cælo & Mundo continentur.

Quæstiones proœmiales & primi libri.

Dubium.

Quæstiones secundi libri.

Quæst.

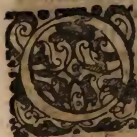
APPROBATIO.

PEr legi hos sapientissimi Patris ac Doctoris Antonij Rubio è Societate IESV, *Commentarios in lib. Aristot. de Cælo & Mundo.* ex supremi Senatus præscripto: in quibus nihil offendi orthodoxæ fidei, aut bonis moribus aduersum: quin opus esse putaui dignum tanto viro, & incepto labori apprime germanum in discurrendi subtilitate, inueniendi fœlicitate, vrgendi viuacitate, & styli tandem maiestate: opus sane non Philosophis tantum, sed Theologis etiam in doctrina D. Thomæ versatis per quam vtile. Et vt aliis hucusque operibus Complutensis Academiæ, quin, & vbique gentiũ iuuentutem enutrit bono lacte doctrinæ, hoc demum labore vegetam reddet ad vlteriores quasque disciplinas, quocirca præsentes Commentarios iudico typis, & cedro dignissimos. Dat. Compluti 6. Idus Aprilis, Anno Domini 1615.

Doctor Tribaldos.

IN LIBROS ARISTOTELIS DE COELO

PROOEMIVM.

PVS hoc Aristotelicum de cœlo & mūdo, quod nostris commētationibus illustrandū suscipimus; partem quandam esse totius naturalis Philosophię, perspicuum est, & in reliquis nostris Philosophiæ libris ostensum. Etenim cum naturalis eadem Philosophia in explicanda natura entis mobilis vniuersalissimi versetur, & libri isti partem eiusdem entis mobilis explicandam sibi assumant, iure optimo partem eiusdem scientiæ appellantur; non quidem primam, quia prima consideratio entis mobilis ea esse debuit, quæ circa primum, quod de eo occurrit considerandum versatur, & id quidem certum est, non esse peculiare aliquod ens mobile, sed vniuersalem rationem principiorum, ex quibus conflatur, & cuius notitiam tradidere physicorum libri, & propterea primam Philosophiæ partem, vocari debuerunt; sed post illam primam opus hoc secundum tenet locum, vt ex proprii subiecti, propriæ ve materiæ (circa quā versatur) expositione constabit.

Quodnam sit huius operis subiectum.

QVæstio intelligitur de subiecto adæquato comprehendente omnia, quæ tractantur in scientia, à quo certum est speciem sumere; non de principali, quod semper est præcipua pars eius, vt constat in omnibus scientijs: maximam verò rationem dubitandi præbuit multitudo, atque diuersitas rerum, de quibus differetur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius considerantur: in secundo solum cæleste corpus, in tertio, & quarto elementa. Hæc igitur diuersitas rerum in diuersas quoque sententias abire coegit antiquos Aristotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syrianus cum eo, quorum meminit diuus Thomas in procemio huius operis tenent, corpus cœleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptione: nam apud Græcos inscribitur de cœlo: sed inscriptio continet materiam

teriam totius operis; ergo corpus cæleste habet rationem completæ. sed adæquatæ materiæ, & subiecti totius operis. Secundo, quia subiectum scientiæ illud dũtaxat esse potest, quod per se consideratur. Sed in his libris solum consideratur per se corpus cæleste, de cæteris vero corporibus quasi per accidens agitur, nempe vt sub eo contentis, vel ad cognitionem illius conducentibus, seu influxũ eius participantibus; ergo solũ cæleste corpus erit subiectum huius operis.

Hæc tamen sententia improbabilis visa est D. Thomæ, & meritò, quia non consueuit Aristoteles, nec vllus scientiæ auctor maiorem partem scientiæ assignare rebus, non per se, sed per accidens solum ab eo consideratis. Sed constat Aristotelem partem secundi libri, atque etiam tertium, & quartum integros solis elementis assignasse: ergo absurdum est dicere, quod non per se, sed per accidens ab eo considerentur, & solum cæleste corpus per se, præterea ab omnibus recentionibus reiicitur.

Secunda sententia est, quæ asserit, non solum cæleste corpus, sed elementa considerari per se: & cum hæc omnia sint simplicia corpora, distincta à corporibus mixtis, subiectum adæquatum huius operis esse corpus simplex, sub quo comprehendnntur quatuor elementa, & cælum. Itaque subiectum huius operis iuxta hanc opinionem est corpus simplex, vt mobile ad vbi. Hæc est opinio Simplicij in procemio huius operis, quam sequuntur ibidem Conimb. & alij. Probant ex progressu huius operis: nam in 1. & 2. lib. eius agit Aristoteles de cœlo, & in 3. & 4. de elementis: mixta vero sub ratione non seorsum considerari oportuit, sed ad eandem considerationem simpliciorum reducere, quia ad eosdem situs elementorũ pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominãtis mouentur; vt quæ terrestria sunt ad sitũ terræ, quæ aerea, ad sitũ aeris. Vnde sequitur sola simplicia corpora in quantũ ad proprios situs mobilia sũt, per se considerari. Deinde ratione 1, quia euidẽs est, cõsideratione corporis simplicis in quantum mobile est ad vbi, per se pertinere ad naturalem philosophiã, & non est minus euidens quod in nulla alia parte, præter istã, hoc modo consideretur: ergo euidens erit ad hanc per se pertinere, & ex cõsequenti esse subiectum adæquatum eius. Secũdo, quia si totũ vniuersũ, dicatur esse subiectũ, (vt plures opinantur, (ait Simplicius) sequeretur in his libris agere debere Arist. de oĩbus partibus vniuersi, vsque ad animantia, & plantas, alioqui non poterit naturam eiusdem vniuersi explicare: cũ completa cognitio totius dependeat ex cognitione omnium partium. Sed constat, non de omnibus partibus vniuersi agere, sed solum de quinque corporibus simplicibus, videlicet, elementis, & cælo, ergo non vniuersum, sed corpus simplex subiectum erit.

Tertia opinio est Alex. quem sequitur D. Thom. in procemio huius operis, asserentis, mundum seu vniuersum vt est compositum quoddam ex quinque corporibus simplicibus, tanquam ex partibus, videlicet cælo, & elementis, esse subiectũ huius operis adæquatũ, ipsa vero elementa considerari præcise, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mentem Aristot. Probatur vtrumque quia subiectum est cuius proprietates considerantur in scientia: sed in hoc opere considerat Arist. proprietates mũdi, seu vniuersi; ergo hoc erit subiectum. Probatur minor ex text. 4. huius libri, vbi promittit se acturum de natura vniuersi, & disputaturum, an sit finitum, vel infi-

infinitum, & ex text. 77. vbi ostendit esse vnum, & eodem text. 4. esse perfectum, & in fine eiusdem primi libri, atque etiam in 2. probat esse ingenerabile, incorruptibile, atque æternum, & tandem cap. 2. text. 5. eiusdem 1. libri asserit, se acturum de corporibus simplicibus, in quantum partes sunt, ex quibus vniuersum componitur; ergo hoc per se primo considerat, tanquam primarium, & adæquatum obiectũ, corpora vero simplicia præcise, vt sunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficultate caret, nam maior planè falsa est, quod inscriptio operis, vel scientiæ, continere debeat omne illud, quod per se consideratur ab ea, vel quod à tota materia accipiatur: sed sæpe ab vna aliqua parte principaliori accipi solet: & ita accipitur inscriptio huius operis à cœlo, tãquam à principaliori parte vniuersi per se primo, & adæquatè considerati. Ad 2. neganda est minor, quod de solo cælesti corpore disseratur, per se in his libris, de reliquis vero corporibus per accidens: nã primaria, ac præcipua consideratio circa totũ vniuersũ versatur, & per se etiã considerantur elementa tanquam partes eius.

Ad primum vero opinionis secundæ respondeo ex progressu Aristot. in his libris solum haberi posse quod consideret per se corpora simplicia, non tamẽ propter se, sed propter vniuersũ, ad quod constituendum per se ordinantur; hoc est ergo per se, primo, & adæquate consideratum, corpora vero simplicia, tanquam partes eius: partium autem rationẽ habẽt, ratione situs, quem in vniuerso eis natura tribuit, & ad quem mouentur; quare idem est considerari, vt mobilia ad proprium vbi, vel locum: ac considerari, vt ad proprium vbi, vel locũ: ac considerari, tanquam partes vniuersi, quod sub eadem ratione constituere patet.

Secundum vero argumentũ solũ probat, quod simplicia corpora in quantum mobilia ad vbi per se considerẽtur in hoc opere, quia hoc modo sumpta, partes sũt vniuersi, primo, & adæquatè considerati, ex quo nõ habetur, quod obiectũ eius sint, sed solũ quod sint obiecti partes. Ad 2. neganda est consequẽtia, quod agere debeat Arist. in hoc opere de omnibus corporibus mixtis, vsque ad partes: quia sola simplicia corpora sunt partes per se primo constituentes vniuersũ, in quantũ ordinantur secundũ situm in eo, mixta verò, quasi secũdariæ partes cẽseri possũt quas primariæ cõprehendũt, quia eis præbent sitũ in vniuerso; cũ constet ad situm prædominantis elementi pertinere, & ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1. opus hoc proximè post libros Phys. collocandum esse, quia vniuersum de quo agit, omnia ferme de quibus disserũt cæteræ partes continet. Quare statim post vniuersalia principia omniũ naturaliũ corporum explicari debuit. Secundo intelligitur dignitas eius, nã præter animã, & animata corpora (simplicibus absque dubio digniora) primum locum tenet inter partes philosophiæ; cũ digniora sint corpora, ex quibus vniuersum componitur, præsertim cælestia, vt per se est manifestum. Intelligitur 3. quãta nobis proueniat vtilitas ex opere hoc, vel certe ex notitia, seu cognitione vniuersi: nam cognitio, cum primis horum corporum (præsertim cælestium, vtpote nobilissimorum) cognitio quoque effectuum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creaturæ dignissima est, valdeque vtilis ad Dei notitiam consequendam, propriasque dirigendas operationes.

Totius operis diuisio.

Diuisio huius operis trimẽbris est, nã licet quatuor libris fuerit àb Aristo-

tele ordinatum, atque distinctum, tria tantum in eis docet; in primo quidem naturam vniuersi, & partes, quibus cõponitur, in vniuersali explicans, atque etiam proprietates in particulari. In secundo præcipuam eius partem, nempe cœleste corpus, variosque motus, atque virtutes, & influentias. In tertio, & quarto agit de elementis, & eorum motibus.

Diuisio primi libri.

PRimum tandem librum in tres alias partes sic possimus distribuere; vt in prima ostendat Aristoteles vniuersum perfectum esse quinque corporibus constitutum; nam præter quatuor consueta elementa, quæ suis rectis motibus sursum, ac deorsum mouentur, quintum aliud ponendum esse probat alterius naturæ, cui non motus rectus, sed circularis naturaliter conueniat. In secundo ostendit mundum, & numero, & magnitudine finitum esse, ita vt neque vllũ corpus actu infinitum compleatur, neque plures sint mundi, sed vnus duntaxat: & tandem ingenerabilem, & incorruptibilem, neque initium durationis habuisse, finem aliquando habiturum.

CAPVT I.

Txtsu Aristotelis.

Scientia de natura ferè plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite primo, est ostendere, vniuersum esse perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quædam præsupponit, & probat, ex quibus in posteriori concludit intentum. Primum suppositum vniuersalissimum est, videlicet naturalem philosophiã maxima ex parte versari circa corpora, & magnitudines, & eorũ proprietates: corpora scilicet prædicamenti substãtiæ, & magnitudines prædicamenti quãtitatis, quia philosophia naturalis versatur circa naturam, vel ens naturale: sed corpora, & magnitudines sunt entia naturalia, aut secundum naturam; ergo versatur circa hæc. Vnde etiam sequitur ad eandem philosophiam pertinere, quod de vniuerso probet perfectum esse, cũ sit corpus naturale, atq; ex naturalibus corporibus compositum.

Cætera, quæ præsupponit, particularia sunt, & tria: Primum est definitio continui, quod sit diuisibile in semper diuisibilia, quæ definitio materialis vocatur, quia per eam explicatur continuum secundum partes integrantes, quæ sũt quasi materia eius; illa vero, quam assignauit Aristoteles ipse 5. lib. Physicorum: nempe continuum est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communẽ, formalis dicitur; quia modi vnionis, quibus vniuntur partes, & vocantur indiuisibilia earum, quasi forma sunt eiusdem continui, vt talis, cum continuitatem eius constituant. Secundum præsuppositum est quod corpus sit omniquaque seu omni ex parte diuisibile, hoc est diuisibile secundum omnem dimensionem, quod sic probat: linea est diuisibilis secundum vnam dimensionem longitudinis: superficies secundum duas, longitudinis, & latitudinis: corpus secundum tres longitudinis, latitudinis, & profunditatis: sed præter has dimensiones nec datur alia, nec probabilis est, quod fusius probat Arist. ergo corpus est diuisibile secũdũ omnem dimensionẽ, & ideo omni ex parte diuisibile.

Ex his probat iam intentum nempe vniuer-

vniuersū esse perfectū quid in sua specie, & ordine. Primo quidem ex eo, quod est corpus, quia corpus est perfectum quid, cum complectatur omnem dimēsionem, sed vniuersum est corpus, immò ex quinque corporibus compositum: ergo est quid perfectum. Secundo, nam corpus, quod nec est pars alterius, nec ab eo continetur, aut circumscribitur, perfectum quid est, cū careat imperfectione partis, & limitatione circunscribentis: quod enim ab alio circumscribitur, quasi limitari ab eo censetur; sed vniuersum continet omnia corpora, & à nullo cōtinetur, vt per se patet, ergo perfectum quid est in sua specie, & ordine rei corporeæ.

QVAESTIO VNICA.

An mundus perfectus sit, vt decernit Aristoteles.

EX tribus præsertim (omissis alijs) ostendi potest, esse mundū nō perfectū, vt contendit Aristoteles. Primo ex diffinitione perfecti, ab omnibus admissa, videlicet perfectū est, cui nihil deest; ex ijs saltem, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, eique debita; sed mundo desunt plura, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, ergo imperfectum quid esse censebitur. Minorem probo, quia mūdus est vniuersum quoddam, ad cuius vniuersalem rationem pertinent in primis omnes gradus essendi, atque etiam species omnes possibiles, atque indiuidua, in quibus ijdem gradus essendi subsistere apti sunt: sed constat, pluribus carere speciebus, atque indiuiduis sub eisdem gradibus essendi comprehensis, quæ a Deo fieri possunt: nam sub quolibet gradu essendi naturaliter potest Deus plures condere, vt sub gradu essendi incorruptibilium corporum, plures cælos, atque specie diuersos, & pariter sub reliquis: ergo multa desunt huic mundo ei conuenire apta, & propterea perfectum esse non potest. Cui adiungi potest proprietas illa mali ab omnibus admissa, videlicet ex quocunque defectu consurgere: sed mundus plures defectus habet vt monstra, & peccata, ergo malum erit simpliciter, & ex consequenti imperfectum. Nec soluit argumētum vulgaris responsio, quod ex his defectibus consurgit mira quædam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens, quam sine his haberet. Nam contra hoc est, longe perfectior foret mundus sine his, vt constaret, si in primo statu innocentiæ duraret homo, & abessent peccata, quibus non solum deordinatur homo à suo fine, sed etiam suo modo reliquæ creaturæ, nam malus vsus earum quandam deformitatem eis conferre, notum est. Secundo, quia mundus ex vna parte caret perfectioribus modis essendi creaturarum, nam spiritualia, vt Angeli extra mundum esse censentur, cum sub gradu essendi corporeo nō comprehendantur. Vnde super humanas mētes eos vocat D. Dionysius 5. cap. de cælesti hierarchia, quasi extra mundi ordinē consistentes, sed modi essendi censentur quasi partes essentiales eius; ergo aliquo ex eis carens mundus non erit perfectus. Ex alia verò parte multa habet superflua, qualia sunt mixta omnia, quibus carebit post diem iudicij, & sine quibus non erit minus; sed magis perfectus: nam quod perfectiorem statum tunc habiturus sit, docent sancti Patres, & ex sacra pagina id colligunt. Ex tertio tandem probatur, quia rationes Aristotelis quibus probauit vniuersum esse perfectum, nullius momenti sunt: ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedens: nam ratio prior eius est, quia corpus est per-

fectum quid, cum sit diuisibile secundum omnem dimensionem, nempe longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo vniuersum ex corporibus constitutum perfectum quid erit. Sed quam friuola sit hæc ratio, constat: nam si hoc sufficeret ad perfectionem, etiam foret perfectum, quamuis confusè, & sine ordine haberet eadem corpora, quæ nũc habet, quia corp' esset, & ex corporibus cõstitutũ. Ratio etiam posterior inefficax est, quod vniuersum sit perfectum, quia à nullo continetur, nam locus non continetur ab alio, & est quid imperfectum.

His tamẽ non obstantibus dicendũ est, vniuersũ esse perfectum, non quidem absolute, quia nulla creatura põt hoc modo esse perfecta, sicut nec potest carere imperfectionibus, in ratione ipsa creaturæ necessario inclusis, sed in suo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta esse potest, si habeat quidquid naturæ suæ debitũ, atq; conueniens est.

Quod probatur 1. ex verbis sacræ paginæ Gen. 1. vbi postquam Deus vniuersũ condidit, quasi actu quodã reflexo (nostro modo intelligendi) opus suũ respiciens approbauit illis verbis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*: quasi dixerit consummatũ, atq; in suo ordine perfectum esse. Probatur etiam ratione, quia illud est perfectum in suo genere, & ordine, cui nihil perfectionis suæ naturæ debitæ, atque congruentis deest: vt homo vel Angelus perfecti dicuntur, si nihil debitum, aut congruens naturæ humanę, aut Angelicæ eis desit. Sed vniuerso nihil deest naturæ eius debitum: ergo in suo ordine perfectum censetur. Minorẽ probo, quia perfectio essentialis totius consurgit ex perfectione partium essentialium, debito modo ordinatarum, & perfectio substantialis, seu integralis, ex partibus integrantibus, quas eadem natura postulat; ab essentia vero sic perfecta emanant proprietates, aut passiones eidem naturæ debitæ, & suo modo accidẽtia, spectantia ad ornatũ: sed hæc omnia habet vniuersum, ergo perfectum censeri debet. Probo iterum minorem, quia partes essentiales vniuersi sunt omnes modi essendi per genera, & species distributi, & in earum indiuiduis subsistentes. Quos vniuersum continere manifestum est, cum non sint alij modi essendi excogitabiles, pręter eos, ex quib. prędicamẽtum substantiæ, & nonum accidentium coalescunt, sub quibus genera omnia, species, & indiuidua, continentur, & cõsequenter eorum proprietates, & accidentia, vt modi essendi corporeæ substãtiæ, & spiritualis corporum simplicium, atque mixtorum, viuentium & vitæ expertium, modi item essendi naturæ sensitiuæ, atque insensibilis, & tandem modus essendi naturæ rationalis, cum proprietatibus, & accidentibus omnium. Ex quibus nouem prædicamenta accidentiũ constituuntur, & hæc sunt quasi partes materiales vniuersi: formã vero censetur esse debita ordinatio horum omnium, quam non est minus notum habere inter sese: nam hos omnes gradus essentialiter subordinatos esse constat, genera etiam, atque species, per quæ dispersi sunt, & singulis speciebus subordinantur indiuidua à quibus participantur, & in quibus subsistunt. Proprietates verò, & accidẽtia eiusdẽ generibus, speciebus, & indiuiduis, à quibus emanant, atque dependent, & sustentantur; negari ergo non potest, vniuersum habere quidquid perfectionis essentialis, substantialis, & accidentalis, materialis, & formalis, postulat natura eius, & ex consequenti, quod sit in suo ordine, & gradu perfectum, vt Aristot. cap. præsenti docet, & tenet cum eo communis consensus SS.

Patrum

Patrum, Scholasticorum, atq; Phylosophorum.

Ad primum argumentum neganda est minor, quod vniuersum careat specieb⁹, & indiuiduis, quæ potest Deus efficere: nam licet ei plura ex his addere, non sunt tamen ei debita neque necessaria, quia ad finem cuius gratia illud condidit, & ad effectus, pro quibus præstandis conditum est, sufficiunt ei species, & indiuidua, quæ habet, per quem omnes gradus essendi sufficienter manifestatur. Ad aliud vero, quod de defectibus additur, fatemur eos habere, sed negamus, ita ab eis infici, vt imperfectius reddatur, ac foret, si eis careret: nam huiusmodi defectus duplices sunt, naturales, & liberi, & de naturalibus notum est, occasionaliter perficere vniuersum, nam bona quæ sunt in vniuerso, pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriusque mira quædam varietas consurgit, qua careret vniuersum eis orbatum. De defectibus autem liberis non est minus manifestum, nam etsi vitia, & peccata in se, & per se mala sint, multis virtutibus exercendis occasionem præbent, vt vindicatiuæ iustitiæ, patientiæ, & misericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione splendet. Et quamuis alijs bonis occasionem non præbuisent, id sufficeret profecto, quod iuxta Diui Thomæ, & aliorum sententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, nisi peccata adessent, nempe Christi incarnatione, per quã Deũ nostrum verum hominem habemus, & veram vniuersi partem, à qua plus decoris accipit, quàm à cæteris omnibus speciebus, & indiuiduis. Vnde fit maiorem longe perfectionem habere post peccatum, quam habuisset, si status innocentiæ duraret: præterquam quod hic sermo est de perfectione vniuersi in esse naturali, non in esse morali. Ad secundum neganda est maior, quòd mundus careat gradu essendi rerum spiritualium; nam licet Angeli non sint partes mundi elementaris, sed quibus medijs plura ad eum spectantia administrentur à Deo, sunt tamen partes vniuersi, de quo præsens controuersia procedit ad plura se extendens, & omnes gradus essendi complectens. Ad aliud vero, quod de mixtis additur, negamus, quod superflua sint, immò in suo gradu essendi, & ad humanos vsus pro statu præsenti necessaria. In posteriori vero statu, videlicet post iudiciũ cessabit posterior hęc necessitas cõditione hominis (cui⁹ gratia facta sũt) variata, & sufficiet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

Ad tertium respondeo vtrumque argumentum Aristotelis probabile tantum esse, & quasi congruentiam quandam; nam si corpus in suo ordine quantitatiuo perfectum quid est, quia continet omnes dimensiones, sic vniuersum ex corporibus compositum, & omnia corpora, continens perfectum in suo genere erit, omnia verò continere intelligit ordinata, atque disposita, vt postulat natura eorum: quare non sequitur perfectum fore, etiamsi confusa quadam ratione ea contineret. Ratio etiam posterior duo assumit, primum, quod omnia contineat vniuersum, ordinata quidem, & à nullo contineatur. Ex quibus probabiliter sequitur esse perfectum, sed ratio à nobis adducta in eisdem argumentis Aristotelicis virtute contenta efficax est. Ratio posterior etiam vnum præsupponit, nempe quod vniuersum omnia contineat iuxta eorum naturas ordinata, & aliud assumit, quod à nullo contineatinea-

292

tineantur, ex quibus satis probabiliter sequitur, quod perfectum sit.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

De his autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, &c.

Breuis expositio Textus.

OStenso in 1. cap. quod vniuersum sit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primo de cœlo, tamquã de perfectiori, de quo primo ostendit, quod sit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædã præponit necessaria ad id probandum, in posteriori id probat quinque argumentis.

Primum præsuppositum est, corpora omnia motu locali, nam cum natura constent, quæ principium motus localis est, necessario debent moueri tali motu. Secundo præsupponit motum localem in communi triplicem esse, nempe circularem; quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc est, in eodẽ loco, vel spatio circumuoluitur, & rectum, quo mouetur ab vno in alterum locum, & isti quidem sunt mot⁹ simplices, sed tertius, quasi ex vtroque mixtus, vel compositus est, vt motus papyri, aut alterius rei, quæ hac, & illac mouetur, & non à determinato in determinatum locum. Probat verò motus simplicis in communi duos tantum esse, videlicet circularem, & rectum, aut spatia, seu magnitudines, per quas fiunt motus, simplices duæ tantum sunt, nempe circularis, & recta: sed in particulari sunt tres, quia rectus diuiditur in motum seorsum, & in motum sursum.

Quibus præsuppositis, probat, quod præter quatuor elementa, ponendum sit quintũ corpus simples, quinq; argumẽtis. Primũ est, oĩs mot⁹ simplex cõuenit naturaliter alicui corpori simplici, sed circularis motus est simplex, & non conuenit elementis; ergo præter quatuor elementa dari debet aliud corpus simplex, cui naturaliter conueniat. Secũdum, motus circularis conuenit cælo naturaliter, seu violenter, si naturaliter ei conuenit, cum elementa habeant proprios motus naturales, sursum, vel deorsum, & vnum corpus vnum tantum motum habere possit, sequitur cælum elementum esse non posse: si violenter ei conuenit, & non est corpus distinctum ab elementis, cuilibet elemento erit duplex contrarium, scilicet motus sursum, aut deorsum, & circularis, cum tamen vnum plura contraria nõ habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cæteris, nobiliori corpori debet conuenire, sed motus circularis est nobilior, ac prior natura cæteris motibus, vtpote per lineam perfectiorem factus: ergò priori, ac nobiliori corpori, quam elementis debet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit elementis, cum ex propria natura moueantur motu recto sursum, aut deorsum: ergo conuenit eis præter naturam: sed motus conuenιens alicui corpori præter naturam, non potest non alteri naturalis conuenire: ergo præter illa datur quintũ corpus simplex, cui conueniat motus circularis.

Vltimum argumentum, euidens est dari in rerum natura motum circularem & simplicem, vel ergo datur corpus, cui sit naturalis, vel non: non dari repugnat, quia cum motus circularis sit perfectissimus, alicui corpori naturaliter accommodari potest, & cum sit perpetuus, vt 8. libro physicorum probauit, non potest

conue-

con uenire alicui violenter, quia violentum non est perpetuum, ergo necesse est naturaliter conuenire alicui corpori, quod cum non possit esse aliquod ex elementis, necesse est quintum aliud corpus præter illa pone re, cui naturaliter conueniat, & quod longe perfectioris naturæ sit cæteris omnibus corporibus sublunaribus.

QVAESTIO I.

An diuisio motus in rectum, circularem, & mixtum, ab Aristotele tradita sit adæquata.

ADnotandum est, simplicitatem vel compositionem motus desumēdam esse ex simplicitate lineæ, seu spatij, aut contrapositione eiusdem, & ex simplicitate, aut contrapositione principij motiui: linea verò simplex mathematicè sumpta, si recta sit, ita definienda est. *Quæ ab vno ad aliud punctum, quam breuissimè pertingit.* Circularis verò, *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æquè distant*, Mixta autem erit, *quæ inter duo puncta non omnino breuissime extenditur.*

Potentia autem motiua simplex ea est, quæ per se ad vnum tantum locum, seu vbi inclinat: potentia mixta, seu composita quæ ad loca vel vbi diuersa tendit. Iuxta hæc igitur sic definiri debet motus simplex: *Qui fit à simplici virtute, seu potentia motiua Physica super magnitudinem seu spatium simplex.* Motus verò mixtus: *Qui fit à virtute motiua mixta, seu composita, per spatium, vel magnitudinem, aut lineam compositam.*

Sensus igitur quæstionis talis est, an motus localis naturalis, vt distinguitur à motu progressiuo, & solum conuenit corporibus non viuentibus, rectè, & adæquate sit diuisus ab Arist. in tria illa mēbra, nempe, rectum, circularem, & ex vtroq; mixtum. Et videtur, non esse bonā diuisionem, quia præter hos tres motus dantur alij non comprehensi sub eis, nec ad eos reducibiles: ergo non est adæquata, nec bona diuisio. Antecedens probo ex tribus; nam si portio aliqua ignis, vel terræ proijciatur ab oriente in occidentem per lineam rectā, talis motus non erit rectus, quia nec est mot⁹ sursum, nec deorsum (In quos adæquatè diuiditur motus rectus ab Arist. hoc loco) cū nec sit à medio, seu à centro, nec ad mediū, nec centrum tendat. Præterea, si portio aeris moueatur à concauo Lunæ vsq; ad proprium locū, seu sphæram per lineam rectam, talis motus, cū sit simplex, non est circularis, vt per se patet: sed neq; rectus, cū nec sit à centro mundi, nec ad idem centrum tendat; ergo sub hac diuisione non comprehendetur. Et tandem, si formica moueretur in circulo iuxta centrū terræ, talis mot⁹ non esset mixt⁹, quia fieret æqualiter circa medium; sed nec simplex, cum esset corporis mixti; ergo nec potest cōprehēdi sub aliquo mēbro hui⁹ diuisionis.

His tamen non obstantibus, tenendū nobis est, diuisionē ab Arist. constitutam bonam esse, & adæquatam; ita sentiunt omnes eius interpretes, capite præsenti. Alexand. Simplicius, Themistius, Albert. Magnus, D. Thom. atq; etiam D. Damasc. in sua physica capit. 6. Et probatur hac ratione: motus naturalis propriè sumptus, hoc est, immediatè, & per se procedens à natura mobili, nec ab intellectu, voluntate, aut appetitu dependens, quem Arist. diuisit, solum habet tria illa membra, nēpe, rectum, circularem, & mixtum ex vtroq; ergo rectè, & adæquatè in ea diuiditur. Probatur minor, quia non est excogitabilis particularis motus naturalis, qui non procedat ab aliqua virtute simplici, aut mixta, & qui nō fiat per simplicē

lineam, aut mixtam, & qui non procedat à medio, vel in medium tendat, seu circa medium fiat, & ita qui non sit circularis, vel rectus, aut ex vtroque mixtus, vel sub his membris comprehendatur. Quod probatur etiam ex solutione argumenti propositi: nam ad formam eius negandum est antecedens, quod sub motu naturali proprie sumpto (vt accipitur ab Aristotele) comprehendantur alia membra, præter illa tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ ab oriente in occidentem, non foret naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, sed purè ab extrinseco proijciente, & quidem libero, vel casuali, aut contingẽte, vt per se est manifestum, quare nec sub diuiso eiusdem diuisionis comprehenderetur, & pariter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cum sit motus progresiuus ab appetitu, & cognitione sensitiua procedens, & ideo non naturalis proprie sumptus: motus denique particulæ aeris à concauo Lunæ ad propriam Sphæram vere est motus rectus, imo vere est motus sursum, quia ad locum, qui verè, ac secundum naturalem ordinem, ac dispositionem mundi sursum est, tendit per eũ corpus, & quamuis à loco sursum proficiscatur, virtute dicitur, talis motus esse à centro mundi, eo ipso, quod tendit in locum centro oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppositos versari debet: ac propterea, quilibet locus, à quo tendit mobile, in proprium, ac naturalẽ, habet rationem oppositi. An vero tales motus & oppositi, quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium, medium quidem inter centrum, & concauum Lunæ sint formaliter ad medium, vel à medio, ita vt mobile per se tendat in locum extremum, ad quem perueniret naturaliter, nisi impediretur à corpore medio, vel certè in medio ipso sisteret, quamuis ibi nullum foret corpus impediens, inferius discutietur.

QVAESTIO II.

An motus circularis, quo mouetur cælum sit ei naturalis, vel præter naturam.

QVæstio procedit in communi de cælesti corpore, ac motu eius circulari, & non inquirimus, an ei conueniat violenter, quia neminem vnquam dixisse reperio violentum ei esse: cum enim constet, cælum esse præcipuũ corpus simplex, ex quo vniuersum componitur, satis est per se manifestum, supremum situm, quẽ habet supra elementa esse ei naturalem; quod igitur in illo eodem situ circumuolatur, non potest esse violentum, quia nec illum deserit per motũ, nec motus ipse eum non deserendo contra aliquam inclinationẽ naturalem, eiusdẽ corporis esse potest, nec proinde violentus, quia violentum est contra inclinationem naturalem: solum ergo quærit titulus quæstionis, an sit ei naturalis, vel præter naturam.

Et prior sententia tenet motum circularẽ non esse naturalem cælo, sed præter naturam: ita Auicena 9. libro suæ Metaphysicæ capit. 2. Albertus Magnus 2. libro Physicorum titul. 1. capit. 2. Scotus in 2. distinct. 2. quæst. 6. & in 4. distinct. 48. quæ. 2. Richardus in 2. distinct. 14. quæst. 6. Durandus ibidem, quæst. 2. & cum eis recentiores nonnulli. Probatur, quia non procedit ex naturali inclinatione cœlo, nec

ex contraria, sed à causa extrinseca mouente:ergo. Secundo, quia natura semper operatur propter aliquem finem, vt 2. libro Physicorum capit. 8. docuit Aristoteles; ergo omnis motus naturalis, propter aliquem finem naturalem esse debet, ad cuius constitutionem ordinetur:sed nullus est finis naturalis, propter quem posit moueri cælum: ergo motus eius naturalis esse non potest. Probatur minor, quia si aliquis esset maxime locus aliquis, aut vbi sibi adquirendum per motum, sed constat, in nullum locum naturaliter inclinari, sed in illo, quem à principio dedit illi Deus, supra omnia corpora contentum esse, nec appetere modum aliquem se habendi in eo diuersum ab eo, quem habuit in primo statu suæ conditionis, quia omnes modi, omnesque dispositiones, quas habere potest, aut variare in eo, sunt eiusdem rationis, & propterea nullam appetit potius, quam aliam, ergo nec pro variatione earum potest naturaliter moueri. Immo, quod amplius est, nec locus ille, aut situs supremus potest esse ei naturalis, quare nec naturale esse potest ei in eo circumuolui. Probatur antecedens, quia solum esse potest locus naturalis corpori, vt in eo conseruetur, sed cœlum non pendet à loco in conseruari, cum sit sua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocumque conseruetur loco; immo etiam si in loco non sit, vt de prima sphæra docuit Aristoteles 4. lib. Physicorum: ergo nullus locus potest esse ei naturalis. Præterea, quia si locus esset naturalis cælo; ergo naturaliter quiescit in eo, sicut terra, vel aqua in proprijs, quare quies erit ei naturalis, motus vero nullo modo. Probatur tandem, quia motus sua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis est talis motus, violēta erit quies ex quo infertur, cœlum nō nisi violenter quiescere posse, & cum sit certum motum eius, vsque ad diem iudicij, & nō amplius duraturum, sequitur violentam ei fore quietem, quod patet esse impossibile, cum perpetuo duratura sit, & nihil violentum sit perpetuum, vt inferius docet Aristoteles. Immo ex alia parte, si naturalis sit ei motus, videtur necessario quietem quoq; naturalē ei esse; quem admodum quia naturalis est terræ motus deorsum, naturalis est ei quies in centro, & vniuersaliter loquendo cuicunque naturalis est motus, naturalis videtur esse quies ei opposita: quare si cælū mouetur naturaliter, quiescet quoq; naturaliter, quod patet esse falsum: cum constet per miraculum quieturum post diem iudicij.

Secunda opinio opposita est asserens, motum circularem naturalem esse corpori cœlesti, quam sequuti sunt omnes ferè antiquiores Philosophi, Porphirius, Auerroes, Philo, quos refert, ac sequitur Simplicius 2. libro Physicorum tex. 3. atq; etiam D. Damscenus cap. 6. suæ philosophiæ, Plotinus lib. 2. AEneidos 2. cap. 8. D. Thomas 3. contra Gētes, capit. 22. & ibidem Ferrariensis 1. parte, & 12. quæstion. 6. articul. 5. ad secundum. Diu. Bonauentura in 2. distinct. 14. artic. 3. Capreolus in 2. distinct. 9. quæst. 1. artic. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, quæst. 11. ad 2. Sotus 2. lib. Physicorum, quæstion. 1. & ibidem Toletus. Pererius libr. 7. suæ phylosophiæ, cap. 7. & 10. Conimb. lib. 2. de cœlo. capit. 2. quæstion. 3. artic. 2. Probatur ex illo principio Aristot. cap. præsenti, videlicet cuicumque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura est principium motus, sed cœlum est corpus naturale cū componatur ex materia, & forma quibus cōuenit ratio naturæ: ergo necesse est

ei tribuere aliquem motum naturalē, nec habet alterū præter circularem: ergo hic erit ei naturalis. Probatur deinde ratione, quia perfectio propriæ naturæ cuicūque est naturalis, & in eam inclinatur naturaliter: sed mot⁹ circularis est propria & maxima perfectio cęlestis corporis, cū se communicet per eum his inferiorib⁹, & maximam perfectionem eis tribuat, quare necesse est, esse illi naturalem, & in eum inclinari naturaliter.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur: prior sit, considerato cœlo, vt est particulare corpus ex tali materia, & forma compositum, non est illi naturalis motus, sed præter naturam eius ab agente extrinseco, ac libero illatus. Probatur, quia cum motus sit via in terminum, solum potest in eum inclinari corpus naturaliter, quia aliquem terminum per eum consequendum appetat: sed nullus datur terminus consequendus per motum, quē cœlum appetat naturaliter: ergo nec potest motum ipsum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex consequenti, nec erit ei naturalis. Minorem sic probo, non est excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circularē, nisi nouus aliquis modus præsentiæ in eodem situ, per quem alio modo se habeat cœlū, in ordine ad spatium secundum diuersam situationem partium, quam prius habebat, sed talis modus præsentiæ est eiusdē prorsus rationis cum eo, quem prius habebat, nec aliquam nouam perfectionem ei affert diuersæ conditionis ab ea, quam habebat: ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur potest appetere, immo nec magis motum, quam quietem. Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta, non appetunt moueri, nisi quando carent aliqua perfectione ad illam consequendam per motum: sed corpus cœleste non indiget alio vbi, vt conseruetur, & perficiatur: ergo per se, & ratione sui nō appetit moueri, nec in motum localem inclinatur, ergo, &c. & hoc probant argumenta prioris sententiæ, quæ in hoc sensu vera est.

Assertio posterior: si cœlum cōsideretur, vt pars præcipua vniuersi cum hac varietate, ac vicissitudine generationū, & corruptionum, à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora, naturalis est ei motus, & in hoc sensu loquitur posterior sententia, quam veram esse cēsemus, & expressam ab Arist. capite præsenti; vbi ex motu circulari probasse vidimus, ponendum esse quintum corpus præter quatuor cōsueta elementa, cui naturalis sit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales sunt aliquibus corporibus, & ideo necesse est ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter sursum, & deorsum, quæ elementa vocamus: ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire; sed constat, non esse naturalem elementis, cum moueantur naturaliter sursum ac deorsum: ergo præter illa ponēdum est quintum cui naturaliter conueniat, & hoc est cœlum. Expressa est igitur sententia Aristotelis, quod motus circularis sit naturalis cœlo, sed probatum est, non esse ei naturalem, considerato secundum rationē particularis corporis; ergo necessarium est, in doctrina Aristot. asserere, quod sit ei naturalis, vt corpori vniuersali, hoc est, vt parti vniuersi supremæ habenti naturales virtutes, atque vniuersales per quas vniuersalis est causa inferiorum effectuum. Quod etiam D. Thomas docet quæst. 5. de potentia, quæstiuncula 5. articul. 5. in 4. distinctione 48. articul. 2. & 3. contra gentes capite 23. affirmans,

cœlum æqualiter se habere ad omnia vbi, vel ad omnes mōdos præsentiæ, quos acquirit per motum, & ideò vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquisitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab eo, quam habebat, nec pro eo acquirendo moueretur, nec motus, quem habet, naturalis est propter eum acquirendum, sed præcise, vt diuerso modo applicatum secundum diuersas partes ad hæc inferiora, diuersam virtutem, diuersosque effectus eis communicet, & præsertim speciei humanæ, cui communicat noua indiuidua, in quantum sua virtute disponit materiam pro introductione nouarum animarum, & generatione nouorum hominum simul concurrendo cum particularibus causis generantibus, & hunc asserit esse finem intentum per motum cœlestis corporis; ex quo habet, quod sit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadem assertio, quia pars quælibet naturalem habet inclinationem ad bonum totius, & longè maiorem, quo bonum totius maius, ac perfectius est bono cuiuslibet partis: sed cœlum est pars vniuersi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalem ad bonum eius, quod in generatione, & conseruatione sublunarium corporum consistere notum est, nec minus notum, quod idem bonum magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentiis cœlestibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cælestis corporis ad idem bonum communicandum, quare naturalis erit cœlo, vt principio passiuo composito ex materia, & forma, cum sit medium à natura ordinatum pro consecutione naturalis finis.

Et ex his constat ad primum argumentum prioris sententiæ. Ad secundum neganda est minor, & quæ adducuntur ad illius probationem solum probant nostram primam conclusionem. Ad tertium negamus antecedens, & illius probationem, licet enim cælo non sit naturalis locus aut præsentia ob illius conseruationē, quia incorruptibile est, sed tamē naturalis est præsentia super alia corpora & ratione propriè dignitatis præ aliis corporibus simplicibus, & propter eius influxum in sublunaria transiliendum.

APPENDIX DVBIVM.

An quies cœlorum post diem iudicij futura sit naturalis, aut violenta.

Circa quietem vero in eodem loco, vel vbi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in postremo, diuerso modo loquuntur recentiores Philosophi, nam quidam non esse cœlo naturalem asserunt ex mente Aristotelis, qui tenuit, Deum non liberè, sed ex necessitate applicare intelligentias ad mouenda cœlestia corpora, & ideò non liberè, sed ex determinatione ad vnum ea perpetuo mouere; quo fit, non esse possibile à motu vnquam cessare, quod vt significaret lib. 9. Metaphysicæ c. 4. text. 17. dixit non esse pertimescendum, ne cælestia corpora stent, quia non inest eis potentia contradictionis, hoc est, vt moueantur, & ita docent, tenuisse cum Aristotele omnes fermè Græcos interpretes 2. lib. Physicorum. Vt Themistium, Philopponum, Simplicium, & Alexandrum 2. libr. naturalium quæstionum, cap. 18. & ex Latinis nōnullos. Ipsi tamen recentiores putant, non esse ita sentiendum, sed potius quietem esse naturalem cœlo. Quod probant primò, quia cœlum sic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo intrinseco, sed extrinseco moueatur: ergo

propria natura habet potentiam solum passiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo, quo fit, vtrumque esse ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quiescere. Secundo omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in propriis locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ego vero (quidquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum D. Thoma in 4. dist. 48. q. 2. artic. 2. & cum omnibus fere recentioribus assero, cælum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum dumtaxat, vt docui 1. libro Physicorum explicans definitionem naturæ, & ideo quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solum ex propria natura, & dignitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quod vero supra illa sit cum motu, aut sine illo, à causa extrinseca solum habet: ergo si solum habere considerationem particularis corporis præter naturam foret moueri, atque etiam à motu quiescere: vt vero habet aliam considerationem partis vniuersi cum mobilitate, ac vicissitudine conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentisque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseuerat: statu tamen variato, & eadem vicissitudine cessante, cessat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia cessante fine, cessat necessitas medii, & iam cælum non est pars mundi variabilis, aut vicissitudinem habentis, & cũ varietur status mundi ab extrinseca causa, nempe diuina voluntate, ab eodem fit, vt quiescat cælum, & non à propria natura, & propterea quies non est naturalis, sed præter naturam.

Sed potest obiici aduersus hanc doctrinam hoc modo; inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex situ naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius sua virtute potest ei communicare: sed natura cæli est eadem, siue mundus perseueret cum transmutabilitate, ac vicissitudine, cum quo conditus est, siue eam amittat; ergo eadem est inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod est motus: ergo eadem perseuerat in eo inclinatio naturalis ad motum, contra quam erit quies, & consequenter violenta. Et vrgeri potest hæc ratio, quia cessatio generationum non erit naturalis, sed libere facta à Deo: ergo non potest tollere naturalem inclinationem cæli ad motum, nec proinde efficere potest, quod non sit violenta quies, Respondeo, cælum secundum propriam naturam, & virtutes influendi naturales, naturam quoque habere inclinationem ad illas exercendas, si adsint corpora inferiora in statu transmutabilitatis, & variationis, & hanc inclinationem nunquam amittit: his vero deficientibus, statuque eorum, non potest eam naturaliter exercere, quare nulla fit ei violentia, si ad eam exercendam non moueatur, aut auxilium ad operandum non tribuatur, quare nec violenta erit quies, nec cessatio ab operationibus, quas habuit in statu transmutabilitatis inferiorum corporũ. Et possumus exemplum sumere in igne, naturalem habente inclinationem ad agendum circa passum sibi approximatum, cui absque dubio violentia fiet si præsente passo suspendatur

ei concursus ad operandum, & tunc quies ab operãdo violẽta erit, si vero nullum sit passũ, circa quod possit operari, vel certe nõ sit ei approximatũ, nulla prorsus violenta fiet ei, si non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam si eadem eius inclinatio ad operandum perseueret, pariter ergo dicendum est in nostro casu.

Ad primum argumentum oppositæ sẽtentiæ distinguenda est posterior pars prioris consequentis, nam consideratum cælum, vt corpus particulare, verum est, indifferens esse ad vtrumq;, nempe, vt moueatur, & quiescat, sed neganda est posterior, quod vtrumque sit ei naturale, imò potius ex indifferentia ad vtrumque colligitur plane neutrũ ei esse sic cõsiderato naturale, quia quod naturale est respectu alicuius, non est indifferens, sed determinatum ad illud. Cæterum si consideretur, vt pars vniuersi cum transmutabilitate, & vicissitudine conditi, atque existentis, naturalis est ei motus, & violenta foret ei quies, si in tali statu rerum inferiorum sisteret à motu, quod vero variatio eodem statu sistat, violentum non est ei, sed præter naturam, vt expositũ est.

Ad secundum vero distinguendum est antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis sit corpori: nam si corpus dependeat à loco in sua conseruatione, ita est, & propterea naturalis est quies sublunarium corporum in locis naturalibus: si vero corpus non dependeat in sua conseruatione à loco, vt constat de corpore cælesti, quod cum sit incorruptibile, & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conseruationem, sed vbique conseruari potest, tali corpori non est naturalis quies, nam quod naturale sit ei supra omnia corpora esse, non est quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipsum locum, sed merito suæ dignitatis ei conuenit: eiusmodi autem conuenientia abstrahit à motu, & quiete, neutrum postulat, sed sufficienter completur, siue vno, vel alio modo supra illa sit. Ex quibus satis constat ad duo postrema argum. prioris opinionis quæstionis præcedentis.

QVAESTIO III.

An cæleste corpus à sua sede extractum, vel pars eius, ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret.

Certa res est, nec posse cæleste corpus à propria sede extrahi, nec partem eius ab eo abscindi, atque in loco inferiori collocari naturali aliqua virtute, sed nec diuina per potentiam ordinariam: nec est minus certum, vtrumque fieri posse per potentiam Dei absolutam, nam licet sit naturæ eius dissonum, nullam tamen implicationem contradictionis inuoluit: eadem vero ratio est de toto cælo, & parte eius, vt docuit Aristoteles cap. sequenti. text. 19. in fine, quia eadem, inquit, est natura vtriusque.

Conueniunt omnes opinantes, quod cælum, aut pars eius sic existens non moueretur ad propriam sedem motu naturali à principio intrinseco actiuo, sed ibidem permaneret immobilis, nisi ab extrinseco principio, nẽpe Deo, moueretur, quod probari potest, quia cum repugnet à propria sede remoueri, non fuit ei concedenda aliqua virtus, per quam possit

propria natura habet potentiam solum passiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo, quo fit, vtrumque esse ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quiescere. Secundo omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in propriis locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ego vero (quidquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum D. Thoma in 4. dist. 48. q. 2. artic. 2. & cum omnibus fere recentioribus assero, cælum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum dumtaxat, vt docui 1. libro Physicorum explicans definitionem naturæ, & ideo quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solum ex propria natura, & dignitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quod vero supra illa sit cum motu, aut sine illo, à causa extrinseca solum habet: ergo si solum habere considerationem particularis corporis præter naturam foret moueri, atque etiam à motu quiescere: vt vero habet aliam considerationem partis vniuersi cum mobilitate, ac vicissitudine conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentisque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseuerat: statu tamen variato, & eadem vicissitudine cessante, cessat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia cessante fine, cessat necessitas medii, & iam cælum non est pars mundi variabilis, aut vicissitudinem habentis, & cũ variettur status mundi ab extrinseca causa, nempe diuina voluntate, ab eodem fit, vt quiescat cælum, & non à propria natura, & propterea quies non est naturalis, sed præter naturam.

Sed potest obiici aduersus hanc doctrinam hoc modo; inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex situ naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius sua virtute potest ei communicare: sed natura cæli est eadem, siue mundus perseueret cum transmutabilitate, ac vicissitudine, cum quo conditus est, siue eam amittat; ergo eadem est inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod est motus: ergo eadem perseuerat in eo inclinatio naturalis ad motum, contra quam erit quies, & consequenter violenta. Et vrgeri potest hæc ratio, quia cessatio generationum non erit naturalis, sed libere facta à Deo: ergo non potest tollere naturalem inclinationem cæli ad motum, nec proinde efficere potest, quod non sit violenta quies. Respondeo, cælum secundum propriam naturam, & virtutes influendi naturales, naturam quoque habere inclinationem ad illas exercendas, si adsint corpora inferiora in statu transmutabilitatis, & variationis, & hanc inclinationem nunquam amittit: his vero deficientibus, statuque eorum, non potest eam naturaliter exercere, quare nulla fit ei violentia, si ad eam exercendam non moueatur, aut auxilium ad operandum non tribuatur, quare nec violenta erit quies, nec cessatio ab operationibus, quas habuit in statu transmutabilitatis inferiorum corporũ. Et possumus exemplum sumere in igne, naturalem habente inclinationem ad agendum circa passum sibi approximatum, cui absque dubio violentia fiet si præsente passo suspendatur

ei concursus ad operandum, & tunc quies ab operádo violéta erit, si vero nullum sit passú, circa quod possit operari, vel certe nó sit ei approximatú, nulla prorsus violenta fiet ei, si non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam si eadem eius inclinatio ad operandum perseueret, pariter ergo dicendum est in nostro casu.

Ad primum argumentum oppositæ séntentiæ distinguenda est posterior pars prioris consequentis, nam consideratum cælum, vt corpus particulare, verum est, indifferens esse ad vtrumq;, nempe, vt moueatur, & quiescat, sed neganda est posterior, quod vtrumque sit ei naturale, imò potius ex indifferentia ad vtrumque colligitur plane neutrú ei esse sic cósiderato naturale, quia quod naturale est respectu alicuius, non est indifferens, sed determinatum ad illud. Cæterum si consideretur, vt pars vniuersi cum transmutabilitate, & vicissitudine conditi, atque existentis, naturalis est ei motus, & violenta foret ei quies, si in tali statu rerum inferiorum sisteret à motu, quod vero variatio eodem statu sistat, violentum non est ei, sed præter naturam, vt expositú est.

Ad secundum vero distinguendum est antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis sit corpori: nam si corpus dependeat à loco in sua conseruatione, ita est, & propterea naturalis est quies sublunarium corporum in locis naturalibus: si vero corpus non dependeat in sua conseruatione à loco, vt constat de corpore cælesti, quod cum sit incorruptibile, & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conseruationem, sed vbique conseruari potest, tali corpori non est naturalis quies, nam quod naturale sit ei supra ómnia corpora esse, non est quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipsum locum, sed merito suæ dignitatis ei conuenit: eiusmodi autem conuenientia abstrahit à motu, & quiete, neutrum postulat, sed sufficienter completur, siue vno, vel alio modo supra illa sit. Ex quibus satis constat ad duo postrema argum. prioris opinionis quæstionis præcedentis.

QVAESTIO III.

An caleste corpus à sua sede extractum, vel pars eius, ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret.

Certa res est, nec posse cæleste corpus à propria sede extrahi, nec partem eius ab eo abscindi, atque in loco inferiori collocari naturali aliqua virtute, sed nec diuina per potentiam ordinariam: nec est minus certum, vtrumque fieri posse per potentiam Dei absolutam, nam licet sit naturæ eius dissonum, nullam tamen implicationem contradictionis inuoluit: eadem vero ratio est de toto cælo, & parte eius, vt docuit Aristoteles cap. sequenti. text. 19. in fine, quia eadem, inquit, est natura vtriusque.

Conueniunt omnes opinantes, quod cælum, aut pars eius sic existens non moueretur ad propriam sedem motu naturali à principio intrinseco actiuo, sed ibidem permaneret immobilis, nisi ab extrinseco principio, népe Deo, moueretur, quod probari potest, quia cum repugnet à propria sede remoueri, non fuit ei concedenda aliqua virtus, per quam possit

possit se restituere, frustra enim foret. Quæ est doctrina Aristotelis cap.j. huius libri. Quo præsupposito in duobus posita est difficultas quæstionis: vnum est, an quies in tali loco inferiori esset illi naturalis, vel violenta, aut præter naturã: Alterum, an si restitueretur in propriam sedem talis motus esset ei naturalis, vel violentus, aut præter naturam.

Et circa quietem sentiunt Patres Conimb. hic, nullam quietem fore violẽtam cœlo, & ideo, nec in tali loco violenter quiesceret, quod etiam sentiunt recentiores illi, qui tenent non dari violentum, nisi illud, quod est contra impetum rei, hoc est contra actiuam inclinationem ad oppositũ, vt videtur sentire Aristoteles alibi à nobis relatus: sed supponimus non dari in cœlo actiuam inclinationem ad motum: ergo repugnat vllam quietem fore ei violentam, iuxta horum sententiam. Alij vero, qui ad rationem violenti putant sufficere, quod sit contra quamlibet inclinationem naturalem rei, actiuã, aut passiuam, seu formalem (quod & nos scripsimus 2. libro de anima) asserunt violentam esse quietem cœlo, aut parti eius in inferioribus existenti. Probant, quia naturale est ei esse in superiori loco toti coniunctam: ergo separari à toto, aut loco eodem violentum est ei: cum sit contra inclinationem naturalem, saltem passiuam, ei motus, quo separatur, erit quoq; violentus: sed quies illa est terminus eiusdẽ motus: ergo necessario dicendũ est esse violentam: probatur consequentia; quia motus quicunque à suo loco naturali, & quies per eum acquisita, violenti sunt.

Circa motũ vero totius cœli, aut parti eius in eodem loco inferiori existentes, tenent recentiores quidam, moueri posse ab Angelo ad supremũ locũ, in quo erat, motu naturali. Probant, quia cœlo, aut parti eius naturaliter debetur supremũ vbi: ergo existens in loco inferiori naturaliter illud appetit: sed motus quo mouetur corpus in locũ, quem appetit naturaliter, est naturalis; cum procedat ex inclinatione naturali in terminũ: ergo talis motus naturalis foret non quidem à principio actiuo intrinseco, quod diximus non habere cælum, sed solum à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco, sicut mouetur in propria sede. Secũdo, quia motus, quo à proprio loco naturali extraheretur, foret violentus: nam impossibile est aliquid separari à proprio loco naturali, nisi per violentiam: cũ separatio sit contra naturalem inclinationem eius: ergo motus, quo rediret in eũdem locũ naturalem naturalis esse deberet; probatur consequentia, quia tales motus essent contrarii, & ideo si vnus esset violentus, alter deberet esse naturalis. Nostra sententia duplici assertione explicanda, & probanda est.

Prior est, quietem cæli, aut partis eius in loco inferiori, non esse violentam, sed præternatnralem, quam sic probo. Quies est priuatio motus, & proprius terminus, in quem tendit: ergo eodem modo se habebit respectu eiusdem corporis, cui conueniũt, ita vt si violenta sit ei quies, ita etiam motus, atque ex opposito: sed talis quies est terminus motus, per quem cælum, vel pars eius in loco inferiori peruenerunt, non ergo potest esse violenta, nisi violentus fuerit motus, quem terminat: sed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadem quies violenta est: probatur minor, quia motus violentus debet esse oppositus motui naturali eiusdem corporis: sed talis motus; per quem cælum, vel pars eius in inferiorem locũ peruenisset, non fuisset contrarius motui circulari eiusdem cæli in propria sede, quia motus rectus, & circularis non

sunt oppositi, sed quasi disparati: ergo quies per talem motum acquisita non potest esse violenta, sed erit præternaturalis, quia à causa extrinseca præter inclinationē corporis. Secundo, quia si aliqua ratione foret violenta quies illa, & motus similiter, per quem ad talem locū peruenit corpus, ideò esset, quia per vtrumq; extrahitur, vel extractum est à propria, & naturali sede: sed hoc non sufficit, vt violenta sit; ergo nō est talis cēsenda. Probatur minor, quia extrahi corpus à proprio loco non est ei violentum, nisi extrahatur per motum oppositū proprio, ac naturali, & tendat in locū oppositū, aut contraria proprio, aut propriæ naturæ, vel certè contra propriam inclinationem naturalem detineatur in loco alio: sed nihil horum reperitur in casu præsentis quietis, ergo non potest cēseri violenta: probatur minor, quia nec motus separationis (qui deorsum est) oppositum habet cum motu circulari, cæli, quāuis diuersus sit ab eo, & quasi disparatus, sed nec locus inferior, in quo deriuetur, contrarius cælesti, aut naturæ eiusdem cæli, quia nec cælum, nec spatium eius contrarium habere potest, nec ratione dispositionum, aut qualitatum, nec ratione distantiæ, quia circulare spatium nō potest per lineam rectam comparari alicui spatio inferiori, & ideo nec esse ei contrarium, vel oppositum, cum oppositio harum rerum secundum rectam lineam sumi debeat. Nec tandem violenta est talis quies, quia per eam priuatur corpus loco supremo sibi naturali, & ideo contra naturalem inclinationem: nam esse suprema omnia corpora solum est naturale cælo propter congruentiam suæ naturæ perfectissimæ, non tamen vt acquirendum per motum vel retinendum per quietem, quare nec motus ad tale vbi, naturalis esse potest, nec etiam quies in eo. Loquimur vero in quæstione hac de corpore cælesti, aut parte eius abscissa secundum se consideratis, & vt est particulare corpus: nam vt pars vniuersi in statu transmutabilitatis existentis, non potest quiescere, quin ei fiat violentia non ex eo, quod priuetur supremo vbi secundum se: sed quia extra illud non potest influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Assertio posterior: cælum, aut pars eius in loco inferiori existens nullum motum naturalem habere potest, etiam ab extrinseca intelligentia, neque violentum, sed quicumque motus eius præter naturam foret. Hæc conclusio colligitur ex doctrina Aristotelis capite tertio huius libri, vbi negat expresse, quod cælum, vel pars eius possit moueri sursum, vel deorsum, sed talis motus, si daretur, sursum foret: ergo impossibilem esse sentit Aristoteles. Sed respondent recentiores, solum negare Aristotelem cœlo, aut parti eius, motum naturalem sursum, ac deorsum à principio intrinseco actiuo, quia tale principium non potest esse nisi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cœlestia, sed non negat, quod possint moueri motu recto naturali à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco. Hæc tamen solutio omnino est insufficiens, & contra mentem, & verba Aristotelis, qui capite præsenti docuit, vni corpori vnam tantum lationem naturalem conuenire posse, & hanc respectu cæli esse circularem, quam ei docet conuenire à principio passiuo intrinseco, & extrinseco actiuo, nempe, intelligentia, vt ostendetur inferius: ergo censet, nullam lationem rectam naturalem ei posse esse etiā à principio passiuo.

Maneret ergo illa particula cæli immobilis prorsus in loco in quo per diuinam potentiam poneretur, quia elementa ita amant sua naturalia loca, vt nō intendant ab illis expellere aliud nisi quod forte acquisitionem ipsius naturalis loci impediat, sicut aqua infusa vasi aerem expellit, vt locus inferior sibi vacet. Quod si elementum sit in sua regione non intendit expellere aliquid quod sibi admisceatur, si autem esset aliqua violenta ab extrinseco posset pars cæli huc illuc circumferri, v.g. si ad implendum vacuum oporteret, vt cæli pars ascenderet, & vtique, non tamen esset motus ille contra eius naturam, alias si motus sursū contra naturam esset motus deorsūm, esset secundum naturam, quod falsum est. Præterea cum pars illa cæli neque grauitatem habeat neque leuitatem nulli motui positiue resisteret, sed omnis motus ei esset præter naturam, non contra naturam.

Quod si obijcias. Idem est motus totius, & partis, sed totum cælum mouetur circulariter: ergo pars illa cæli in loco inferiori posita, etiam moueretur circulariter.

Huic obiectioni facile respondetur, illam cæli particulam ab intrinseco non posse moueri circulariter, sicut neque totum cælum ab intrinseco mouetur, sed haberet aptitudinem, vt ab extrinseco talem motum reciperet magis quam alium, & ita posset facile circumferri circa terræ centrum. Motus enim circularis quia circa terræ centrum non fit non est simplex, sed compositus ex sursum, & deorsum.

Probatur deinde ratione 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cælo, secundum rationem particularis corporis, vel vt pars est vniuersi cum trāsmutabilitate existentis, non sub consideratione priori, sub qua probauimus (& concedunt aduersarij) nec motum circularem in propria sede esse illi naturalē, sed prȩter naturā; ergo erit multo minus naturalis ei motus rectus. Secūdo, quia nō est cōcessa à natura cȩlo quomodolibet cōsiderato; vlla inclinatio ad motum, per quem se restituat in propriam sedem, si ab ea extractum fuerit, nam cū repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extra eam fieri, frustra daretur ei talis inclinatio, quam exercere naturaliter nō posset: sed motus naturalis debet procȩdere ab inclinatione naturali mobilis: ergo repugnat talem motū fore naturalem cælo, sed præter naturam eius diceretur, & eisdem rationibus probatur violentum esse non posse: cum constet, nulli inclinationi naturali esse oppositum.

Ad primum argumentum contrariæ sententiæ distinguendum est antecedēs, quod naturale sit cælo, aut parti eius supremum vbi: nam si naturale accipiatur pro congruente dignitate, ac nobilitate naturali eius, verum est, si vero ad conseruationem eius necessarium, vel vt cōsequendum per motum ex inclinatione aliqua naturali; sicut terræ est naturale centrum, erit falsum, vnde quies in alio loco non potest esse ei violenta, nec motus ad proprium vbi naturalis. Ad secundum negandum est antecedens, quod motus, per quem separaretur à propria sede foret violentus, & cum dicitur fore contra inclinationem naturalem eius, etiam negamus, quia talis motus esset rectus, cùm procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non est circulari oppositus, neque alicui inclinationi cœlestis corporis, quæ determinatur ad supremum vbi, & non ad motum, per quem illud consequatur, neque ad quietē in eo, cū sit priuatio motus, & ideò non possit habere inclinati-

onem

onem naturalem ad quietem, quod non habet illam ad motum, per quē acquirenda est.

QVAESTIO IV.

An cœlum sit diuersæ naturæ à corporibus sublunaribus.

EX motu circulari à posteriori probauit efficaciter Aristoteles cap. præsenti dari in natura rerum quintam quandam substantiam corpoream, cœlum vocatum, præter quatuor consueta elementa, & hanc sententiam primus inuexit in scholam Peripateticam, cuius parēs, caputque ipse extitit, & ideo vulgo quasi in prouerbium vocata est, quinta substantia Peripateticorum, & hoc pertinet ad quæstionem, an sit cœlum. Quare ordine scientifico sequitur inquirendum, quidnam sit, ad quod pertinet proposita quæstio.

In qua fuit prior opinio Phylosophorum Aristotele antiquiorum, ferê omnium, qui existimant, cœlum eiusdem naturæ esse cum elementis, aut cæteris corporibus sublunaribus, vt Philo Iudæus retulit in libro de somniis, Plutrachus 2. libro de placitis philosophorum cap. 11. D. Theodoretus in libr. de materia, & mundo, & Picus Mirandulanus, lib. de examine vanitatum c. 12. Heracl. enim dicebat, esse de natura ignis, Empedocles, quasi crystallum, ex aere, & igne confectum. Thales, terreum quoddam corpus, & graue. Plato vero, & Diuus Augustinus retulit 8. libro de ciuitate Dei, capite 11. quasi compactum esse voluit, ex elementorum floribus vel vt Proclus exponit, in libro, qui inscribitur: Obseruationes eorum, in quibus Aristoteles contradicit Timæo Platonis, ex elementorum deliciis præsertim ignis, & terræ: & tandem plures ex sanctis Patribus Platonicam doctrinam sequuti, videntur cœlum igneū fuisse, vt Ambros. 2. lib. Exameron cap. 3. Aug. 2. lib. de Genesi ad literam cap. 3. & Theodoretus 9. lib. in Genesim. Fundamentum eorum videtur fuisse, quia accidentia oriuntur ex ipsamet natura substantiæ, vt eis ornetur ac perficiatur, eisdemque vtatur ad operandum. Sed cœlestia corpora constant accidentibus eiusdem naturæ & rationis, & sublunaria corpora: ergo sunt eiusdem naturæ substantialis cum eis: Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate, & densitate, ex diaphaneitate, aut transparentia: nam stellas, quæ partes cæli sunt, densiores esse constat cæteris partibus eius, & propterea splendorem in se receptum in nos reuerberant ex calore, quem cæruleum esse videmus, & diuersos alios colores tribuunt Astrologi planetis, Marti rubeum, & pariter cæteris, & vniuersaliter docere videntur, Planetas secundum frigus, & calorem vicissim se transmutare: vnde Lunam dicunt esse humidam, Saturnum frigidum, & siccum, Martem vero calidum. Præterea lumen videmus esse commune accidens cœlorum atque elementorum, & soliditatem, per quam tangi possunt communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex consequenti mixtam substantiam ex elementis.

Secunda sententia asserit corpora cœlestia esse quintam substantiam, & naturam simplicem ab elementis, & mixtis diuersam, & eis perfectiorem. Hæc est expressa Aristotelis capite secundo, & tertio huius libri, quam receperunt philosophi omnes, atque Theologi, &

nobis tanquam vera tenenda est. Probatur primum ratione Aristotelis capit.3. allata ex loco, & motu desumpta, nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideò corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum, diuersæ vero naturæ diuersos, vt grauibus locum, & motum deorsum, leuibus sursum: sed cælo concessit diuersum locum, & motum ab elementis, ergo diuersam naturam. Probatur minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum vero circularem, qui valde diuersus est à motibus rectis sursum, & deorsum elementis concessit. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristoteles, quod cælum non sit de natura eius primo libro Metheor. capite 3. quia cum tam magna sit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cæli, & astrorum, absque dubio operarentur ad longissimam distantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagrasset. Probatur tandem ex influentiis vniuersalibus cæli, & astrorum circa omnia sublunaria corpora. Nam virtus influendi, & operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuersa specialis est in cœlo, & elementis non concessa: sed talis virtus oritur ex natura eius, sicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeo diuersæ, diuersæ etiam naturæ censeri debet, & eisdem argumentis probatur efficaciter, quod cœlum sit diuersæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ distinguenda in primis sunt duo genera accidentium, nam quædam sunt quasi vniuersalia, quibuslibet corporibus communia, vt quantitas, densitas, raritas & magna ex parte lumen, quo omnia fere corpora aliquomodo capacia sunt, & cum hæc sequantur vniuersalissimam rationem corporum, non indicant diuersam naturam eorum, nec ideo ex eis colligi potest, nisi forte ex particulari modo alicuius eorum, vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius colligimus, solem diuersæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem sole participantibus. Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiorem rationem, vt colores, qualitates tangibiles, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur secundæ qualitates, quia ortum habent ex concursu aut permixtione primarum, de prioribus igitur concedimus, communia esse cælo cum corporibus sublunaribus: sed ex eis non colligitur diuersa natura corpora, quibus conueniunt, vt vidimus, habent tamen alia cœlestia corpora, ex quibus colligi potest diuersæ naturæ esse à corporibus sublunaribus, vt probant argumenta, quibus nostram, atque communem sententiam corroborauimus. De posterioricus vero accidentibus negamus, quod communia sint cœlis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, sed apparentes dumtaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster eos pro veris accipiens: nam lucem cœlestem quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, iudicat esse colorem cæruleum, vel alium similem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, aliique colores. De qualitatibus vero tangibilibus, præsertim actiuis, quas Astrologi attribuunt Aristoteli, dicimus, non formaliter in eis esse, sed eminenter, aut virtualiter, in quantum speciali ratione eas producunt, in corporibus inferioribus. Quod vero ad sanctos Patres attinet, satis bene exponit D. Bonauentura in

2.di-

2. distinct. 14. num. 6. asserens inter eos, & Peripateticos philosophos ponentes cũ Aristotele quintum corpus diuersæ naturæ, ab elementis de solo nomine, aut modo loquendo discrimen esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cũ eo similitudinem, in modo elucendi, cœlos igneos appellarunt sancti: Re tamen vera, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola, quam sequimur.

QVAESTIO V.

An cœlum sit compositum ex materia, & forma.

QVamuis cęlestia corpora sensu percipiamus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeo explorata natura eorum, sicut aliorum corporum sublunarium, ideo non est vsquequaque certum inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint composita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque completas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodũ Angeli sunt formæ subsistentes, & completæ in genere spirituali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroes in libro de substantia orbis cap. 2. & 1. libro de cœlo ad textum 7. & 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. distinct. 12. quæst. 2. num. 24. Gabriel ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolum quæst. vnica, ad secundum, Maior distinct. 14. quæst. 2. Bassalus quæst. prima artic. 4. Godfredus quodlibeto 2. quæst. 2. Antonius Andreas 8. libr. Metaphysicæ, quæst. 4. Iandun. ibidem quæst. septima. Saxonia libro de cœlo, quæst. 4. artic. 1. immo & D. Thomas in 2. distinct. 12. quæst. 1. arti. 1. ad 5. eam referens probare videtur. Scotus vero ad 14. eiusdem libri, qu. 1. in principio asserit, secundum Theologos dicendum esse, cœlum compositum esse ex materia, & forma: secundum Aristotelem verò, denegandam esse cœlo omnem materiam: & addit Auerroem melius in hac re, quam cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse. Probatur hæc sententia primo egregijs testimonijs Aristotelis. Primum habetur 9. libro Metaphys. textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem, ad qualitatem, vel vbi, aut motum, sed substantialem, quæ est materia, & reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis est, hoc est, indifferentiæ ad esse, & nõ esse, & substantialis quidẽ ad esse, & nõ esse substantiale, accidẽtalis vero ad esse accidẽtale: sed repugnat æternis, & incorruptibilibus nõ esse substantiale; ergo repugnat eis habere materiam, quæ est pars substantialis; & cum constet, cælum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis, æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit. *Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potētia est, secundũ aliquid autem, nihil prohibet, vt quale, aut vbi actu ergo omnia.*

Vnde libro 12. textu trigesimo probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idem ergo de corpore cæles. (apud ipsum æternum) sentire necessarium est. Secundum testimonium reperio, in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap. 2. sic habens: Impossibile est habenti materiam non existere aliquid contrarium: sed cœlum caret omninò

nobis tanquam vera tenenda est. Probatur primum ratione Aristotelis capit. 3. allata ex loco, & motu desumpta, nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideò corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum, diuersæ vero naturæ diuersos, vt grauibus locum, & motum deorsum, leuibus sursum: sed cælo concessit diuersum locum, & motum ab elementis, ergo diuersam naturam. Probatur minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum vero circularem, qui valde diuersus est à motibus rectis sursum, & deorsum elementis concessit. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristoteles, quod cælum non sit de natura eius primo libro Metheor. capite 3. quia cum tam magna sit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cæli, & astrorum, absque dubio operarentur ad longissimam distantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagrasset. Probatur tandem ex influentiis vniuersalibus cæli, & astrorum circa omnia sublunaria corpora. Nam virtus influendi, & operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuersa specialis est in cœlo, & elementis non concessa: sed talis virtus oritur ex natura eius, sicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeo diuersæ, diuersæ etiam naturæ censeri debet, & eisdem argumentis probatur efficaciter, quod cœlum sit diuersæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ distinguenda in primis sunt duo genera accidentium, nam quædam sunt quasi vniuersalia, quibuslibet corporibus communia, vt quantitas, densitas, raritas & magna ex parte lumen, quo omnia fere corpora aliquomódo capacia sunt, & cum hæc sequantur vniuersalissimam rationem corporum, non indicant diuersam naturam eorum, nec ideo ex eis colligi potest, nisi forte ex particulari modo alicuius eorum, vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius colligimus, solem diuersæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem sole participantibus. Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiorem rationem, vt colores, qualitates tangibiles, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur secundæ qualitates, quia ortum habent ex concursu aut permixtione primarum, de prioribus igitur concedimus, communia esse cælo cum corporibus sublunaribus: sed ex eis non colligitur diuersa natura corpora, quibus conueniunt, vt vidimus, habent tamen alia cœlestia corpora, ex quibus colligi potest diuersæ naturæ esse à corporibus sublunaribus, vt probant argumenta, quibus nostram, atque communem sententiam corroborauimus. De posterioricus vero accidentibus negamus, quod communia sint cœlis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, sed apparentes dumtaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster eos pro veris accipiens: nam lucem cœlestem quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, iudicat esse colorem cæruleum, vel alium similem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, aliique colores. De qualitatibus vero tangibilibus, præsertim actiuis, quas Astrologi attribuunt Aristoteli, dicimus, non formaliter in eis esse, sed eminenter, aut virtualiter, in quantum speciali ratione eas producunt, in corporibus inferioribus. Quod vero ad sanctos Patres attinet, satis bene exponit D. Bonauentura in

2. di-

2.distinct.14.num.6.asserens inter eos, & Peripateticos philosophos ponentes cũ Aristotele quintum corpus diuersæ naturæ, ab elementis de solo nomine, aut modo loquendo discrimen esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cũ eo similitudinem, in modo elucendi, cœlos igneos appellarunt sancti: Re tamen vera, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola, quam sequimur.

QVAESTIO V.

An cœlum sit compositum ex materia, & forma.

QVamuis cęlestia corpora sensu percipiamus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeo explorata natura eorum, sicut aliorum corporum sublunarium, ideo non est vsquequaque certum inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint composita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque completas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodũ Angeli sunt formæ subsistentes, & completæ in genere spirituali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroes in libro de substantia orbis cap.2.& 1. libro de cœlo ad textum 7.& 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. distinct. 12.quæst.2.num.24. Gabriel ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolum quæst.vnica, ad secundum, Maior distinct.14.quæst.2. Bassalus quæst.prima artic.4. Godfredus quodlibeto 2. quæst. 2. Antonius Andreas 8. libr. Metaphysicæ, quæst.4. Iandun. ibidem quæst. septima, Saxonia libro de cœlo, quæst.4. artic.1. immo & D.Thomas in 2.distinct.12.quæst. 1. arti.1. ad 5.eam referens probare videtur. Scotus vero ad 14.eiusdem libri, qu.1. in principio asserit, secundum Theologos dicendum esse, cœlum compositum esse ex materia, & forma: secundum Aristotelem verò, denegandam esse cœlo omnem materiam: & addit Auerroem melius in hac re, quam cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse. Probatur hæc sententia primo egregijs testimonijs Aristotelis. Primum habetur 9. libro Metaphys. textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem, ad qualitatem, vel vbi, aut motum, sed substantialem, quæ est materia, & reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis est, hoc est, indifferentiæ ad esse, & nõ esse, & substantialis quidẽ ad esse, & nõ esse substantiale, accidẽtalis vero ad esse accidẽtale: sed repugnat æternis, & incorruptibilibus nõ esse substantiale; ergo repugnat eis habere materiam, quæ est pars substantialis; & cum constet, cælum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis, æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit. *Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potẽtia est, secundũ aliquid autem, nihil prohibet, vt quale, aut vbi actu ergo omnia.*

Vnde libro 12. textu trigesimo probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idem ergo de corpore cæles.(apud ipsum æternum) sentire necessarium est. Secundum testimonium reperio, in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap. 2. sic habens: Impossibile est habenti materiam non existere aliquid contrarium: sed cœlum caret omninò

contrario, docente, & probante eodem Aristot. 1. lib. de cœlo cap. 3. & 4. ergo apud ipsum materia caret. Probatur deinde ratione 1. quia gradus essendi pertinent ad essentiam vniuersi, vt supra statuimus: sed in natura spirituali datur duplex gradus formæ completæ, vt angeli; incompletæ, vt animæ rationalis: ergo in natura corporea debetur duplex; alius, incompletus quidem, vt formæ, rerum sublunarium; completus vt cælestia corpora, quæ cum sint in tali genere perfectissima, non potest denegari eis ratio formæ completæ. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: possibilis forma est completa in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio contradictionis designari, in eo quod detur, quandoquidem in genere spirituali detur; poterit ergo à Deo fieri, & eo ipso probatur efficaciter esse factam, alioqui careret tali gradu essendi (satis perfecto) vniuersum: probatur, quia ex transmutatione substantiali corporum inuestigarũt philosophi materiam, ergo solum in eis reperiri potest, quæ sunt transmutabilia substantialiter: sed constat, cœlum non esse hoc modo transmutabile, nam transmutatio secundum substantiam est generatio, & corruptio, à quibus alienum est corpus cœleste: ergo alienum quoque à materia erit: quia omnia, quæ in cœlo desiderari possunt, saluantur sine materia, vt motus, diuersæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrendi cum inferioribus causis, ad suos effectus: ergo non est in eo ponenda, quia non debent multiplicari res sine necessitate, præsertim in hac parte: cum perfectius longè sit cœlum sine materia, quam cum illa. Probatur antecedẽs, quia virtutes influendi conueniunt cœlo, vt est in actu: cum conueniant ei, vt vniuersali agenti, non ergo ratione materiæ, quæ ideo nec est necessaria ei, nec tribuenda. Ad hanc sententiam ex parte reducitur ea, quæ distinguit cœlos quantum ad materiam pertinet, asseritque de solo empyreo non habere materiam propter maiorem perfectionẽ, & simplicitatem eius, reliquis vero eã tribuit. Secũda opinio oẽs cælos ponit cõpositos ex materia, & forma: quã vniuersaliter docuerunt Plato, & cæteri Philosophi Aristotele antiquiores, vt testatur Diuus Thomas 1. part. quæst. 66. artic. 2. & docent omnes illi, qui tenent, materiam sublunarem eiusdem rationis esse cum cœlesti, vel diuersæ rationis; cum inter omnes cõueniat, cælos habere materiam, vt videbimus quæst. sequ. Eandem sequuti sunt plures ex sanctis Patribus, vt Basilius, Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, & cæteri omnes, qui tenuerunt, prius tempore creatam fuisse à Deo materiam informem, hoc est, sine forma, quam perficeretur per aliquam formam, vel non prius tempore, sed simul fuisse creatam, & informatam; quos citat Diuus Thomas artic. 1. eiusdem quæstionis, loquebantur enim de materia tam sublunarium corporum, quam cœlorum, tanquam certum præsupponentes, cœlos habere materiam. In speciali Abempace, quem citat Albertus Magnus 2. lib. de cœlo titulo 1. cap. 3. Abencembron. in libro fontis vitæ, Alexander libro primo naturalium quæstionum capite 10. Simplicius in libro de cœlo, commento 3. & 35. Diuus Thomas prima parte quæst. 66. articul. 2. & ibidem Caietanus, Diuus Bonauentura, Ægidius, Capreolus, & cæteri scholastici in 2. distinct. 12. Heruæus, quodlibeto 4. quæst. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, quæst. 7. Iauellus libro 1. quæst. 12. & omnes recentiores, ita vt opposita ab scholis prorsus sit relegata. Et in primis hæc sententia est expressa ab Aristotele 1.

lib.

lib. de cœlo, cap. 95. textu 95. his verbis: *Cælum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, & eorum, quæ ex materia.* Et lib. 8. cap. 2. textu. 3. (Sensibiles vero cunctæ substantiæ materiam habent, est autem substantia id ipsum, quod subijcitur, aliter quidem materia, aliter ratio: materiam autem dico, quæ cum non, quod quid actu sit, potentia est quod quid) Constat vero, & ab aduersarijs præsupponitur tanquam euidens, quod cælum sit substantia sensibilis, & per visum sentiatur ab omnibus, ergo euidens est apud Aristotelem, habere materiam. Et tandem lib. 2. de generatione, docet expresse, eadem esse principia secundum numerum, ex quibus sunt generabilia & ingenerabilia, ac sempiterna, quæ sunt cælestia corpora, quia principia vtriusque duo sunt, vnum tanquam materia, & alterum tanquam forma, hisce verbis: Sūt igitur, & numer. æqualia, & genere eadē, quæ & in sempiternis, & in primis: illud .n. vt materia est, hoc autem, vt forma.

Ratione verò (mea quidem sententia) non foret probanda, si vellent aduersarij his, quæ naturale lumen intellectus ostendit, ex sola notitia terminorum acquiescere. Nam cum per se sit euidens, & ab eis admissum, cœlum esse corpus, eandem prorsus euidentiam habet per se, quod sit materiale, quia corpus idem prorsus significat, quod materialis substantia, propterea apud me principiorum veritatem continet quod cœlum habeat materiam, ita vt probatione non indigeat. Et hæc fortassis est causa, quod vix possit inueniri efficax ratio, ad eam probandam. Et à priori nulla, quia non possunt principia à priori demonstrari, & vniuersaliter loquendo, quia quo principia euidentiora sunt, eo possunt minus efficaciter ostendi, aut probari: sed probatur à posteriori. Primò, quia cœlum habet duas alias compositiones, longe inferiores, atq; imperfectiores, quàm cōpositio ex materia, & forma; hæc igitur tanquam perfectior nō potest ei denegari, euidens est consequentia, quia propter solam imperfectionem ei denegatur, sed antecedens admittunt aduersarij, cōcedēdo cœlo quantitatē, & ideo partes integrantes substantiæ eius, ex quibus componitur, atque etiam compositionem ex subiecto, & accidentibus sensibilibus, vt ex substantia, & quantitate, luce, figura, raritate, ac densitate, de quibus speciali ratione conuincitur, non esse nisi in materia, aut composito ex ea. Probatur tandem, quia sensus, & operationes eorum, non solum corporei sunt, sed materiales: ergo repugnat sentire, nisi materialia: sed euidenti experiētia constat, cœlū esse sensibile ab eis, & sentiri actu: ergo euidens est quod sit materiale, & verā materiam sensibilem habeat.

Ad primum testimonium Aristotelis respondetur ipsum negare cœlo potentiam substantialem, quæ non sit semper coniuncta cum suo actu, sed indifferens, quia æternum, & incorruptibile est, non vero potentiam, cum eodem actu substantiali semper coniunctam, quia hæc non obstat æternitati compositi, vt patet, ac proinde, nec intentio Aristotelis. In alio vero testimonio colligit carentiam materiæ, in intelligentijs non ex sola æternitate, sed quia sunt puri actus sine principio mouentes.

Secundum testimonium, absq; vlla expositione debet intelligi, quod habens materiam, aliquam contrarietatem habere debeat; sed minor neganda est, quod cœlum careat omni contrarietate, nam licet actiua, & passiua careat, & omni ea, quæ principium est corruptionis, sed aliquam habet ad corruptionem non disponentem vt rari, & dēsi, & secundum mo-

Bonauentura in 2.distinct.12.quæst.1 Scotus distinct.14.quæst.1 §.secundum Theologos, Ægidius eadem distinct. & opusculo de materia cœli, Okam in 2. quæst. 22. Abulensis in caput.1.Gen.fol.27.Titelmanus libro 1. Philosophiæ, capite 12. Argentina tractatu de materia cœli, noster Molina 1.parte, tractatu de opere sex dierum, disputatione 5.& alij. Probatur primo, quia actus est, qui distinguit species, vt docet expresse Aristoteles 6.libro Metaphysicæ, textu 49. Sed tam sublunaris, quã cœlestis materia, est pura potentia nullũ actũ includens: ergo non potest inter vnam & alteram dari distinctio specifica, & certe si talis distinctio admittatur, verũ esse non potest commune illud proloquium, ab omnibus receptũ: materiam esse infimum omnium entium, summè distans à Deo. Probatur ex alio principio Aristotelis 8. lib Metaphysicæ textu 10. quòd species omnes sunt inæqualis perfectionis, sicut numeri, ergo si duæ sunt species materiæ sublunaris, atque etiam cælestis, inæqualis perfectionis erunt, & aliqua eorum perfectior altera, & ex consequenti non erit infimum ens, illa quæ ponatur perfectior, nec summè distabit à Deo, neque denique erit propè nihil, vt D. Aug. asseruit 12. libro confess. c.7.& 8. Secundo, quia si materia cœli debet poni distincta specie à sublunari, ideo erit, quia ex identitate specifica vtriusq; statim sequitur cœlum non esse incorruptibile, vt supponimus, sed hoc non sequitur: ergo nõ est necessaria talis distinctio, & consequenter non est admittẽda. Probatur minor, quia vt cęlum sit incorruptibile, satis est, quod vnio formæ cum materia sit naturalis: ex quo fit vt indissolubile sit compositum ex vtraque, & ideo ex propria natura incorruptibile, sed hoc potest stare absq; diuersitate materiæ, propter modũ informationis formæ, & carentia dispositionum contrariarum. Nam si forma talis sit, quod expleat capacitatem materiæ, nec postulet in ea pro sui informatione contrarias dispositiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab vllo agenti dispositiones contrarias. Ex quibus omnibus plane infertur, non repugnare, quòd cęlum sit incorruptibile ex propria natura, quamuis materia eius sit eiusdem speciei cum sublunari.

Posterior sententia distinguit specie materiam non solum cœli Empyrei, sed omnium corporum cęlestium à sublunari. D.Thomas 1.parte, quæst.66.articulo 2. & ibidem Caietanus, Alexander Alensis 2.parte, quæst.44.membro 2. Albertus Magnus in 4. distinct. 6. articulo 8. Richardus in 2. distinctione 12. quæstione 8. Hispalensis & Capreolus ibidem quæstione vnica, articulo 1. Henricus quodlibeto 4.quæstione 16. Ferrariensis 3. libro contra gentes capite 20. Iabellus 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. Sonzinas libro 12. quæst. 9. Alexander libro 1. naturalium quæstionum, capite 15. Pater Fonseca 2. libro Metaphysicæ, capite 3. Pater Suarez tomo primo Metaphysicæ, disputatio 13. sectione. 11. Patres Conimbricenses 1.libro de cœlo, capit. 2. quæstione sexta, (quamuis oppositam quoque partem vt probabilem defendant.) Et tandem hanc sententiam tenuit Diuus Dionysius 4.cap.de Diuinis nominibus, quem citat pro ea Diuus Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. articulo 2 affirmans in hac re, sicut in alijs fere omnibus Philosophicis doctrinam Aristotelis sequutum fuisse. Et hæc est iam ferè communis sententia, quam vt longe probabiliorem sequimur, & imprimis expressa est apud Arist. 12. lib. Metaphysicæ, text. 1. hisce verbis: *Cuncta vero quæcumq; mutantur materiam habent, sed diuersam, nam & ipsorum sempi-*

sempiternorum, quæcunque non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen non generabilem, sed vnde quo. Idem docet 8. libr. Metaphysicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius sententiæ est, quia si materia cęlorum, & sublunaris essent eiusdẽ speciei, sequeretur corpora cæleſtia incorruptibilia esse, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia materia cœli esset capax aliarum formarum, nempe elementorũ: nam vbi eadem est natura materia, eadẽ est capacitas recipiendi easdem formas, vt patet in materia quacumq; sublunari, & cũ careat alijs formis, habebit priuationem earũ: quare quantum est ex se eas appeteret. Sed constat, hanc priuationẽ & hunc appetitum aliarum formarũ esse totam radicẽ corruptionis elementorũ: ergo pari rõne essent corruptibilia corpora cœlestia. Cui argumento non fit satis varijs solutionibus. Non enim satis fit dicere, appetitum illius materiæ expleri per informationẽ formæ adeò perfectæ continentis alias eminenter; quia nec continet perfectiones aliarum formarũ intensiuè, nec extensiuè, cum anima rationalis, & quælibet sensitiua perfectior sit forma cœli, ac proinde perfectius actu & materia. Et idem est de aliquibus formis cœlorum comparatione aliorum, & omnes abſq; dubio perfectius actuarent extensiuè: ergo.

Nec satisfacit, quod probabilius respondent alij, hanc incorruptibilitatem prouenire ex speciali modo informandi formæ cœlorum, cum speciali, scilicet accommodatione, & specialibus dispositionibus nõ habentibus contrarium, vnde materia cœli non habet capacitatem proximam ad alias formas, sed solum remotam. Hoc, inquam, non sufficit, quia vel materia cœli respicit essentialiter formam inseparabili modo informantẽ, & cum talibus dispositionibus carẽtibus contrario, & ex hoc sequitur distincti specifica materiæ cum ex se respiciat actum specie distinctum in ratione formali actus, vel materia ex se indifferens est, & accidentaliter determinatur per tales dispositiones ad formam inamissibiliter informatam: ergo potuit recipere alias dispositiones, & aliam formam, & cum semper maneat eadem natura materiæ, modo poterit illas recipere naturaliter, cum cuilibet potentiæ passiuæ naturali respondere possit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actũ reducat; igitur cœlum erit corruptibile; ob hanc enim rationem indifferentiæ materia sublunariũ est principium corruptionis.

Probatur secunda nostra sententia, quia si materiæ istæ sunt eiusdem speciei, sequitur corpora cœlestia esse generabilia, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia si sunt eiusdem speciei, ergo habent potentiam passiuam essentialem eiusdem rationis. Ex quo efficaciter infero, easdem formas contineri in potentia vtriusq;, vt forma solis continebitur in potentia materiæ ignis, quia capax illius est, non minus quam propria materia, & cum eam non habeat, habebit priuationem, & appetitum eius: sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspõdere actiua naturalis actu existens, vel saltem naturaliter possibilis, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit, possibile est ergo agens naturale, quo educi possit forma solis, quantum est ex se de potentia materiæ ignis, & ita erit sol secundũ se generabilis ex materia ignis, quod patet esse falsum. Et si materia ignis habes capacitatem naturalem ad formam solis habebit etiam ad dispositiones illi[9], quod enim respicit finem, debet etiam eadem ratione respicere media ad illum naturaliter ordinata, alias frustra erit capacitas.

pacitas proxima, vel remota perpetuo impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum distinguere vel id, quod se habet ad modum actus, & ideo licet materia non habeat in sua essentia aliquem actum physicum, cum sit pura potentia, nec actum metaphysicum perfectum, & completum, cum sit pars, habere tamen aliquallem actum, nempe, aliquem gradum, seu prædicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectissimæ materiæ ad talem rationem, & speciem partialem imperfectam materiæ in ordine ad talem modum informandi formæ, cum hoc tamen semper manet materia imperfectissima aliorum omnium entium, licet in se habeat species inæqualis perfectionis. Ad secundũ iam probauimus ex vnitate specifica materiæ cæli, & sublunaris rectè inferri, cælum esse corruptibile. Nec nobis contrariatur locus ex primo Genesis, vbi videtur indicari ex communi materia aquæ facta fuisse corpora cælestia: nam & si expositorum sensus varius sit, quem expēdere à nostro instituto alienum est, tamen nihil contra nostram sententiã inferri efficaciter potest, vt bene adnotat sanctus Thomas 1. p. qu. 68. art. 1. 2. & 3. qui etiam quæst. 66. art. 2. ad 1. probè docet, aliquos Patres scholæ Platonis addictos illius sententiam retulisse, & ideo in hac parte non potiri plusquam Platonica auctoritate.

QVAESTIO VII.

An materia cælestis sit perfectior sublunari.

QVia species iuxta Arist. sunt sicut numeri, de quibus constat, duos æquales dari nõ posse, ita repugnat dari duas species æqualis perfectionis, & propterea si materiæ specie distinguuntur, necesse est, vnam esse perfectiorem altera, vtra autem sit perfectior, hoc est, quod quærit titulus quæstionis.

Et quod materia sublunaris sit perfectior, vidētur efficaciter probare hæc argumenta: Primum, quia perfectio essentialis potentiæ sumitur in ordine ad actum (vt 2. lib. de anima, tract. de potentijs animæ in communi scripsimus) sed sublunaris materia respicit nobiliorem actum, quam cœlestis, nempe, animam maxime rationalem, ergo erit nobilior. Secundum argumentum, quia actus adæquatus sumit suã perfectionem ex maiori extensione ad particulares actus, præsertim perfectiores, qui sufficiũt perfectiorẽ constituere rationẽ cõmunẽ adæquatã eius, vt ratio adæquata potẽtiæ visiuæ ex eo solũ foret perfectior rationibus adæquatis aliorum sensuum, quia se extendit ad perfectissimam qualitatem, quæ est lux: sufficit ergo quod actus adæquatus sublunaris materiæ se extendat ad animã rationalem, & cæteras forma cœlesti perfectiores, vt perfectior censeatur act⁹ adæquatus, quem respicit per se, actu adæquato cęlestis formæ, quẽ respicit per se materia cœlestis, & consequenter eadem ipsa materia sublunaris sit perfectior.

Tertium argumentum: quia si materia cœli esset perfectior, ex eo quod, licet forma in entitate sit minus perfecta, in modo tamen informandi inamissibiliter, sub quo formaliter à materia respicitur, perfectior est, ex hoc sequeretur, quod si materia lapidis foret capax solius formæ lapidis, & materia sublunaris esset capax aliarum omnium, sicut est modo, nihilominus materia lapidis foret

perfectior sublunari nunc existēti, quod patet esse absurdum. Sed probatur consequentia, quia materia lapidis in eo casu haberet perfectiorem modum in formādi, cum informaretur modo inseparabijli, propriam tantum respicienti formam sicut materia cœli.

Oppositam sententiam, quod materia cœlestis sit perfectior essentialiter sublunari, tenet Richard. in 2. distinct. 12. quæst. 2. & quodlibeto 3. quæst. 5. Duran. ead. distinct. 12. quæst. prima, in eamque videtur inclinare Scotus quæst. 2. in solutione argumen. quamuis dubius permaneat, Argentina in 1. distinct. 44. quæst. prima, articulo secundo, & Abulensis in ca. 22. Matthæi quæst. 222. & est communis in scholæ, & longe probabilior: nam inprimis colligitur efficaciter ex doctrina Aristotelis 7. libro metaphysicæ cap. 6. textu 22. vbi expresse docet, materiam sublunarem esse principium corruptionis rerum his verbis: *Cuncta vero, quæ aut natura, aut arte fiunt habent materiam: possibile est enim esse, & non esse, eorum vnumquodque; hoc autem cuique materia.* Ex quibus ita arguo, corruptio rerum, cum tendat ad non esse, est maxima imperfectio earum: sed sublunaris materia est quasi principium, & fons eius; ergo est imperfectissima, quā imperfectionem, cum non habeat materia cælestis, minus imperfecta erit. Præterea maxima illa imperfectio prouenit ei ex eo, quod habens vnam formam desiderat alias, quas non habet; vnde sequitur esse eis priuatam, immo, vt docet Aristot. 1. lib. tex. 81. infinitis subditur priuationibus, quarū ratione turpis, & malefica vocatur, & malum, hoc est corruptionem rei, in qua est, machinari dicitur: quibus omnibus imperfectionibus caret materia cœlestis, quia tantum formam habere potest, nec appetit aliam, immo nec capax eius est, ergo iuxta sententiam Aristotelis essentialiter est perfectior. Probatur deinde ratione. Primo, quia materia ex propria natura est potentia passiua: sed potentia passiuā est imperfectissima (quam propterea Deó nullo modo tribuimus) ergo, quo materia fuerit magis passiua, erit imperfectior, tum quia indifferens est, ad recipiēdum omnes formas, & æquè potest vilissimam, ac nobilissimam recipere, immò & eas, quas semel habuit, potest quantum est ex se, iterum recipere: vnde potentiā passiuam quasi infinitam, hoc est, receptiuam sine termino habet, cælestis vero minimum habet de potentia passiua, cum vnius d umtaxat formæ capax sit, & semel tantum possit eam recipere: ergo longe minus imperfecta erit. Secundo, & efficacius probatur à priori, nam perfectio passiua materiæ sumitur in ordine ad actum: sed materia cœlestis recipit actum essentialiter, atq; formaliter perfectiorem, ergo essentialiter, ac positiue est perfectior. Probatur minor, quia propria, & formalis ratio actus sumitur ex perfectiori modo actuandi potentiam: sed forma cœlestis perfectiori modo actuat materiam, ergo est perfectior actus formaliter, quare materia eum respiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probo, quia forma cœlestis actuat materiam satiādo appetitum eius, & totam eius capacitatem complendo. Præterea actuat se vniēdo materiæ vnione indissolubili, & suā natura perpetua, sublunaris vero forma nec explet capacitatem materiæ, nec vnione indissolubili vtitur, sed naturaliter dissolubili, illa ergo erit longe perfectior.

Ad primum argumentū, concessā maiori, distinguenda est minor, quod materia

ria sublunaris respiciat perfectiorem actum, vel formã, nam considerando naturam eius, atque essentialia prædicata, verum est, sed sub ratione præcisa ac formali actus, & formæ, quæ sumitur ex modo informandi, falsum: nam licet forma sublunaris perfectiorem naturam habeat, & perfectius esse tribuat materiæ, & composito, modum informandi habet imperfectissimum, nempe separabilem, non explendo capacitatem materiæ, cum tamen cœlestis forma, quamuis imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius esse materiæ tribuat, perfectiori modo ei vniatur, nempe inseparabili, & satiando appetitum eius, explendoque omnem eius capacitatem.

Ad secundum respondetur, vt actus adæquatus formæ sublunaris perfectior sit, secundum esse, & quasi materialiter, sufficit, quod se extendat ad animam rationalem longe perfectiorem sub hac consideratione formæ cælesti, non tamen sufficit, vt sit perfectior secundum modum informandi, quod est, esse perfectiorem sub formali, ac præcisa ratione formæ, sub qua non est verum, quod eam excedat anima rationalis, immo ab ea exceditur, vt probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci solius formæ lapidis, respondent recentiores quidam, non esse casum possibilem, quia cum forma lapidis corruptibilis sit, repugnat, quod sola respiciatur à materia, sed eo ipso, quod eam respicit, cæteras omnes corruptibiles, ac sublunares respicere debet, cum conueniat cum eis eadem forma in modo informandi, sed licet hoc verum sit, non satisfacit argumento, quod non solum loquitur de materia lapidis, & forma eius, vt nunc se habent, sed si per possibile, vel impossibile talis materia respiceret talem formam solum, & non alteram, nec eius capax foret, & forma eadem solam hanc materiam posset informare, & non alteram, tunc enim non foret eiusdem rationis cum cæteris materiis sublunaribus, nec etiam forma cum cæteris formis. Quo supposito, respondeo in eo casu materiam lapidis fore eiusdem conditionis, & ordinis cum cælesti, atque etiam forma eius cum cælestibus formaliter, quia eodem modo inseparabili informaret, explendo capacitatem suæ materiæ, & se vniendo illi modo, ac modo indissolubili, & medijs dispositionibus contrario carentibus, atque constituendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia sequuntur per locum ab intrinseco ex casu sic proposito in argumento. Quod vero dicitur formam lapidis esse infimæ sortis secundum esse verum est, non secundum modum informandi perfectissimum, quem haberet, & ex quo sumitur formalis, ac præcisa ratio formæ vt forma est.

Si autem aliquis dubitet, an materia sublunaris non solum sit imperfectior cœlesti, sed imperfectissima omnium, quas potest Deus creare, ita nec per potentiam Dei absolutam creabilis sit alia inferior, aut imperfectior. Respondeo, valde probabile esse, quod non sit creabilis altera imperfectior, quia non videtur excogitabilis altera potentia magis passiua, cum possit recipere omnes formas corruptibiles: nam de incorruptibilibus euidens est, nullam esse possibilem materiam, quæ possit vtrasque recipere, ita vt tam corruptibilium naturaliter sit capax, quia incorruptibiles sua natura inseparabiliter informant: quare vnam tantum earum respicit materia, ita vt plurium non sit capax, cum eo ipso quod capax plurium foret, non posset ab aliqua modo inseparabili informari, nec satiari potentia eius: sed constat eo esse

304

tem omnes materiæ cælorum essent eiusdem speciei, quælibet esset capax formæ alterius, nam vbi eadem est natura materiæ eadem est capacitas: quælibet ergo esset capax non solum propriæ formæ, sed aliarum, & ideo non satiaretur appetitus eius ab vna. Sed ratione efficaci probatur, non potest saluari incorruptibilitas cælorum, si omnes materiæ eorum sint e iusdem speciei: sed corpora cælestia sunt incorruptibilia, vt cōcedit opposita sententia: ergo erit falsa ponens materias cælorum esse eiusdem speciei. Maiorem sic probo. Omnes istæ materiæ sunt eiusdem speciei; ergo habēt capacitatē, & potentiam & appetitum eiusdem rationis: consequentia euidens est, quia capacitas, potentia, & appetitus eadem ipsa materia sunt, sola ratione ab ea distincta, vt r. Physicorum, tractatu de materia ostendimus: sed materia Lunæ capax est suæ formæ, ac dispositionū, quibus mediis eam informat: ergo eiusdem formæ, & earundem dispositionum capax erit materia Solis, & in eius potentia contineri necesse est, cum sit eiusdem rationis cum potentia formæ Lunæ: sed forma, quæ continetur in potentia naturali materiæ, potest naturaliter educi ex ea; ergo poterit educi forma Lunæ de potentia materiæ Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunæ generari, & erit generabilis, & ex consequenti Luna ipsa corruptibilis. Et vrgeo argumentum hoc modo: in materia Solis est potentia passiua naturalis ad formam Lunæ, & dispositiones eius: ergo necesse est posse dari agens naturale, à quo possit per dispositiones conuenientes tali formæ disponi & per eductionem eiusdem formæ reduci in actum, quod non potest fieri sine corruptione compositi; probatur consequentia: cuicunque enim potentiæ passiuæ naturali correspondere potest ac debet naturalis actiua, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit talis potentia. Et si dicatur, talem potentiam passiuam esse remotam, nihil refert, quia etiam si remota sit, dicit ordinem ad agēs naturale, à quo potest fieri proxima; nulla est enim potētia passiua naturalis remota quæ non possit fieri proxima ab agente naturali per dispositiones: nam eo ipso, quod non posset fieri proxima, esset frustra, cum non posset perduci ad actum. Secundo probatur, quia si in materia Solis est capacitas, & potētia naturalis ad formam Lunæ, & dispositionum eius; ergo sicut à principio educta fuit de potentia eius forma Solis, posset educi naturaliter forma Lunæ; & induci dispositiones eius, ad quas etiam recipiendas habuit, & habet naturalem potentiam, & modo educi poterit naturaliter eadem forma, & eædem dispositiones, & si eadem forma educi potuit tunc, ac modo potest, impossibile est capacitatem eiusdem materiæ satiatam esse per formam, quam habet, cum potuerit habere aliam. Et vrgeo argumentum, quia potentia materiæ sublunaris habentis vnam formam ad recipiendam aliam quamcūque, nondum tamen habentis dispositiones alterius, sed eius tantum, quam habet, est potentia, seu capacitas remota, ac radicalis; & tamen est principium sufficiens corruptionis compositi per illam: ergo quælibet materia cælestis, habens eandem capacitatem (licet radicalem, atque remotam) respectu cuiuscunque alterius formæ cælestis (vt concedit opposita sententia & conuincitur vi argumēti eam concedere) ergo erit principium corruptionis eiusdem cæli. Quare euidenter conuincitur contra eam per locum ab intrinseco omnia corpora cælestia habere principiū radicale corruptionis, esseq; corruptibilia ex suis principiis essentia-

essentialibus, si materiæ sunt eiusdem speciei: falsum igitur reputandum hoc est.

Ad primum argum. respondetur cum distinctione minoris: omnes enim formæ cœlorum habent eundem modum inamissibiliter informandi genericum, per quem distinguuntur à sublunaribus, non specificum, per quem inter se formaliter distinguũtur, ac proinde earum materię, vt ex dictis constat.

Ad aliud respondetur, formas elemẽtorum habere eundem modum specificũ, amissibiliter informandi: formæ vero cœlorum licet habeant eundem modum genericum, gaudere tamen diuerso modo specifico, in ordine ad quem materiæ diuersitatem specificam sortiuntur.

QVAESTIO IX.

An quantitas cælorum, & corporum sublunarium sunt eiusdem speciei, vel diuersæ.

VIdebitur statim alicui, quæstionem hanc difficultate carere, præsertim cum non sit hucusque in schola agitata, nec proposita, nihilominus ex difficultate non carere: nam affirmatiuam partem videntur probare hæc argumenta. Primum quia quantitas est proprietas consequens corpoream substantiam, vel materiam primam, sed tam hæc, quam substantia corporea cælestis, & sublunaris distinguuntur specie; ergo quantitates vtriusque specie distingui debent. Secundo, ad rationem intrinsecam quantitatis spectat, esse receptiuam aliorum accidentium, sed hæc potentia receptiua, aut passiua diuersæ speciei est in vtraque quantitate: ergo distinguuntur per diuersos actus, quos respiciunt: sed potentia passiua quantitatis cœlestis ordinatur ad recipienda accidentia, neque actiua, neque contraria: quantitas vero sublunarium corporum sua natura est receptiua qualitatum actiuarum, & contrariarum; ergo habent potentias passiuas diuersæ speciei, & ideo specie distinguuntur. Et vrgeo argumentum hoc modo: materia cœlestis, & sublunaris eundem modum habent compositionis ex partibus sublunaribus integrantibus, & nihilominus distinguuntur specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas, quas habent ad recipiendas formas substantiales: pari ergo ratione licet quantitates istæ habeant eundem modum habendi partes extra partes: possunt differre specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas recipiendi accidentia valde diuersa.

Communis tamen, & vera sententia est, quantitatem corpoream cælestium, & sublunarium esse eiusdem speciei atomæ: ita Soncinas 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. ad 4. Probatur primo, quia ratio essentialis, & propria cuiuslibet accidẽtis colligitur euidenter ex effectu formali; quẽ tribuit subiecto; vt propria ratio caloris ex eo quod natus est cõstituere subiectũ formaliter calidũ: ergo essẽtialis, & propria ratio quantitatis intelligenda est ex effectu formali, quem nata est tribuere substantiæ: sed eundem effectum prorsus tribuit substantiæ quantitas cælestis, & sublunaris, ergo erunt eiusdem speciei. Probatur minor, quia formalis effectus quantitatis est, constituere partes substantiæ extensas extensione molis, aut quod idem est, constituere eas radicaliter impenetrabiles, quod constat eodem modo præstare vtramque quantitatem suæ substantiæ: ergo erunt eiusdem speciei,

speciei, nec distinguuntur ratione potentiæ passiuæ diuersæ, per quam vna potest recipere qualitates actiuas, & contrarias, alia verò non: in quo decipitur plane prior sententia, quia secundum se accipiantur quantitates istæ, vtraque potest eadem accidentia recipere, quod euidenter constaret, si Deus separaret vtramque à propria substantia, sicut separat quantitatem panis in Eucharistia: tūc enim nulla posset ratio repugnantiæ assignari, cum circa quantitatem cœli possit ntauraliter agere ignis ei applicatus, & producere in ea calorem, sicut producit naturaliter in quātitate hostiæ consecratæ: ergo quod non possit naturaliter recipere similia accidentia, dum est in proprio subiecto, non prouenit ex parte eius; sed substantiæ cœlestis, quæ non est eorum capax, vt mox ostendetur: quare ex parte potentiæ passiuæ non potest sumi differentia specifica harum quantitatum. Et potest hoc exemplo valde simili ostendi, quia quantitas sublunaris corporis potest naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur substantia, in qua est, & tamen quantitas corporis cœlestis dum in eo est, non potest diuidi naturaliter, quod non ex parte eius prouenire affirmant omnes, cum sit euidens separatam per miraculum à suo corpore posse diuidi naturaliter, sicut diuiditur quantitas Eucharistiæ; sed ex incorruptibilitate substantiæ cœlestis, cui inhæret, & quæ diuidi naturaliter non potest: ergo ex eadem causa prouenit, quod non potest suscipere accidentia actiua, & contraria, & non ab essentia eius; quare non potest desumi argumentum ex hoc, ad probandam distinctionem specificam eius à quantitate sublunari. Secundo probatur quia communis est, & vera sententia in prædicamento quantitatis, quod tres illæ species quātitatis continuæ, videlicet, linea, superficies, & corpus sint atomæ sub genere quātitatis continuæ, ac permanētis, quia nec dantur lineæ distinctæ specie, nec superficies, nec corpora trinæ dimēsionis, sed quantitas cœlestis, & sublunaris pertinent ad has species; ergo solo numero distingui possunt, specie verò nullo modo.

Ad primum oppositæ partis distinguēda est minor: quantitas enim non consequitur materiā primam, aut corpoream specie, sed in genere, communi quidem materiæ cælesti, ac sublunari, vel vtrique substantiæ, non eisdem, vt specie distinctis. Itaque quasi proprietas subalterna censetur, sicut sensibilitas respectu hominis, & equi non atoma, vt est risibilitas respectu hominis, vnde ex diuersitate materiæ, aut substantiæ, non infertur diuersitas specifica quantitatis.

Ad secundum neganda est minor, iuxta doctrinam traditam, ex qua constat, potentiam passiuam vtriusque quantitatis esse eiusdem prorsus rationis, & eorundem accidentium per se receptiuam, licet quantitati cælesti repugnet per accidens suscipere qualitates contrarias disponentes ad corruptionem, quia substantia cæli, cui inhæret quantitas incorruptibilis est, ex quo constat ad confirmationem.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem hæc quidem supponuntur, hæc autem ex dictis ostensa sunt, &c.

Breuis expositio Text.

ARistoteles in præsenti capit. intendit constituere discrimen inter cœlum, & alia corpora, ex omnibus speciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priori id ostendit rationibus; in posteriori verò authoritatibus, & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnum aliud afferit esse præsupponendum, videlicet, quid sit corpus graue, quid leue, quid grauissimum, & quid leuissimum: quorum rationes ex professo affert 4. lib. huius operis: graue corpus esse asserit, quod natum est moueri ad medium mundi, hoc est ad centrum leue, quod natum est moueri à medio, seu à centro: grauissimum, quod natum est esse sub omnibus, quæ ad medium, seu motu deorsum mouetur (vt terra) leuissimum, quod natum est esse supra omnia, quæ sursum mouentur: hoc est, immediatè infra lunam. Hoc præsupposito probat, quod cœlum non sit graue, aut leue, quia si haberet grauitatem, moueretur naturaliter ad medium, seu ad centrum motu recto, sicut elementa grauia: sed talis motus naturalis est elementis, vt terræ, & aquæ: ergo cœlum esset eiusdem naturæ cum elementis. Si vero cœlo conuenit motus deorsum præter naturam, ergo motus sursum contrarius motui deorsum erit ei naturalis, & si motus sursum sit ei præter naturam, motus deorsum erit ei naturalis. Et ita sequitur, cęlum esse de natura elementorum, quia cum procedat motus à natura mobilis, eiusdem naturæ debent esse illa corpora, quibus idem motus est naturalis. Ex dictis colligit, non solum integrum corpus cæleste carere grauitate, ac leuitate, sed & quamlibet partem eius: quia eadem est natura totius, & partis, quantum ad hoc, & ideo si pars aliqua cœli separaretur ab eo, non moueretur separata motu sursum, nec deorsum: quia motus isti solum possunt conuenire corpori graui, aut leui.

Probat deinde, cælum non esse generabile, aut corruptibile, sic: Generatio, & corruptio fiunt ex contrariis, & inter contraria: sed cœlo non conueniunt cōtrarij motus, vt inferius ostendet; ergo nec potest ei conuenire, quòd generetur aut corrūpatur, vnde probat, non posse augeri aut diminui, quia quod augetur ex parte generatur, & quod minuitur ex parte corrūpitur, cū hæc non accidant, nisi cum acquisitione, vel perditione alicuius partis substantiæ. Inde etiam infert, repugnare cælo alterationem propriam: quia hæc, vt potè inter qualitates contrarias, disponit ad corruptionem.

In posteriori parte cap. authoritate probat, cælum esse ingenerabile, & diuersæ naturæ à corporibus alijs: illud quidē, quia apud omnes nationes etiam Barbaras, cælum sedes Dei vocatum est, ex eo quod omnes arbitrantur, æterno Deo, æternam quoque, & nunquam interituram deberi sedem. Cui accedit, quod Astronomi à principio, quo motum cæli, & astrorum cœperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimam adnotarūt, aut in motu supremi orbis, aut aliorum sibi subditorum. Quod verò diuersæ naturæ sit cælum à sublunaribus tenuerunt antiqui Philosophi, qui propterea vocarunt cælestia corpora ætherea, nō quasi ignita, vt male interpretatus est Anaxagoras, & post eum Tullius lib. de natur. Deo. sed quasi semper. ac perpetuo cu rrentia, tanquam sua natura perpetua.

Colli-

Colligit tandem Aristoteles, praeter haec quinque simplicia corpora, nempe, caelum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur alius motus simplex, praeter circularem, & quatuor rectos: quare necesse est, perfectionem mundi in his quinque corporibus sic ordinatis consistere.

QVAESTIO I.

An caelestia corpora sint ex propria natura ingenerabilia, & incorruptibilia.

PRima sententia fuit Platonis in Timaeo, asserentis, caelos sua natura corruptibiles esse, sed liberè Dei voluntate perpetuo conseruandos: quare Deum sic eos alloquentem introducit: *Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: nequiquam tamen vos vlla mortis fata periment, quia mea voluntas maius, potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam ad illud, quo fuistis, tunc cum gignebamini colligata, &c.* Platonem sequuti sunt omnes illi Philosophi à nobis citati, qui caelestia corpora eiusdem naturae cum elementis esse crediderunt. Immo ex sanctis Patribus plures, atque grauissimi, Basilius homilia 1. & 2. in Genesim, Ambrosius libro 1. Hexameron capite 6. Chrysostomus homilia 9. & 10. ad populum Antiochenum, Damascenus 2. libro Fidei, capite sexto. Iustinus Philosophus & Martyr oratione Paraenetica ad Gentes, & in opusculo contra Aristotelem, immo ex sacris literis eam accepisse Platonem docet in paraen. ad Gentes, Irenaeus libro 4. cap. 16. Theodoretus super 8. caput Epistolae ad Romanos, Genad. de Ecclesiast. dogmat. capite septimo. Eucum. & Catherin. in 2. Epistola D. Petri, cap. 3. Eug. lib. 7. perennis Philosophiae capite 49. Probatur primo ex sacra pagina, in qua insinuatur, caelos aliquando corrumpendos: sed constat, Deum nihil prorsus ex propria natura incorruptibile destruere: ergo si destruendi sunt à Deo, sua sunt natura corruptibiles. Probatur maior ex illo Iob 14. *Homo postquam dormierit, non resurget donec atteratur caelum,* & Psalmo 101. *Opera manuum tuarum sunt caeli, ipsi peribunt.* Esaiae 24. & 51. *Tabescet omnis militia caelorum, & caeli sicut fumus liquescent,* & Lucae 21. *Caelum & terra transibunt.* Apocalypsis 21. *Vidi caelum nouum, & terram nouam: prius enim caelum, & prior terra iam abiit.* Et tandem 2. Petri 3. vbi caeli, qui nunc sunt, dicuntur igni reseruati in diem iudicij: deinde additur: *Adueniet autem dies Domini, vt fur, in quo caeli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur,* & post pauca: *Caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.* Quibus verbis exclusa videtur expositio eorum, qui coelorum nomine aerem intelligi hac in parte docent, nam cum caeli distinguantur ab elementis, non potest locum habere talis expositio, quamuis aliis in locis admittatur. Et tandem D. Clemens libro secundo & tertio recognitionum, refert Petrum dixisse, supremum coelum, quod sedes est beatorum, omnino immutatum permansurum; sydereum vero, quod dspicimus, in consummatione saeculi dissoluendum. Probatur etiam ratione ex principio illo Aristotelis 8. libro Physicorum, capite decimo, textu 78. quod virtus finita non potest persistere in motu tempore infinito, cum proportio seruari debeat inter virtutem mouentem, ac tempus, quo durat motus; sed constat, virtutem

cæleſtis corporis eſſe finitam; ergo repugnat durare in motu tempore infinito à parte poſt, & ex conſequenti repugnabit durare tempore infinito in ſuo eſſe, à quo emanat motus: quare neceſſe eſt aliquando fore corrumpendam. Quod poteſt vrgeri hoc modo, cœlum non ſolum eſt finitæ virtutis; ſed habentis contrarium: ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius, vt ex denſitate, & raritate naturali, enumerata ab Ariſtotele 2. libro de generatione, inter ſecundas qualitates, quæ naturaliter oriuntur ex permixtione primarum: neceſſe eſt igitur, has ponere in cœlo, quæ cum ſint propriè contrariæ, & actiuæ, mutuo poſſunt ſe expellere; quod non fiet ſine corruptione ſubiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cœleſtia non poſſe naturaliter corrumpi, quia naturalis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariam diſpoſitionum in materia, quibus expellatur forma præexiſtens, & introducatur alia, & ideo corrumpatur compoſitum, & generetur aliud, aut etiam per diuiſionem totius compoſiti in partes integrantes, in quibus non poſſit conſeruari eius forma: ſed neutro ex his modis poteſt corrumpi cœlum, nec generari; quia forma cœli informat materiam omnino independenter à contrariis diſpoſitionibus, vt à primis qualitatibus, quia neque his mediis introducta fuit à principio, neque ab eis conſeruatur, ſed à propriis contrario carentibus: ergo non poteſt ab aliquo agente naturali per eandem inductionem corrumpi, ſed nec per diuiſionem in partes integrantes, quia nullum eſt ſublunare agens, potens ſua virtute cælum diuidere. Vnde fit, quod ſi aliquo ex his modis corrumperetur, non foret naturalis, ſed ſupernaturalis corruptio, à Deo immediatè efficienda: nihilominus verum non eſt, corpora cæleſtia ſua natura eſſe ingenerabilia, & incorruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent, nempe, materiam ex ſe capacem contrariis diſpoſitionibus: facta enim ſunt à Deo in principio ex materia præexiſtente ſub forma aquæ per generationem, & in die Iudicij innouanda ſunt per aduentum nouæ formæ ſubſtantialis, ſola antiqua materia aquæ in eis permanente, & ideo ſubſtantialiter corrumpenda, vt plane ſignificant teſtimonia ſacræ paginæ, in confirmationem primæ ſententiæ relata. Ita ſentiunt nonnulli de omnibus corporibus cæleſtibus, præter Empyræum, quos ſequitur noſter Molina 1. part. tractatu de opere ſex dierum, diſputatione 2. 3. 5. & 10. addens, non repugnare doctrinæ Ariſtotelis, quia ſolum loquitur de generatione, & corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longe probabilior ſententia affirmat, corpora cæleſtia ex principiis intrinſecis ſuæ naturæ ingenerabilia, atque incorruptibilia eſſe, ita vt non poſſint deſinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiam per potentiam Dei abſolutam, ſed ſolum per realem ſeparationem miraculoſam formæ à materia à Deo immediatè efficiendam, vel per annihilationem; & hęc nobis placet, quam tenet expreſſe Ariſtoteles; capit. 3. huius libri, vt vidimus, & libro 2. capit. 1. atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum capit. 2. & cui euidens eſt repugnare expoſitionem Patris Molinę, cum expreſſe teneat his locis Ariſtotelis, id prouenire ex parte materię diuerſæ rationis à materia ſublunari, & prorſus incapaci alterius formæ ab ea, quam habet: quare ex principiis proprię naturę repugnare

stare censet. Ita sentit tota ferè Peripatetica Schola, & in primis D. Tho. lib. 1. de cælo, lectione 6. lib. 2. lectione 1. & 2. lib. contra Gentes cap. 40. & 1. parte quæst. 66. artic. 2. & quæst. 75. art. 6. & cæteri Scholastici in 4. distinct. 44. D. Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus, & tota iam Schola Philosophica. Quod absque dubio senserunt D. Augustinus 14. libro, de Ciuitate Dei, capit. 24. D. Hieronymus in illud Isaiæ 51: *Cœli sicut fumus liquescent*, & ad illa verba capitis 69. *Ecce ego creo cœlos nouos.* Et D. Gregorius libro 17. Moralium, cap. 5. quibus locis docent, cœlos duraturos in perpetuum, cum eadem substantia, & solum habituros mutationem circa aliqua accidentia, & propterea D. Paulum 1. ad Corinthios 7. dixisse, *Præterit enim figura huius mundi*: nihil de substantia eorum locutus, vtpote in perpetuum duratura.

Sed ratione probatur primo; quia si cœli ex principijs naturalibus fieri possunt per generationem, & desinere per corruptionem: ergo habent materiam natura sua transmutabilē per diuersas formas, ita vt habens vnam, recipiat alteram: immò omnes, vt euidenter probatur in materia sublunari, & præterea sua natura capacem quarumlibet dispositionē earum; sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspondere naturalis actiua, à qua possit reduci in actum; ergo potest talis potentia passiua reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem disponi pro sua forma recipienda, atq; introducenda naturaliter: quare sequitur esse naturaliter corruptibilis. Quod hoc modo vrgeri potest: si materia cœli Lunæ fuit naturaliter sub forma aquæ, & consequenter sub dispositionibus eius, vt affirmat secunda opinio, vel ex sua natura potuit esse, vt affirmat prima, sequitur euidenter, fuisse tunc naturaliter capacē materiæ ignis, ac dispositionum eius, & nunc esse, & cum natura eius eadem perseueret, sed elementum ignis contiguum est idem cœlo, eique proinde sufficienter approximatum, agente vero, & passo approximatis, sequitur necessitate naturæ actio, passio, introductio dispositionum, & formæ substantialis, atque expulsio præexistentium: ergo absque dubio foret iam corruptum cælum illud nimia actiuitate ignis, si haberet naturale principiū corruptionis. Quod vero Plato aiebat, sola volūtate diuina, à corruptione præseruari, sola etiam voluntate humana absque vllo rationis fundamento asseritur, immo contra ipsam rationem naturalem admittendo perpetuum quoddam miraculum sine necessitate. Nec minus friuola est solutio secundæ opinionis, quod forma cæli informet materiā aquæ (ex qua factum est) independenter à dispositionibus contrarijs primarū qualitatum, & ideo nōn possit eas recipere ab agente naturali; nam siue dependeat ab eis, vel non, certum est, vt præsupponit eadem sententia, tales dispositiones habuisse eandem materiam, dum fuit sub forma aquæ, & ideo nō minus posse modo eas habere. Probatur euidenter consequentia, quia forma, quæuis illa sit, nō tollit capacitatem naturalem materiæ, imò nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere dispositiones sibi naturales, quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione potest probari in quibuscunq; materijs. Ex quo efficaciter colligitur, non posse impedire dispositiones cœli, nec formam eius, quin ignis approximatus imprimat materiæ quondam aquæ, & ideo capaci caloris, & siccitatis, has qualitates, & consequenter propriam formam.

Secundo, quia Deus condidit immediate mundum, & præcipua corpora eius naturali modo, & ordine, hoc est, vt na-

tura eorùm postulabat; ergo sicut singulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam speciei, in qua ea condere volebat, quia forma substantialis tribuit speciem, ita eisdem formis contulit dispositiones sibi naturaliter conuenientes, quibus medijs adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formæ. Sed formæ cœlorum, & dispositiones, quas habent in materia carent contrarijs, vt probauit Aristoteles 1. lib. de cœlo, cap. 3. docetque experientia, & fatentur oppositæ sententiæ: ergo tales formæ, & tales dispositiones postulant naturaliter materiam incapacem formæ, & dispositionum habentium contrarias, alioqui non foret accommodata materia naturæ formæ, ac dispositionum, nec posset modo naturali componere cum ea compositum, sed talis debet esse, vt non sit capax contrariæ formæ, ac dispositionum, & ita constituat cum eis compositum ex suis naturalibus principijs indissolubile.

Testimonia scripturæ adducta in fauorem Platonis duo continent: vnum pertinens ad dissolutionem, aut corruptionem cœlorum; alterum ad immutationem eorum. Ad primum quidem non de cœlo pro supremis corporibus, sed pro aere accipiendum esse, docet D. Aug. 3. libro de Gen. ad literam, cap. 2. & 3. & in expositione psalm. 101. in quo etiam sensu de cœlis iuxta eiusdem Sacræ paginæ consuetudinem, quæ Psalm. 103. *Volucres cœli*: ait, hoc est aeris, & alibi sæpè, loquitur D. Petrus, vt verba antecedentia euidenter ostendunt. Postremum vero de cœlis posterioribus in fine mundi innouandis, aut immutandis, pro corporibus cœlestibus accipit D. Petrus, sicut cætera scripturæ testimonia: sed immutationē, aut innouationem, non de substantiali, sed de accidentali intelligēdam esse docent idem Aug. 14. lib. de Ciu. Dei, cap. 24. D. Hier. in illud Isa. 51. *Cæli sicut fumus liquescent*, & ad illud c. 69. *Ecce ego creo cælos nouos*, & D. Gregor. l. 17. Moralium. cap. 5. & sic exponendum est testimonium Clementis. Eiusmodi autem accidentalis mutatio, quantum ad lucem erit. nam tunc maiori luce fulgebunt, mutabuntur etiam quantum ad motum, & modum influendi, & elementa igne purgabuntur à vaporum, & aliarum qualitatum permixtione, atque etiam ab immunditijs, quas ex malo vsu iniquorum hominum susceperunt, permanente quidem integra substantia, tam elementorum, quam cœlorum; quare nihil ex sacris literis probare potest incorruptibilitatem eorum ex suis principijs intrinsecis, sed neque ex sanctis Patribus, qui oppositum videntur docuisse. Nam, vt docet D. Th. 1. part. qu. 66. art. 2. ex mente Platonis, cuius doctrinam sequuti sunt in hac parte, id protulerunt, nisi forte verbum incorruptibile desumpserunt, vt significat omnimodam necessitatem essendi, & soli Deo conuenit, iuxta Paulum 1. ad Timotheum 6. *Qui solus habet immortalitatem*, in quo sensu nulla creatura incorruptibilis esse potest.

Ad argumentum respondeo, virtutem finitam in materia existentem, & quę defatigatur in mouendo, non posse moueri tēpore infinito, & de hac sola loquitur Arist. si vero spiritualis sit, vel prorsus incorruptibilis, bene potest, & ideo absq; fine potest moueri cœlum ab Angelo, vel posset à principio intrinseco efficiente, si illud haberet, quantumlibet finitū, secundum virtutem intensiuam: non est enim necessaria proportio inter eiusmodi principia, & tempus durationis motus, vt attente consideranti facile constare potest.

QVAE-

QVAESTIO II.

An aliquando noua aliqua stella, vel mutatio alia in cælo apparuerit, & quomodo id contigerit.

AVctores primæ opinionis relatę sententiæ, quæst. 1. vt adstruant: cœlorum corruptibilitatem, obijcere nobis solent aliquas reales mutationes, in cœlo deprehensas, ex quibus inferri videtur, cœlum generari, & corrumpi, & ideo de illis ex instituto agendum est, in hac quæstione, vt præcedentis veritas magis eluceat. Et in primis anno nostræ salutis millesimo, quingentesimo septuagesimo secundo, omnibus Astrologis illius temporis consentientibus, immo & vniuersis hominibus spectantibus, apparuit in Cassiopea noua quædam stella, quæ post biennium euanuit: interim tamẽ ingentem omnibus, qui rei nouitatem percepere, admirationem attulit; & ideo Astrologos ad sententiam de ea ferendam compulit. Quæ, vt ipsi notarunt, initio stellam Veneris magnitudine, & claritate vincere videbatur. Præterea post aliquot menses adeo decreuit, vt deinceps toto suæ existentiæ tempore non maior, quam aliud sydus tertiæ magnitudinis apparuerit, nec alio, quàm diurno motu simul cum primo mobili fieri videbatur.

In ferenda tamen de hac stella sententia distracti sunt huius temporis Astrologi (quorũ hæ partes maximæ sunt) nonnulli existimarunt hoc iubar, non stellam, sed cometam fuisse infra Lunæ globum degentem: huiusmodi sunt Maurolicus Abbas Messanensis, Paulinus, Pridianus, P. Chrystoforus Clauius, Thadeus, & Agesius. Quorum fundamentum esse potest cœli incorruptibilitas, & ingenerabilitas, quæst. præcedenti stabilita, quæ stare nequit, si aliquid de nouo productum in ipso cœlo admittamus. Horum tamen sententia admittenda non est: quia omnes qui in elementari mundo sub Lunæ globo videntur, possunt eodem modo, & sub eodem aspectu, omnibus vndecunque cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, si cum stellis inerrantibus conferantur, vt ratum est apud Astronomos, & per se apparet manifestum, cum lineæ visuales per quas fit visio, ex diuersis, & fere oppositis partibus circumferentiæ ductæ nequeant idem medium seruare, ac proinde nec visiones per eas factæ, possint corpus inerruptum, præsertim maxime distans ab alio, quasi vltimo terminante, eiusmodi visiones sub eodem aspectu & positione cum illo pertingere. At omnes Astrologi stellam illam denuo ortam sub eodem aspectu, & distantia ad inerrantia astra ex diuersis mundi plagis conspexerunt. Ergo sequitur manifeste iubar illud non in elementari regione, sed in ætherea apparuisse. Præterea cometæ non eadem velocitate, qua sydera circunferuntur, vt in omnibus alijs liquido constat; siquidem aer, in quo degunt (etiam si ad motum cœli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur; vt omnibus compertum est; ratione enim fluidæ naturæ totum cœli rapientis impulsum non excipit. Igitur cum illud iubar eadem, qua cœlum velocitate circumageretur, nõ cometa aeri insidẽs, sed vera stella cœlo affixa, vel certe illic residens, censenda est.

Aliorum sententia fuit, stellam illam in regione æterea apparuisse, non tamen fuisse de nouo productam, sed quæ prius ibi quasi occulto constiterit, & tum denuo nobis apparuerit: sed non eodem modo id explicant: quidam enim eorum existimarunt, illud astrum fuisse vnũ è tredecim, quibus Cassiopeæ Sydus

dus constat: quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipsum, & nostrum aspectum interceptam, maius, & splēdidius solito visum fuerit. Alij vero sibi persuasum habuerunt, stellā illam fuisse aliquam ex minimis octaui orbis, quæ præ exiguitate alias non cadit sub nostrum aspectum; tunc autem plurium exhalationum interuentu sese in conspectum dedit. Hæc sententia stabiliri potest argumentis, quibus nos priorem refellimus.

Verum enim vero horum auctorū placitum nobis placere non potest, quippe quod veritatis scopum non attigit. Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quod plerique Astronomi per otium rem attentè inspicientes, se obseruasse testantur, alias tredecim stellas in Cassiopea, præter illud nouum astrum, quod excitandæ controuersiæ occasionem præbuit: quibus sane in hac re fides est adhibenda: alias eadem facilitate omnibus possemus inficiari apparitionem illam nouæ stellæ, vt nos à difficultatum tricis expediremus. Deinde contra omnes possumus argumentari. Nequit intelligi naturaliter, quod tam insignis exhalationum copia inter stellam aliquā, & nostrum aspectū intercedat, quin etiā interuicinum aliud Sydus, & eundem aspectum interiaceat: ac proinde si hęc expirationum terrestriū multitudo in causa fuisset, vt stella illa solito splendidior, & maior apparuisset, effecisset quidem, vt propinquior alia lucidior, quàm antea, videretur, quod Astrologi omnes vno ore inficiantur. Præterea credibile non est, tam longo temporis tractu tantam exhalationum multitudinem in eodem situ, & positione, in illa stella perseuerasse, & eadem celeritate continuo fuisse motam. Obest enim eadem exhalationis conditio, quæ suapte natura sensim euanescit, & à quolibet contrario absumitur, vel distrahitur, nec non inquieto, & inæquabili motu, huc illuc fertur: ac denique etiam si tanto tēporis spatio in eadem quantitate perseuerasset, ac constanti, & æquabili motu sēper moueretur, nihil prodesset ad pręsens institutum: quia illa exhalatio, seu exhalationum multitudo moueretur ad motū aeris, vel ignis, in quibus esset, vt per se patet: sed hæc elementa nō eadē velocitate cientur, ac stellatum cœlum, nec eadem proportione, & commensuratione ad illud, nec huius extat aliquod fundamentum: ergo neque exhalatio illa, in illis residens, quæ proinde non posset esse causa constantis apparitionis diuersæ eiusdem stellæ. Tandem contra hanc sententiam etiam militat efficax argumentum primo loco factum contra priorem. Quia si propter exhalationem existentem in sublunari plaga alterantem medium potentiæ visiuæ, stella illa diuerso modo apparuisset cum ex diuersis terræ partibus, diuersa media ad eandem stellam conspiciendam occurrant, non vndique stella illa noua, aut quasi innouata videretur, vt per se patet; quod contradicit omnibus Astrologis illius temporis. Nisi quis ex suo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes, pro diuersitate locorum, ex quibus Astronomi nouam illam stellam obseruarunt: verum hoc naturaliter est impossibile; & plane commentitium, ad eludendum argumentum: priorum tamen vim non effugit, nisi aliam fabricetur chimeram.

Tertia sentētia est aliorū, qui conuicti argumentis à nobis factis contra duas præcedentes statuerunt, hoc iubar effulsisse in octaua Sphæra, non tamen fuisse veram stellam, sed cometam solis natiuæ viribus productum per transmutationem cœlestis orbis. Hi tamen Auctores verē

verè constituunt cœlum corruptibile natura sua, contra Peripateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæstione stabilita sunt, quibus refelli facile possunt, priuatim tamen, & breuiter refutandi sunt, quia nequit assignari in cœlo causa naturalis eiusmodi effectus, etsi adstruatur, non poterit non naturaliter similes effectus frequentius habere, quos Astronomi experti non sunt. Signum ergo est manifestum, talem causam fictitiam esse, ac proinde realem effectum in eam reduci non posse. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cœlo, produceretur ex cæli materia, quæ tenuissima est, quod non videtur posse contingere, neque intelligi, nisi aliquæ partes cœli densarentur pro illius productione, aliæ rarescerent. At hoc nequit per naturam contingere, cum cœlum non sit naturæ fluidæ, sed solidæ, & consistentis, vt alibi diximus, suffragante Iob: alias stellæ fixæ aliquando magis sibi appropinquarent, vt interdum à se recederent, & orbes inferiores non æquali celeritate à primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cum plane falsa sint, falsa quoq; censenda est prædicta sententia.

His igitur efficaciter confutatis sententiis, quarta, & vltima, quippe quæ verisimilior longe apparet, nobis amplectenda est: nempe nouam hanc stellam à Deo fuisse productam in octaua Sphæra, supernaturali virtute, à communi, & statuta lege libera. Hanc sententiam tradunt Patres Conimb. cum alijs in 1. libro de cœlo, capit. 13. quæst. 1. artic 4. Quæ sufficienter probata manet ex refutatione præcedentium, illis namque explosis, nulla alia superesse videtur, præter istã. Præterea hoc modo recte potuit ortum habere stella illa, & omnia, quæ apparuerunt optime constant: neque contra est difficultas alicuius momenti. Superest ergo, vt hac ratione contigisse pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi potest: aut ita vt producta fuerit per creationem nouæ materiæ, ex qua educeretur forma, & simul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphæræ, in qua apparuit: qua ratione integrè, & perfectè saluatur incorruptibilitas cæli, & omnimoda incorruptio, etiam respectu absolutæ potentiæ Dei, quapropter hic modus videtur congruentior, & magis consonus naturæ cœli. Aliter etiam potuit hoc euenire, videlicet si corrupta à Deo aliqua parte cœli formæ, in eius partiali subiecto, & materia, induceretur ab agenti supernaturali forma illius stellæ, quæ biennio trãsacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia, alia partiali forma, cum reliquis partibus formæ cæli integram constituunt, qui modus, vel alius similis, etsi minus consonet naturæ cœli, non tamen adeo dissonat, vt comparatione agentis supernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim stat cœlũ esse per se incorruptibile natura sua, & comparatione cuiuslibet agentis naturalis. . Nec mirum est, si difficultatis expediẽdæ gratia ad miraculum confugiamus. Cum enim effectus insolens, & præter cõsuetum earum naturalium cursum euenit, in quod, nisi in primum efficiens à communi lege liberum illud referuemus. Id quod non semel ab omnibus necessario admittendum est, & simili ratione philosophandum censeo in alia cœlesti apparitione, si vera fuit, quam ex libris Marc. Var. refert D. Augustinus 20. de Ciu. cap. 8. fertur enim stella Veneris semel mutasse magnitudinem, cursum, & figuram: id quod Rege Ogyge contigisse Mathematici non vulgaris auctoritatis

ritatis testantur, Adrastus Cycianus, & Dionysius Creapolites, id namque non in naturæ vim, causarumque naturalium cursum referendum est, sed in absolutā primæ causæ potentiā, quæ non sine causa licet frequentius nobis ignota, talia exhibet portenta, vt ex sacris literis didicimus. Legimus enim Iosuæ 10. Solem diuina virtute constitisse, vt Iesus Naue inchoatam victoriam ad perfectum vsque statum perduceret, Isaiæ 38. eundem Solem retrorsum cômeasse ad lôgioris Regis Ezechiæ vitam denotandam, & Christo Domino moriente Solem fuisse obscuratum Euang. testatur historia. Hæc igitur ad diuinam, & absolutam Dei potiā præter leges rebus creatis statutas operantem referenda esse, quis ambiget? Ex his tamen non licet colligere, orbium cœlestium naturam ex se esse corruptioni obnoxiam, contra quod supra stabilitum reliquimus.

QVAESTIO III.

An insint cœlo vera raritas, & densitas eiusdem rationis cum sublunaribus.

OCcasione alterius arg. quod 1. addidimus quæst. 1. pro opinione Plat. de rarit. densita. exorta est q. 3. in qua duo quæruntur: vnum est, an vera raritas, & densitas sint in cœlo: alterum an sint eiusdem speciei, cum his quæ reperiuntur in corporibus sublunaribus, vt in aere, & aqua. Et circa primum sentiunt recentiores quidam, veram raritatem pro qualitate, quæ in corporibus sublunaribus reperitur, non esse in cœlo, nec densitatem, sed quadam tantum ratione impropria pro maiori multitudine partium, sub minori præsentia, vel pro minori multitudine sub præsentia maiori. Probant primo, quia raritas, si vera est, separat partes corporis inter sese, & quasi eas cõpellit ad maiorem locum se extendere, & densitas magis eas coniungens, quasi cogit, vt ad minorem locum, sed omnia hæc repugnant partibus cœli, quod cum sit sua propria natura incorruptibilis, non potest pati similes mutationes ex se tendentes ad corruptionem: ergo etiam repugnat cœlo vera raritas, & densitas.

Secundo vera raritas, & densitas sunt secundæ qualitates ortum habentes ex permixtione primarum, vt docet Aristoteles 2. libro de generatione, capit. 2. textu 8. Præterea sunt causæ grauitatis, & leuitatis, atque etiam mollitudinis, & duritiei, vt docet 4. lib. Physicorum, capite 9. textu 85. Sed corpus cœleste caret primis qualitatibus, atque etiam grauitate, & leuitate, duritie, ac mollitudine, ergo carebit vera raritate, ac densitate.

Nihilominus posterior sententia lõgè probabilior ponit veram raritatem, & densitatem, in corpore cœlesti non minus, quam in sublunaribus. Ita Aegidius libro 2. Hexameron. capite 35. Patres Conimbricenses 1. lib. de generatione, c. 5. quæst. 17. artic. 1. ad finem, & plures alij, quod ratione probatur à priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & densitatis in corporibus sublunaribus repertæ reperitur in cœlo: ergo vera ipsa raritas, & densitas euidens est consequentia ab effectu formali ad inhærentiam formæ. Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis est, partes corporis separare inter sese, & consequenter, & quasi secundario ad maiorem præsentiam localem eas extendere: sed vtrumque reperitur

in cælo, ergo vera raritas, & densitas. Minorem probo, quia in Sole, Luna, & stellis videmus plus materiæ reperiri sub minoribus dimensionibus, quã in partibus intermedijs cœli, sicut in nodo tabulæ respectu aliarum partium, sed non potest reperiri plus materiæ sub minoribus dimensionibus, nisi reperiantur plures partes inter se coniũctæ, vt in corporibus sublunaribus constat: ergo reperitur in cælo formalis effectus raritatis, & densitatis, ac proinde vera ipsa raritas, & densitas.

Circa secundum verò an raritas, & dẽsitas cæli sint eiusdẽ, vel diuersæ speciei, cum raritate, & densitate corporum sublunarium: Non desunt, qui negent esse eiusdem speciei propter testimonia illa Aristotelis opposita in fauorem primæ opinionis: nam diuersitas specifica effectuum procedentium ab vna & altera causa, conuincit diuersitatem specificam earundem causarum; cum procedant per se ex virtutibus earum, sed raritas & densitas corporum sublunarium habent effectus per se in eis diuersę speciei, nempe grauitatem, & leuitatem, ac duritiem, quos repugnat habere raritatem & densitatem cælorum: ergo diuersæ sunt speciei. Quod etiam probari potest, ex diuersitate causarum per se, ex quibus procedit vtraque: nam raritas, & densitas sublunaris procedit ex permixtioe primaru m qualitatum, ex qua non possunt procedere in cælo, in quo nec sunt primæ qualitates; nec permixtio earum, sed ex aliis virtutibus, ac dispositionibus in materia requisitis, ad vnionem formæ valde diuersis, vel ex forma ipsa.

Oppositam sententiam merito tenent omnes citati pro posteriori opinione, de existentia veræ, ac propriæ raritatis, & densitatis in cœlo. Probatur verò primum, ex vtriusque raritatis, ac densitatis effectu formali, hoc modo: Qualitates conferunt effectum formalem subiecto, cui inhęrent iuxta propriam naturam, & essentiam, vt calor facit subiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album: ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quæ sunt diuersæ speciei, vel diuersum, si sint eiusdem speciei. Sed raritas, & densitas cœlestis corporis, & sublunaris, conferunt subiectis effectum formalem eiusdem rationis: ergo repugnat esse diuersæ speciei: minorem probo, quia effectus formalis raritatis est separatio partium quantitatis inter sese; ita vt pauciores partes, & minor multitudo materiæ continerentur sub maioribus dimensionibus; & effectus formalis densitatis, coniunctio est partium inter sese; ita vt plures partes, maiorque multitudo materiæ contineatur sub minoribus dimensionibus, vt probaui 1. libro de generatione, capit. 5. tractatu de rarefactione, quæst. 1. Sed tam raritas, & densitas cælestis, quam sublunaris præstant hos effectus suis corporibus, quod non est minus manifestum in cœlo, quàm in quocunque corpore sublunari, ergo sunt eiusdem speciei. Addendum vero est, quod raritas, & densitas cœlestis, nec sunt prima, nec secunda qualitas, nec sequuntur omnino ex commixtione primarum. Quod facilè probari potest, nam si in cœlo non sunt qualitates veræ contrariæ, & actiuę, vt ferè omnes admittunt, & probatur inferius, sequitur nec dari in eo permixtionem earum, & ideò nec raritatem nec densitatem, quæ sit qualitas prima, vel secunda: nam secundæ qualitates dicuntur, quia ex prioribus oriuntur: primæ, ex quibus consurgunt aliæ:

ſed ſe habere, ſicut ſe habet lux, de qua oſtendimus 2. lib. de anima, cap. 7. nec eſſe primam, nec ſecundam qualitatem, nec diuiſionem qualitatis in primam, & ſecundam eſſe adæquatam, ſub quo proinde comprehendantur omnes.

Ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt maior: nam ſi ita ſint cauſæ productiuæ effectuum diuerſorum, vt per ſe adæquate, ac ideo ſemper producant diuerſos, & in quocũque ſubiecto: arguit quidem diſtinctionem ſpecificam earum, ſi vero nec eos producant ſemper, nec ſemper eodem modo, ſed iuxta capacitatem & diſpoſitionem ſubiecti, ſolum arguit diſtinctionem accidentalem, vt patet in cæteris qualitatibus, & ideo certiſsima regula cognoſcẽdi ſpecificam diſtinctionem, ex ſolo effectu formali primario ſtatuenda eſt, quem implicat contradictionem non tribuere cuicumque ſubiecto in quo inhærent, & eodem modo ſemper, & cũ raritas, ac denſitas, nec ſemper, nec eodem modo producant illos effectus, ſed ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, non poteſt ex illis colligi diſtinctio ſpecifica cæleſtis à ſublunari, etiamſi in cœlo eos non producant: ſicut lux cœli non producit calorem in cœlo, producit tamen in inferioribus, ob ſpecialem eorum capacitatem, cum tamen ipſa ſit eiuſdem ſpeciei.

Ad ſecundum negandum eſt, quod raritas, & denſitas per ſe procedant ex permixtione, aut concurſu primarum qualitatum, ſed cauſam efficientem habere, accidentale eſt eis, atque etiam hoc vel illo modo, ſecundum hunc, vel illum gradum à talibus cauſis procedere, quod prouenit ex tali diſpoſitione ſubiectorũ, & ſecundum diuerſum modum eius variatur proceſsio, & modus procedendi: quare licet procedant in corporibus ſublunaribus ex permixtione, aut concurſu primarum qualitatum, & in cœlo non ex hac, ſed ex alia cauſa diuerſa, nempe, ex diſpoſitione, aut forma eius, non bene colligitur eſſe diuerſæ ſpeciei. Et poſſumus exemplũ ſumere in diaphaneitate, aut tranſparentia corporum, quæ in elemẽtis procedit ex concurſu duarum qualitatum primarum, in mixtis, ex permixtione quatuor, vt in cryſtallo, & in pupilla oculi, in cœlo vero ex nulla cauſa harum, ſed ex alio diuerſa, & tamen in omnibus (abſque dubio eſt) eiuſdem ſpeciei, & pari ratione in opacitate eſt manifeſtum. Ariſtoteles ergo in omnibus illis teſtimonijs loquitur de raritate, & denſitate, quantum ad cauſam à qua procedit, & effectus, quos producit non in toto ſuo ambitu, ſed ſolum de ea, quæ eſt in corporibus ſublunaribus; quare non poteſt colligi ex eis, quod ſpecie diſtinguantur à raritate, ac denſitate cœleſti, quamuis procedant à diuerſis cauſis efficientibus, & diuerſos effectus habeant; iuxta diuerſam diſpoſitionem corporum.

APPENDIX DVBIVM.

An cœlum poſsit ſua natura alterari.

DVplicem alterationem in primis oportet diſtinguere, communem, & propriam: communis eſt illa, per quam producitur qualitas, ita alterans ſubiectum, vt non diſponat ad introductionem formæ contrariæ, & expulſionem propriæ; ſed potius ipſum perficiat,

vt constat de lumine, quare illuminatio non est propria alteratio, sed communis. Alteratio propria illa, per quam producitur qualitas, disponens subiectum, ad introductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ, vt calefactio, aut infrigidatio, per quas calor, aut frigus producuntur, disponentia subiectum, ad expulsionem propriæ formæ, ac introductionem contrariæ. Et de altera impropria certa res est, cælum ex propria natura esse alterabile, cum constet experientia illuminari à Sole, & illi, qui tenent cælum habere principium corruptionis; quia constat materia aquæ, ex qua à principio fuit factum, consequenter tenentur fateri, quod possit sua natura suscipere qualitates, per quas disponatur materia eius ad suscipiendas formas elementares, vel saltē, quod talis alteratio nō repugnet naturæ eius, si adsit naturale agens approximatum, à quo alterari possit: cuius ratio est manifesta, quia si habet materia eius naturalem capacitatem ad formam aquæ, & aliorum elementorum, necesse est eandem habere ad dispositiones per se ordinatas ad illam, quales sunt eædem qualitates elementorum. Et hoc idem tenentur concedere, qui tenent, materiā cæli eiusdem rationis esse cum sublunari, vt superius probauimus. Vel dicendū est, capacitatem, seu potentiam passiuā naturalem, quam necesse est habere materiam cæli ad sublunares formas, & cōsequenter ad earum dispositiones, ociosam, ac frustraneam esse, cum non possit ab aliquo agente naturali reduci ad actum.

Nihilominus dicendum nobis est, materiam cæli, cum sit diuersę naturæ à sublunari, incapacem esse omnium formarum sublunarium, & consequenter repugnare illi naturaliter suscipere qualitates contrarias earum, per propriam alterationem. Quod sic probo. Qualitates istæ contrariæ ex propria natura sunt dispositiones materiæ ad introductionem formarum, à quibus emanant, vt calor ignis est dispositio ignis per se ordinata ad introductionem formæ ignis in materia, & expulsionem præexistentis in ea. Præterea eædem qualitates, cum sint sua natura actiuæ, sunt etiam instrumenta substantialium formarum, per quas alias similes educunt de potentia subiecti, easque in eo producunt, vt per eas expellant formas oppositas: sed materia cœli non est capax substantialium formarum sublunariū, sed ei repugnant: ergo repugnabunt etiā dispositiones per se ordinatæ ad introductionem, & expulsionem præexistentium. Probatur consequentia, quia cui repugnat finis, non potest non repugnare medium per se ordinatum ad illū, quare repugnabunt cœlo quæcunque alterationes propriæ, quæ media sunt per se ordinata ad easdem qualitates producendas, in cœlis autem ipsis non sunt similes qualitates actiuæ, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas. Quare non potest vnum cælum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An vero alteretur vnum cælum ab altero per impulsum, quem ab eo recipiat, vt moueatur, vel quodcunque cælum à sua intelligentia, à qua mouetur, per impulsum ab ea impressum, vel sine tali impulsu moueatur ab ea, per immediatam applicationem suæ virtutis, discutietur in secundo libro: illa tamen alteratio, si datur, non est propria, sed communis.

Ex dictis colligitur, in cælo non esse grauitatem, nec leuitatem, nec minus colores, odores, & sapores, vt communis omnium sensus tenet: quia hæ omnes

secundæ qualitates ortum habent necessario ex qatuor primarum permixtione. Et ideo cum cœli primarum qualitatum capaces non sint, nec affici possunt secundis ex illis naturaliter ortis, quod de grauitate & leuitate in specie probat Aristot. hic: quia corpus graue mouetur ad medium, & leue à medio, quorum neutrum cælo conuenit, vt constat & latius prosequitur ipse.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Quod autem non est circulari lationi contraria, alia latio, &c.

Breuis expositio Text.

PRæsupposuit Aristoteles capite præcedenti, motum circularem non habere contrarium, & hoc intendit probare capite præsenti vnica ratione prolixa satis, quam hoc modo placuit ad breuitatem simul, ac methodum contrahere. Si motui circulari foret contrarius alter motus, aut esset rectus, aut circularis (nā ad hos reducentur omnes motus locales) sed neuter horum est ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Minorem probat primo de motu recto hoc modo: vnus modus rectus est contrarius alteri, vt motus sursum motui deorsum; si ergo idem motus rectus contrarius est circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios: videlicet alium rectum, atque circularem, ideo vni essent duo contraria, quod supposuit impossibile in præcedentibus. Probat deinde, quod circularis non habeat pro contrario alium circularem, quia quocūque ex quatuor modis hi motus considerentur, nunquam proprie contrariantur, cum nunquam tendant in terminos ad quos proprie contrarios, quod facile constat, & fusius prosequitur Aristoteles, & quæstione sequenti nos altius expendemus.

QVAESTIO VNICA.

An probauerit Aristoteles efficaciter, quod motui circulari nihil sit contrarium.

D.Thomas 1.lib.de cælo, lectione 8. inter exponendam literam huius capitis, tria, vel quatuor argumenta profert ad probandum infirmum, aque inefficacem esse hunc discursum Aristotelis, & ideo non bene probare, quod motus circularis cæli careat contrario: & primum est aduersus illud, quod tanquam principium videtur præsupponere, videlicet vni vnum tantum contrarium esse: quod tamen videtur falsum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia sibi contraria, nempe auaritiam, & prodigalitatem; hanc quidem per excessum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quam secundum rectam rationem tribuendum est, vel sine modo, quia ei tribuit, cui non est tribuendum, vel tali loco, aut tempore, quibus dandum non est. Auaritiam verò per defectum, quia auarus non tribuit vllo modo. Secundò contra secundum dictu, quod scilicet, si diuersi motus facti per diuersos semicirculos constitutos super extrema eiusdem rectæ lineæ, modo opposito, hoc est, ab hoc puncto extremo ad aliud, & rursus ab hoc extremo ad primum, forent contrarij: sequeretur, eundē motū habere posse infinitos motus contrarios, quia ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, infiniti possunt duci semi-

semicirculi. Cōtra hoc igitur sic argui potest. Sicut inter duo extrema rectæ lineæ possunt duci infiniti semicirculi, sic etiam possunt duci infinitæ lineæ rectæ: ergo possunt fieri super eas infiniti motus recti. Sed ex his motibus, quidā posset fieri sursum, & alii deorsum, vt si fierent quidam à puncto centri terræ ad punctū designatum in concauo Lunæ: alii verò deorsum ab hoc puncto ad centrum: essēt igitur contrarii, & ideo quilibet motus sursum eorum haberet infinitos motus deorsum sibi contrarios, & quilibet motus deorsum infinitos alios motus sursū. Vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadem ratione, motum rectum non habere contrarium, sicut probatur de circulari: quod tamen constat esse falsum: vel non reputatur inconueniens, & ita non probabitur hoc argumento, quòd circularis contrario careat, vt intendit Arist.

Aduersus tertium, quod Aristoteles præsupponit, motus scilicet contrarios fieri debere inter terminos, à quo, & ad quem maximè distantes, quia contraria sunt, quæ maximè distant, obiicitur, tertiò, quia motus à medio, & motus ad medium, hoc est, motus à centro terræ ad concauum Lunæ, & motus à concauo Lunæ ad centrum terræ, sunt contrarii ex omnium sententia: & tamen non versantur inter terminos maximè distantes: nam maior distantia est inter polos mundi, cum distent per integrum diametrum eiusdem mundi, quam inter centrum terræ & cōcauum Lunæ, quæ solum distant per semidiametrum: ergo motus inter hæc extrema non sunt contrarii, cum non versentur inter maximè distantia, quod cum sit falsum, falsum quoque erit principium ab Aristotele præsuppositum, & ideo corruit argumentum super illud fundatum.

Vltimo intulit Aristoteles, quod si motus circularis facti per oppositam partem integri circuli, forent contrarii, mutuo se impedirent mobilia, & ideo vnum vel alterum, aut etiam vtrūq; esset frustra, quia motū nō posset cōficere.

Contra hoc tamē potest opponi, quòd idem sequatur incommodum in motibus rectis contrariis sursum & deorsum per eandem lineam factis, & ideo mutuo se impedientibus: & tamen non tollit, quin motus contrarii sint: ergo nō probabitur tali arg. quod mot' circulares non sint contrarii, præsertim, cum ipsemet Aristoteles 8. lib. Physicorum cap. 8. textu 64. id docuerit, probaueritque tales motus circulares esse contrarios, quia mutuo se impediunt. & cap. 9. textu 72. motum factum per semicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, non posse continuari cum motu facto ab extremo ad primum, quia sunt contrarii, & contraria non possunt continuari. Constat vero, duo hæc opposita esse his quæ docet capite præsenti, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen non obstantibus, ipsemet Diuus Thomas, & cæteri omnes interpretes huius capitis sequuntur sententiam Aristotelis, quòd motus circularis non habet contrarium, & rationes quibus id probauit, recipiunt, quare non oportet multiplicare aliquas, sed sufficit, argumenta aduersus eas soluere, ex quorum solutionibus constabit, non parum efficacitatis habere. Pro solutione igitur primi (omissis aliis solutionibus, quas ex aliorum, ac propria sententia afferūt patres Conimbricenses tanquam insufficientibus) adnotare oportet, contrarietatē duplicē esse, adęquatā, & inadęquatā: illa censetur adæquata, quæ est oppositio, quasi cōpleta, & integra, ita vt vnū oppo-

moueri possit: quare in ordine ad motum naturalem illa est maxima, & cui non est comparabilis distantia inter polos, maxime quia maxima distantia requisita ad constituendos motus contrarios, desumi formaliter, hoc est, ex opposito modo forma attingendi terminum.

Ad vltimum respondeo diuersam esse rationem de motibus rectis, & circularibus: nam motus recti, sursum, & deorsum etiamsi non fiant per eandem lineam, sed per diuersas, contrarii sunt, dummodo vnus à centro terræ ad concauum Lunæ fiat, & ex opposito alter, cum versentur inter contrarios terminos: ergo necessarium non est, vt mobilia se impediant, nec vt alterum eorum sit frustra. Motus vero circularis est ab eodem in idem punctum: quare vt duo motus circulares contrarii sint ab eodem in idem punctum eiusdem circuli inuerso ordine fieri debent, quod non est possibile; nisi fiat super eandem lineam, & vtrumque corpus per eam motum idem prorsus percurrat spatium: ex quo euidenter colligitur, se impedire, & vnum eorum, vel vtrumque frustra esse, vt intulit Aristoteles, cuius argumentum efficax est.

Ad testimonia Arist. adducta in eodem argumento dicendum est, diuerso modo sumere contrarietatem motuum in eis locis, ac sumpsit capite præsenti, ibi enim improprie pro quacunque repugnantia, hic vero, pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus à se latas 5. lib. physicorum, quo pacto verum est à se efficaciter probatum, quod motus circularis nullum contrarium habeat, sed iuxta primam acceptionem impropriam contrarium habere potest. Bene tandem adnotauit D. Thomas circa eandem vltimam rationem, ex ea colligi, quod senserit plane Arist. corpora cælestia facta esse à Deo, quod ex tota eius doctrina vix forte colligi posset. Quod vero colligatur, ostendit, quia si motus circulares duorum corporũ cælestiũ forent contrarii, mutuo se impedirent, & ideo vnum eorum, vel vtrumque frustra foret; quod ait Aristot. esse falsũ; quia Deus, & natura nihil frustra faciũt, eiusmodi autem consequutio in corporibus cælestibus frustra esset, nisi supponeret, corpora cælestia facta esse à Deo, vt consideranti facile patebit.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Sed quoniam manifestum est de his, & de reliquis considerandum est, & primum, vtrum sit quoddam corpus infinitum.

Breuis expositio textus.

INcipit iam Aristoteles agere de perfectione vniuersi, & ad eam cognoscendam inquirit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum sit, vt ex hac parte cõstet, an infinitus sit mundus; & in hoc capite aliquibus prælibatis, docet, non dari corpus infinitũ magnitudine, quod circulariter moueatur, quia si corpus tale esset infinitum, lineæ ductæ à centro eius ad circumferentias, infinitũ distarent, quia quo magis protrahuntur, magis distant, ergo non posset vna ad situm alterius prouenire, hoc autem est necessarium; vt corpus circulariter moueatur, nequit igitur dari infinitum corpus, & idem conuincitur, si ponamus lineam deductam à centro in infinitum, & aliam secantẽ corpus infinitum per centrum vsque ad circũferentias: illa enim necessario per motum attinget partes alterius, quæ secant totũ corpus, & tamen ponimus

mus claudere infinitum spatium. Præterea si cælum esset infinitæ magnitudinis, non posset moueri spatio viginti quatuor horarũ, contra experientiã, quia si linea ducatur à centro cæli, & alia infinita ponatur iuxta cælum quiescens, linea illa recta spatio finito tansiret successiue aliam, & spatium infinitum, quod est absurdum, & eandem vim habent argumenta, à quocunq; puncto corporis infiniti ducãtur lineæ, si ibi non est assignabile centrũ. Vlterius, cælum infinitum non posset tempore finito circulariter transire corpora finita sub se contenta: nec potest non corpus claudi extremis, quia figura importat extrema, & inseparabilis est à quantitate: ergo nequit esse infinitũ. Deniq; cælum infinitũ infinito moueretur tempore, cũ infinitũ deberet spatiũ transire, quod experimento pugnat: nequit ergo cælum, aut aliud corpus circulariter motum esse infinitum.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod à medio fertur infinitum erit, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles, non posse dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita sunt, finita etiam erunt, vt patet: sed loca elementorum sunt finita, quod de terra, & igne probatur, quia vtpote contraria maxime distant sub eodem genere, sed maxima distantia est determinata, nempe, vltra quam non est maior, & quando vnum contrarium est finitum, similiter & aliud: At locus terræ finitus est, cum illum possit corpus per motum attingere, nec potest vltra procedere, nisi eum delerendo, vt patet: de aere vero, & aquã facilius, nam quidquid extremis clauditur, finitum est, sed media elementa, & eorum loca claudũtur extremis, ergo sunt finita: nam si infinita forent, nullum corpus moueri posset ab vno extremo elemento ad aliud, quia oportet eadem media pertransire, & hoc patet esse impossibile, quia infinitum non est pertransibile.

Secundo, si aliquod elementum foret infinitum secundum magnitudinem, sequeretur, fore etiam infinitum secundum virtutem motiuam, & ideo habere grauitatem, aut leuitatem actu infinitam, cum eadem sit proportio magnitudinis, & grauitatis, vel leuitatis, siquidẽ addita parte magnitudinis, additur pars grauitatis aut leuitatis, & ex opposito aliqua inferuntur absurda. Sed impossibilis est grauitas, aut leuitas actu finita: ergo impossibile quoque erit, dari elementum magnitudine infinitum. Minor probatur, quia quo maior est grauitas, vel leuitas, velocior est motus, hac ergo crescente in infinitum, similiter crescet velocitas, ac proinde fiet motus in tempore, seu instanti, quod implicat.

CAPVT VII.

TEXTVS ARIST.

Necesse itaque, corpus omne aut infinitum esse, aut finitum.

Breuis expositio textus.

TRibus diuisionibus præsuppositis corporis, in infinitum, & infinitum partium, in heterogeneas, & harum infinitas & infinitas quasi continuato sermone prosequitur Aristoteles idemmet intentum

intentum præcedentis capitis, nempe probare, quod non datur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur vero caput in duas partes, in prima probat non dari corpus actu infinitum dissimilarium, nec similarium partium ex motu locali: in secunda probat ex actione, & passione, & aliis argumentis dialecticis, & in fine refutat opinionem quandam antiquorum. Primo probat, quia si partes illius corporis heterogeneæ essent infinitę, cũ debeatur cuilibet proprius motus distinctus, essent infiniti specie motus: si vero essent finitæ aliquæ earũ, vel oẽs deberent esse infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitæ grauitatis, quod supra probatum est absurdum: præterea occuparet infinitum locum, immo nullum reliquis spatium relinquerent: si vero partes essent eiusdem rationis, corpus infinitum esset infinitæ grauitatis, vel leuitatis, vt supra intulit, & non posset moueri.

Secundo probat, quia corpus infinitũ nõ potest mouere aliud corpus finitum, vel infinitum finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrinque enim manifesta inferuntur absurda ex dictis, siue moueatur motu recto, siue circulari, & cum quidquid moueretur ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod fusius refellit Aristoteles, & ex eisdem, & aliis absurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum conflatum ex infinitis atomis indiuisibilibus, medio vacuo.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem, neque plures esse cælos, possibile est, dicamus, &c.

Breuis expositio Text.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, non esse plures mundos, quia si plures darentur, quilibet haberet suum cœlum, suam terram, cæteraque elementa distincta à cœlo, terra, & elementis alterius; ergo terra alterius mundi moueretur ad centrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter, alioqui in proprio loco quiesceret violenter, quod patet esse falsum: sed neque moueretur violenter, alioqui motus à centro huius terræ ad proprium foret ei naturalis, quod patet etiam falsum, quia impossibile est, corpori graui naturalem esse motum à centro; sed terra illa foret grauis, ergo non posset naturaliter moueri à centro. Confirmatur quia motus huius, & alterius mundi eiusdem essent speciei, ergo motus sursum ab eodem centro & deorsum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu stare non posset. Præterea corpora vtriusque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motiuam, Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum essent violenta.

In fine capitis refutat Aristoteles opinionem aliquorum asserentium, corpora naturalia non habere vllũ motum naturalem, sed ab extrinseco: quia quæ ab extrinseco per violentiam mouentur, quo maioris sunt magnitudinis, eo tardius mouentur, sed oppositum constat in grauibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur, sed grauia, & leuia ex-

trahuntur violenter à loco infimo, & supero: ergo ad ea non violéter, sed naturaliter mouentur. Confirmatur, quia hoc motu velocius mouentur in fine, quam in principio, cuius oppositum violentis accidit. Quæ maior velocitas prouenit, inquit Arist. ex augmento grauitatis, & leuitatis, quod non de grauitate naturali, sed de acquisita, nempe impulsu intelligendum est. Tandem probat Aristot. vnitatem mundi ex vnitate primi motoris, & ex locis determinatis, in quibus sunt corpora hunc mundum constituentia.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Quod autem non solum vnus est; sed & impossibile esse plures, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare, non esse plures mundos possibiles, quod præmissa ratione dubitandi pro opposita parte hoc argumento confirmat, quo simul rationem in contrarium adductam soluit. Quia non potest alius mundus fieri sine noua materia, sed hic mundus continet omnem materiam possibilem, vltra quam nõ est possibilis alia, cum comprehendat omnia corpora cælestia elementaria, & mixta, ergo non datur alia ratio materiæ, per quam ratio mundi contrahi possit. Quod vero extra cœlum non sit vllum corpus, probat, quia supremum cælum continet omnes alios, & elemẽta, ac proinde omnia mixta, quæ ex elementis generantur, & eorum locis continentur. Vnde infert Aristoteles, extra cœlum, & mundum non dari locum, quia cum ex se sit receptaculum corporis, frustra esset, vbi non potest esse corpus, vnde nec dari potest vacuum, cum hoc sit locus non repletus corpore, sed aptus repleri. Tandem, ibi nequit dari tẽpus: quia est numerus motus, ergo non potest esse, vbi esse non potest mobile & motus. Addit tamen Aristot. extrema mundum esse entia quędam perfectissima incorporea, & vitam indefectibilem, & perfectissimam habẽtia, quorum nomine intelligit Aristot. supremam intelligentiam, nempe, Deũ, & alias inferiores à prima factas, & dependentes.

Tractatus de mundo, seu vniuerso, & his, quæ ad ipsum pertinent.

QVAESTIO I.

An sit vnus mundus, vel plures.

AD priorem sententiam reduci posſũt omnes illi philosophi, qui plures mundos posuere, quamuis alij affirmauerint, infinitos dari vt Metrodorus, Xenophanes, Anaximander., Anaximenes, Archelaus, Aristarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus, quem (vt Plutarchus retulit in libro de tranquillitate animi) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate disserentem audiuisset, illachrymasse fertur: rogantibusque amicis, num aliquid ei dignum lacrymis accidisset? An indignum est, inquit, nos flere, si cum infiniti mundi esse probentur, nondum vnius domini sumus? Alii vero finitos quidem, sed penè innumerabiles, vt Democritus ponens in eis magnam diuersitatem, ita vt in quibusdam, neque Sol esset, neque Luna; in aliis vero splendidiora longe sydera, quam quæ in hoc nostro sunt; quosdam etiam animalibus carerent, & plantis, &

alios

alios eisdem rebus abundarent; & hæc & alia veterum philosophorum placita referunt Diuus Ambrosius libr. 1. Hexameron, capite 1. Diuus Augustinus librò 18. de Ciuitate Dei capit. 24. Theodoretus in libro de materia, & mundo. Plutarchus primo libro de placitis philosophorum capite 5. Albertus Magnus in summa de homine, qu. de hominis habitaculo, articul. 2.

Posterior vero sententia omnino opposita vnicum profitetur mundum, quam tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipassus, Anaxagoras, Parmenides, & Melissus, Heraclitus, Zeno, Plato, atque Aristot. cum tota Peripatetica schola, quam posteri omnes sequuti sunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui, ad probandam hanc veritatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt testatur Alcinous in libro de doctrina eius cap. 12.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitate sui principij, atq; exemplaris intelligibilis; Deus enim, à quo tanquam à suo principio, & fonte prodijt, vnus est, vnus item intellectus diuinus, à quo ordinatæ sunt res omnes, ex quibus conflatus est mundus, ergo eandem quoque vnitatem participare debet. Secundo ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuersum vocamus, quia in se complectitur vniuersa à Deo condita: ergo vel non est, vel vnicus est: quia eo ipso, quod ponantur multi, nullus poterit vniuersum vocari, cum non omnia comprehendat.

Aristoteles vero ex natura, & inclinatione corporum (præsertim sublunariū atq; ex motibus eorū naturalibus proces.

Ex quibus hoc vnum incommodum inferre voluit ex multitudine mundorū, quod elementa cuiusque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videtur impossibile, cum non possint ad ea moueri, nisi deserendo propria, à quibus repugnat motu naturali discedere, & hoc argumentum est quasi aliorum summa, quare non est necessarium, ea in particulari repetere.

Circa hanc quæstionem dicendum est primo, nec ratione Philosophica, nec Metaphysica, vel alia quacunque euidenti, immo nec efficaci probari posse, quod non sint plures mundi, sed coniecturis tantum probabilibus. Quod sic ostendo: creatio vnius mundi, vel plurium est opus liberū Dei; ergo quod vnus, vel multiplex sit conditus, ex sola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel causa naturali, sed seclusa experientia, & clara reuelatione Dei non potest constare nobis euidenter de effectibus liberis voluntatis liberę suæ, an in natura rerum sint, vel non: ergo nec possumus euidēti ratione cognoscere, quod vnus mundus tantum, aut plures sint ab eo facti, immo nec ratione efficaci, quia nullum inueniret argumentum ex principijs euidentibus efficaciter deductum, quod id ostendi posit, vt statim patebit. Sola igitur coniectura probabili deduci potest ex duobus, nempe, ex vnitate ordinis, quo disposita sunt ab eo superiora, & inferiora corpora per eundem modū dependentiæ horum ab illis, quod certe congruum satis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis diuersis rebus compositis, vno, eodemque modo ordinatis ostenderetur ab vno artifice vnam, eandemque sapientiam eius conditum fuisse, quam rationem attigerunt Diuus Athanasius in oratione contra idola, & Diuus Thomas 1. parte, quæst. 47. artic. 3. Quod ex alio etiam deduci potest, quia nullum prorsus iudicium inuenietur, ex quo diuinare quispiam posit plures mūdos esse à Deo factos. Temere ergo excogitatum est, & absque vllo rationis fun-

315

damento, ab antiquioribus Philosophis, immo præter communem omnium hominum existimationem, dari plures mũdos. Vnde sequitur argumenta Platonis pro coniecturis dumtaxat esse recipienda, primum enim solum probat, ex quadam congruentia desumpta, ex vnitate principij effectiui, à quo tamen plures mundos non processisse, non conuincit: sicut nec secundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuersi essentialem requirãtur omnes gradus essendi in aliquibus generibus, speciebus, & indiuiduis consistentes, non tamen necessario exiguntur omnia genera, species, & omnia indiuidua, vnde posset quis excogitare eosdem gradus essendi sub alijs speciebus, & indiuiduis constituentes alium mundum sub alia ordinatione, & collocatione. Argumentum Aristotelis futile prorsus est. Nam si ponantur alia corpora cælestia, & alia elemẽta, & mixta, distincta specie, vel numero, à constituentibus hunc mũdũm, & inter sese ordinata, sicut sunt modo corpora huius mundi, manifestũ foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependentiæ, subordinationis loci, aut situs cũ corporibus huius mundi, sed solum inter se, sicut si hic mundus non staret: ergo nõ mouerentur naturaliter ad idem centrum, vel locum, sed vnumquodq; ad proprium proprij mũdi, quo adepto quiescerent naturaliter, & à quo violenter extraheretũr.

Secundo dicendum est, consonum valde esse nostræ fidei, quod vnicus sit mundus, nec plures dentur, quare temerarium, vt minimum fore existimo, plures admittere. Ita Diuus Tho. 1. parte quæst. 47. artic. 3. Probatur, quia sacra pagina semper de mundo in singulari loquitur, præsertim Ioannis primo, & mundus per ipsum factus est: Matthæi vltimo, & Marci etiam vltimo, dum Apostoli ad propagãdam fidem mittũtur, dictũ est eis: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod ex ordine etiam creationis colligitur: post cuius enarrationem dicitur Gen. 1. vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona: & postquam omnia fecit cessasse dicitur ab vniuerso opere: quasi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum amplius condidisse. Et cum constet illa omnia, quę ex sex dierum spatio creauit, ad vnicum hunc mundum pertinere, colligitur non esse alterum à Deo conditum. Præterea Actuum 17. ad Rom. 5. docuit Paulus, fecisse Deum ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introisse: constat vero ex fide omnes homines infectos fuisse peccato eiusdem hominis, ita vt absque erroris nota admitti non possit, quod homines alij præter eos, quos mũdus iste continet, dẽtur ab originali peccato immunes; ergo nec potest admitti alter mundus præter istum, nisi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuisse aliquos homines translatos, quod ridiculum est. Quare D. August. in libro ethymolog. cap. 5. inter errores contra fidem enumerant positionem de multitudine mundorum, & quod amplius est 24. quæst. 3. cap. Quidam autem hæretici circa finem, numerant pro hæresi inter alias, ponere mundos innumerabiles.

QVAESTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possibiles sint plures mundi, specie, aut numero distincti.

Prius

PRius quam diuersas auctorum sententias referamus, excludi debet impius error Vviclephi, & Abaylardi, quem refert, & reijcit Vualdensis capit.10. doctrinalis antiquæ fidei, asserentium, Deum non posse quidquam aliud facere, præter ea, quæ facit, quia non libere, sed ex necessitate naturæ operatur, sicut calefacit ignis, naturales autem causæ quidquid possunt, operant, & nihil aliud possunt, præter ea, quæ faciunt: sed cõstat, Deũ vnũ tantũ fecisse mũdum: ergo impossibile est plures facere, nã si plures posset facere, iam omnes produxisset.

Quem errorem impium voco, quia omnia ferme nostræ fidei mysteria euertit & licet eum velint aliqui Arist. tribuere, putantes eum propterea negasse, quod plures mundi dari possent, ex eius tamen doctrina plane colligitur, modum libere agendi Deo nõ denegasse, nec propterea, quòd senserit agere ex necessitate naturæ, docuisse, quod non posset plures mũdos facere, sed quia re ipsa illi visum est, repugnare, ex eo, quod existimauerit possibilem non posse aliam materiam specie distinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandem habitura inclinationem ad locum eundẽ & eandem virtutem motiuam ad ipsum; vnde corpora vtriusque mundi ad eundẽ locum naturaliter mouerentur, quod est impossibile: non tamen negauit Aristoteles, vt aliqui putant, esse possibilem aliam materiam numero distinctam. Cognouit enim materiam fuisse factam immediate à Deo, proinde Deũ posse aliam producere: sed esse possibilem materiam ad corpora distinctæ naturæ constituentia alium mundum, vt constat ex fundamentis ipsius; & in hoc sensu sequuntur sententiam Aristotelis, Alexander, Simplicius, & Auerroes, immo D.Thomas hic ad finem lectionis 19. & expressius 1. part. quæst.86. artic.3. ad 3. sic: *Mundus constat ex sua tota materia: non est enim possibile esse aliam terram, quam istam, quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium, vbicunque est, & eadem est ratio de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi:* fundamenta huius sententiæ iacta sunt in præcedentibus.

Secunda opinio communis, & vera tenet, posse Deum sua absoluta potentia plures mundos efficere Ita Albertus Magnus 1. lib. de cœlo, tractatu 3. cap.6. Saxonia ibidem quæst.11. Pater Clauius ad caput primum sphæræ pag.28. Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo 9. cap. quæst.1. artic.2. & ex scholasticis, D.Thomas in 1. distinct.44. quæst.1. artic.2. D.Bona. quæst. 1. Durandus, quæst.3. Gabriel & Okam qu. 1. art. 2. Maior quæst. 1. Capreolus in 1. distinct.43. quæst. vnica art.2. quam tanquam veram præsupponit Caietanus 1. parte quæst.47. artic. 3. & tandem sancti Patres eam profitentur: Præsertim Athanasius in oratione contra Idola, Ambrosius 2. lib. Hexameron. cap.2. Basilius homilia secũda. Hexamer. Iustinus martyr. in lib. de quorundam decretorum Aristotelis reprehensione, iuxta quam respondemus quæstioni duabus assertionibus, quarum prima est.

Possibiles sunt plures mundi specie, ac numero distincti; probatur vtrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte rei faciendæ, ergo possibile est, vtroque modo fieri plures. Antecedens, quantum ad diuinam omnipotentiam, per se est euidens, cum se extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo solum restat probãdum, quod ex parte effectus non inuoluat contradictionem, vt eo ipso probatum sit posse fieri. Probatur autẽ primo, nõ repugnare

quod

quod plures mundi fiant specie distincti, quia mundus dicit ordinationem multorum corporum simplicium inferiorum, ac superiorum, hoc est, elementorum, ac cœlorum sub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempe Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per superiora mouentur omnia, diriguntur omnia, multiplicantur, & conseruantur omnes species mixtorum ex simplicibus factis: sed potest Deus aliam congregationem corporum specie distinctorũ efficere, & ordine specie distincto ea ordinare; ergo potest efficere alium mundum specie distinctum ab isto. Minorem probo, quia ordo huius mundi consistit in situ corporum grauium, & leuium sub cœlo; sed poterit Deo producere, alios cœlos habentes alias virtutes, & influentias, ita vt sine motu, vel medio alio motu diuerso valde operentur, atque etiam alium numerum elementorum, seu corporum simplicium, quæ sub cœlo illo contenta haberent naturas, & conditiones, potentiasque motiuas diuersas à grauitate, & leuitate, & alio modo longe diuerso ordinarentur inter sese, & cum cælo, in quo nulla potest excogitari repugnantia alicuius momenti: ergo possibiles censendi sunt plures mundi specie diuersi. Quod cum hac sola limitatione intelligendum censeo, vt ex parte speciei humanæ (eo modo, quo ad mundum pertinet) non sit possibile, quod fiant plures mundi specie distincti, quia non videtur mihi possibile fieri alium hominem specie distinctum. Quod vero non repugnet fieri plures mundos eiusdem speciei probatur, quia nulla potest ostendi repugnantia in eo, quod fiat aliud elementum terræ eiusdem speciei cum isto; nam sicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideo absque vlla prorsus difficultate, ita vt sola sua libera, & efficaci voluntate, qua voluit fieri, factum sit, & pariter cætera elementa, ita potest terram aliam, aliaque eleměta eiusdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cœlos, & modo etiam simili talia corpora inter se ordinare, ita vt sub alio primo mobili inter se ordinentur alia corpora cœlestia, & sub eis elementa alia, modo etiam simili inter se ordinata; & ecce tibi aliam congregationem corporum simplicium ordinatorum sub vno primo principio, & ad vnum, eundemque finem, & ideo alterum mundum numero distinctum sub eadem specie. Et argumenta Aristotelis in contrarium præfata, nullam prorsus repugnãtiam in hac multiplicatione dari probant, vt vidimus, & mox copiosius ostendemus.

Assertio posterior: sententia Aristotelis, quod non sint possibiles plures mundi in eo sensu, quem ipse tenuit, accepta, nec est error contra fidem, nec etiam cõtra principia Philosophiæ, sed opinio minus probabilis, quam opposita. Quamuis enim hanc impossibilitatem reducere in defectum potentiæ Dei, ab initio producentis, necessario quidquid potest producere, vt somniarunt Vviclephus, & Abaylardus, aut etiam efficientis liberè ab initio quantum potuit, sit error contra fidem, vt ostendit D. August. 12. de Ciuitate, cap. 17. & D. Thomas 1. parte quæst. 25. artic. 5. cum etiam de homine libere operante stultissimum sit, hoc dicere. Tamen asserere, nõn posse fieri alium mundum, quia etiam si aliæ creaturæ denuo fiant, repugnant, eas ordinari alia ordinatione distincta, ac proinde constitui alium nouum mundum, tametsi minus verum, nihil tamen erroris habet: & hoc solum docuit Aristoteles, vt rationes eius allatæ supra demonstrant, & tenet D Thomas, supra probatur non esse errorem, quia nullam imperfectionem Deo

tribuit,

tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium infertur, sed totum reducitur in defectum posſibilitatis alterius ordinationis, & rationis distinguendi: in quo locus poteſt dari opinionibus: & qui opinionem Ariſtotelis damnant, in alio ſenſu ex duobus prioribus eum intellexerunt; ſecus D. Thomas, & alij, quorum plures docent, Ariſtotelem loqui de potentia ordinata; & ſic vera eſſet eius ſententia, & hoc modo traditur à D. Thoma.

Fundamenta autem Ariſtotelis non conuincunt pluralitatem mundi eſſe impoſsibilem. Hæc enim eſt ratio (inquit S. Thomas 1. parte quæſt. 47. articul. 3. ad 1.) quare mundus eſt vnus, quia debent omnia eſſe ordinata vno ordine ad vnum, hoc eſt, vnitas mundi deſumi debet ex ordinatione corporum inter ſe ab vno principio, & ad vnum finem, ſed poſſunt eſſe ordinationes ſpecie diſtinctæ, & ſolo numero: nihil enim obſtat quo minus diuerſa num. aut ſpecie corpora producantur, & inter ſe, & ad finem diuerſo modo ordinentur, vt patet: corpora autē, vt ordinata in vno mundo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licet ſecundum ſe ſublato hoc ordine in hoc mundo poſſent moueri ad centrum alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinantur, ſed ad proprium locum mundi, cuius partes ſunt: falſo ergo Ariſtotel. putauit, quodcumque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere ſub quauis ordinatione, ac ſi in eodem mundo eſſet, & alias non ſatiari, neque quieſcere: qui etiam ex nullo capite hoc implicare probat, vt conſideranti argumenta illius allata patebit.

QVAESTIO III.

An Deus poſsit efficere alios atque alios mūdos in infinitum perfectiores.

SEnſus quæſt. eſt, an ſit poſsibilis alius, atq; alius mundus eſſentialiter, vel indiuidualiter perfectior in infinitū ſincathegorematice, vt aiūt, hoc eſt, ita vt datis quibuſcumq; poſsint ſemper alij perfectiores fieri, non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Phyſicorum.

Prior ſentētia affirmat, hoc eſſe poſsibile de multiplicatione perfectionis indiuidualis, non tamen eſſentialis, quam tenet Durandus in 1. diſtinct. 44. quæſtione 2. quod etiam tenere debent neceſſario omnes qui opinantur, non eſſe producibiles ſpecies in infinitum, ſed ad aliquam neceſſario perueniendum, vltra quā non ſit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. diſtinct. 44. quæſtion. 2. & ita ſenſiſſe Scotum in 3. diſtin. 13. quæ. 1. teſtatur merito Caietanus 1. part. q. 25. art. 6.

Ex hoc enim ſequitur, non poſſe mundos eſſentialiter perfectiores multiplicari in infinitum, & quod dicitur de perfectione indiuiduali, infra probabitur, aliud vero de perfectione eſſentiali, probatur efficaciter hoc argumento; ſi poſſibiles forent plures mundi eſſentialiter perfectiores in infinitum, ita vt nunquā perueniri poſsit ad mundū ita perfectū, quin alter poſsit produci eſſentialiter perfectior, ſequitur oēs mundos factibiles eſſentialiter perfectiores non habere vltimum, & ex conſequenti eſſe infinitos, & cum omne factibile, omneque poſſibile reduci poſsit ad actum, dari poterunt

runt in rerum natura infiniti mundi perfectiores essentialiter actu producti, actuque existentes. Ex quo duo sequuntur: primũ, quod detur infinitũ in actu secundum multitudinem; postremum, quod detur species aliqua infinita secundum perfectionem essentialem, & quod sequatur primum, euidens est, vt cuique patet, quod vero sequatur postremum, sic probant: Si dantur mũdi actu infiniti, & specie distincti, ergo dantur species actu infinitæ. Tota igitur latitudo essẽtialis perfectionis specificæ earum erit actu infinita: sed latitudo hæc infinitæ perfectionis est in eisdem speciebus: ergo necesse est dare aliquam speciem determinatam aut vage sumptam, actu infinitam, & quouis modo detur absurdum est: quia infinita perfectio essentialis actualis in solo Deo reperiri potest, creaturæ vero essentialiter repugnat, quia ex intrinseca ratione creaturæ habet perfectionem essentialem participatam, & ideo limitatam, & actu finitam. Sed probatur consequentia, quia species (vt sępe inculcat Aristoteles, & repetit D.Th.) sunt sicut numeri, & ideo inæqualis perfectionis, quia sicut nõ dãtur duo numeri æquales, sed vnus necessario addit vnitatẽ supra aliũ, ratione cuius variatur species, ita species quælibet addit generi essentialem differentiam distinctam ab ea, quam addit altera, ratione cuius variatur alia species, & necesse est non dari duas æquales in perfectione, aut gradu essentiali, sed inæquales esse omnes: ergo si sint actu infinitæ, necesse est aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione essentiali, quemadmodum si in infinitum multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus detur, necesse erit esse vnum numerum actu infinitum, cum infinita sit ei additio vnitatum facta. Ex quo non sequitur potentiam Dei esse finitam, semper enim ipsa poterit facere, quidquid non implicat contradictionem, ex parte enim solius effectus est repugnantia, ex modo etiam operandi sine vlla independentia & immediatione suppositi, satis colligitur infinitas potentiæ Dei.

Nihilominus, etsi probabilis sit prior sententia, valde probabile censeo, posse Deum sua potentia absoluta producere alios, & alios mundos perfectiores, secundum numerum, & speciem in infinitũ, ita vt quibuscumque productis posit nouos alios, ac distinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D. Thomæ, 1. parte. quæst. 25. artic. 6. ad 1. sine limitatione asserentis, posse Deum quacumque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietanus ibidem. Ex hoc enim sequitur posibiles esse alios mundos in infinitum perfectiores, nam sicut possunt aliæ creaturæ perfectiores in infinitum produci à Deo, ita possunt diuersis modis sub eo, ac inter sese ordinari, ita vt qualibet data ordinatione, posit dari alia perfectior in infinitum, & proinde alius, atque alius mundus perfectior sine termino, quia mundus non est aliud, quam ordinatio diuersarum creaturarum sub vno principio ac inter sese. Probatur deinde ratione, quia posibile est à Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem, sed nullam contradictionem inuoluit, quod datis quibuscunque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores aliæ fiant à Deo secundum numerum, & speciem: ergo posibile iudicandum est: maiorem sic ostendo, ex parte diuinæ omnipotentiæ, cum infinita sit, nulla potest dari repugnantia in quibuslibet rebus producendis, sed nec ex parte ipsarum rerum repugnat, nouas semper posse produci, sicut nulla potuit asignari repugnantia ex

tia ex parte productarum, vt producerentur, quia sicut materia harum ex nihilo creata est, & ex potentia eius eductæ sunt omnes formæ, nonpotest ostendi repugnantia in creanda noua materia ac educendis alijs formis diuersæ speciei ex ea, sed neque terminus aliquis in vtroque præstando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipsarum in producendis nouis, aut sequentibus, neque potest cum fundamento excogitari: ergo sine pondere aliquo rationis ponitur diuinæ omnipotentiæ terminus in nouis creaturis, aut nouis mundis numero, aut specie diuersis, ac perfectioribus semper in infinitum producendis: quod ex solutione oppositi fundamenti clarius constabit.

Ad quod concesso antecedente, distinguendum est consequens prioris consequentiæ, videlicet, quod mundi factibiles sint infiniti, nam de infinito in potentia verum est, de infinito in actu falsum, quod patet in diuisionibus continui possibilibus, & non habentibus vltimam, quia datis quibuscunque aliæ sunt possibiles in infinitum: pari ergo ratione mũdi factibiles infiniti sunt non actu, sed potentia, quia factibile, vt sic non actum sed potentiam significat. Posterior vero pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia est reducibilis ad actum: ergo si infiniti mundi sunt creabiles in infinitum perfectiores, cum hæc potentia possit reduci ad actum, poterunt dari infiniti mundi actu creati, & actu infiniti perfectiores secundum speciem. Respondent illi, qui tenent, infinitum actu esse possibile, vtrumque dari posse, & mundos actu infinitos, & quelibet perfectiorem alio secundum speciem. Nos vero, qui nullum infinitum actu admitti posse probauimus 3. lib. physicorum, nõ putamus argumentũ hoc probare, quod sit possibile, immo nullius roboris esse, ex hoc ipso, quod procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius distinguendum est; quod omne producibile, vel possibile potest reduci ad actum: nam potentia duplex est, vna imperfecta, & quasi inferior, quia partem actus includit, & partem potentiæ, & ideo incompleta etiam vocari potest, qualis est immobile respectu motus successiui, hæc enim partem actus dicit, & partem potentiæ, hoc est aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producendos, & hoc genus potentiæ non potest totaliter reduci ad actum, & talis est etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuisionis, & per eam diffiniuit Aristoteles infinitum in potentia 3. libr. Physicorum, textu 63. dicens esse id, cuius secundum quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere extra est. Talis est etiam potentia, quasi passiua producibilitatis in tota latitudine creaturarum, respectu diuinæ potentiæ actiuæ ad producendum, quia si repugnat potentiam passiuam respectu diuisionis, reduci ad actum, aut reductam esse, ita repugnat, omnes creaturas possibiles actu produci, aut esse productas, sed quibuscumque productis supersunt aliæ, quæ produci possint, etiam si per possibile, vel impossibile producantur, actu infinitæ, vel infinities infinitæ, cum non sit maior ratio vnius, quam alterius. Quod hac ratione satis efficaci ostendo, productis quibuscumque creaturis non diminuitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec exhausta dici potest, sed sic integra, atque infinita manebit, ac

prius potens producere de nouo quidquid non implicat contradictionem, nec diminuitur potentia paßiua in tota latitudine creaturarum, vt produci poßint, quia creaturæ iam productæ, etiam si essent infinitæ non addunt, alijs nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt sint in rerum natura, sed sic permanent poßibiles produci nostro modo intelligendi, ac erant prius, immo ac erant illæ, quæ iam fuerant productæ antequam producerentur: ergo non est intelligibile vllo modo, omnes producibiles esse productas: ex quo efficaciter sequitur, nec esse potentiam hanc paßiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, sed semper & necessario superesse ei aliquid reducendum. Quare non sequitur ex eo quod poßibile sit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri à Deo, posse fieri actu infinitos: ex quo constat ad primum incommodum argumenti.

Postremum vero incommodum erat, quod si forent poßibiles mūdi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis, quod repugnat, sed negandum est id sequi, quia licet vnus sit altero perfectior, non datur vltimus, & ideo non datur aliquis infinite perfectus, imo etiā si darētur actu infiniti, null⁹ talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et si dicatur, saltē dari infinitam perfectionē extra Deum, respondeo, non sequi in nostra sententia, in qua totum, quod datur extra productum, semper est finitum, qui vero admittunt infinitum dari posse, respondent non dari vnam aliquam perfectionem actu infinitam, neq; vnum aliquod infinite perfectum, sed quamlibet perfectionem, & quodlibet perfectum finitum esse, quod vero infinita sit perfectio per infinitos mundos sparsa, nullum est incōmodum, quia solum ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis sequi, aiunt.

QVAESTIO IV.

An sit Deo poßibile, hunc mundum perfectiorem reddere.

CONueniunt Doctores, hunc mūndum non posse perfici essentialiter, quia vt arguit D. Thomas, 1. parte, quæst. 25. artic. 6. eo ipso, quod mundus, vel partes illius quoad essentialia perficiantur, non erit idem mundus, sicut non erit eadem species numeri v. g. variata differentia essentiali. Præterea certum est, non posse mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo à Deo fit, vt tradit Sāctus Thomas supra, quia repugnat, Deum ex meliori sapientia, & bonitate mundum, & partes eius facere. Difficultas vero est, an poßit mundus accidentaliter perfici ex parte ipsarum rerum, siue materialiter, ex eo, quod aliquæ partes accidentaliter perficiantur, siue formaliter, ex eo, quod ordo, & proportio partium inter se, & ad totum perfectior reddatur.

His præmißis asserit prima opinio nō esse vllo modo poßibile, hunc mundum perfici à Deo, quam tenuerant illi, qui vniuersaliter docebant, non esse poßibile Deo, quidquam producere melius his, quæ producit, quos (suppressis nominibus) citant Patres Conimbricenses ex Hugone Victorio, potestque probari primo ex illis verbis Genesis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, quasi dicere voluerit, perfectißima esse, quibus proinde nihil perfectionis addi poßit. Probatur deinde ratione, quia si corpora hæc, & mun-

& mundus iste perfectior fieri potuit, iniuria quodammodo videretur ei irrogata à Deo, qui talem perfectionem ei potuit conferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, si aliqua ei deesset essentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cum potuerit, inuidia argui posset.

Secunda sententia asserit, vniuersum non posse perfici formaliter, hoc est, ex parte ordinationis formalis rerum, licet possint ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur sentire Diuus Thomas prima parte, quæstione 25. articulo 6. atque etiam in prima distinctione 44. quæstione prima, articulo secundo, & cum eo Capreolus ibidem, atque etiam Alexander secunda parte quæst.18. membro 3. Antisiodorensis libro primo Summę, capite 12. quæst.7. & ratio Diui Thomæ est, quia ordo est perfectio formalis vniuersi, sed ordo quem Deus hisce rebus contulit, ex quibus fecit vniuersum, non potest esse melior, ergo neque res ipsæ possunt esse melius ordinatæ, & ideo ex hac parte non potest vniuersum, hisce rebus permanentibus melius fieri: vnde sequitur, quod neque possit ex parte rerum melius fieri, nisi res omnes perficiantur, quia si vna tantum, aut altera melior fiat, cæteris eodem modo permanētibus, destrueretur ordo consistens in proportione omnium, & consequenter destrueretur vniuersum formaliter in ordine rerum, & quasi harmonia ex eo resultante consistens. Quemadmodum, inquit D.Thomas, si ex chordis citharæ vna vel altera plus debito intenderetur, corrumperetur melodia, consurgens ex proportione sonorum omnium attemperatorum. Huic rationi adiungi potest testimonium D. Aug. lib.3. de libero arbitrio cap.5. vbi sic ait. Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse tanquam bonorum omnium cōditorem, & in Enchyridio ca.10. Bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: ergo sentit, nihil melius hisce rebus, & huic mūdo addi posse, quod eis non contulerit Deus.

Vltima sententia admittit, partes aliquot huius vniuersi meliores effici posse, secundum aliqua accidentia, & mundum ipsum accidentaliter perfici, non solum quantum ad easdem partes, sed etiam quantum ad ordinationem earum; sic sentiunt Durandus in 1. distin.44. quæst.3. Argentina, quæst. vnica, artic.3. Aureolus apud Capreolum in 1. distin. 43. quæst.1. art.2. Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo cap.9. quæst. secunda, art.2. atque etiam Pater Vasquez tomo 1. in 1. partem, disputatione 107. c.3. Probant primo, quia præstantissima creatura est homo, qui deterior effectus est per peccatum, & meliorem statū haberet, si in statu innocentiæ perseuerasset, ex quo etiam quandam accidentalem perfectionem inferiores creaturæ suscepissent, quia meliori creaturæ subessent, atque obedirent, & consequenter non solum non dissolueretur ordo vniuersi, sed perficeretur potius, & vniuersum ipsum accidentaliter perfectius foret. Secundo, quia aliquæ species, in paucis indiuiduis, quæ habent, suscipiunt mutationes accidentales; vel iniuria temporum, vel alia ex causa, & nihilominus non ob id dissoluitur ordo vniuersi, quamuis ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuersum, ergo non est censendum impossibile, quod secundum rationes accidētales varietur, & idemmet suscepta tali variatione permaneat.

Nostra sententia hac distinctione explican-

Plicanda est. Dupliciter excogitari potest quod partes huius vniuersi perfici antur secundum rationes accidentales: priori quidem, ita vt ex eo, quod vna vel altera perfectior fiat, non varietur naturalis collocatio aliarum, vel certe eius cum illis, vel aliqua earum; quamuis modo aliquo accidētali perficeretur idē ordo, eademq; collocatio, sed eodem modo permaneant iuxta propriam naturam, ac modo collocata sunt, videlicet in infimo loco terrā, supra eam aqua, supra hanc aer, supra aerem ignis, & istę sub concauo Lunæ, cœlestiaque corpora, vt modo sunt collocata. Et similem variationem videtur accepisse mundus post peccatum: nam licet inferiores creaturæ non ita obediant homini, ac in statu innocentiæ obediebant, & obedient, perseuerante eodem statu, nihilominus ei (licet minus bene) subiiciuntur, vt perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum postulat; & pari ratione ordo atque collocatio elementorum perfectior accidentali modo consisteret maiori puritate elementorum conseruata, & perfectiore subordinatione corporum inter se, & ad alia, excellentiorique virtutis communicatione; & hac ratione perfici potest mundus accidentaliter; non vario, & destructo ordine principali, & quasi essentiali, quem habent, & semper habuerunt corpora inter se, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat Sanctus Thomas, & hoc solum probat tertia sententia: modo vero posteriori posset vna, vel altera pars mundi ita perfici intra rationem accidentalem, vt ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarū, vel eius cum eis, aut aliqua earum, quo pacto variaretur, si hoc idem elementum aquæ rarius, aut subtilius aere efficeret Deus, vel aerem subtiliorem igne, quod constat posse fieri inuariatis eisdem elemētis secundum substantiam, vel substantiales formas: si vero id fieret, absque dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio suæ conditionis habuerunt eadem corpora, quia natura eorum postularet, leuiora esse supra minus leuia, & hæc sub illis. Postularet igitur eadem natura, supposita tali mutatione, vt aqua leuior aere facta super eum collocaretur, & in locum eo superiorem per motū sursum tenderet, & aer leuior igne factus supra illum, & per motum tenderet in concauum Lunæ. Ex quo constat, naturalem collocationem, quam nunc habent, & habuerunt à principio, variari, & hac variata, variari consequenter ordinem & proportionem eorundem corporū, immo destrui, sicut destrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut grossiori eius chorda acutiori, aut subtiliori omnibus facta, vt acute satis loco superius relato asserit D. Thomas: ac proinde mundus hic consistens formaliter in hoc ordine, & subordinatione hac corporum non posset subsistere cūm tali variatione, & per consequens huiusmodi perfectione accidentali partium perfici, & hoc sensu amplectitur hanc sententiam D. Tho. & citati cum ipso, quæ nobis probabilior apparet, neque quidquam in contrarium probat tertia sententia, neque forte intendit plus quam nostra prior conclusio.

Ad primum argumentum secundæ opinionis dicemus, verba illa sacræ paginæ nostram potius sententiam ita expositam continere, nam vt D. Augustin. in ea exponit de partibus huius vniuersi, non tam secundum substantiam, quam secundum ordinem resultantem ex situ & collocatione naturali earum, quo nec potest melius fieri, nec excogitari. Præterea secundum ordinem ad finem, qui est

Deus, non enim possint in meliorem finē ordinari, quare merito dicitur Deo ea inspicienti, quasi reflexa cognitione, valde bona apparuisse, hoc est in summo gradu bonitatis constituta. Quem ordinem modo quodam valde accidentali perfici dumtaxat posse dicimus.

Ad secundum vero dicendum inuidiam solum habere locum in his, quæ ex debito aliquo, aut ex necessitate naturæ tribui debent, sed quasi ex gratia, hoc est, ex mera liberalitate, & non ex debito tribuit esse quibuscunque creaturis, & præterea perfectio illa accidentalis, secundum quam crescere possunt, non est eis debita, vt satis est per se manifestum.

CAPVT X.

IN his tribus cap. 10. 11. & 12. quæ hoc lib. supersunt, quæst. hanc proponit ac dissoluit Arist.

An mundus sit generabilis, & corruptibilis.

CApite hoc 10. varias philosophorum antiquorum sententias proponit: cap. vero 11. quædam pro eiusdem quæst. dissolutione adnotat; & tandem cap. 12. ex propria sententia eam diluit, & hoc est intentum horum capitum.

Diuiditur vero caput 10. in duas partes, in quarum prima quæstione proposita affert opinionem Platonis & aliorum, eamque duplici ratione confutat: in postrema vero refert, & reiicit duas alias. Afferit ergo Arist. omnes ferme Philosophos se antiquiores conuenire circa productionem mundi, in eo, quod genitum, seu productum fuisse afferebant; differre vero, quia Plato sequutus Orphæum, & Hesiodū eum ponebat incorruptibilem alii verò corrumpendum esse aliquando censuerunt, quamuis non eodem, sed diuersis modis. Sententiam igitur Platonis & aliorum, quòd mūdus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumēto refutat, quorum primum ita habet: Illud censetur in Philosophia certum, quod vt plurimum euenit, sed fere semper videmus, genita tandem corrumpi, immo in se habere principium suæ corruptionis: ergo si mūdus fuit genitus (vt asserit hæc sententia) necesse est aliquando fore corrumpēdum: falsum ergo est, eum ponere genitum, & non corruptibilē. Secundo, si mundus fuit genitus: ergo ex aliquibus principiis: nā ex nihilo nihil potest fieri. Vel ergo principia illa, prius quā ex eis gigneretur mundus, potuerūt aliter se habere, vel non: si hoc secundum dicatur, plane sequitur, quod si ex eis non fuit prius cōstitutus mundus, ita nec postea potuit construi: quia idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, semper facit idem. Si vero dicatur, prius quam ex eis gigneretur mūdus, potuisset aliter se habere, non minus bene infertur, posse etiam aliter se habere, postquam mundum constituerunt, & ideo posse mundum ex eis constitutum aliter se habere, quod est posse nō esse, & corrumpi. Vtrumque hoc argumentum procedit de generatione Physica. Deinde reiicit expositionem mentis Platonis adductam à Xenocrate, & aliis auditoribus Platonis, & teste D. Tho. hic, bene Aristoteles impugnat, quod verba Platonis sonant, siue id Plato conceperit, siue non.

Secunda sententia fuit Democriti, asserentis ex casuali atomorum concursu genitum fuisse mundum aliquando, esse vero corruptibilem, & aliquando corrumpendum, nec iterum reproducendū, sicut contingit cæteris corporibus ex elemen-

elementis genitis. Hanc sententiam impugnat Aristoteles hoc argumento, si mundus genitus est; ergo ex aliquo præexistente, quia ex nihilo non potest aliquid fieri (scilicet, generatione Physica) vel ergo illud ex quo factus est, prius quã ex eo fieret, potuit generationi subiici, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit si dicatur hoc secundum euidenter sequitur, non potuisse mundus ex eo fieri, si vero potuit generationi subiici: ergo destructo mundo ex eo genito permanebit, vt possit iterum generationi subiici sicut potuit prius, quã ex eo fieret mundus, cum à mundo non dependeat, sicut nec prius.

Tertia tandem sententia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non solum genitum posuere, atque etiam corruptibilem, sed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt post corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quasi perpetuus quidam circulus ex vicissitudine generationis, & corruptionis eius constituatur, nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lité eadem separante corrumpitur, & ita lite succedente amicitiæ, & hac illi in perpetuum, perpetua quædam vicissitudo generationis, & corruptionis mundi efficitur. Quam sententiam hoc argum. refutat Aristoteles: Eiusmodi vicissitudo perpetua generationis, & corruptionis mundi constare non potest, nisi salua sẽper eadem substantia mundi, hoc est, eisdem elementis per amicitiam cõiunctis, & per litem separatis, & in propria loca redeuntibus, quod si ita est sequitur nec proprie mundum generari, nec proprie corrumpi, sed quasi insenescere & iterum repuerascere, vel ex puero senem fieri, & iterum ex sene in puerum reuerti, quod patet esse absurdum.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Primum autem diuidendum est, quomodo generabilia, & ingenerabilia dicimus, &c.

Breuis expositio Text.

QVædam prænotat Aristoteles capite præsenti, vt commodius possit in sequenti explicare propriam sententiam? & primò explicat, quot modis accipiantur generabile & corruptibile, & consequenter ingenerabile & incorruptibile. Deinde explicat significationes vocum, possibilis, & impossibilis: consequenter docet, quonam modo definiendæ sint potentiæ actiuæ.

Tribus igitur modis (ait) accipi solet ingenerabile. Primo pro eo quod incipit esse, cum prius non fuerit, non tamen per veram generationem, sed alio modo, quo pacto incipit esse motus, atque etiam tactus, nõ enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio, nec motus terminantur, vt docuit idemmet Aristoteles 5. libro physicorum, cap. 2. nec etiam ad sensationem tactus, & propterea vterque ingenerabilis dicitur in hac prima acceptione. Secundo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere potest per generationem, sed nondum est genitum: vt ignis, vel aqua crastino die generanda, dicitur hodie ingenerabilis, quia licet gigni possit, nondum tamen est genita. Tertio modo dicitur ingenerabile illud, quod non potest incipere esse, cum prius non fuerit, nec per generationem, nec alio modo, quo pacto cœlestia

corpora

corpora, & prima materia apud Aristotelem dicuntur ingenerabilia, quia sine vlla inceptione ea posuit, immo talis esse naturæ videtur censuisse, vt æterna sint, & nullo modo possint incipere esse. Apud nos vero solus Deus hoc modo ingenerabilis dicetur, quia non per generationẽ, vel alio modo, sed ex propria natura habet esse æternum, & totidem modis accipitur incorruptibile, vt cuique patebit facilè applicatis eisdem acceptionibus significationi eius. Totidem etiam modis dicuntur generabile & corruptibile, vt ex accommodatione earundem acceptionum fit manifestum. Sed vt clarius pateat significatio possibilis & impossibilis, docet id quod alicui possibile est, seu id, quod potest, intelligendum esse atque explicandum seu definiendum per maximum, hoc est, non per quamcunque partem eius, sed per vltimam, aut summam, vltra quam non se extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentiæ, & non quod est minus, quæ namque tantum potest, minus etiam poterit, non contra. Impossibile vero, hoc est, id, quod aliquis non potest, ex opposito ait explicandum, seu definiendum esse per minimum, quod non, vt si quispiam potest portare decem libras dumtaxat minimum, quod non potest, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod sibi reputatur impossibile, vel, quod idem est, potentia eius, quantum ad id, quod non potest per minimum quod nõ, est explicanda, seu definienda. Adnotat tamẽ Aristoteles, in aliquibus potentiis maximum sumi secundum excessum magnitudinis, vt constat in potentia portandi pondus: in aliis vero per excessum paruitatis; sed in quibuslibet eodem modo veram esse doctrinam, quod per maximum sit potẽtia actiua explicanda, ac definienda: nam sicut maximum desumptum per excessum magnitudinis cõtinet quidquid inferius se est, ita maximum desumptum per excessum paruitatis, vt intuenti patet.

CAPVT XII.

TEXTVS ARIST.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps est, &c.

Breuis expositio textus.

RElatis supra variis Philosophorum sententiis circa propositam quæstionem, & explicatis terminis eiusdem, intendit Aristoteles capite hoc proferre sentẽtiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra: nam in primo duobus præmissis, propriam sententiam statuit, atque confirmat, ac deinde ex eius confirmatione reiicit sententiam Platonis ei oppositam. Igitur præmittendum est, duo esse genera rerum; primum est eorum quæ circa proprium esse immutabilia sunt, hoc est, ita habent esse, vt ipsum amittere non possunt, vel ita sunt, vt non possunt non esse, & hæc dicuntur sempiterna; alia verò mutari posse à proprio esse, quod est, sic esse, vt possint non esse, vt de equo, vel homine singularibus notum est, & hæc certum, ac diffinitum tempus habere existendi in natura rerum. Deinde præmitti oportet, possibile, & impossibile verum, & falsum, posse accipi simpliciter, & ex suppositione, quod late explicat Aristoteles, & per se patet, & non est idem simpliciter falsum, & simpliciter impossibile, vt exemplis

constat, secus econtrario.

His prænotatis propriam sententiam tria continere asserit: primum est, omne sempiternum corrumpi non posse; quare verum esse non potest, quod mundus sit corruptibilis, & duraturus in perpetuum, quod hac ratione probat. Si res durans per infinitum tempus, ponatur corruptibilis, sequitur possibile esse, quod corrumpatur, sed possibili posito in esse, nullum incommodum sequitur; ergo potest poni in esse, quod corrumpatur; quod vero corrumpitur desinit esse: ergo verum erit de eo, quod aliquando non sit, cum vero semper futurum sit, vtpote sempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quod sit & simul non sit, quæ sunt contradictoria, quod latius prosequitur.

Secundum est, sempiternum necessario esse ingenitum, quód sic probat: si sépiternum non necessario est ingenitum, ergo poterit esse genitum, sed repugnat esse genitum, quia quod generatur procedit de non esse ad esse, & ita quidem, vt prius tempore non sit, & eodem tempore transacto incipiat esse; ergo eo ipso, quod ponatur sempiternum simul, & genitum, necessario debet concedi, quod pro aliquo tempore sit, & non sit, quod est absurdum, ex quibus colligit Aristoteles ingenitum, & incorruptibile, genitum, & corruptibile reciprocari, cum idem sit principium generationis, & corruptionis, deinde sempiternú cum ingenerabili, seu ingenito, & incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nunquam potest incipere esse, aut desinère: ergo, quæ procedunt de generatione naturali, & sic vim habent, non tamen aduersus nos dicentes iuxta fidem, mundum factum fuisse in tempore per productionem ex nihilo.

Tertio refutat sententiam Platonis relatam c.10. quia necesse est, rem quamlibet genitam, definito, seu limitato tépore agere, & pati, esse, & non esse: nam si tempus agendi; vel essendi eius sit infinitum, & tépus patiendi, aut non essendi finitum, sequitur plane semper esse, & non esse aliquando: quia infinitum tempus essendi comprehendit omne tempus, & ideo comprehendere debet finitum tempus, in quo non fuit. Necesse est ergo tempore illo finito non essendi, simul esse & non esse, quod præsuppositum fuit repugnare. Secundo, quia non minus repugnat aliquid ingenitum corrumpi; quam aliquid genitum esse incorruptibile, vt ex superioribus constat, sed impossibile rem ingenitam corrumpi, ergò etiam repugnabit, rem genitam nunquam corrumpi, vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum esse corruptibile non potest esse forma, aut causa, sed ex principiis propriæ naturæ, nempe materia, quæ principium est totius corruptionis, sed materia semper est eadem, & semper se habet eodem modo, cum sit naturale principium, determinatumque proinde ad vnum: ergo genitum semper habet potentiam ad corruptioné, & ad non essendum.

QVAESTIO VNICA.

An mundus solo generali concursu Dei perpetuo durare possit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

DVplex concursus Dei distingui solet; generalis, & specialis: generalis vocatur ille, quem postulat conseruatio cuius-

cuiusq; rei iuxta exigentiam suæ naturæ: specialis vero dicetur quicumque alius huic superadditus,& naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quærimus an necessarius sit ad perpetuitatem mundi, vel generalis sufficiat.

Et quod mundus non possit cum solo auxilio generali Dei perpetuo conseruari, hisce argumentis probare possumus. Primo, quia ideo sublunaria corpora corruptibilia sunt,& ad non esse ex propria natura tendunt, quia non solam materia constāt priuationi obnoxia (quæ totius corruptionis naturale principium est) sed ex contrariis componuntur, quæ per mutuam actionem & reactionem se destruunt, sed mundus in sua naturali compositione vtrumque claudit: nam ex sublunari mat. r a, priuationi subdita atque etiam ex contrariis elementis perpetuo inter sese repugnantibus constat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex consequenti in non esse, quare perpetuo durare repugnabit, nisi maiori, atque speciali Dei auxilio conseruetur: Secundo, quia mundus secundum omnes partes eius, præsertim quantum ad corpora vitæ prædita, quantitatem, ac materiam petit intrinseco termino definitam, ita vt sub minori nec esse nec conseruari possit: etenim ad tam paruam quantitatem peruenire poterunt elemēta, vt pro continuis generationibus mixtorum non sufficiant, sed tandem consumantur,& eis consumptis mundus pereat,& viuentia adeo diminui possunt, vt non possint sub tam parua quantitate conseruari, nec proprias operationes exercere; sed elementa, vtpote contraria, atque contigua vicissim se corrumpunt,& staturam hominum constat in dies minorem fieri; rarosque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter sequitur, deuenturum tandem mundum ad eum statum, vt vlterius conseruari nequeat, sine maiori, ac superaddito concursu diuino. Quod corroborari potest, ex proportione finis eius cum principio: nam generationes nō poterunt esse æternæ ex parte principii (vt octauo libro Physicorum ostendimus) ergo nec possunt esse æternæ ex parte finis, sed cessare debent, spectata earum natura,& concursu naturali, atque ordinario Dei,& ideo maiori ac speciali indiget mundus concursu, vt perpetuo durare possit.

Nostra sententia duplici assertione continetur: prior est, mundus in eo statu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus est vsque ad diem iudicii, conseruari potest cum solo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quæstionem hanc nullus attigit: sed eam probo primo, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter ostendi potest, quod à prima conditione contulerit Deus speciale aliquod auxilium mundo, aut alicui eius parti pro sua conseruatione, neque id necessarium fuisse aliquando, vel tali auxilio indiguisse; sed eodem concursu, quo creauit materiam primam,& rationales animas, illam quidem formis vnitam, has vero materiæ, eodem inquā eas conseruat, neque maiori indigent, cum conseruatio sit continuata ipsa productio. Vnionem verò materiæ cum formis per continuas corruptiones dissolutam mediis secundis causis nouas generationes cum solo concursu generali edentibus reparat, & modo simili, quidquid elementa sibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones,

& reactiones ex eadem ipsorum materia eductis nouis partibus formarum restauratur, semper enim corruptionem vnius generatio alterius consequitur, quia materia non potest naturaliter denudari omni forma: quod in futurũ effici posse, vsque ad diem iudicii, facile constat, cum eædem res, eædemque causæ naturales, eodem modo se habentes, atque eodem modo ex determinatione ad vnum operantis permaneãt: nam idem, in quantũ idem, & eodem modo se habens, eodemque modo operans, semper atque eodem modo idem efficit. Secundo, quia ad diuinam prouidentiam naturalem, & ordinariam spectat sic mundi exordium & continuationem attemperare proportionem, atque conseruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantum permittat facultatem circa aliam, qua possit eam extinguere, immo nec notabiliter cõsumere, sed in tali ordine cõtinet oẽs, vt eisdẽ modis, cum eodemque, ac solo concursu, quo eas condidit, sese restaurare possint, & in eodẽ statu, ac dispositione, quam habuerunt, à principio, conseruare, ita ergo censendũ est fieri, vsque ad diem iudicij, cum eundẽ statum, eandemque dispositionem habeat, & habiturus sit mundus.

Assertio posterior est: mundus in eo statu, quem habiturus est, post diem iudicii, per totam æternitatẽ, non potest cum solo concursu generali Dei, cũ quo conseruatur modo, conseruari, sed maiori, atque specialiori indigebit, vt in eo conseruetur. Hæc efficaci ratione probatur, quia status ille mundi longe diuersus, & perfectior erit eo, quem habuit à principio: nam corpora ipsa, ex quibus componitur, nouam perfectionem accidentalem recipient, & non naturaliter eis debitam, sed naturam eorum superãtem, in eo enim statu cœlestia corpora à propriis motibus quiescent, vt colligitur ex illo Apocalypsis 10. vbi dicitur iurasse Angelum per virtutem in secula sæculorum, quod tempus non erit amplius, nimirum postquam alter Angelus tuba cecinerit, qua insonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt asseruit Paulus 1. ad Corinth. 15. Quod si tempus amplius non erit, neque motus cœlorum esse poterit, cum quo realiter, vel idem est, vel sine quo nullo modo esse potest. Et probatur satis congrua ratione, quia cessante fine, cessant ea quæ eius gratia sunt constituta, sed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cœli, sunt generatio, atque conseruatio viuentium corporum, & aliorum, ex quibus fiunt, & aluntur: hæc vero omnia expleto hominum numero igne consumentur, vt pluribus locis docent sacræ literæ, præsertim 2. Petr. c. vltimo: ergo motus ipse cælorum cessabit. Præterea corpora ipsa cœlestia ampliori luce vestientur, iuxta illud, Isai. 30. *Lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis erit septẽpliciter:* quod explicans Isaias. cap. 65. ait. *Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam.* Et Ioannes Apoc. 21. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam.* Elementa etiam non solum à corruptione, & vicissitudine alterationum, vaporumque atque exhalationum permixtione liberabuntur, sed noua, atque eximia luce perfundentur, ita vt quasi cælestia corpora reddãtur, & in hoc nouo ac felicissimo statu mundum in perpetuũ permansurũ esse censendũ est, vt colligitur ex illo Ecclesiastes 3. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus perseuerent in perpetuum.* Sicut ergo maior erit necessarius concursus, nouusque, & superadditus generali, per quẽ conditus fuit mundus: immo, & superans naturalem ordi-

ordinem,vt tale nouum esse eis conferatur, quantum ad noua, & perfectissima accidentia, ita nouus, ac superadditus specialis concursus generali superadditus omnino necessarius erit, vt in eodem nouo esse conseruetur.

Ad primum in oppositum factum,concesso antecedenti, neganda est consecutio, quod non possit mundus, cum solo concursu Dei generali conseruari, quia neque ex parte materiæ, neque qualitatũm contrariarũ nouum postulat cócursum: sed sicut per solum generalem condita fuit materia prima, ita per solum generalem conseruatur, cum conseruatio non sit aliud, quam continuatio eiusdem esse recepti. Neque obstat tali conseruationi priuatio ei annexa, quia propter illam necessarium non est,quod decursu temporis omni forma denudetur,sed per solũ concursum generalé omnibus causis à principio concessum disponitur,ac præparatur,pro noua forma suscipienda,priori expulsa, & cum ea non secus atque cum præcedenti conseruatur.

Contrarietas vero elementorum, atq; qualitatum sic est naturaliter attemperata, vt sibi continua conseruentur, & superius sit locus naturalis, atque conseruatiuum inferioris, & si vnum aliqua ex parte alterum destruit, ab alio etiam vicissim destruitur; sed vtriusque iactura reparat⁹ partim ex materia alterius,partim vero ex materia aliorum, & ita conseruatur naturalis integritas omnium, per solum generale auxilium eis, & superioribus causis concessum, ad suas actiones,& reactiones exercendas.Quare non est eadem ratio de corpore mixto,ac de toto mundo:nam victrix qualitas, per quam dissoluitur temperamentum ad conseruationem substantialis formæ,totiusq; compositi requisitum, non potest semper ab eodem corpore per alteram qualitatem valde remissam superari, aut iactura temperamenti reparari per solum concursum generalem, & ideo necessitate naturæ perijt tale compositum, per dissolutionem temperamenti modique vnionis materiæ cum forma.Mundus vero potest iacturam vnius corporis reparare per virtutem alterius; medijs cõtinuis generationibus,solo concursu generali factis,& semper efficiendis,vt expositum est.

Ad secundum de viuentibus corporibus,concedimus,aliquando filios parentum staturam non adæquare,sed etiam aliquando proceriores euadunt, non tamen possibile esse iuxta ordinem naturalem à diuina prouidentia in rebus constitutum,semperque continuatum, ad tã paruam quãtitatem reduci viuentia corpora alicuius speciei, in qua non possint naturaliter conseruari, quia nec potest naturalis virtus vitalis eorum tantum deficere,nec aliméta, ex quibus nutriantur, cum pertineat ad eandem diuinam prouidentiam naturalem vim illorum & corpora,ex quibus alenda sunt conseruare, & id quidem, sicut hucusque fecit cum solo concursu generali, efficiet etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto statu generationum,& corruptionum duraturus est.

Tractatus de terminis potentiarum, & qualitatum.

EAdem,aut similis est consideratio de potentijs,& qualitatibus, & ideo de vtrisque differendum est, reuocatis in memoriam notionibus terminorum,paruitatis,& magnitudinis traditis ex instituto 1.Physic.

QVAESTIO I.

An potentia actiuæ terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intensionem suorum effectuum.

QVæstio procedit naturaliter, & negatiua pars, quod nō postulent actiuę potentiæ terminos intrinsecos, nec extrinsecos magnitudinis, ac paruitatis, his argumentis probatur. Primo, quia virtus, seu potētia actiua proportionari debet passiuæ, nempe, subiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur; sed potentia receptiua, sed passiua subiecti nullum terminum magnitudinis, aut paruitatis postulat; ergo neque potentia actiua agentis eum postulat: minorē probo, quia potentiam passiuam recipere effectum ab agēte, est ab eo perfici; sed quo plus perficitur, est capacior maioris perfectionis secundum intensionem suorum effectuum: ergo data qualibet intensione effectus, potest intensiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin possit ab agente per potentiam actiuam eodē modo produci: quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia; & eadem est de termino paruitatis, cum non sit excogitabilis effectus à Deo remissius, quin remissiorem possit recipere subiectum ab agente, & ad hoc produci per actiuam potentiam.

Secundo probatur, quia corpora naturalia eo velocius mouentur, quo magis appropinquant ad centrum proprium, quod non est intelligibile, nisi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eo magis crescere, vel intendi: nam sicut motus naturalis sursum, vel deorsum procedit à grauitate, vel leuitate; sic motus velocior à maiori, seu intensiori. Si ergo centrum distaret in infinitun (vt constat fieri posse) cresceret in infinitum celeritas motus, & ex consequenti grauitas, ac leuitas, quæ est potentia actiua, ac productiua motus: quare non postulat minimum versus maximum, quod videtur expresse docere Aristot. 4. c. huius libri textu 88. hisce verbis: *Si autem infinitum esset, infinita vtique esset, & velocitas: si vero velocitas, & grauitas, & leuitas, &c.* Neque etiam versus minimum habens terminum, cum constet, magis, ac magis in infinitum decrescere posse celeritatem motus, & ex consequenti grauitatem, & leuitatem. Probatur tandem, quia si terminum aliquem intensionis postularent, vel esset diuisibilis, vel indiuisibilis, sed vterque est impossibilis; indiuisibilis quidem, quia indiuisibile, nec facit rem maiorem, nec minorē: ergo nec postulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agente, à quo per illam producatur: quare non est excogitabilis virtus, potens producere intensionem infra indiuisibile, quo terminatur, quin possit producere indiuisibile ipsum, terminans eandem intensionē: sed intensio infra indiuisibile quodque est indeterminata, cum sit in infinitum diuisibilis: ergo cum ad illam exigatur productiua potentia, & non ad producendum indiuisibile, non poterit esse determinata intrinsece, per maximum, quod sic: sed neque extrinsece, per minimum, quod non: quia impossibile est, potentiam posse producere intēsionem, infra indiuisibile, quin possit producere ipsummet indiuisibile; quare non poterit esse verum, quod non possit producere effectum tantæ intensionis, & bene quēlibet minorem, hoc est enim minimum

quod

quod non: quare neq; extrinsecus iste terminus dari potest.

Vera tamen sententia est, actiuæ potẽtiæ, secundum virtutem naturalem consideratæ, terminum magnitudinis intrinsecum postulans, (qui dicitur maximum quod sic) quod ad intensionem suorum effectuum: paruitatis vero neque intrinsecum, neq; extrinsecum. Vtramque partem tenent Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, cap. 11. quæst. 1. art. 2. cum cæteris interpretibus eiusdem capitis. Qui omnes ex eo deduxerunt, Aristotelem concessisse actiuis potẽtijs intrinsecum terminum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipue verum est de intensione eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentiæ oriuntur ex ipsiusmet rei entitate, aut essentia, vel certe eam naturaliter sequuntur: sed essentia, vel entitas finita est, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis sit & non maioris, vt euidenti inductione constat in quibuscunque rebus creatis: ergo naturales potentiæ eã consequentes habent perfectionẽ eodẽ modo determinatam, hoc est, tantam, vt non maiorẽ, quod est habere determinatam, maximo quod sic. Probatur consequentia, quia non potest effectus perfectior esse eius causa; nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem non accipiat; perfectio autem potentiæ præcipue consistit in eo, quod effectum tantæ intensionis producere possit: ergo necesse est, definiri termino intrinseco magnitudinis, quantum ad intensionem effectus, ita vt vsque ad tantam perfectionem perducere eum possit, & non maiorem ei conferre.

Secundo, quia potentiæ naturales non impeditæ operantur ex determinatione, ad vnũ, hoc est, sine deliberatione, & ideo quantum possunt, aut secundum vltimum suæ virtutis: vt potentia ignis ad calefaciendum: ergo producunt semper effectum maximæ intensionis, ita vt maioris intensionis producere non valeant, alioquin non operentur quantum possunt, quod patet esse impossibile: quare necesse est eis concedere terminum intrinsecum magnitudinis, quod vocatur maximum quod sic: Quod communis consensus scholę semper tenuit, tribuens igni calorem vt octo, vltra quem non possit crescere, & pariter cæteris virtutibus elemẽtorum, ac potentijs aliorum corporum.

Probatur deinde secunda pars, negãs eis terminum paruitatis tam intrinsecũ, quam extrinsecum triplici ratione: & prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, seu approximationem ad passum, quia quo magis ei est approximatus ignis, v.g. intensius illud calefacit, remissius vero, quo minus approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt euidenti experientia notum est: sed constat, posse magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt nunquam possit tam remotũ ab eo esse, quin possit plus remoueri, quo vsque extra sphæram eius idem passum positum esse censeatur, & ab eo non possit vllo modo calefieri; ergo nullus datur tam remissus effectus, quin remissior dari possit in infinitum, quod est, nullum dari terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecũ paruitatis secundum intensionem effectus in potentijs naturalibus.

Secundo probatur ex conatu potentiæ, quomodo operatur, de quo etiam est euidens, & experientia notum, quod nõ potest ita remissus esse, quin remissior adhuc in infinitum adhiberi possit à potẽtia: sed constat, quo minorem præstat conatum

conatum potentia ad operandum, eo remissiorem edere effectum; ergo data quacunque remissione eiusdem effectus, remissior in infinitũ poterit produci à potentia: quare nullum habet terminum paruitatis intensio eius. Probatur tandẽ ex natura eiusdem effectus, quia non datur tam remissus calor, quin remissior in infinitum dari possit, sicut non datur tã parua quantitas, quin minor possit dari semper. Et eius ratio à priori est, quia imperfectio effectus in infinitum procedere potest. Ex quibus plane sequitur, non dari effectum adeo imperfectum ab agente productum, quin imperfectior dari possit, & ex consequenti, nullum dari terminum paruitatis, in processione eius ad potentiam, nec ideo potentiam ipsam vllum habere terminum paruitatis intrinsecum, nec extrinsecum, quoad intensionem effectus.

Ad primum argumẽtum concessa maiori, neganda est minor: nam cum potentia passiua sit eius essentia, sicut habet essentiam limitatam tãtæ perfectionis, ita habet potentiam passiuam limitatam, & consequenter terminatam termino magnitudinis intrinseco, quæ non crescit receptione effectus, quia verum est, tantæ perfectionis esse, & non maioris: ex ea igitur non probatur, quod actiua potentia, seu qualitas termino intrinseco magnitudinis careat, quantum ad intensionem effectus.

Ad secundum argumentum dicemus dubio sequenti, Ad tertium respondeo, terminum intrinsecum, quem postulat actiua potentia diuisibilem quidem esse, sed completum quoddam indiuisibile, vltra quod nihil amplius potest producere: Quare nec solum latitudinem incompletam, aut interminatam importat, nec solum indiuisibile eam terminans, sed vtrumq;, vel vt vno verbo explicetur, dicit latitudinem intensionis completam vltimo indiuisibili, vltra quod non potest potentia procedere; hoc autem non habet terminus extrinsecus, vt constat, quia nec importat latitudinem intensionis completam, aut terminatam, sed interminatam, & quasi indefinitam, quam idcirco non intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, sed per non tantum, & bene quodcunq; minus. Quod vero dicitur, potentiam eo ipso, quod potest producere latitudinem infra indiuisibile, quo terminatur, aut completur, posse etiam producere idem indiuisibile complens, quia non requiritur maior virtus ad producendum indiuisibile, verum est: sed ex hoc non bene infertur, idem esse, potentiam terminari extrinsecè, minimo quod non, & intrinsece, maximo quod sic: nam maximũ quod sic non dicit latitudinem intensionis terminatam proprio indiuisibili, quomodocunque, sed ita vt vltra illam nihil amplius producere possit, quo pacto sumptam repugnat, produci à potentia non postulante intrinsecum terminum magnitudinis, sed solum extrinsecum: nam de ratione potentiæ talem terminũ postulantis (si daretur) foret, vt data quacumque latitudine intensionis completæ ac terminatæ à se producta, maiorem posset producere, quod patet repugnare potentiæ terminatæ termino magnitudinis intrinseco. Itaque discrimen in vtrũq; terminum, ac potentiam, non consistit in solo indiuisibili, sed in latitudine intensionis per eum completa cum tali modo, vt sic eam producere possit potentia, vt non plus possit, quod constat conuenire potentiæ postulanti intrinsecum terminum magnitudinis, & omnino repugnare ei, quæ extrinsecum tantum postulat. Dari vero potentiam vtrumq; postulantem, contradictionem implicat, sicut

sicut contradictio reperitur in ipsis terminis, quia tantum posse, & non plus, quod est terminari, maximo quod sic, & tantum non posse, sed quodcunq; minus, quod est terminari minimo quod non, manifestam continet repugnantiam, vt consideranti facile patebit.

DVBIVM.

An necesse sit corpus naturale ad suum centrum naturaliter motum velocius semper moueri, quo magis ad ipsum appropinquat.

AD secūdum argumentum supra propositum respondent Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo, cap. 11. quæst. 1. art. 3. concedendo corpus naturale motum ad suum centrum velocius moueri, quo magis ad ipsum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideo (aiunt) crescet velocitas in infinitum infinite protracta distantia centri, sicut neq; grauitas ista, vel leuitas, qua perueniente ad certum gradum intensionis sibi intrinsecum cessabit intensio, & de cetero motus eadem prorsus vniformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitatem accidentalem 2. libro, cap. 6. quæst. 1. artic. 2. id est, impulsum emanantem à corpore graui ratione naturalis grauitatis, dum ad propriū centrum mouetur. Alij vero dicunt, corpus media propria grauitate, & motu, hanc grauitatem accidentalem sibi imprimere, & alij media hac grauitate accidentali docent, ingenitam, & propriam grauitatem confortari, verum relati solum inter se differunt in modo loquendi.

Sed vtrumque assertum nobis displicet, primum quidem, quia sine aliquo fundamento rationis dicitur à grauitate naturali emanare accidentalem, seu aduentitiam, cum à nulla alia qualitate, seu potentia naturali emanet alia similis accidentalis, seu aduentitia, non à calore, nec frigore, nec ab alia secunda qualitate (vt euidenti inductione cuicunque potest constare) ergo nec à grauitate, & leuitate emanare potest, cum nulla assignetur specialis ratio ex parte earum talis emanationis, & solum videatur conficta ad reddendam rationem, ob quam motus naturalis sit velocior in fine, quā in principio & medio. Et potest vrgeri hoc argumentum, quia grauitas hæc accidentalis non est pondus, sicut naturalis, cum constet lapidem non habere plus ponderis, dum eam habet, quàm dum est sine illa, si ad trutinam examinetur: solum igitur potest esse impulsus, quem sibi imprimit per motum, sed omnes impulsus à quocunq; & quomodocunq; impressi sunt eiusdem speciei, quia omnes possunt mouere corpus versus quemlibet differentiam loci, iuxta directionem imprimentis: ergo sequitur impulsus esse eiusdem speciei cum cæteris. Vt cum eo, quem aliquis imprimeret lapidi, dū mouetur deorsum, vnde sequitur non posse emanare ab ipso lapide, sed extrinsece impressus esse debet à se, vel alio: ab alio vero constat non imprimi, sed nec à se, vt mox probabitur, ergo falsa est prædicta sententia.

Præterea, impossibilis probatur talis emanatio grauitatis accidentalis, eo presupposito, quod ab auctoribus huius sententiæ dicitur, nempe grauitatem accidentalem non emanare à naturali secundum se, nec dum corpus quiescit, sed solum dum mouetur, ex quo euidenter sequitur, medio motu, vt minimum, tanquā causa, sine qua non, vel conditione ema-

nare, quare necesse est, motum se tenere ex parte agentis, nempe grauitatis naturalis, esseque vt minimum natura priorem impulsu, vel grauitate accidentali, eo medio emanante, & aliquo modo causam, aut causationem eius. Quemadmodũ approximatio agentis ad passum prior natura est effectu producendo, quare repugnat eũdem motũ esse effectum eiusdẽ impulsus, aut grauitatis accidentalis, & natura posteriorem ea in eodem ordine efficientis causæ: sed id sequitur necessario ex tali doctrina, ergo plane falsa censeri debet. Probatur vero, quia euidens est, motum procedere à grauitate naturali, tanquam à causa effectiua: ergo euidens est, velociorem motum procedere à tali grauitate accidentali (si datur) se tenente ex parte eiusdem grauitatis naturalis, & ideo cum ea cócurrente suo modo effectiue ad eundem motum celeriorem, & ex consequenti esse natura priorem eo, & tandem non est minus euidens, eundem motum se tenere ex parte grauitatis naturalis ad causandam grauitatem accidentalem, quæ non nisi per motum, vel medio motu emanat ab ea iuxta hanc sententiam. Ergo euidens est eundem motum esse causam, seu causationem eiusdem grauitatis, & proinde natura priorem ea: habet ergo ratione causæ, & effectus respectu eius, & est prior natura, atque etiam posterior ea in eodem genere efficientis causæ, quod manifestam continet repugnantiam. Argumentum hoc efficacissimum solum hac via eludi posset, si diceretur, non eãdem partem motus esse causam & effectus grauitatis accidentalis, quia hoc plane repugnat, sed diuersam, ita vt media priori parte motus velocioris emanet pars grauitatis, non quidem concurrens effectiue ad eandem partem motus, nec prior natura ea, sed posterior tanquam effectus eius, concurrens vero effectiue ad partem motus sequentem, quæ ab ea procedit tanquam effectus, & natura posterior. Cæterum euasio hæc non minus euidenter falsa ostenditur. Primo quidem, quia accidentalis grauitas producitur medio motu, tanquam causa, sine qua non, vel causatione aut conditione: ergo eodẽ modo quo incipit mot⁹, incipit productio grauitatis, videlicet per vltimum non esse. Quemadmodum ergo verum est dicere, nunc non est motus, & immediate post erit, ita verum esset dicere, nunc non est productio grauitatis, & ex consequenti grauitas ipsa, & immediate post erit. Præterea, sicut verum est, in toto tempore immediato esse motum, ita debet necessario esse verum, in toto tempore immediato esse grauitatem; ita nulla posit dari motus pars, immediate post, cui non respondeat aliqua pars grauitatis ea media emanans: sed ita naturaliter, & necessario procedit velocior motus à grauitate accidentali, & singulæ partes eius correspondent singulis partibus grauitatis accidẽtalis: ergo omnino necessarium est, totum motum futurum immediate post, & omnes eius partes procedere à tota grauitate, & omnibus eius partibus, & eodem modo totam grauitatem, & omnes eius partes procedere à toto motu, & omnibus eius partibus, & id quidem in eodem genere efficientis causæ, ex quo necessario etiam sequitur, totum motum futurum, & omnes eius partes esse causam totius grauitatis, & omnium partium eius, atque etiam effectum esse priorem natura, ac posteriorem in eodem ordine efficientis.

Secundo vero falsa ostenditur euasio; quia si grauitas accidentalis emanat à natu-

naturali medio motu, & ideo emanatio est successiua: ergo necesse est, partem grauitatis accidentalis in eadem duratione existere cum eadem parte motus praecedente, quia media emanat. Probatur consequentia, quia quilibet effectus debet coexistere in eadē duratione suae causae, vel causatione, aut conditione actu eam causante, in eadem quidem duratione instantanea, si in instanti operetur causa; vel successiua, si operetur successiuè. Verū igitur est, ac necessarium, lapidē eodē tempore partis motus praecedētis habere maiorem grauitatem, quam petit eadem pars motus: ergo necesse est, tūc velocius moueri, quia ex maiori grauitate sequitur, naturaliter motus velocior, sed eo tempore habet lapis maiorē grauitatem; ergo eodem tempore necessario debet habere motum velociorem. Et vrgeri potest idem argumentum, ac declarari simul hoc modo: si motus fieret in instanti, & eo medio emanaret velocitas, in eodē instanti, in quo esset motus, emanaret: ita vt verum foret in primo instanti in quo esset motus, dari etiam primam grauitatem accidentalem, sed in eodem instanti, in quo est causa naturalis, producit suum effectum in instanti producibilem, ergo in eodem instanti sequeretur accidentalis grauitas causata medio motu, quem necessario ipsa producit, & ita motus, eademque grauitas erit prior natura, atque posterior, atque etiam causa, & effectus in eodem ordine efficientis.

Postremum vero, quod asserit eadem sententia, dilatato spatio in infinitū, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri semper velocius, quo magis appropinquaret ad centrum, sed solum vsq; ad certam distantiam: reliquū vero viae vsq; ad centrum eadem velocitate conficere, falsum nobis etiam videtur, & omnino necessarium, quod celerius semper moueretur, quod sic probo: causa naturalis grauitatis accidentalis est grauitas naturalis, à qua emanat medio motu, & medio motu velociori emanat intēsior grauitas accidentalis, quod constat ex toto motu lapidis à concauo lunae vsque ad centrum terrae: sed dum lapis suo motu tendit in centrum, adest eadem naturalis causa intensioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intensior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab ea intensior effectus, qui est intensior grauitas accidentalis, & eadem est ratio de caeteris partibus motus vsque ad centrum, quare semper erit necessarium, celerius moueri lapidem, quo magis ad centrum appropinquat. Et si respondeant, eandem esse causam naturalem intensioris grauitatis accidentalis; à qua intensior procederet, nisi haberet ex propria natura intrinsecum terminum suae intensionis, qui vocatur maximum quod sic, & quem excedere non potest naturaliter; in primis solutio haec manifestam continet petitionem principij, tum quia pro ratione reddit illud, de quo est controuersia, nempe, an potentiae, & qualitates habeant terminum intrinsecum suae intensionis versus maximum, tum etiam, quia praesupponit id, quod probandum est; nam licet de potentijs, & qualitatibus naturalibus, quae sequuntur naturas rerum, secundum se consideratas, probatum sit terminum magnitudinis intrinsecum suae intensionis habere, de caeteris vero, quae eas sequuntur, media aliqua causa extrinseca, neque probatum est, neque probari potest, vt statim ostendemus, & tandem neque

in his, neq; in illis possibile est naturaliter, quod ex vna parte postulent talē terminum, & ex altera detur naturalis causa, à qua vltra illum intendi possint, quia si effectus est naturaliter impossibilis, impossibilis quoq; cēsēda est naturaliter causa, vt patet in viuentibus, quod eo ipso, quod postulant terminum intrinsecum magnitudinis, postquam illum pertingunt, nulla potest dari naturalis causa maioris augmenti, sed potentia nutritiua, & augmentatiua, quarum virtute peruenerunt ad terminum, non possunt iam plus substantiæ conuertere, quā deperdetur: immo limitatio harum potentiarum, vel cuiuscumq; alterius causæ potentissima ratio est eis concedendi intrinsecum terminum. Vnde sequitur, quod si qualitatibus concederetur talis terminus intensionis intrinsecus concedi non possit, quod postquam eum pertingunt, possit dari causa naturalis maioris intensionis earum, & eo ipso, quod dari possit, nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur solutio illius argumenti hac distinctione explicanda est: Potētiæ, & qualitates actiuæ duplices sunt, quædam namq; ex propria natura rebus conueniunt, vt igni calor, & frigus aquæ, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliæ non quidem ex propria natura eis conueniunt, sed ab extrinseco eis imprimuntur, vt impulsu proiectis, & intensio conuenit illis ex propria natura, à qua procedunt, & propterea limitata esse debet, atq; definita per terminū magnitudinis intrinsecum, sicut ipsa natura: cæteræ vero qualitates (vtpote propriam naturam rerum non consequentes, sed ab extrinseco impressæ) non postulant talē terminū intrinsecum, sed extrinsecum tantum, ita vt licet actu infinitam intensionem habere non possint, bene tamen quamlibet finitam, quantūcumque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinseco imprimuntur, solum postulant potentiam obedientialem passiuam, seu receptiuam, non petentem intrinsecos terminos, & cum impulsus corporibus impressus ad motum huius sit conditionis, caret termino intensionis intrinseco. Vnde sequitur, quod si imprimatur lapidi deorsum moto, poterit semper de nouo imprimi intensior, per quē celeriꝰ semper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac necessarium, quantumcumq; centrum diuina virtute separetur à loco, à quo moueri cœpit, ita vt numquam contingat, immo neque possit contingere, motum eius centro propinquiorem æqua celeritate fieri, ac magis ab eo distantem, ex quo nullum incommodum sequi, facile poterit cuique constare.

QVAESTIO II.

An potentiis actiuis concedendus sit terminus intrinsecus quoad extensionem suorum effectuum.

Sensus quæstionis est, an potentiæ actiuæ ad quamlibet distantiam spatij effundere possint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantūlibet à se distantem, vel ad tam magnā, vt non ad maiorem. Et de termino paruitatis, res est certa apud omnes nullum postulare, quia euidens est, agens non solum posse effectum proprium effundere in passum, vel circa spatium sibi propinquum, sed perfectius eum effundere, vt ignis fortius calefacit aquam, aut lignum, quo sibi propinquius est: ergo impossibile est ad tantam distantiam extē-

dere:

dere effectum, quin possit ad minorem, ac minorem in infinitum, immo quin possit quo minor est, perfectius illum extendere, quod est nullum terminum paruitatis admittere.

Sed aduersus hanc veritatem opponi possunt potentiæ sensitiuæ, de quibus euidens est obiectum ita proximum organo sensus posse percipere, vt si proximius accedat, nō percipiatur, & multo minus, si supra organum ipsum, vel potentiam ponatur, quod de sensibus saltem medium externum postulantibus, vt de visu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Iste ergo potentiæ postulabunt necessario terminum paruitatis intrinsecum, quoad extensionem suorum effectuum, vel operationum. Probatur consequentia ex definitione intrinseci termini paruitatis, qui est tanta distantia ad quam potest produci effectus, ita vt ad minorem non possit, quod expresse videtur asseruisse Aristoteles lib. de sensu, & sensibili, capite vltimo ad finem, hisce verbis: *Est itaque aliquid vltimum distantiæ, vnde non & primū vnde videtur, videtur hoc itaque necesse in diuisibili esse, vltra quodque non contingit sentire existens, circa autem necesse sentire.*

Pro solutione adnotare oportet in sēsationibus duo reperiri, primum est immutatio potentiæ sensitiuæ ab obiecto, quæ est impressio speciei, & receptio eius in eadem potentia. Secundum operatio ipsa vitalis, quam elicit potentia informata specie, nempe, visio, vel auditio, & impressio quidem speciei non est actio, aut operatio potentiæ, sed obiecti in ipsam ex parte vero eiusdem potentiæ sola receptio aut passio: operatio vero est ab ipsa potentia simul, & obiecto media specie concurrente cum illa, tanquam ab vno principio, per quam operationem non agit potentia in obiectum, neque in aliquid aliud, quia non est actio transiēs, sed intra se producit per illam speciem expressam, in qua consistit sensatio, seu perceptio obiecti sensibilis. Et ex his soluitur argumentum oppositum concesso antecedente, quod detur determinata distantia, à qua, & non à minori possit potentia sentire obiectum: negando tamen ex hoc sequi, quod potentia actiua ad tantam distantiam extendat suum effectum, & non ad minorem, quia sensatio non est effusio, seu extensio effectus per spatium, cum constet sensationem, vel speciem expressam non produci, vel extendi circa spatium, vel vsque ad obiectum, sed intra potentiam ipsam remanere: postulat vero ad hanc operationem intra se eliciendam certam distantiam obiecti à se tanquam conditionem necessariam, quod constat non esse terminari quoad extensionem sui effectus, sed neque sequitur actionem obiecti in potentiam (quæ vere est effusio, seu extensio sui effectus ad medium, & potentiam) terminari versus paruitatem: nam licet potentia non percipiat obiectum, nisi ad aliquam distantiam, cæterum, à quocunque, & quantumcunque minima imprimit ei obiectum, propriam speciem, quia distātia obiecti conditio potentiæ est ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendum, circa potentiam, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Vnde constat, potentiam actiuam obiecti, ad extendendum proprium effectum, nullum paruitatis terminum postulare: neque id probare testimonium Aristotelis, etiam vt verba eius sonat intellectum. Quia ex eo, quod detur certa distantia, à qua primum videri color, & audiri sonus possit, non tamen datur ex hoc terminus extensionis alicuius effectus actiuæ potentiæ, aut virtutis obiecti, versus minimum, vt ostensum est.

Solum igitur potest quæstio procedere

de termino intrinseco magnitudinis, an videlicet ad tantam distantiam possit extendere proprium effectum potentia, seu qualitas actiua, vt non ad maiorem. Cui hac distinctione respondendum censent Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, c. 11. q. 3. art. 1. distantia spatii, ad quam potentia actiua proprium effectum potest extendere, dupliciter considerandā est, aut includendo vltimum indiuisibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiæ actiuæ non habent terminum intrinsecum; quo ad distantiam, seu extēsionem spatii, sed tamen extrinsecum, è contrario autem posteriori modo.

Probant primo hoc argumento, constituto, quod luminosum possit ad tria stadia spatii, nempe, aeris, effundere lumen, & vlterius non possit, & tunc ita arguunt. Lumen effusum per totum illum aerem non potest attingere vltimam superficiem claudentem eandem extensionem aeris, sed solum se extendere ad totam latitudinem diuisibilem eius eadem superficiē clausam, ita vt in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aeris se extendere lumen, & vlterius non se extendere, sed hoc est extrinsece terminari terminari per illam versus magnitudinem, vt ex definitione intrinseci termini magnitudinis constat: ergo hunc postulat actiua potentia, quo ad extensionē sui effectus. Minorem ita probat: vel lumen in ea superficie receptū est alicuius intensionis diuisibilis, vel indiuisibilis: sed indiuisibilem intensionem dari repugnat: ergo necesse tale lumen habet intensionem diuisibilem, præsertim cum minorem habeat, quàm cætera indiuisibilia præcedentia spatii agenti proximiora. Eam igitur intensionē necesse erit ad partem sibi proximiorem effundere, eam illuminando. Probatur consequentia, quia nullum accidens productiuum sibi similis, ad tam remissum gradum peruenire potest, quin remissiorem possit producere in passo sibi approximato, sese porrigendo vsque ad non gradum. Quare falsum erit, quod supponitur, illam superficiem pertinere ad terminum intrinsecum extēsionis luminis, aliquid eius in se recipiēdo, & totā extensionem eius intrinsecè claudendo, ita vt vlterius non se extendat. Et consequenter erit etiam falsum, dari terminum intrinsecum luminis, vel alterius actiuæ qualitatis versus magnitudinem, quo ad extensionem. Postremo vero facile ostēdunt, quia si effectus non extenditur ad superficiem claudentem, seu terminātem totum spatium, illa erit terminus, ad quem non se extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo est terminus extrinsecus.

Hæc tamen sententia videtur mihi plane falsa, quantum ad vtrumque, quod probo, primo argumēto ad hominem hoc modo. Ideo asserit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem actiuam proprium effectum extendere per totum spatium trium stadiorum, vsque ad superficiem ipsum terminantem, non quidem inclusiue, ita vt in ipsamet superficie recipiatur, sed exclusiue tantum, ita vt in tota, ac sola latitudine spatii, ipsa vero superficies non illuminetur. Hoc itaque sic necessario fieri (aiūt) quia si superficies aliquid luminis reciperet, necessarium foret, vt in parte sequenti illud produceret, quia agens approximatum passo, naturaliter & necessario in ipsum agit, quare non posset superficies esse terminus intrinsecus extensionis effectus, cum vltra illam se extenderet. Sed hoc quidem sequitur de tota latitudine spatii, superficie clausa: ergo non poterit

hæc (vt aiunt) esse terminus intrinsecus, nec superficies extrinsecus. Antecedens sic ostendo. Lumen recipitur in tota latitudine; ergo necessario debet produci in superficie eam terminante, & in ea recipi. Probatur consequentia eodem argumento eorum: quia si lumen receptum in superficie, necesse est, quod in parte sequenti producatur, quia agens naturale necessario extendit suum effectum ad passum sibi approximatum: ergo lumen receptum in tota latitudine spatii, superficie terminata, necessario producit, atque extendit suum effectum ad eandem superficiem. Probatur euidenter consequentia, quia non est ipsa minus approximata parti spatii illuminati, quam terminat, quàm pars sequens sit approximata sibi: ergo nec minus recipit lumen ab illa, quàm producat in hanc, quare nec potest esse terminus intrinsecus tota latitudo spatii excludens superficiẽ: nec potest eadem superficies excludi à receptione effectus, vt sit terminus extrinsecus extensionis eius. Eodem igitur argumento eorum aduersus propriam sententiam retorto, probatur falsa.

Sed rursus eam impugno duplici argumento. Primo, quia si ab effectu producto per totam latitudinem spatii excludatur superficies ipsum includens, sequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinsecum earumdem potentiarum, aut qualitatum, quo ad extensionem effectus, quem tamen opposita sententia eis concedit. Probatur consequẽtia, quia talis terminus vel est superficies, vel latitudo ab ea clausa: non primum (vt conceduntipsi) & probat euidenter ratio: cum ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinseci termini à primo necessarium est. Sed nec tota ipsa latitudo, in qua lumen recipitur, intrinsecus terminus esse potest. Probatur minor: nam terminus extensionis intrinsecus magnitudinis debet esse quid certum, ac determinatum, ad quod effectus perueniat, & vlterius non se extendat: sed latitudo totius spatii, exclusa superficie eam claudente, non est quid determinatum, cum non habeat vltimam partem, sed qualibet signata habeat vlteriorem aliam in infinitum: ergo repugnat esse terminum intrinsecum extensionis effectus.

Et si dicas, esse determinatam, quia clauditur superficie; probo aperte id non sufficere, vt sit intrinsecus terminus, quia terminus intrinsecus talis esse debet, vt ad illum perueniat effectus, sed constat non peruenire ad superficiẽ; ergo impossibile est, superficiem terminare latitudinẽ, vt recipientem effectum, sed quantum ad receptionẽ effectus, ita se habet latitudo spatii, ac si per illum non terminaretur, nec vllum prorsus haberet terminum. Quare eius rationẽ non potest vllo modo latitudo spatii recipiẽs lumen esse terminus intrinsecus extensionis eius, sed extrinsecus tantum. Itaq; latitudo spatii materialiter tantum accepta, vt est extensio spatii, intrinsece terminatur tali superficie, cæterum, vt est passum, ad quod, & per quod extenditur lumẽ, repugnat eam terminari, nisi ratione prorsus extrinseca: quia quod lumen non recipit, nec potest intrinsece pertinere ad spatium, per quod aliquid extenditur, vt constat euidẽter in motu locali facto per spatium, ad quem motum non potest pertinere vltimum indiuisibile, claudens idemmet spatium, nisi ad illud perueniat mobile habens in eo præsentiam indiuisibilem terminantem intrinsece motum. Pari ergo ratione vltimum indiuisibile spatii, per quod se extendit lumen, nequit pertinere

ad terminum intrinsecum talis extensionis, nisi ad ipsum perueniat lumen, in eoque recipiatur.

Secundo probatur, quia si latitudo spatii in qua lumen producitur, posset esse terminus intrinsecus extensionis eius, non recepto lumine in superficie eam terminante, euidenter sequitur, terminũ magnitudinis extrinsecũ, qui vocatur minimũ quod nõ, esse intrinsecũ, qui vocatur maximum quod sic, & ideo res omnẽs cuiusque generis, & ordinis habere intrinsecum terminum magnitudinis. Probatur consequẽtia; quia in minimo quod non, verum est, ac necessarium effectum non peruenire ad certum aliquod quod constat habere modum, vel rationem indiuisibilis, cum sit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus, bene tamen peruenire ad totam ipsam latitudinem tali indiuisibili clausam: sed hoc sufficit in extensione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc sententiã) vt latitudo ipsa sit terminus intrinsecus magnitudinis potentiæ quo ad extensionem, qui est maximum quod sic: ergo quilibet terminus magninitudinis extrinsecus cuiuslibet rei, qui est minimum quod non, erit intrinsecus, qui est maximum quod sic, quod patet esse falsum.

Nostra ergo sententia est, potentias actiuas, actiuasque qualitates, quoad extensionem postulare intrinsecum terminum magnitudinis proprio indiuisibili clausum, ita vt vsque ad illud inclusiue possint extendere proprium effectum eum in toto spatio, atque etiam in eodem indiuisibili effundendo, & non alterius. Quam in primis colligo euidenter ex Diui Thom. doctrina 1.2. quæst. 5. artic. 6. ad 2. vbi sic loquitur. *Nec etiam omnia, quæ sunt illuminata, aut calefacta possunt alia calefacere; aut illuminare, sic enim illuminatio aut calefactio essent vsque ad in infinitum.* Sentit igitur sphæram actiuitatis cuiuslibet agentis extendi vsque ad aliquid determinatum, quod quidem calefieri, aut illuminari possit ab eo, sed non posse aliud iuxta se positum calefacere, vel illuminare: ergo hoc est vltimum ad quod potest agens extendere actionem, & vltra illud non potest, quod est extensionem sui effectus procedere vsque ad vltimum inclusiue, hoc est circa quod producatur, & vltra illud non transeat.

Probatur deinde ratione: primo quia impossibile est, potentiam, seu actiuam virtutem, posse extendere proprium effectum per aliquam latitudinem spatii, & non posse eam communicare vltimo indiuisibili, seu superficiei terminanti, atque claudenti eam, vt asserit opposita sententia: ergo necessarium est, terminum propriæ extensionis idem indiuisibile claudere, & ex consequenti talem potẽtiam postulare intrinsecum terminum proprio indiuisibili clausum, ad quod idem effectus se extendat. Antecedens probo, quia agens potest producere suum effectum circa totam latitudinem spatii, tali superficie clausum: ergo potest eum producere circa eandem superficiem claudentem, & ex consequenti actu producet, cum operetur naturaliter, & secundum vltimum potentiæ. Probatur consequentia quia indiuisibile terminans latitudinem spatij, non efficit eam maiorem, & ex alia parte capax est eiusdem effectus, & non impeditum ad illum recipiendum: ergo non postulat maiorem virtutem in agente, vt ad se extendat effectum, quam vt eum extendat circa totam latitudinem à se terminatam: ideo necesse est, indiuisibile effectus in tali superficie produci eo ipso, quod circa latitudinem spatii producitur, vt sit terminus extrinsecus talis effectus proprio indiuisibili comple-

tus

sicut latitudo ipsa spatii, in qua producitur, proprio indiuisibili terminata est.

Secundo probatur, quia terminus intrinsecus magnitudinis eiusdem rationis est in qualitate, quo ad intensionem effectus, & quo ad extensionem, cum eodem modo definiatur in omnibus, sed in quantitate importat tantam, ad quam potest peruenire corpus, & non ad maiorem, & pariter in intensione, & eiusmodi tanta, ad quam potest peruenire; claudit necessario indiuisibile terminans, pari ergo ratione terminus intrinsecus extensionis effectus importare debet. Probatur minor, quia quantitas non est tanta, nisi ratione indiuisibilis eiã terminantis: nec qualitas secundũ intensionem est tanta nisi indiuibsili eiusdem intensionis compleatur, vt calor non est tantus, hoc est vt vnum, aut dimidium, nisi compleatur indiuisibili eiusdem intensionis: ergo nec potest esse, aut dici tantus quoad extensionem, nisi indiuisibile extensionis includat. Vnde sequitur, totam latitudinem spatii non esse tantam, nisi includat superficiem eam terminantem, nec tantum esse calorem, aut lumen, nisi includat indiuisibile luminis, aut caloris producti in eadem superficie indiuisibili terminante extensionem eiusdem effectus.

Ad argumentum respondetur negando, quod lumen intensum receptum in superficie spatii possit vlterius illuminare, & idem contra Doctores primæ sententiæ inferri potest de lumine intenso producto in latitudine spatii comparatione superficiei terminantis spatium. Quare miror hanc sententiam negantem ex vna parte lumen in latitudine ipsa spatii receptum illuminare superficiem se terminantem, & colligentẽ ex altera; quod si recipiatur in superficie debeat illuminare, seu lumen producere in parte sequenti. Deinde vero ostendo non esse bonam consequentiam, quia vt bene adnotauit D. Thomas verbis illius testimonii superius relatis, neque omne calidum potest calefacere passum sibi proximum, neque omne illuminatum illud illuminare, quia cum euidens sit, longe maioris perfectionis esse, se communicare alteri, per aliquam formam agendo in illud, quam habere esse, vtcumque per talem formam, euidens quoque erit, maiorem virtutem requiri ad primum, quam ad secundum, vt copiose ostendimus 1. lib. de generatione, cap. 9. quæst. 4. ad sensum, probantes, adeo minimam posse esse virtutem, vt non possit agere in aliud. Quod non minus probauit euidenter eisdem verbis D. Thomas. Si omne calidum posset calefacere aliud, in infinitum procederet calefactio, quo ad extensionem effectus, & non haberet limitatam sphæram agendi, sed infinitam, cum tamen necesse sit habere determinatam, & termino quidem intrinseco magnitudinis, quem attingere possit, & vlterius non procedere: quemadmodum virtus ipsa agendi intrinsece limitata est. Et hæc doctrina non minus vera est in formis accidentalibus, quàm in substantialibus, nam rationes æquè de vtriusque probant, vt per se patet, & de accidentalibus loquitur D. Thomas, vt verba eius ostendunt.

QVAESTIO III.

An potentiæ actiuæ quoad resistentiam terminentur, & quibusnam modis.

CОntraria duplicia sunt, alia actiua, vt primæ qualitates, & plures ex secundis, alia non actiua (actione quidem naturali,) vt albedo, nigredo, & cæteri colores, & plures aliæ qualitates: nam actione intentionali, effundendo proprias species intentionales; circa medium, & potentiam, omnes ferme qualitates actiuæ vocari possent. Sed actiuæ actione naturali adhuc diuiduntur in eas, quæ circa idem subiectum sibi contrarias expellunt; quales sunt primæ qualitates, & in alias, quæ non agunt expellendo opposita, sed aut mouendo subiectum ad locum, vt grauitas, leuitas, & impulsus omnes, aut modo alio producendo effectum. Quare illis duntaxat conuenit propriissima contrarietas communi illa diffinitione explicata, contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt; quamuis minus propria contrarietas (vera tamen) multis aliis conueniat, vt albedini, & nigredini, grauitati, & leuitati, & omnibus aliis similibus, & eodem modo propria resistentia eisdem dumtaxat propriissimis contrariis conceditur, vt primis qualitatibus, cæteris vero minus propria, aut nulla. Propria tandem resistentia diuiditur in actiuam, & formalem, & actiua non est aliud, quam actio ipsa, prout impedimentum præstat contrario, ne in eodem subiecto introducatur, vt ignis per eandem calefactionem, per quam calefacit aquam, præstat ei impedimentum, ne eidem igni frigus imprimat, & propriè dicitur ab ea se defendere. Resistentia vero passiua, est inhæsio formæ in proprio subiecto, per quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam formalis (vt libro primo de generatione docuimus) quia fit per inhæsionem formæ in subiecto, & non per actionē, aliud extrinsecum. De vtraque igitur petit quæstionis titulus: An potentiæ, seu qualitates actiuæ terminos magnitudinis, & paruitatis postulent, & quonam modo.

Et prima opinio asserit, non postulare terminum magnitudinis intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui vocatur minimum quod non, & nullum terminum paruitatis esse illis concedendum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses primo libro de cœlo, capite 11. quæstione secunda, articulo primo. Probant primum, quia actio non est nisi à vincente, atque adeo à proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis. Nequit igitur potentia actiua agere in resistentiam æqualem sue virtuti actiuæ, poterit vero agere in quamcumque minorem: æqualis igitur resistentia erit terminus extrinsecus, & minimum quod non, cum sit tanta, in quam agere non potest virtus actiua, bene tamen in quācumque minorem. Secundo, si daretur maxima resistentia, in quam potentia actiua posset agere, eiusmodi resistentia excederetur à potentia actiua, quia vbi nullus est excessus, sed tanta est resistentia passi, quanta actiuitas agentis, nō sequitur actio: ergo excederetur excessu diuisibili, quia indiuisibile non reddit maius. Quare si resistentia decresceret, ad dimidium talis excessus, adhuc nihilominus sequeretur actio, maneret enim adhuc proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ. Vnde sequeretur, resistentiam priorem non fuisse maximam, quam potentia posset vincere: cum adhuc maiorem vincat. Secunda pars infra probabitur.

Tribus assertionibus explicamus propriam sententiam. Prima talis est, tam resi-

resistentia actiua, quam passiua, seu formalis, i. secundum propriam rationem considerata postulat terminum magnitudinis intrinsecum, qui dicitur maximum quod sic, probatur hoc discursu. Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quam potest agere in passum, potest resistere agenti contrario, tam resistentia actiua; quàm passiua, aut formali. Eadem est igitur secundum entitatem virtus actiua, & resistentia, quamuis diuerso modo considerata, hoc est respectu diuersorum, seu diuersi effectus; nam actiua vocatur in quantum potest per actionem agere in contrarium, & ei se communicare: resistiua vero in quantum per eandem actionem potest præstare impedimentum contrario, ne circa ipsum operetur, eam expellendo per impressionem propriæ, vel certe per inhæsionē in proprio subiecto formaliter impedire inhæsionē formæ contrariæ: hæc enim vocatur passiua, seu formalis resistentia: sed eadem ipsa virtus, vt actiua postulat intrinsecum terminum magnitudinis, vt superius probatum est, & admissum à sententia opposita: ergo eundem terminum postulat, in quantum est resistiua, actiua quidem resistentia; aut formali, quæ non est aliud, quam natura ipsius formæ, aut actiuæ qualitatis, vt inhærentis in subiecto. Probatur consequentia, quia cum sit eadem virtus, & per respectum, vel comparationem ad propriam actionem, vel impedimentum præstandum oppositæ, non varietur, eundem terminum postulare necesse est, & vrgeo argumentum hoc modo. Eadem qualitas in quantum est virtus actiua, ideo postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quia naturaliter agit, & quantum potest, & quia tantæ perfectionis est, ita vt non maioris, ideo tantæ actiuitatis est, tantumque potest agere, & non plus, quod est, terminum intrinsecum postulare: sed eodem modo, vt est virtus resistiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantum potest resistit agenti, seque ab eo defendit, ne à propria sede expellatur, per actionem quidem impedimentum præstando agenti contrario, aut per inhæsionem in subiecto impediendo inhæsionem, aut receptionem formæ oppositæ (quo pacto vocatur resistentia formalis); ergo postulat eundem terminum intrinsecum magnitudinis.

Secundo probatur, quia virtus actiua ignis, & cuiuslibet alterius agentis, secundum se considerata, tantum potest agere, & non plus; & propterea, vt actiua postulat terminum magnitudinis, intrinsecum, quo ad effectum, tam secundum intensionem, quam secundum extensionem: sed hoc idem habet, vt virtus resistiua, secundum se considerata, siue vt actiua, siue vt passiua, aut formalis, vt tantum possit resistere agenti contrario, quod non possit ei plus resistere, quia per propriam virtutem, vel inhæsionem formalem in subiecto naturaliter, & in quantum potest, resistit vtroque modo. Ergo sicut datur maxima virtus actiua, quæ non possit esse maior; ita dabitur virtus resistiua maxima, hoc est, quæ maior esse non possit, quod est, terminum magnitudinis intrinsecum postulare. Quod docuit expresse Aristoteles, primo libro de cælo, capite vndecimo sequentibus his verbis: *Si igitur quippiam per decem millia passuum moueri potest, aut pondus leuare id, quod maximum potest, dicere semper solemus, veluti centum leuare libras, aut per decem millia passuum ambulare, quamque & partes, quæ circa sunt potest, si excessum potest. Quo patet ad*

finem, atque excessum definiri potentia oportere. Id igitur quod potest tot per excessum, & ea, quæ sunt citra necesse est. Quibus egregiam, atque efficacem satis rationem non obscure insinuanit, videlicet dari maximum, siue summum, vel vltimum, quod potest actiua virtus, seu potentia, ita vt vlterius nihil possit, & propterea talem terminum vocari intrinsecum magnitudinis, & maximum quod sic, per quem ideo definiendam esse affirmat, quia continet, quidquid minus est, & propterea totum id, quod potest potentia, & est veluti adæquatum eius obiectum, à quo speciem sumit, & quod adæquatam eius rationem continet, adæquatè, atque completè explicat essentiam per ordinem ad idemmet obiectum adæquatum desumptam, cui si adiungamus illud, nempe resistiuam potentiam re ipsa eandem esse cum actiua, vel cum entitate eius, & sola ratione diuersam, per comparationem ad agens vel effectum. Videbimus non minori efficacitate probari, ex mente Aristotelis esse, quod potentia actiua, quoad resistentiam secundum se considerata, postulet intrinsecum terminum magnitudinis, quam eandem potentiam, vt actiuam.

Neque satisfacit solutio Patrum Conimbricensium, asserentium Aristotelem locutum vulgari modo, non stricto, & mathematico, quia nec talis modus prodesset illi, ad explicandas naturas potentiarum, quod ipse intendebat, nec decebat philosophum tantum iuxta vulgarem modum loqui, nec huius est fundamentum in Aristotele, & iuxta proprietatem, & strictam acceptionem, termini intellexerunt illum omnes expositores, inde colligentes terminum intrinsecum potentiarum, qui sit maximum quod sic, & alias posset dici terminari per illum, & per extrinsecum minimum quod non, quod est absurdum: de resistentia vero in ordine ad victoriam agentis, aliter loquutus est Aristoteles, & iam iam dicemus.

Secunda conclusio: considerata resistentia, tam actiua, quàm formalis, vel passiua in ordine ad victoriam agentis, hoc est, vt in eam agens agere potest, non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui est minimum quod non. Hanc admisit opposita sententia, & hoc probant argumenta illius, & nihil aliud, & ideo non indigent solutione: quod ex prima nostra assertione efficaciter colligitur hoc modo. Euidens est, dari maximam resistentiam æqualem virtuti actiuæ agentis, in quam proinde non potest agens agere, & euidens etiam est, per se agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacũque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, à qua potest actio procedere: ergo æqualis resistentia erit prima, ac minima, quam non potest vincere agens, & ideo in quam non potest agere, sed bene in quamcũque minorem: habet ergo resistentia in ordine ad victoriam agentis considerata, extrinsecum terminum magnitudinis, qui est minimum quod non, & non intrinsecum, qui est maximum quod sic.

Tertia conclusio: Resistentia siue actiua, siue formalis, nullum terminum intrinsecum, vel extrinsecum paruitatis postulat. Hæc est per se manifesta, quia quo minor est resistentia vtraque, eo facilius vincitur ab agente: ergo cum possit in infinitum decrescere, impossibile est, dari minimam, in quam agens possit agere, ita vt non possit facilius agere in minorem: quare impossibile est, naturaliter resistentiam habere termi-

terminum intrinsecum paruitatis, qui sit minimum quod sic: nec est minus impossibile, dari tam exiguam resistentiam, quam non possit vincere agens: possit autem vincere quamcumque maiorem: ergo nec admittere potest terminum paruitatis extrinsecum, qui est maximum quod non. Contra hoc tamen videtur esse euidens experientia fulminis, quod cum minorem resistentiam inueniat in vagina, quam in ense, illam tamen parũ, vel nihil lædit, ensem vero liquat, forti absque dubio agens in maiorem resistentiam, quam in minorem, quantumlibet minus à se distantem: cuius non videtur posse rationem aliam designari, nisi terminum paruitatis, quem resistentia postulet, ita vt tam exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominus mirabilis iste effectus absque dubio prouenit ex alia causa, & non ex minori resistentia, quam in vagina reperiri fatemur. Causa vero est, quia vagina rarior est, & longe minus dura, quam ensis, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilem præbet exitum fulmini: ideo citissime ipsum peruadens, breuissimeque transiens, nihil fere eam lædit, & eadem est ratio de veste: ensis verò ob nimiam densitatem, ac duritiem difficile cædit, plus detinet ac retardat fulmen à celerrimo suo motu. Cum ergo virtus eius ad agendum sit intensissima, & in densa materia intensissimum, celerrimumque effectum longiori tempore producit. Rationem hanc desumpsimus ex Aristotele 3. libro Meteororum, capite 1. non lõge à fine, cuius verba hæc sunt: *Clypei iam æramen tum quidem liquefactum fuit, lignum vero nihil passum fuit: propter enim raritatem praeuenit spiritus penetrare, & pertransire, & per vestimenta similiter non combussit, sed velut attritionem fecit.*

QVAESTIO IV.

An potentia passiua postulent terminos magnitudinis, & paruitatis, quantum ad intensionem suorum effectuum.

Prior quaestionis pars de potentia passiua naturali.

IN primis passiua potentia, qualis est materia, dupliciter considerari potest. Primo in ordine ad formam substantialem recipiendam medijs qualitatibus, vel dispositionibus, sub qua consideratione infra agemus de illa. Secundò consideratur ista potentia, abstrahendo illam ab ordine ad formam substantialem, & ita de ea nunc disserimus. Sed adhuc hoc modo sumpta duplicem aliam considerationem habere potest, priorem quidem, eam abstrahẽdo ab ordine ad agens: posteriorem vero in ordine ad agens, vel ad actiuam potentiam, à qua reducitur ad actum recipiendi formam substantialem, vel accidentalem, sed tandem considerata in ordine ad agens, duobus alijs modis concipi potest, vel in ordine ad agens naturale, hoc est, proportionatum naturæ eiusdem materiæ, quæ potentia passiua naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non sibi commensuratum, sed cui aliquo modo subijci potest in ordine ad aliquem actum ab eo recipiendum ordinis naturalis, seu supernaturalis ordinis, saltem quo ad modum recipiendi, & idem est de subiecto quocunq; recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia passiua præsens quæstio procedit, vt subiecto cuicunque conueni-

uenire potest, & hæc vocatur potentia obedientialis, quæ quasi per obedientiam agenti subijcitur, & non per naturá propriam, talis est potentia ligni in ordine ad artificiatam formam: talis potentia passiua subiecti in ordine ad Deum supernaturali modo ei imprimentem formam, vt cœco visum: talis denique potentia ignis ad motum circularem recipiendum à prima sphæra, & cuiuscunque corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum, seu impulsum ab agente extrinseco in ordine ad motum, versus quamcumque differentiam loci. Quare sub potentia obedientiali comprehenditur omnis alia à naturali. Et ex hoc infero minus bene ab Scoto, & alijs recentioribus, qui eum sequuntur, præter potentiam passiuam naturalem & obedietiam addi tertiam, quam vocant neutram, vel quia non est vna nec altera, hoc est, nec naturalis, nec obedientialis, vel quia nec dicit determinatum ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minus autem bene, hanc potentiam addi affirmo, quia absq; dubio sub obedientiali comprehenditur etiam passiua potentia potest recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis: non tamen sibi naturaliter cōmensurato, nisi quia ei potest subijci ad eam recipiendam: ei autem posse subijci idem est, ac ei posse obedire; ergo potentia passiua eius in ordine ad tale agens, & ad talem formam, obedientialis vocari debet. Et qui huic rationi non acquiescit, sed adhuc vult potentiam neutram non solum esse veram, sed ab obedientiali separare controuersiam, prorsus de nomine sibi assumit, & cum eo non oportet disputare.

His necessario prælibatis, primo nobis loquendum est de potentia passiua naturali, quæ scilicet respicit agens naturale, & ab eo nata est reduci in actū, de qua tenet prior sententia, nullum terminum magnitudinis, nec paruitatis intrinsecum admittere, quoad intensionem effectus. Pro hac sententia referunt Patres Conimbricenses Gabrielem in 3. distinct. 13. quæst. vnica, artic. 2. & Almainum ibidem, quæst. etiam vnica. Et probari potest, primò, quia pati in eo solum consistit, quod est subijci agenti, ad recipiendum actum, vel formam, sed nec subijci alteri, nec ab eo recipere actum, dicit esse vllam limitationem, quin potius totum: & tantum potest subiectum recipere, quantum potest ei imprimi ab agente, ita vt si ab hoc posit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum posit à subiecto recipi. Vnde manifeste sequitur, potentiam passiuam, vt talem, ex propria sua ratione; nullum prorsus terminum postulare, nec intrinsecum, nec extrinsecum. Secundo, quia potentia actiua idcirco postulat terminum magnidinis intrinsecum, quoad intensionem effectus, quia agere dicit perfectionem, & cum limitata sit perfectio potentiæ, sicut limitata est perfectio rei, à qua emanat, ita debet esse limitatus effectus, quē potest producere quoad perfectionem intensiuam; sed pati, vel recipere in se accidentia nihl perfectionis importat, sed maximam, vel summam imperfectionem; ergo nec vllum postulabit terminum intrinsecum, vel extrinsecum.

Posterior sententia tribuit potentiæ passiuæ secundum se consideratæ terminum intrinsecū magnitudinis, quoad intensionem effectus, ita vt posit recipere formam accidentalem tantæ intensionis, & non maioris, paruitatis vero nec intrinsecum, nec extrinsecum, quam sequuntur Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo cap. 11. asserentes esse communem Scholasticorum. Vnde plures ex antiquo-

quioribus pro ea referunt, vt Bonauenturam, Richardum, Henricum, Mironē, AEgidium, Maiorem, Durandum, Argentinam, Basolem, Marsilium, partim in 1. partim in 3. lib. sententiarum, atq; etiam D. Thomam quæst. 29. de verit ate artic. 3. ad 3. & 3. part. quæst. 7. artic. 11. & Henric. quodlib. 5. quæst. 22. sed neque id asserunt (vt eos consulenti facile constabit) quia non loquuntur de potentia passiua naturali, qualis est materia, vel subiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, sed expresse de potentia passiua, seu capacitate animæ ad recipiendam gratiam, de qua constat, non esse naturalem, sed obedientialem. Et adhuc de ista solum vniuerse affirmant esse finitam, nullum alium terminum magnitudinis intrinsecum, nec extrisecum in particulari ei præscribentes. Quare nec pro hac sententia afferri possunt, quæ solum de potentia passiua naturali loquuntur (sicut neque Gabriel, nec Almainus pro opposita) quia eodem modo loquuntur de sola potentia obedientiali; sed nec ex recentioribus quisquam pro ea parte potest citari, quia nemo de terminis specialibus eius disserit: nihilominus vt probabiliorem eam amplectimur. Et quantum ad priorem partem de termino magnitudinis intrinseco potentiæ passiuæ naturalis, secundum se consideratæ probamus primo. Quia potentia passiua materiæ, vel subiecti, per quam accidentales formas recipit, realis est, & positiua, vt genus causæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam est reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius essentiam realem, & positiuam, est eadem eius entitas realis: sed quæcunque realis entitas creaturæ, quæcunque essentia creata determinatam habet perfectionem, hoc est, tantam, & non maiorē, quod est, termino magnitudinis intrinseco esse finitam; ergo potentia passiua in eadem essentia clausa erit etiam determinatæ perfectionis, ita vt tantæ intensionis formam possit recipere, & non maioris, quod est intrinsecum terminum magnitudinis postulare. Secundo, quia materia, vel subiectum per propriam causalitatem materialem, quam exercet circa formas accidentales in se receptas, tribuit eis suo modo esse, ita vt ex ea educantur ab agente, & ex consequenti in eadem contineri dicantur, prius quam fiant: sed constat, vim causandi cuiuscunque causæ non excedere perfectionem propriæ naturæ, sed per eam mensurari: ergo vis causandi materiæ, mensuratur ex perfectione eius, quæ cum termino intrinseco magnitudinis gaudeat, eodem quoq; potētiam eius gaudere necesse est.

Ad primum argumentum maiori cōcessa, neganda est minor, quod nec subijci alteri, neq; ab eo recipere actum, vel formam postulet ex se vllam limitationem, quia cū hoc proueniat extrinseca perfectione subiecti, termino magnitudinis intrinseco litata, eodem modo limitatum esse debet: & quod additur, totum, & tantum posse subiectum recipere, quātum potest ei ab agente imprimi, distinguendum est: nam si de agēte sibi naturaliter commensurato, ac proportionato intelligatur, verum est, sed quod ab hoc potest imprimi, limitatum est termino intrinseco, vt constat ex dictis, ac proinde & potentia passiua naturalis: si vero de agente in tota sui latitudine plane falsum est, quia virtuti eius valde vniuersali non potest commensurari potentia passiua naturalis, ex propria conditione magis limitata.

Ad secundum neganda est etiam minor: nam conferre suo modo esse accidētibus, ea sustentare, immo in suo genere materialis causæ cōseruare, aliquid perfectio-

332

fectionis importat, quamuis multis imperfectionibus permixtum & hoc sufficit, vt terminum magnitudinis intrinsecum postulet. Posterior vero pars negans eidem potentiæ pasiuæ naturali vtrumque terminum paruitatis intrinsecum, & extrinsecum, adeo manifesta est, vt nemo ab ea dissentire posit, quia euidens est, effectum minoris intensionis in infinitum posse subiectum recipere ab agente, quia minor intensio in infinitum nullum potest præstare impedimentum ei, quin facilius recipiatur, sicut nullum potest præstare impedimentum agenti, vt ab eo imprimatur eidem subiecto: & quod diximus de potentia pasiua naturali secundum se, intelligendum est etiam de illa, vt respicit actiuam agentis sibi commensuratam: eadem enim quoad hoc est vtriusque considerationis ratio, & si aliquo modo distinguatur formaliter.

Posterior pars de terminis potentiæ pasiuæ obedientialis.

SVperest, agamus de potentia pasiua obedientiali, quæ scilicet recipit actiuam agentis sibi non commensuratam, à qua etiam si non sit ex se nata perfici, potest tamen virtute extrinseca naturalis, aut supernaturalis ordinis, illi subijci, & illius effectum recipere. Et quantum ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum statuere, quod nullum habeat, & ita absque dubio tenendum est, quia manifesta ratio id conuincit: nam sicut formæ omnes accidentales, quibus actuari potest, nullum terminum paruitatis admittunt, sed quo remisiores in infinitum, eo facilius imprimi possent subiecto ab agente; ita subiectum ipsum, vel materia semper potest remisiorem gradum in infinirum recipere, quod est, nullum terminum paruitatis postulare obedientalem potentiam, quoad intensionem effectus.

De solo igitur termino magnitudinis intrinseco, vel extrinseco controuersia potest producere, circa quam videtur esse prima opinio, tribuens ei terminum intrinsecum (qui est maximum quod sic) ita videntur sentire omnes illi scholastici, quos q. præcedenti citasse diximus Conimbricenses pro sententia de termino magnitudinis intrinseco potentiæ pasiuæ naturalis: non enim loquuntur de potentia pasiua naturali subiecti, sed de obedientiali; nempe de potentia animæ ad recipiendam gratiam, & cætera dona supernaturalia. De hac vero loquentes affirmant finitam esse, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere, sed specialius loqui videntur, Scotus in 3. disputatione 3. quæst. 4. §. ad primam quæstionem dico: Durandus ibidem quæstione 1. & Caietanus 3. par. quæstione 7. articulo 11. & 12. asserentes, gratiã animæ Christi esse summam secundum intensionem, ita vt repugnet, dari aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam; ex quo plane sequitur, non dari in subiecto, nempe in anima, potentiam pasiuam obedientialem ad recipiendam intensiorem, cum non detur potentia respectu effectus imposibilis. Per tantam igitur intensionem, quam habet gratiæ animæ Christi, terminabitur potentia obedientialis animę, tanquam per terminum magnitudinis intrinsecum, & consequenter potentia cuiuscunque alterius subiecti, cum eadem sit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento. Potentia pasiua obedientialis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, ac potentia naturalis, cum constet per

can-

eandem suam entitatem recipere omnes formas, & quamuis poneretur, potentiã passiuam naturalem, esse qualitatem naturalem superadditam essentiæ materie, vel subiecti, necessario fatendum esset per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, à quolibet agente impressas ei, quia non est intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem subiecto, ex eo quod superiori agenti subijciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: sed potentia naturalis postulat terminum magnitudinis intrinsecum (vt superius probauimus) ergo eundem postulabit necessario potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit, potentiæ obedientiali terminum intrinsecum magnitudinis quoad intensionem effectus, sed extrinsecum tantum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo ca. 11. quæst. 4. art. 2. & videtur mihi non solum probabilior sed vera. Quam efficaciter probo, quantum ad terminum intrinsecũ magnitudinis hac ratione. Omnis potentia passiua correspondet alicui potentiæ actiuæ, ita vt effectum tantæ intensionis possit recipere, quatæ intensionis potest produci à potentia sibi correspondente, & ideo de potentia naturali diximus terminari intrinsece quoad magnitudinem effectus, quia actiua naturalis terminatur hoc termino: sed potentia actiua, cui correspondet obedientialis, non admittit intrinsecum terminum magnitudinis, quoad intẽsionem effectus, sed dato quocunque effectu cuiuscunque intensionis, potest intensiorem in infinitum producere: ergo nec potentia obedientialis subiecti eum admittere poterit, sed recepto quocunque effectu cuiuscunque intensionis poterit intensiorem recipere ab eodem agente, cui subijcitur, gratia exempli: quamuis in aqua non detur potentia naturalis nisi ad recipiendum calorem, vt octo, quem potest naturaliter ei imprimere ignis, nihilominus à potentia infinita, & absoluta Dei, respectu cui⁹ nõ dicitur naturalis, sed obedientialis, intensiorem potest in infinitum recipere, sicut Deus ipse potest dato quocunque calore intensiorem in infinitum producere.

Quantum ad secũdum de termino extrinseco magnitudinis obedientialis potentiæ, satis est per se manifestum dari, quia licet nullum gradum determinatũ, seu finitum possimus assignare, quem nõ possit attingere potentia obedientialis, non tamen potest esse actu infinita, neque effectum actu infinitum, quoad intensionem recipere, supposito, quod nec per potentiam Dei absolutam produci potest vllum infinitum, vt 3. lib. Physicorum ostendimus. Habebit ergo, vt minimum pro extrinseco termino infinitum actu, ita vt verum sit dicere, subiectum in ratione subiecti, & per potẽtiam obedientialem, nec esse actu infinitum, nec posse recipere formam, vel qualitatem actu infinitam, quoad intensionem, bene tamen quamlibet finitam.

APPENDIX DVBIVM.

An potentia passiua obedientialis aliquid addat supra naturalem.

ARgumentum pro priori sententiæ oppositum excitat propositum dubium: An potentia passiua obediẽtialis subiecti aliquid addat supra naturalem, & quid illud sit. Cui respondent Patres Conim. ibidem, nullam quidem rem addere, sed modum quendam accidentalem, respectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum

 non

non esse aliud, quam id, per quod propriam causalitatem materialem exercet dum tales formas recipit. Itaque obedientialis potentia est naturalis ipsa (hoc est entitas subiecti) pro vt stat sub tali modo, per quem exercet causalitatem propriam, circa formas, quas recipit ab agente superiori. Ex quo inferunt (vt clarius rem explicent) quod cum Deus efficit, vt subiectum vltra naturalem suam potentiam aliquod accidens recipiat, ampliet capacitatem, seu potẽtiam eius per talem modum.

Modus tamen iste videtur mihi non necessarius, sed impossibilis. Ostẽdo primò, quia in potẽtia passiua naturali subiecti, vel materiæ nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & respectum ad potentiam actiuam agentis naturalis, quibus solis præsuppositis, sufficiẽter potest idem agens naturale educere formam ex eadem potentia, atque etiam subiectum recipere actionem eius eductiuam, & per eam præstare proprium concursum materialem ad eandẽ eductionem, atq; impressionem formæ, nec vllus vnquam (præter hæc) aliquem nouum modum ab agente productum circa idem subiectum excogitauit: ergo sufficiet ad potentiam obedientialem subiecti, vel materiæ, capacitas naturalis eius cum respectu ad superius agens, cui per eandem capacitatem subditur. Quibus solis præsuppositis sufficienter potest recipere actionem eiusdem agentis, & per eam sic receptam præstare proprium concursum materialem, ad eductionem, & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam: Quare sufficiunt hæc ad potentiam obedientialem, & superuacaneus erit quicumque alius modus superadditus eidem subiecto; quod constat in infusione gratiæ habitualis paruulorum per baptismum, & quam Deus infundere potest adultis dormientibus, ad quam nullus cũ fundamento requisiuit modũ aliquem superadditum præter actionem Dei producentis, & capacitatem naturalem animæ respicientem actionem supernaturalem Dei.

Probatur secundum, quòd talis modus sit impossibilis: primo, quia concursus agentis, atq; eius actio, per quam perducit formam in subiecto, vel eam educit de potentia eius, præsupponit potentiã actiuam eius omnino completam, ita vt nullo alio indigeat, vt sit principium eiusdẽ actionis, ac effectus producẽdi circa subiectum: ergo præsupponit etiam potẽtiam passiuam subiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiusdem actionis, ac formæ producendæ, ab agente medio concursu passiuo eiusdem subiecti. Ergo impossibile est, modũ aliquem produci in subiecto necessariũ ex parte eius ad potentiam obedientialem, & ideo frustra superadditur. Confirmatur, quia omnes causæ concurrentes ad actionem, & effectum, sufficienter cõstitutæ in actu primo, sunt priores natura, actione, atq; effectu: ergo impossibile est, per eandem actionem produci aliquid necessarium ad constituendum sufficienter in actu primo aliquam ex prædictis causis, inter quas cõstat enumerari materialem: sed nec talis modus potest produci per aliam actionem, præuiam natura, aut tempore priorem; nam talis modus, cum non creatur, sit dependenter à subiecto: ergo præstante subiecto proprium concursum materialem, & exercente propriam causalitatem materialem cum cæteris causis: ergo præsupponuntur omnes prius natura sufficienter constitutæ in actu primo respectu eiusdem actionis, ac modi per eas producti; & consequẽter, subiectum ipsum sufficienter

enter in potentia obedientiali, per quã constituitur causa materialis in actu primo, respectu talis actionis, atq; effectus: nam ad productionem talis modi, cum non foret naturalis, sed superioris ordinis, non potest concurrere idem subiectum per solam potentiam passiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum constituere potentiam obedientialem, vel necessarium esse ad illam constituẽdam: alias ad hunc modum recipiendũ, prærequireretur alius in materia, vel subiecto, & ad illũ alter in infinitũ, vnde fit, ampliationẽ illam potentiæ per modum superadditum, & fictitium, & impossibilem esse, cum sufficienter constituatur potentia obedientialis per capacitatem naturalem subiecti, cum ordine ad agens superioris ordinis, quæ nec cõtrahi, nec ampliari potest.

Nostra igitur sententia est potentiam obedientialem, nec modum aliquem, nec quidquam aliud addere, præter entitatem subiecti, vel materiæ, aut præter potentiam passiuam naturalem eius, nisi solum respectum ad superiorem potentiam actiuam agentis superioris, cui subijcitur. Quam probo ex impugnatione prioris sententiæ, quia nihil aliud excogitari posset, quod potentia obedientialis adderet, præter illum modum, quem efficaciter probauimus superfluũ, atque impossibilem: ergo fatendum est, nihil omnino addere, in eodem subiecto productum. Probatur antecedens, quia euidens est, non addere entitatem aliam cum in eadem, & per eandem entitatem subiecti recipiantur omnes formæ: solum ergo superesse potest respectus ad superius agens, à quo constituatur in ratione potentiæ obedientialis. Probatur secundo, quia potentiæ omnes distinguuntur per proprios actus, vt Aristotel. docet 2. libro de anima capit. 3. ergo potentia passiua sumit speciem ab actu, quem potest recipere ab agente, qui si sit ei naturaliter commensuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia: si vero non sit ei proportionatus, sed ordinis superioris, quem ideo non naturaliter respicit, sed in quantum subijci potest eidem agenti superiori, dicetur potentia obedientialis, & ita præter entitatem propriam, & naturalem solum addit potentia obedientialis respectum ad talem actum, talemque virtutem agẽtem, cui subijci potest. Et ecce tibi eandem entitatem subiecti, vel materiæ in duplicem potentiam specie distinctam, per diuersum respectum ad agens sibi commensuratum, seu proportionatum, vel superius, cui subijci potest, à quibus reduci potest in actum, & sub priori respectu naturalis vocatur; sub posteriori vero obedientialis, neque aliquid aliud superadditum fingere oportet ad constituendam potentiam obedientialem.

QVAESTIO V.

An qualitates secundum propriam rationem postulent terminos intensionis, & extensionis.

De qualitatum terminis, vt sunt actiuæ potentiæ, hucusque disseruimus, superest vero de eisdem agere secundũ propriam rationẽ qualitatum, quæ quidem vniuersalior est ratione potentiarum: nam plures dantur qualitates nõ actiuæ actione naturali, & physica, vt sunt albedo, & nigredo, &c. ex qualitatibus vero aliæ sũt corporeæ, aliæ spirituales,

naturales aliquæ, & aliquæ supernaturales, penes ordinem ad agens naturale, vel supernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus, & secundum omnes considerationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias suo ordine differemus.

De terminis qualitatum corporearum secundum intensionem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

DVplicem terminum harum qualitatum considerare possumus, videlicet, magnitudinis & paruitatis. Et circa terminum paruitatis, tenet prima opinio, intrinsecum concedendum esse qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita vt detur primus gradus intensionis aut prima pars gradualis per alterationem producta, sub minori vero intensione produci non posit in subiecto naturaliter: sic sentiunt commentator octo librorum Physicorum, commẽtario 23. Scotus in 2. distinct. 2. quæst. 9. in solutione argumentorum, Gregor. in 1. distinct. 17. quæst. 1. art. 3. Capreolus, 16. quæst. 2. art. 2. & in 2. distinct. 12. quæst. vnica, art. 1. Soncin. 8. libro Metaphysicæ, quæst. 23. vbi pro eadem sententia refert D. Thomam, Aegidium, 1. libro de ortu & interitu, quæst. 25. Iandunum, 6. libro Physicorum, quæst. 15. Hanc tandem sequitur Pater Toletus, 1. lib. de generatione, quæst. 6. sic eam explicans, vt successiuam alterationem, per quã qualitates intenduntur, præcedat semper, & necessario quædam alia instantanea, primum gradum producẽs, à quo succesiua (quæ proprie motus est) incipiens continuam eiusdem qualitatis intensionem prosequitur. Soncinas vero alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primum esse, & qualitatem per eum acquisitam primum gradum remissum, primo productum, à quo eius intensio successiua post primum acquisitum esse incipiat, probatque ex Aristotele 8. Physicorum, textu 69. vbi vniuerse docet cuiuslibet rei permanentis dari primum esse in instanti productum, sed qualitates sunt res permanentes; ergo habent primum esse suæ productionis in subiecto, atque adeo primam partem, seu primum gradum, qui sit minimum quod sic intensionis, quia sub minori intensione nequit produci naturaliter qualitas. Probat etiam ratione primo, quia dum corpus mouetur à calore summo ad frigiditatem, vt si ignis frigefiat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodem igne, desinit per primũ non esse, cum notum sit, nihil diuisibile posse desinere per vltimum esse: sed primum non esse expulsionis caloris, est primum esse introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarij & corruptio alterius, simul omnino fiunt. Verum igitur erit, nunc primo non esse calorem, & ex consequenti nunc primo esse frigus, à quo expellitur, & immediate non fuisse, quare necesse erit, quod frigus habeat primum esse in subiecto, quod est, habere primum gradum productum. Secundò, quia si non datur primus gradus caloris in subiecto productus, qui sit calor remissisimus, ita vt non sit dabilis remisior, sequitur quemlibet designatum quantumlibet remissum, posse in infinitũ remitti. Probatur consequentia, quia remisio successiua est, & continua, vel ergo remittitur calor per partes æquales, aut per proportionales: non per æquales, quia daretur vltima; nam æquales sicut habẽt primam, ita habent vltimã. Talis ergo vltima esset remissisima, cũ vltra aliam remisio nõ procedat, quare sicut datur ex

parte

parte finis in alteratione vltima pars remissima, sic daretur necessario prima ex parte principii, quod est intentum eiusdem sententiæ. Fit igitur remissio per partes proportionales, & istæ sunt actu infinitæ, non habentes vltimam: ergo remissio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet esse absurdum.

Secunda opinio communis inter recentiores Philosophos (nam antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) opposita est, negans omnino, his qualitatibus terminum paruitatis intrinsecum, qui sit primus gradus productus, ita vt sub minori intensione produci nequeant, & solum eis concedens omnino extrinsecum, qui est opposita qualitas in summo gradu intensionis in subiecto, cum qua in nullo gradu simul esse possunt, bene tamen, cum qualibet minori intensione eius. Et hæc videtur mihi nó solum in doctrina Aristotelis necessaria, sed omnino vera, & in primis aduersus oppositam tam modo priori à Toleto explicatam, quàm modo posteriori à Soncinate probauimus 6. libro Physicorum, principiis Aristotelis, & veræ Philosophiæ aduersari, quod detur primum indiuisibile motus, quod sit mutatio instantanea, per quam producatur primum indiuisibile termini, nempe prima præsentia adæquata, vel primum indiuisibile qualitatis; constat vero longe impossibilius esse dari primam partem productam eiusdem termini, siue permutationem instantaneam (vt ponit Toletus) siue per primam partem motus (vt ponit Sócinas) ergo efficaciter satis probatum erit, ex illo non dari primam partem intensionis qualitatis productam aduersus vtramque sententiam. Quia euidens est in principiis Aristotelis eodem libro expressis, non posse dari in motu primum moueri, hoc est, primam partem proportionalem, cum sit motus omni ex parte diuisibilis in infinitum, sicut cætera continua, sed nec primam partem aliquotam, in instanti factam, propter intrinsecam successionem motus, & ex consequenti, nec primam partem aliquotam termini in instanti productam, vt Soncinas posuit. Et si poneretur producta in tempore, non foret minus impossibile, quia cum motus commensuretur tempori, & terminus (dum fit) commensuretur vtrique, repugnaret plane dari partem aliquotam motus, & termini in tempore, ac successiue productam, quin immedietate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis termini per eam producta: ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remissum, quem Soncinas ponit pro minimo, nó esse minimum, quod sic, nec partem illam motus primam, cum detur pars alia aliquota, vtriusque minor, ac prius producta.

Sed probatur ratione nostra sententia aduersus vtramque, quia euidens est, quemlibet gradum caloris esse diuisibilem, secundum partes intensionis, euidens est etiam, habere contrarium eodē modo diuisibile, & tandem euidens est, contrarium diuisibile non posse naturaliter simul expelli secundum suas partes, sed successiue, & in tempore, propter resistentiam contrarii, quam naturaliter repugnat, simul vincere contrarium limitatæ virtutis. Sed etiam est euidens, omnes partes motus, & omnes gradus caloris esse eiusdem rationis, & ideo esse diuisibiles, & habere contrarium in eodem subiecto; ergo sicut est euidens de cæteris præter primum, non posse simul produci naturaliter; sed necessario successiue, hoc est, partem post partem, non minus erit euidens de parte prima, seu

primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, simul produci per mutationem instantaneam) atque etiam de prima parte, aut gradu termini, (quem ponit Soncinas primo productum, tanquam minimum intensionis per primam partem motus) repugnare, quod simul producatur, quam de cæteris gradibus, vel partibus eiusdem caloris. Quare ita erit falsum, ponere aliquem gradum, primo productum simul, vel in instanti, ac esset falsum eundem ponere in medio, vel fine motus: non ergo potest his qualitatibus concedi terminus intrinsecus intensionis, versus paruitatem, qui sit minimum quod sic.

Secundo idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, seu primus gradus caloris est eiusdem rationis cum cæteris: ergo est entitas diuisibilis in partes integrantes, sicut illi. Quod conuincitur etiam ex eo, quod recipitur in subiecto diuisibili, habenteque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non posse produci sine extensione: & ex consequenti non habere generationem, quæ non sit simul extensio. Secundo, non minus euidenter elicio, eandem primam partem, vel gradum, non posse produci sine intẽsione, quia sicut entitas eius, partes subiecti distinctas informans, est diuisibilis, ita entitas eiusdem informans eandem partem subiecti diuisibilis est, quemadmodum entitas cuiuscunque alterius gradus informans eandem partem subiecti. Præterea eadem pars subiecti perfectius actuatur per entitatem totius gradus, qui simul produceretur, quã per solam medietatem eius: ergo posterior medietas magis perficit eandem partem, in qua vtraque recipitur, quam sola prior: sed maior perfectio caloris, circa eãdem partem subiecti, est intensio eiusdẽ caloris; ergo impossibile est produci primum gradum sine intensione, sicut impossibile est, probatum est produci sine extensione.

Circa terminum vero magnitudinis, quoad intensionem, ex dictis de termino intrinseco actiuarum potentiarum, aperte colligitur, has qualitates eundẽ terminum postulare, nempe tantam intensionem, vt naturaliter non possint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & siccitas octo gradus, & pariter de cæteris, secundum proportionem, & exigentiam suæ naturæ, nam omnes ferme qualitates, præter primas, oriuntur ex variis earum permixtionibus: merito ergo sequuntur naturam earum, in modo, quo terminari postulant. Sed probatur hac ratione. Non possunt qualitates istæ naturaliter aliquam habere intensionem præter eam, quam accipiunt, vel accipere possunt, ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ sunt produci in subiectis, sed virtutes actiuæ, seu potentiæ eorundem agentium, postulant terminum magnitudinis intrinsecum, quo ad intensionem suorum effectuum, vt diximus; ergo modo simili terminari postulant qualitates, qui sunt effectus.

De terminis tandem extensionis harum qualitatum, tam magnitudinis, quã paruitatis, constat ex dictis, de terminis extensionis potentiarum actiuarum, scilicet, intrinsecum terminum magnitudinis postulare, paruitatis vero nullum. Hinc enim plane colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis postulare, nullumque postulare paruitatis; quia euidẽs est, non plus se extendere, immo nec maiorem habere posse extensionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, corũque virtutibus possunt suscipere.

pere. Quod vero attinet ad potentiam Dei absolutam mox attingemus.

Quosnam terminos postulent qualitates, quoad intensionem & extensionem, vt sint dispositiones formae substantialis.

DIspositiones formarum duplices sũt, quaedam praecedentes, aliae comitantes, vel consequentes formam iam introductam. De vtrisque vero nullum recipere potui disputantem, ideo diuersas opiniones non refero, sed propriam tribus assertionibus profero, quantum ad intensionem: quarum prior sit de termino magnitudinis priorum dispositionum. Qualitas, vt est dispositio praecedẽs introductionem formae, praeparans materiam pro expulsione formae praecedentis, & introductione sequentis, non habet intrinsecum terminum, versus maximum, sed extrinsecum dumtaxat. Probatur prior pars de termino intrinseco hoc argumento: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, euidens est, non requiri ad expulsionem formae praecedentis calorem in summo gradu intensionis, nempe vt octo, sed in minori gradu sufficere: quia praecedens forma nequit esse in materia cum tali dispositione, vt per se est manifestum. Vnde sequitur, nec talem dispositionem summae intensionis esse necessariam, ad introductionem formae sequentis, cum introductio naturaliter fiat simul cum expulsione, alioqui permaneret materia sine vlla forma, vel subiectum sine vtroque accidenti contrario; sed dispositio sufficiens ad expulsionem non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum: ergo nec dispositio sufficiens ad introductionem intrinsecum terminum habebit. Probatur minor, quia sufficiens dispositio pro expulsione, vel recipitur in ligno, tanquam in proprio subiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim potest praeparare materiam nudam omni forma, cum haec non possit naturaliter dari, nec potest actum disponere ad expulsionem formae, iam non existentis; sed iam expulsae. Vnde sequitur eum calorem, qui est cum forma ignis in materia, in instanti, vel tempore suae introductionis non esse dispositionem expellentem, neque introducentem, sed eam, quae reperitur in ligno, tempore immediate praecedenti: hoc enim expellit formam ligni, haec praeparat materiam pro introductione formae ignis, quae non potest esse determinata, termino intrinseco; sed sicut tẽpus immediatum indeterminatum est, ita calor in eo productus indeterminatus est, quia non habet determinatum gradum, sed solum potest determinari termino extrinseco, ita vt verum sit, non pertingere illum gradum intensionis, quem habet, iam existens cum forma ignis in prima sui introductione, sed bene quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinsecus terminus sufficientis dispositionis ad expulsionem formae praecedentis, & introductionem sequentis, & intrinseco carebit. Et argumentum hoc efficacius procedit praesupposita opinione de subiecto adaequato accidentium (quam sequimur) nempe quod sit compositum, & non materia, nam compositum praesertim in viuentibus desinit per primum non esse, & consequenter vltima dispositio pro expulsione formae, ita vt sicut est verum dicere, nunc non est compositum, & immediate prius fuit, ita sit verũ dicere, nũc non est vltima dispositio expellens, & immediate prius fuit, sed tempus immediate praecedens est indeterminatũ, ergo dispo-

dispositio in eodem tempore existens indeterminata esse debet, cum in eo producatur. Quare verum erit non habuisse gradum determinatum, sed illum non attigisse, bene tamen quamlibet intensionem eo minorem.

Ex hac assertione infertur secunda pars, nempe vltimam dispositionem pro introductione formæ habere terminum extrinsecum, nempe illum gradum, quē forma præcedens non compatitur secum, sed iam est in eadē materia habente formam sequentem.

Assertio secunda de termino magnitudinis dispositionum comitantium, aut subsequētium formam, affirmat, intrinsecum esse eis concedendum necessario, quam sic probo. Dispositiones istæ consequuntur naturam formarum substantialium, tanquam eis debitæ, vt calor summæ intensionis naturalis, nempe vt octo, respectu ignis: ergo sicut natura formarum substantialium est tantæ perfectionis, & non maioris, sic postulat dispositionem tantæ perfectionis, vel intensionis, & non maioris, quod est eam postulare intrinsece terminatā termino magnitudinis.

De termino vero paruitatis earundē qualitatū est tertia assertio; nullo termino paruitatis definiri præcedentes dispositiones, sed quolibet gradu intensionis designato prius sub minori in infinitū produci potuisse talem qualitatem. Probatur hoc argumento: Qualitates istæ secundum propriam naturam consideratæ nullum terminum paruitatis postulant, vt superius probatum est; sed qualibet intensione designata sub minori etiam quacunque disponere possunt: ergo non petunt intrinsecum terminū paruitatis. Probatur minor, quia data quacunque forma postulante dispositionem tantæ intensionis, potest dari alia, & alia in infinitū, postulante dispositiones minoris, ac minoris intensionis: ergo non potest habere terminum intrinsecum paruitatis.

De terminis earundem qualitatum, quoad extensionem.

Superest terminos extensionis præscribere eisdem qualitatibus, vt dispositionibus, quoad extensionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinsecum postulare, qui est minimum quod sic, ita vt dispositiones, quas quæque forma ad sui introductionem petit, non possint suscipi in quantumcunque parua quantitate subiecti, sed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Conimbricenses Capreolum, & Soncinatem, cum cæteris nuper citatis: Sed talis sententia apud eos (quamuis diligenter consultos) reperire non potui, loquuntur enim de solis terminis intensionis: cæterum à quocunque teneatur, hoc argumēto probari potest. Ex ordine ad finem accipitur modus intensionis, atque extensionis formarum, sed qualitatum finis est substantia, ad cuius generationem disponunt materiam; ergo, quantam substantialis forma postulauerit magnitudinem in materia, pro sui introductione tantam postulabunt qualitates disponentes pro extēsione: vbi enim forma introduci non potest, nec dispositiones recipi poterunt, sed substantia petit minimam magnitudinem ad primam generationē, ita vt sub minori nequeat generari: ergo eodem termino definietur extensio qualitatum, qui sit minimum quod sic.

Vera tamen sententia est, qualitates, vt sunt dispositiones formarum substantialium non petere intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad exten-

extensionem. Probatur simul vtraque pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam informandam potest se extendere quæcunque forma substantialis, vel quam postulet pro minimo quod sic suæ introductionis potest designari maior in infinitum, ad quam possit se extendere alia forma substantialis, atque etiam signata minori, cum qua possit introduci in materia, potest designari alia minor in infinitum, cum qua possit introduci alia forma substantialis, sed potest vtrumque mediis dispositionibus, quia sine illis non valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (vt per se est manifestum) ergo dispositiones non petunt intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis. Probatur minor exemplo ignis, cuius forma potest informare quamcunque materiam, quantumlibet magnam in infinitum (vt ex Aristotele attulimus 1.lib.Physicorum, agentes de terminis magnitudinis, & paruitatis) potest etiam introduci sub qualibet minori in infinitum (vt ibidem ostendimus) ergo calor, siccitas, raritas eius, cæteræque qualitates, quas pro dispositionibus postulat, in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis intrinsecum.

Argumentum vero oppositum nobis fauet, dispositiones enim ad formas ordinãtur, ex quibus constat, terminari aliquas termino intrinseco, alias vero nullum terminum intrinsecum petere, sed extrinsecum dumtaxat, videlicet infinitum pro maximo, & indiuisibile pro minimo, & ideo censendum est, nullum terminum intrinsecum extensionis petere dispositiones, quia pro vtrisque indifferenter disponere possunt, ita vt eædem, quæ disponunt pro forma postulãte intrinsecum, possint etiam disponere pro non postulante, nisi extrinseco.

De terminis qualitatum naturalium, secundum potentiam Dei absolutam.

Scotus in 1. distinctione 4. §. ad primam quæstionem dico, sentire videtur qualitates naturales ita postulare intrinsecum terminum magnitudinis, vt nec per potentiam Dei absolutam eum superare valeant. Quod hac ratione probari potest. Summum vocatur illud, in quolibet rerum genere, cui nihil in eo addi potest; sed calor vt octo, quem habet ignis, summum esse sentiunt omnes, & pariter summam intensionem aliarum qualitatum, sentiunt esse octo gradus: ergo nec per potentiam Dei absolutam dari potest maior. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod maior dabilis foret, hæc non esset summa.

Veritas nihilominus huius rei est, respectu potentiæ Dei absolutæ, non esse præscribendum terminum intrinsecum magnitudinis, nec paruitatis secundum intensionem, vel extensionem qualitatibus naturalibus. Quam in primis de terminis magnitudinis elicio, ex D. Tho. 2. 2. q. 24. art. 7. de charitate, cæterisq; qualitatibus supernaturalibus decernit, nullo intensionis termino definiri; sed in infinitum crescere posse: ergo longe melius id sentiet de qualitatibus naturalibus: nã cũ supernaturales sint participationes immediatæ diuini esse supernaturalis, difficilius existimaret Doctor sanctus, quod in infinitum abire posset earũ perfectio intensiua, vt mox videbimus. Sed probatur ratione, primo, quia intensio nõ pertinet ad essentiã qualitatis, neq; ab ea emanat tanquã passio, vel proprietas, sed ab extrinseco agente ei prouenit: ergo licet essentia eiusdẽ qualitatis limitatã perfectionẽ habeat, ex consequenti

creaturæ rationalis ad Deum, ea, quam habet humanitas Christi. & consequenter eius anima, cum sit vnio personalis cũ diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiam, & ex consequẽti erit maximũ quod sic, sub hac consideratione. Controuersia igitur ad posteriorem consideratione͂ reuocatur, & sensus eius est: an considerata gratia secundum se, hoc est, abstrahendo à fine habeat terminũ, quoad intensionem, & quidem secundum legem à Deo constitutam, & ordinatã in rebus supernaturalibus, conuenit etiam inter omnes, dari gratiã tã intensã, quã non possit intensior dari secundũ communem legem: ita D.Thom. ibid. ar.3. & cũ eo omnes interpretes, immo omnes scholastici.

Quæstio igitur solũ potest procedere de gratia secundũ se, & secundum potentiam Dei absolutã, in quo sensu ei ac cæteris qualitatibus supernaturalibus, intrinsecum præscribunt terminũ magnitudinis, quoad intensionem.

Scotus in 2.dist.13.q.4.§.ad primam quæstionem dico, Durandus ibid. qu.1. Caietanus 1.par.qu.7.ar.11.& 13. asserunt, gratiam animæ Christi, & consequenter cætera eius dona, esse summam, quoad intensionem, ita vt repugnet amplius intendi, aut fieri aliam intensionem, etiam per potentiam Dei absolutam, Probat Scotus duplici argumento: primo si designetur infima gratia secũdũ intensione͂, & hæc intendatur, quantũ possibile est, tunc quæritur, an aliquem statum habitura sit eius intensio, vel nullum, sed in infinitum processura: si statum admiseris, erit iam summa eius intensio, iuxta eundem statum, cum non possit vltra procedere, & per illum gradum, quém attigerit, terminabitur, tanquam per maximũ quod sic: si vero statum habituram esse negaueris, sequitur peruenturam esse ad perfectionem actu infinitam creaturæ repugnantem. Probatur consecutio, quia quo plus intenditur, plus perficitur, si ergo ad intensionem actu infinitam peruenire potest, ergo ad perfectionem actu infinitam.

Secundo, quia in rebus permanentibus, quantum est de virtute, seu potentia, tantum est de actu, vt docet plane Aristoteles 3.lib.text 69. si ergo potentiam actiuam Dei, & passiuam subiecti, qualitates istæ in infinitum perfici possunt per viã intensionis, poterant talem perfectionem ab agente suscipere & in subiecto habere. Probatur consequẽtia, quia si De' potest animam in infinitum perficere per successiuam intensionem, poterit gratiam infinite perfectam vnico actu creare, eidemque animæ infundere, sed gratiam esse actu infinitam inuoluit cõtradictionem: ergo falsum est, quod eius intensio possit producere in infinitum, per potentiam Dei absolutam. Et vrgeri potest argumentũ hoc modo: forma, quæ imprimitur subiecto, vel ei infunditur, non potest perfici, vel intendi, nisi secũdum capacitatem subiecti, quæ si limitata probatur, conclusum erit, quod terminum intensionis intrinsecum habeat ipsamet forma: sed capacitas, seu potentia animæ, in qua recipiuntur supernaturales qualitates, non est infinita, sed ad certũ gradum perfectionis limitata, sicut essentia eiusdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur, ergo intensio earunde͂ qualitatũ terminum habebit intrinsecũ, quem excedere non valebit.

Tertio arguit Duran. Caiet. si gratia nõ haberet terminum magnitudinis, seu intensionis intrinsecum, sed qualibet designata gratia, quantumcunque intensa intẽsior alia effici posset, sequeretur, gratiam animæ Christi non esse sũmã sed al-

mum negandum est, intensionem qualitatis respectu potentiæ absolutæ Dei, vllum habere statum, vltra quem non possit procedere. Negandũ insuper est, quod Scotus intulit, nempe infinitam actu futuram esse intensionem, neque sequitur, quod si aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actu infinitam aliquando peruenturum sit, immo nec perueniri posse, sed hoc solum inferri ex eo potest, quod perfectio quã assequi valet, non definiatur termino intrinseco, vt constat de diuisionibus continui.

Neque secundum argumentum probat intentum, quia licet admittamus, tantum posse subiectum recipere ab agente, quantum potest agens producere, non sequitur, recepturũ aliquando effectum actu infinitum, quia neque produci potest ab agente; totum enim, quod potest producere, ad extra agens infinitæ virtutis, non potest simul vllo modo procedere, ita vt nihil supersit ab eo producendum, quia totum, quod potest, non est determinatum, vt in diuisionibus cõtinui videmus, ex eo enim, quod non sunt determinatæ omnes diuisiones cõtinui, quas Deus efficere potest, euidenter sequitur, quod nec simul, nec successiue possit efficere omnes possibiles, sed quibuscunque factis, semper supererant infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum est, determinatum esse debet: falsum igitur est, quod Scotus intulit, videlicet posse Deum simul infundere omnem gratiam à se producibilem animæ, quia intensio possibilis indeterminata est, & propterea impossibile est, totam simul produci, vel aliquando fore productam. Producibile ergo à Deo sub esse permanente solum est infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi, & Caietani, hac dist. à D. Thoma insinuata, 3. par. q. 7. art. 12. soluitur. Gratia habitualis Christi dupliciter consideranda est, primò, in ordine ad effectus, & officia gratiæ, quæ habet in illa persona, & sic vocatur à D. Thoma infinita, & merito, quia habet virtutem omnes effectus gratiæ possibiles præstandos: secundo in quantum est qualitas quædam, & habitus supernaturalis eiusdem rationis cũ quolibet alio habitu gratiæ cuiusq; hominis, habensque latitudinem gradualem intensionis, sicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem similem, nempe efficere animam illam sanctissimam Deo gratam, sicut quæcumque alia gratia cuiuscunque hominis, & hoc modo considerata gratia Christi finita est, sicut cæteræ, & finito modo efficit animum eius Deo gratam, & augeri potest, vel intendi in infinitum: sicut illæ, immo possibile est per potentiam Dei absolutam fieri aliam gratiam, atque alias intensiores, & in hoc genere perfectiores, & si fierent, daretur absque dubio aliquid maius, & melius (sub eadem consideratione particulari) quam sit gratia habitualis Christi, quod (absq; dubio) non est reformidandum concedere, quia illud expresse concedit D. Thomas loco proxime citato ad secundum, hisce verbis: *Dicendum, quod virtus diuina, licet possit facere aliquid maius, & melius, quam sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere, quod ordinaretur ad aliquid maius, & melius, quam sit vnio personalis ad Filium vnigenitum à Patre:* Est ergo gratia summa in priori consideratione, non in posteriori comparatione absolutæ potentiæ Dei.

APPENDIX DVBIVM.

An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam, & dona supernaturalia, sit infinita.

QVamuis de potentia obedientiali animæ in particulari sciscitetur dubium, de potētia etiam obedientiali cuiuscumque subiecti intelligi debet, quia eadē est ratio de omnib⁹; cū posit quodlibet subiectū formam magis, ac magis intensam in infinitū ab agente superiori recipere: nec solum quærit, an sit infinita in potentia, quia hoc videtur apertum ex dictis, sed an sit actu infinita.

Et partem affirmantem, esse actu infinitam sic ostendo: posse recipere formam, vel actum, est perfectio aliqua in subiecto, cum sit concurrere ad esse eius, atque etiam ad conseruationem: ergo posse recipere formam perfectiorem, aut intensiorem in infinitum, erit perfectio infinita, & actualis quidem, quia eam habet in se subiectam à principio, cum receptione formæ non augeatur capacitas subiecti, vt supra ostendimus: ergo est perfectio actu infinita. Et vrgeo argumentum hoc modo. Recipere formā alicuius intensionis est aliqua perfectio in subiecto: ergo recipere formā magis intensā, est maior perfectio, sed intēsio, quam potest actu recipere caret termino intrinseco: ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde actu infinita. Secundo, quia posse producere effectum, maioris, ac maioris perfectionis in infinitum arguit in agente perfectionem actu infinitam: nam ex hoc solo deducimus, Deum esse infinitæ perfectionis, quod dato quocunque effectu cuiuscunque perfectionis, potest perfectiorem in infinitum producere, quamuis putemus infinitum actu efficere non posse: hoc vero idem reperitur in subiecto, quod recepto quocunque effectu ab agente superiori; potest intensiorem, ac perfectiorem recipere in infinitum: ergo par est ratio.

Et vrgeo præterea, quia potentia actiua, & passiua reciprocam habent correspondentiam: ergo tanta & non minor debet esse passiua obedientialis, quanta est actiua superioris agentis, cui correspondet. Probatur consequentia, quia quantum potest superius agens producere per potentiam actiuam, tantum potest recipere subiectum per passiuam obedientialem; si igitur potentia actiua Dei actu infinita est, erit etiam actu infinita potentia passiua obedientialis subiecti, poteans recipere omnem formam cuiuscunq; intensionis, quam Deus potest extra producere.

His tamen non obstantibus (tenendum est, potentiam obedientialem animæ ad recipiendam gratiam, & cuiuscunque alterius subiecti, vel materiæ, ad recipiendam formam superioris ordinis, siue secundum substantiam, siue secundum modum, finitam esse simpliciter, & solum per quandam denominationem extrinsecam, vocari posse infinitam secundum quid. Quod sic probo: subiecto per receptionem formæ superioris non additur noua potentia passiua, sed solum informatio, seu inhæsio eius, nec per receptionem perfectioris, aut intensioris formæ intenditur eadem potentia, nec additur ei nisi perfectior, seu intensior actuatio eiusdem potentiæ; ergo ex eo, quod posit recipere intensiorem formam in infinitum, non sequitur, quod potentia sit infinita actu, sed solum, quod perfectius in infinitum actuare posit. Constat vero actuationem semper esse finitam, & actu infinitam esse non posse:

ergo nec potentia obedientialis, ex parte actuationis actus, quem recipit, infinita est simpliciter, sed solum dici potest infinita, secundum quid, & syncategorematicè, in quantum recepta quacunque intensione formæ, potest maiorem in infinitum recipere; eodem fere modo, quo diuisio continui infinita vocatur in potentia. Secundo probatur quid per receptionem perfectioris, aut intensioris actus, non additur subiecto, vel materiæ vlla alia potentia obedientialis, neque vllus gradus eius, per quem augeatur: ergo in ratione potentiæ non fit maior, vel intensior, quare neque in ratione potentiæ potest esse vllo modo infinita. Antecedens probo, quia potentia obedientialis est eadem entitas realis cum naturali, & sola ratione formali ab ea distincta per ordinem ad diuersas potentias actiuas, vel diuersa agentia; sed potentia naturalis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, eademque eius substantia, quæ per receptionem formæ accidentalis, aut alicuius modi crescere nō potest, aut maior fieri: ergo repugnat esse vllo modo infinita in ratione potentiæ, sed solum ex parte actuationis potest habere aliquam rationem infinitam in potentia, & secundum quid, vt est expositum in prima ratione.

Et ex his patet ad argument. nā ad primum distinguendum est antecedens, quod posse recipere formam superioris ordinis, sit aliqua perfectio; est enim eadem ipsa perfectio, quam importat materia vel subiectum in sua entitate cum respectu ad potentiam actiuam superioris agentis, non est tamen perfectio alia superaddita; & cum additur esse maiorē perfectionem posse recipere perfectiorem, aut intensiorem formam ab eodem agente, iterum distinguendum est, nam si per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentiæ ei superadditum, negandum est, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, non fit potentia capacior, nec maior (vt probauimus) sed perfectius actuatur, & ideo ex parte actus, vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum, sed hoc semper est finitum, & infinitum esse repugnat. Et propterea neque ex hac parte potentia obedientialis infinita est, nisi in quantum eadem prorsus, ac sine augmento permanens finita potest recipere à superiori agente perfectiorem formam ordinis in infinitum, quod est esse infinitum secundum quid, & quasi in potentia ex parte actus, vel actuationis, sicut diuisio cōtinui.

Ad secundum, concessa maiori de infinito agente, neganda est minor, quod eadem sit ratio de materia, quia valde diuersa ratio est vtriusque causæ; nam virtus actiua continet in proprio esse, tanquam actus perfectissimus, formam cum tota eius intēsione, ac perfectione, & propterea si data quacunque forma intensiore, potest eam plus in infinitum intendere, vel intensiorem aliam in infinitum producere, necesse est totam hanc perfectionem infinitam possibilem in proprio esse tanquam actum primum perfectissimum, ac modo perfectissimo continere formaliter vel eminenter, & ideo actu. Quod non valet in potentia passiua, quæ non influit aliter quàm recipiendo. Quare non est opus hanc formam aut perfectionem eius aliter, quàm vt explicatum est, in potentia passiua contineri: quod solum est materiam posse concurrere passiuè ad eductionem earum, sua causalitate passiua, à qua quodámodo pendent in eodem genere materialis causæ, in esse & fieri. Patet ergo ex hoc modo continendi, & concurrendi, non sequi potentiam obe-

obedientialem esse infinitam, nisi secundum quid, modo explicato.

Ad aliud vero, quod tandem additur de correspondentia passiuæ potentiæ obedientialis cum actiua superioris agentis, concedendum est antecedens, quod sit reciproca. Sed neganda est consequētia, quod sicut actiua est infinita simpliciter, ita & passiua, cuius discriminis ratio ex perfectione potentiæ actiuæ, & maxima imperfectione passiuæ desumenda est, vt explicuimus. Potentia ergo actiua actu & simpliciter secundum proprium esse infinita est, passiua verò nihil actu infinitum habere potest, sed solum in potentia: quia plus potest in infinitum recipere, & semper finitum est, quod actu recipit.

IN SECVNDVM LIBRVM Aristotelis de Cœlo, & Mundo,

BREVE PROOEMIVM.

NAtura, & ratione totius mundi exposita, cuius expositio confusam quandam notitiam partium eius continet, doctrinæ ordo postulabat distinctam singularium partium explicationem, ex qua distincta etiam huius mundi cognitio resultat. At inter omnes mundi partes principem locum obtinere cælestia corpora, in aperto est; quare necesse fuit ea prius, quam cæteras partes explicare: quorum notitia ex tribus dependet, nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius, atque ex his, quæ motum concernunt, inuestigare voluit Aristoteles: nam res natura constantes per motum cognoscit Philosophus. Deinde ex notitia partium: partes vero cœli præcipuæ stellæ sunt, de quibus propterea disputationem instituit Aristot. tria de eis docens: nempe, quæ sit earum natura, quis motus, quæ figura: & tandem cum motus circularis per centrum, circa quod versatur, cognoscendus sit, de terra, quasi de centro, circa quod voluuntur cælestia corpora, disserendum fuit: & ecce tibi tripartitam huius secundi libri diuisionem.

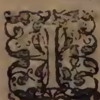
ARISTOTELIS STAGIRITAE, DE COELO ET MVNDO, *LIBER SECVNDVS.*

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Quod igitur atque factum sit vniuersum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles in hoc capite, docere, quo modo moueatur cœlum, sine vlla scilicet vi in oppositum renitente, & ideo sine vllo labore sit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in præcedenti libro vniuersalem conclusionem; in secunda probat motum cœli esse quasi finem omnium motuum sublunarium corporum, & sine vllo labore, aut difficultate perpetuum, & in tertia parte refert, & reijcit tres sententias priscorum Philosophorum, circa modum, quo idem motus cœlorum fiat.

Prin-

Principio igitur hanc conclusionem colligit ex præcedenti lib. cælum esse ingenitum, incorruptibile, immortale, ac sempiternum, principij ac finis expers: per quã non tam intendere videtur quod absque initio durationis sit (vt bene adnotat D. Th. in Commentarijs) sed quod neq; per generationem potuerit incipere, neque per corruptionem desinere, vt plures ex antiquioribus opinati sunt, & de sublunaribus corporibus communiter conceditur.

Asserit in secunda parte capitis, motũ cœli esse quasi finem cæterorum omniũ motuum sublunarium corporum, probatque hoc argumento: Quidquid continet aliud, habet rationem finis respectu eius: nam contentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod est, ordinari ad illud, tanquam ad finem, sed motus circularis cæli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorum corporum: ergo est finis eorum. Minorem probat, quia perfectum cuiuslibet generis cõtinet imperfecta omnia eiusdem generis: sed omnes motus recti, in genere motuum, imperfecti sunt, cũ habeant principium, & finem, & propterea perpetuos esse repugnet, solus vero motus circularis (vt pote principio, & fine carens) ex propria ratione possit esse perpetuus: ergo verè eos continet, & quasi finis eorum est. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarioque carenti, & ideo naturaliter perpetuo, quale est cœlum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius cõtrario careat, & ex consequenti, quod sine vlla violentia fiat: nã violẽtia ex resistentia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cœleste corpus sine vllo labore, vel fatigatione sui mot⁹.

Ex dictis reijcit Aristoteles in posteriori parte capitis tres sententias priscorum Philosophorum, quarũ prima fuit poetica quædam fictio excogitantium, Atlantem cœlum humeris sustentare, ne suo pondere ruat, quam Poetarũ princeps 6. Aeneid. illo carmine tetigit de Atlante sic loquens:

Axem humero torquet, stellis fulgentibus aptũ.

Quam alij in alium sensum accepisse eandem Atlantis fictionem, referat Dionysius Sicul. lib. 4. vt existimauerint, Atlantem fuisse Astrologiæ peritissimum, & hac de causa visus sit cælum suis humeris sustinere; sed de hoc, vtpote per metaphoram, asserit, non est habẽda ratio. Illud vero falsum esse ex dictis in 1. lib. constat, vbi probatum est ab Arist. & à nobis confirmatum, quod cælestia corpora grauitate, & leuitate, atque etiam omni pondere careant, quare nec fulciẽte, nec sustentante indigent. Et eadẽ ferme ratione probatur falsa sententia Empedoclis, qui cœlum naturalem habere grauitatem sentiens, aiebat, tanta celeritate circumuolui, vt ab eadem sustentetur, ne deorsum ruat. Eodem modo, quo hydria aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquam, licet grauem, non effundit. Sed præter quam quod falsum ostensum est, cœlo tribuere grauitatem, gratis, ac sine põdere rationis præsupponit positio hæc, solam motus velocitatem potuisse tot sæculorum ætatibus tam ingens pondus grauitatis deorsum intentis vincere. Quod non probat possibile exemplo hydriæ, vt cõsideranti facile patebit.

Tertia sententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit, cælestes orbes animatos esse, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorsum ruant. Quam ex eo confutat Aristoteles, quia motus cælorum resistente propria grauitate maximo cum labore

ac defatigatione animarum fieret, quæ ideo non possent esse beatæ, vt cælestes mentes deceat, sed miserabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod non interdum somno, aut laborum intermissione quiescat, foretque talis anima cœli Ixioni similis, quem fingunt Poetæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cum labore euoluat. Quæ omnia cum absurda sint, colligit Aristoteles, magis esse rationi naturali consentanea, propriam sententiam, æternitatem cælo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVAESTIO I.

An cœlestia corpora sint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quam Aegyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum esse, & ideo velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere: Eius positionis meminit, immo expresse sequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide, sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes constare crediderint. Alij verò singulis corporibus cælestibus animas singulas applicatas esse censebāt. Alij vnicuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligētem duntaxat animam cælestibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes, sydera humoribus ali. Ita Cleantes, teste Cicerone 2. libr. de Natura Deorum, & Plinius 2. libro Historiæ, cap. 8. & tandem Seneca 2. lib. naturalium quæstionum, cap. 5. cæterique Stoici. Communis autem hæc sententia de anima mūdi firmiter adeo horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quod Solem ignitum lapidem, non verò animal, neque Deum esse protulerit, vt Laertius affirmat in vita eius, & Diuus Augustinus libro 18. de Ciuita. Dei, cap. 14. Orbes deinde animatos fecerunt: ex Hebræis Philo Iudæus & Rabi Moyses: Arabes etiam multi, vt Auicena, Algacellus, Alpharabius, & Albumasar: ex Astrologis vero Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbauit Origenes 7. libro Periarch. & tomo 1. commentariorum in Ioannem. D. autem Augustin. 2. lib. super Genesim ad litteram, hanc eandem quæstionem disputans, inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posteriori loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineant, sed nec illud certum apud se habere, an ad earundem societatem pertineant Sol, & Luna, cunctaque sydera, quamuis nōnullis (inquit) lucida tantum corpora sine sensu & intelligentia videantur.

Pro confirmatione autem eius nō parum videntur facere complura, atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. libro de cælo, cap. 13. vbi asserit, cœlum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias viuentium proprias, vt sursum, deorsum, dextrum sinistrum, ante, & retro: libr. etiam Metaphysicæ 12. ca. 7. affirmat, primum mouens orbes cælestes, hoc est, Deum mouere, vt id quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentē animam, cuius sunt potētiæ: & hanc fuisse eius mentem, magno est argumento,

quod

quòd D. Thomas 2. libro contra gentes, capite 7. id testatur. Deinde sacrarum literarum verba, illa præsertim ex Psalm. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1 *In circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur* Quæ non possunt de spiritu solùm assistente, ac mouente intelligi, cum non pergat cum cœlo ipso moto, atque cum eo circumuoluatur, sed in parte determinata cœli, quam mouet fixus perseueret: ergo necesse est de spiritu informante loqui, qui est anima. Quē sensum eis tribuit D. Hieronymus in eorum Commentarijs, hæc verba scribens: *Siue ipsum Solem spiritum nominauit, quod animet, spiret, & vigeat, & annuos orbis cursus expleat, siue quod Luna lucentem globum. Titaniaque astra spiritus intus alit, totamque infusa per artus mens agitat molem, &c* Quibus toti mundo, & singulis non solùm cælestibus corporibus, sed astris videtur animam concedere. Atque etiam Boetius 3. li. de consolatione philosophica, metro 9. inquiens, Deum per animam mundi motus cœlestium corporū administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primo, quia herbæ plures, atque virgulta generantur, sine semine aliquo, immo & complura animalia (licet imperfecta) ex sola putri materia, sed vtriusque vitæ horum, nempe vegetatiuæ, herbarum, & sensitiuæ, animalium, nulla potest assignari efficiens causa, à qua procedat, præter cœlestia corpora, à quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt per se est manifestum: ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundo repugnat totum esse deterioris conditionis, quàm partes eius: sed cōstat, plures partes mūdi viuere, & diuersis animarum generibus præditas esse, nempe vegetatrice, sensitiua, & rationali: viuūt namq; plantæ, viuunt animalia, viuunt homines: ergo necesse est toti mundo vitam, animāque concedere, vel deteriorem proprijs partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundum, nec cælestia corpora, habere animā à qua informentur: Quam sequuntur in primis ex Sanctis Patribus multi, D. Cyrillus 2. libro contra Iulianum, Ambrosius 2. libro Exameron cap. 4. Basilius homilia 3. Exameron, & super Psalmum 48. Lactantius, Hieronymus explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cæli, quæ loquor*, & super cap. 1. & 45. Isaiæ, & in Epistola ad Pammachium, & Auiten. Augustinus in libro de duabus animabus capit. 4. vbi ait, muscam propterea quod viuit, esse nobiliorem Sole, & libro 1. Retractationum cap. 7. vbi quæ de mundi animatione in libro de immortalitate scripserat, temere scripta fuisse affirmat, libro etiam 2. Retractationum capit. 7. quæ de cælestium corporum vita asseruerat, per tropum & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione à re animata ad inanimatā. Damascenus 2. libr. fidei cap. 9. deinde Scholastici fere omnes, D. Thomas tribus præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionem ex professo discutit, nempe, in quæstione de spiritualibus creaturis, artic. 6. & 1. contra Gentes, cap. 73. 1. p. quæst. 70. art. 3. Alensis 2. part. quæst. 87. membr. 3. art. 4. Albertus Magnus, tract. de 4. coæuis quæst. 4. art. 25. Bonauent. in 2. distin. 14. quæst. 2. in priori parte. dist. Durand. ibidem quæst. 2. distinct. 9. quæst. vnica, artic. 1. Gabriel distinct. 14. quæst. vnica, Okam quæst. 12. Aegidius quæstion. 3. Argentina quæst. 1. artic. 1. Henricus artic. 2. Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47. Nicolaus de Lira in cap. 10. Ieremiæ, Eugubinus in Psalm. 18. alijque complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras supra relatus, & omnes in-

interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in vtraque Schola, Philosophica, ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur plane ex tribus principijs ab eo expresfsis: primum habetur 12. libro Metaphysicæ, text.16. vbi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat, quod efficiens præexistit rei factæ, formalis vero præexistere nequit, sed naturaliter simul est cum re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius euidens ratio est, quia illud constituit tanquam forma dans ei esse, & ex alia parte in eodem libro, text. 43. docet, intelligentiam mouentem cœlum esse eo priorem: ex quibus sequitur non posse apud Aristotelem vniri cœlo tanquam formam, seu formalem causam, & ex consequenti cœlum non esse animatum, ex mente eius. Secundum principiũ sumitur ex 8. li. Physicorũ, text. 43. quod motor orbis cælestis vnitur toto orbi; per contactum virtutis, sed vnio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non est per contactum virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse coropri: ergo sentit Aristoteles intelligentiam motricem non esse veram formam cœli. Et vrgeri potest ex alio, quod text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cœli in ea circumferentiæ parte existere, quæ rapidissimo motu circũuoluitur, sed forma vel anima debet esse in toto corpore, & singulis eius partibus; ergo putat Aristoteles, non esse intelligentiam veram formam cæli. Et certe si intelligentia simul moueret cœlum, & illud informaret, euidenter sequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat. Ex hoc vero sequeretur, in motibus cœlorum non esse deueniendum ad motorem immobilem, vt 8. lib. Physicorum concludit Aristoteles. Tertium principium posuit 2. lib. Physicorum, text. 22. asserens eiusdem scientiæ esse, per se considerare materiam, & formam, ex quibus cõstat compositum, sed constat materiam cœlorum per se considerari à Philosophia naturali, quæ tamẽ non considerat per se intelligẽtias, quia formæ separabiles à materia, & quæ mouent, & non mouentur, non sunt Physicæ, sed Metaphysicæ considerationis, vt idemmet, atque eodem lib. tex. 26. 71. & 73. expresse docet; ergo sentit, easdem intelligentias, quæ immotæ mouent orbes cælestes non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primo ex definitione animæ. Anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis, vt docet Aristoteles 2. lib. de anima cap. 1. tex. 7. Ergo omne corpus animatum est organicũ, sed in corpore cœli nulla sunt organa, neq; vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exerceatur, vt actus videndi, audiendi, cum cæteris sensationibus, nisi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deseruire cœlo, ita vt per hęc astra videre dicatur, quod constat ridiculum esse: ergo euidens est, corpus cæleste non esse organicum, nec proinde animatum: quod ex infimis operationib^9 vitalibus vrgeri potest, nempe augmentatione, & nutritione: neq; enim cæleste corpus alimentum sumit aut conuertit in propriam substantiam, cum ex qualitatibus contrarijs constare debeat, & per illas alimentũ alterari, atque corrũpi, in eiusque substantiam conuerti. Quibus qualitatibus, & alterationibus incapax est cælum, & longe clarius est, nullum suscipere augmentum, neque decremen-

men-

mentum: ergo euidens est etiam non viuere, neque animatum esse.

Secundo anima non est propter corpus, seu materiam, cuius gratia facta est, sed ex opposita materia, vel corpus propter animam, vt docuit expresse Aristoteles 2. lib. de anima, tex. 16. & 17. cum hæc sit longe nobilior, & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori, vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suarum operationum, in quo perfectio eius posita est: sed nullam operationem vitalem exercere potest anima per corpus cæleste, ergo neque aptum est, vt ei vniatur. Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec cælum simile sibi generare potest, nec nutriri, vel augeri, vt docuit Aristoteles 1. libro de cælo, capit 3. probata est etiã de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quod operationes sensitiuæ ex propria conditione præsupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Aristot. 3. libro de anima cap. 12. Tactus vero necessario petit tẽperamentũ primarũ qualitatũ in proprio organo, quarũ non est capax corpus cæleste: nec vnitur anima corpori cælesti propter operationem intellectiuam, quia hanc naturaliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species à nobis sibi desumat, vt patet de anima nostra rationali. Cum ergo non sit cælum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ à nobis constituta, & ostensa sũt 2. libro de anima. Videlicet implicare contradictionem, quod anima rationalis posset esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gradumque sentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinseco, cælum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua. Cum ergo cælum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoque esse animæ rationalis. Neque tandem vnitur cœlo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima; sed ab extrinseco motore procedere potest, per solum contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocumque alio motu circulari constat; nec vitalis est, sicut progressiuus animaliũ, quem constat fieri mediis sensibus & appetitu, quibus caret cæleste corpus. Ex quibus efficaciter probatum constat, non dari animam mũdi, à qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima eum informans, vt Philosophi quidam delirantes dicebant, nam intrinseca ratio formæ dicit imperfectionem partis, & informationis, seu inhæsionis in corpore, à qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est: sed nec intelligẽtia, vel intellectualis forma, ob suam limitatam virtutem, potest corpus tantæ molis ac est cæleste corpus, informare, quanto minus tam vastum, & tot, ac tam ingentibus, ac discontinuis partibus cõstantem mundum; quare ingens etiam delirium est, mundo, vel cælestibus corporibus animam rationalem concedere: nam inde virtutes, merita, peccata, & peccatorum pœnas eisdem corporibus deberent adscribere, quod plane falsum est, intelligentia igitur mouens cœlum non potest esse vera forma illius, tribuẽs cœlo proprium esse per informationem, nec est pars substantialis ipsum componens cum materia, sed completa, & totalis substantia omnino distincta ab eo; dicitur tamen laxè forma cæli assistens, quia ei vnitur, in ordine ad motum, & constituit cum eo vnum principium eiusdem motus, aut medio impulsu, vt

volunt plures, vel se illo, vt placet aljs.

Et prior sententia concedens cælo, vel mundo animam, & animatum esse docēs, vt vera sit, nec de vera anima, nec per veram informationem loquitur, nec ideo vere, & proprie animatum esse cēset, sed per quandam similitudinem, & ideo impropria, & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absq; dubio omnes fere sancti Patres pro ea citati. Posterior vero sententia, animatum esse negans, de vera, ac propria anima veraque animatione per informationem intelligit: quare dissidium inter vtramque in solo modo loquendi diuerso magna ex parte consistere videtur, vt D. Thomas 1. par. quæst. 70. art. 3. in fine corporis his verbis docet: *Vnde interponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantum.* Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententias dicimus, & non omnino, quia licet quod ad sanctos patres attinet, de anima solum assistente intelligantur eorum verba: nonnulli tamen antiquiores Philosophi, veram animam informantem vegetatiuam, & sensitiuam eis concesserunt, quorum sententiam falsam esse probauimus.

Sed superest explicandum an notam aliquam vel censuram mereatur sententia, affirmans, cælum, vel mundum esse animatum anima informante. Et D. Th. 2. lib. contra gentes capite 70. in fine expresse negat, aliquid fidei contrariū cōtinere his verbis: *Hoc autem quod dictum est de animatione cæli non diximus quasi asserendo secundum fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur* Quod confirmat ex D. Augustino lib. 3. Enchiridion, cap. 58. vbi fatetur, non esse certum, an sit vel non sit animatum cœlum. Caietanus etiam 1. part. quæst. 3. artic. 1. asserit corpus cœleste forte secundum veritatem esse animatum; & Petrus Martinez cap. præsenti, non solum vtramque partem quæstionis problematice defendit, sed in affirmantem, quod cælum sit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte à multis indicatur erronea, vel saltem parum fidei consona. Et in primis D. Hieron. in Epistola ad Pāmachium, & Auitum, inter propositiones alias Origenis, quas sancta Synodus generalis sub anathemate explosit, hanc enumerauit, quod cælos, Lunam, Solem, astra animata dicat, D. etiam Epiphanius lib. 11. Panarii, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreses eandem referunt inter Marcosiorum dogmata: & in Concilio Constantinopolitano, quod est quintum generale sub anathemate damnatur hisce verbis, relatis à Iouerio in summa Conciliorum, tom. 2. *Si quis dixerit, cælum, solem, & lunam, stellas, & aquas, quæ super cælos sunt, animantes quasdam esse, & materiales virtutes, anathema sit*: ac tandem damnata dicitur in quodam articulo Parisiensis facultatis: Propterea non bene de illa sentiunt, ex scholasticis nonnulli in 2. distinct. 14. vt Bonauentura, & Gabriel quæst. vnica, & Capreolus distinctione 9. quæst. vnica artic. 1.

Nostra tamen sententia hac distinctione explicanda est, ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel sensitiua tantum, solum est error Philosophicus; illos autem ponere animatos anima rationali, non solum est error Philosophicus, sed etiam error contrarius diuinæ fidei. Priorem partem sic probo, quia ex hoc, quod tribuatur eis anima sensitiua, aut vegetatiua, solum deduci potest, quod sint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricem participent; ex quo vtroque nihil potest cōtra

fidem

fidem deduci, quia neque in Scriptura, neque in aliis principiis fidei denegatur eis talis vita; sed neque aliquid asseritur, ex quo eis esse denegandam colligi possit. Cuius ratio à priori assignari potest, quia hæc non pertinet vllo modo ad materiam fidei, sed prorsus Philosophica sunt: ergo circa ea non potest error contra fidem proferri, sed ad summum contra principia Philosophiæ. Quod vero error sit eis contrarius, efficaciter probari potest à posteriori ex operationibus, ac vnitionibus vtriusq; vitæ propriis, quas si haberent, repugnaret à nobis non percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animarum, atque plantarū. Quamuis enim magis distent a nobis, eorum tamen ingens magnitudine distantia compensaretur, & ita posset à nobis eorum augmentum percipi, & euidenti ratione constat nullum extare alimentū, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prædita esse, per quæ possint operationes aliquot sensitiuæ animæ exercere: & plura possent alia in confirmationem huius asserti afferri, quæ breuitatis gratia præmittenda censemus.

Assertum vero posterius, efficaciter posset probari ex verbis S. synodi generalis supra relatis; si certo constaret talem definitionem fuisse ab eo Concilio editam, nihilominus hoc discursu potest ostendi: quia cœlestia corpora essent substantialiter composita ex corpore, & anima rationali, eo ipso, quod dicerentur vere animata anima rationali, & vita rationali prædita: sed non est excogitabile compositum substantiale ex anima rationali & corpore tanquam ex vera forma, & materia, quod non sit homo, cum hæc sit essentialis compositio hominis. Et tamen certum est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo, nempe, ex Adam in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cæteris omnibus à Christo redempto. Constat etiam ex principio Genesis, cælestia corpora tanquam quid diuersum ab homine, esse creata, nec ab eodem homine processisse: ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma, nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali prædita: solum posset respounderi, constare quidem anima rationali diuersæ speciei ab ea, quæ constituit hominem, & ideo licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei. Cæterum solutio hæc facile confutari potest: primo, quia non est intelligibilis anima rationalis, quæ non sit forma, & pars, cum sit ei intrinsecum, esse incompletam substantiam; nec est intelligibile, quod sit pars, & vera forma, verusque actus quin sit vnibilis alteri parti, aut potentiæ, vel materiæ, aut corpori: nec est excogitabile, quod sit vnibilis corpori, nisi vt secundum esse proprium propriamque operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonum corporis longe inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei, sed intelligere medio corpore non est aliud, quam intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esseque eiusdem speciei. Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia à sensibus, ac sine discursu dari intellectiones diuersæ

speciei

speciei in Angelis,& proinde substantias specie diuersas,quæ sint principia earũ,ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones specie diuersas,intra ambitũ modi operãdi cũ depẽdẽtia à sẽsibus, aut cum discursu, & ex consequenti animas rationales diuersę speciei. Respõdeo,quod licet hoc fieret possibile(quod non credo)quia impossibile reputo, dari intellectiones diuersi modi specifici, sub modo operandi cum discursu, vel cum dependentia à sensu:cum sit imperfectissimus,atque infimus,quare non est excogitabile sub eo vnde,vel à quo sumi possit talis differentia specifica, sicut intra modum longe perfectiorem operandi sine discursu,propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem in infimi gradus operandi cum discursu,adhuc foret euidens omnes esse homines propter conuenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidens,hominem,& leonem, etiam si specie distinguantur, esse animalia propter conuenientiam genericam in natura sensitiua: quare aperte falsum esset ponere ex vna parte corpora cælestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines.Et cum manifeste deducatur ex fide, homines non esse,error est fidei contrarius,ponere ea animata anima rationali; non est tamẽ hæresis, quia non est per se immediate cont[ra] fidem. Quod vero error sit etiam philoso[p]hicus,manifestum est, quia repugnat esse substantias cum discursu, ac dependentia à corpore sine sensibus:non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore, nisi accipiendo species à rebus corporeis,nec est intelligibilis alius modus accipiendi species à rebus corporeis, nisi eas sentiendo,ita vt mediis sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriæ,per quas ab eo cognoscãtur. Et iuxta nostram duplicem conclusionẽ intelliguntur,& in concordiam reuocãtur duæ relatæ sententiæ, ita vt prior in sensu prioris nostræ assertionis, posterior in sensu posterioris accipiatur, & sic vtraque vera sit.

Supersunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diluenda;& in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata à Diuo Thoma 1.parte, quæst.70.artic.3.ad 5.corpus enim cœleste secundum se,hoc est, non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus non dicitur se mouere, sicut mouentur viuentia, nec habere in se principium actiuum sui motus, sed passiuũ tantum; si tamen accipiatur cælum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius,ita vt ex vtroque constituatur vnum aliquod à se ipso motum, tanquam à principio actiuo efficiente, viuens appellari potest,quasi per analogiam,& similitudinem ad viuentia,& eadem ratione habere differentias positionum,quo pacto viuens ipsum vocauit, easque illi concessit Arist.cap. sequenti, non tamen verum, & proprium viuens per veram,ac informantem animam. Et in eodem sensu docuit 12.lib. Metaphysicæ,c.7.moueri cælestia corpora à primo motore,tanquam ab eo,quod cognoscũt & appetunt:nam licet intelligentia mouens cœlum non moueatur à Deo eodem motu,cum immota in hoc sensu moueat ipsum.Dicitur tamen Deus totum ex cælo,atque intelligentia constitutum mouere,in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cœlum ab intelligentia,atque etiam intelligentia mouere ipsum ratione cuius(hoc est)vt eam includens moueri dicitur à se per quandam

dam analogiam,& similitudinem ad viuentia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ,& Patrum loca.

Ad primam rationem Diuus Thomas in eodem artic.ad 3.respondet, viuentia illa produci à corpore cælesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ à qua mouetur, ita vt tanquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere; sed difficile est, hos effectus Angelo mouenti, tanquam præcipuæ causæ per se tribuere, etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferius ostēdetur) sentit plane, Angelos non posse vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ, aut corporibus: sed solum hæc posse, tanquam applicando actiua passiuis, quod solum est, esse conditiones, vel ad summum, causas per accidens: ergo longe minus poterunt substantiam viuentem, vt causam per se producere. Propterea dicendum est, corpus cœleste, non nudum, sed cum suo motu ab intelligentia effectiue ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur Diuus Thomas. Itaque ex corpore cælesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod à Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis, & proxima per se influens, per seque eas producens præter Deum, tali instrumento vtentem.

Ad secundum, concessa maiori, ac minori, neganda est consequutio: satis est enim vniuersum vitam, & animam suarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, sit eo perfectior, cum omnem eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vtpote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus ostendi ordine quodam conflatum.

QVAESTIO II.

An cælestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus.

QVæstio procedit de cælo, nō vt claudit intelligentiam, sed secundum se, anima etiam assistente, destituto: & sic certum est, aliis corporibus sublunaribus vitæ expertibus perfectione præstare, vt pote simplicius, & incorruptibile: & minus perfectum esse simpliciter hominibus, cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem, spiritualem quidem, independentem à corpore in suo esse intelligentem, ac volentem, & ideo gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma cœlestis, & cœlum per eam constitutum: ergo lōge est eo perfectior homo: solum ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur à corporibus cælestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sententia affirmat, digniora esse cælestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus, quam sequitur Marsilius 1. quæst.1. art.2. quæst.6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel, 1. part. quæst.3. art.1. & Pater Pererius lib.2. suæ Philosophiæ cap.6. probabilioremque esse docet Bannez 1. part. quæst.3. art. 1. & eam tenuisse Victoriam & Canum aliosque discipulos Diui Thomæ doctissimos, quam hac tempestate sequuntur

triri, & augeri, sed solum quoad modum, quia per intus sumptionem, & distributo alimento per omnes partes in earumque substantiam conuerso, ignis vero per solam iuxta positionem lignorum in vna, vel alia parte: habere autem operationem ex solo modo vitalem minor est perfectio, quam esse incorruptibile: ergo cœlum simpliciter perfectius est plantis.

Nihilominus sententia posterior negat, corpora dignitate præstare vlli corpori viuenti siue ex semine, siue ex putri materia producto, sed formicam, aut muscam esse essentialiter perfectiorem cælo quocumque. Ita pronunciat Diuus Augustinus in libro de vera religione capit. 29. cuius hæc sunt verba: *Non enim qualiscumque moles, quanquam ista visibili luci præfulgeat, si vita careat, magni æstimanda est, qualibet namque viua substantia cuilibet nō viua substātia, naturæ lege præponitur.* Quam naturæ legem confirmat 11. libro de Ciuitate Dei, capit. 16. & ex ea colligit in libro de duabus animabus, capit. 4. muscam Soli præferendam esse. Eandem sententiam sequuntur Diuus Thomas 1. parte, quæst. 3. ar. 1. ad 2. quæst. 70. arti. 3. ad 2. atque in primo loco Caietanus, & Bannes 1. etiam libro contra Gentes, capit. 20. & ibidem Ferrariensis, Capreolus in 2. distin. 10. quæst. 2. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 12. ad secundum, Richardus in 2. disputat. 14. quæst. 4. circa principale, ibidem Argentina, quæstione vnica, artic. 1. Bassolis quæstio 2. §. ad dicta, & Okā quæst. 23. Gabriel supra Canon, lectione 41. & omnes fere, qui cælum inaminatum faciunt. Vnde Auerroes 2. libro de cælo, commentario 61. asserit, defendi non posse, cœlum esse perfectius, aliquo viuente, nisi anima præditum esse asseratur. Ita demum omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera sententia. Cuius ratio sit, essentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ substantialis accipitur: sed anima quæcumque est forma perfectior cælesti: ergo viuens quodcumque est perfectius cælo. Minorem sic probo. Anima quæcumque est actus corporis physici organici, potentia vitam habentis: ergo anima quæcumque est principium vitæ postulans organicum corpus, hoc est, diuersis organis, ac membris præditum, pro diuersitate operationum exercendarum, & habens differentias positionum sibi intrinsecas, nempe, sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro, vel aliquot earum, sed forma cælestis, nec est principium vitæ, nec postulat corpus organicum diuersorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod constat perfectissimum esse in ratione corporis) sed solum postulat corpus quoddam homogeneum, habens partes eiusdem rationis, sicut corpus aqueum, vel aereū (quod patet esse imperfectissimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcumque perfectior est forma cælesti.

Quod vero aliqui dicunt, formam cæli constituere ipsum incorruptibile, atque perpetuum, & incorruptibilitatem esse maiorem perfectionem, quam vitam saltem imperfectum animalium, vel plantarum, falsum est. Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, sed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem, quia explet, ac satiat appetitum materiæ, vt egregie docuit Diuus Thomas 1. parte quæst. 2. articul. 3. ad 2. quod constat non habere formam perfectissimam, qualis est anima rationalis: ergo incorruptibilitas non potest adæ-

ribus cœleſtibus intelliguntur, non nude conſideratis, ſed ſimul cum motricibus intelligentijs, vt adnotauit Diuus Thomas 6. libro Ethicorum lectione ſexta, quo pacto verum eſt, in hæc inferiora agere, ea multiplicare, ac conſeruare: hoc autem modo ſumpta, longe perfectiora ſunt cunctis viuẽtibus, ſi vero nude conſiderentur, ſuperantur ſimpliciter ab eis.

Ad primum argumentum diſtinguendum eſt antecedẽs: nam licet perfectior ſit materia, quia minus habet de potentia paſsiua, & perfectiorem modum informandi reſpicit, ſeu formam meliori modo informantem, modo ſcilicet inamiſsibili, non ideo poſtulat perfectiorem formam, ſecundum ſpeciem, cum conſtet non poſtulare, immo nec habere poſſe animam rationalem omnibus perfectiſsimam. Quare ſolum probat argumentum, quod forma cæleſtis ſit perfectior non ſimpliciter, hoc eſt, non ex propria ſpecie, ſed ſolum ex modo informandi, & ideo non niſi ſecundum quid, & alias probaret argumentum, cælum eſſe perfectius homine, quod nec contendunt, nec admittunt aduerſarij. Sic reſpondent Diuus Thomas 1. part. q. 70. artic. 3. Corpora ergo cœleſtia, perfectiori materia prædita ſunt quibuſcumque ſpeciebus viuentium, atque etiam perfectiori forma, ſub communi ratione informandi materiam cum ſpecialibus diſpoſitionibus non habentibus cõtrarium: quare perfectior ſpecies corporis ex eis conſtituitur, vtpote incorruptibilis, cũ tamẽ viuẽtia corpora ſint ſpecies corporis corruptibilis longe imperfectioris. At genus corruptibilis corporis, licet ſub gradu corporis imperfecti ſit, atque etiam omnes eius ſpecies, vt talem gradum participant, vlterius tamen contrahitur per differentias vitam attingẽtes, & per eas deſcendit ad ſpecies vitæ vſque ad perfectiſsimam, & cum gradus vitæ longe perfectior ſit gradu vitæ experte: ſequitur plane omnes ſpecies huius generis, vtpote gradum vitæ participantes, perfectiores eſſe omnibus ſpeciebus incorruptibilis corporis, quarum nulla attingit gradum vitæ, ſed intra gradum ſubſtantiæ vitæ expertis manent.

Neque illud quod additur, ad corroborandum idem argumentum, de cauſalitate cœlorum reſpectu imperfectiorum animalium quidquam efficit, quia corpus cæleſte, ſecundum ſe non producit ea, ſed motum ab intelligentia, & adhuc ita ſumptum, non tanquam præcipua cauſa, ſed tanquam inſtrumentum Dei, vt ſuperius oſtendimus: non eſt ergo neceſſarium, quod ſecundum ſe ſumptum dignitate præſtet eiſdem animalibus.

Eodem modo ſoluitur ſecundum argumẽtum, nam etſi vera ſint illa omnia, quæ aſſumit, ſolum ex eis probatur, cœlum præſtantius eſſe corpus his ſublunaribus intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt, exceditur tamen à viuente, ac ſentiente quocumq; in gradu vitæ, & naturæ ſenſitiuæ, cui dignitas cognitionis conuenit, qua caret cœlum.

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem quidam ſunt, qui dicunt, eſſe quidpiam cæli dextrum, & ſiniſtrum, &c.

Breuis expoſitio textus.

Explicata natura totius cœleſtis corporis, proſequitur Ariſtoteles explicare

care diuersitatem partium eius, secundũ situm & positionem, quam habent in ipso, quo pacto differentiæ positionum vocari solent, nempe, sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum. Diuiditur vero caput in duas partes, in quarum prima, expositis his differẽtijs, per principia, ex quibus accipiuntur, refert & reijcit sententiã Pytagoreorum: in postrema statuit propriam, quibusdã aduersus eam obiectis, ac solutis.

Pytagorei igitur quidam (ait Aristoteles) duas positionum differentias in cœlo posuere; quorum sententiam, vt ostendat falsum, exponit, quidnã per has differentias intelligi debeat, & vnde sumantur. Sunt namq; differentiæ istæ quasi diuersorum motuum principia, vel vnde incipere solent. A dextro enim pede, vel manu incipit motus localis animali conueniens: motus vero augmentationis initium habet ab ea parte, per quam sumitur alimentum, vt à capite, vel ore in animalibus: à radice verò in plãtis: vnde caput in illis pars, quæ sursum est, vocatur: pedes verò dicuntur pars deorsum: ex opposito verò in plantis: motus denique alterationis sensibilis, aut sensitiuæ animalibus propriæ à cerebro incipit & in facie ostenditur: nam in his partibus vigent sensus, & eorum operationes exercentur, & propterea anteriores vocãtur: partes verò eiusdem oppositæ dicuntur posteriores.

Quibus expositis docet, quod animalia perfecta sex omnes differentias habeant: imperfectis verò, quibus denegans natura progressionem, quatuor duntaxat conueniunt, videlicet, sursum, deorsum, ante & retro: plantis verò, quibus solum augmentatio conuenit, duæ tantum conceduntur, nempe sursum & deorsum. Docet præterea, quòd sola viuẽtia differentias positionis propriè habeant, quia his dumtaxat conuenit, habere diuersitatem partium, ac mẽbrorum pro eisdem motibus vitalibus, ac sensitiuis exercẽdis accommodatam, reliqua verò eadem partium diuersitate carent, & ex consequenti eisdem motibus per eas exercendis, ideo has differẽtias positionum non habent. Vnde quoties easdem positionum differẽtias corporibus vitæ ex partib⁹ attribuimus per solum extrinsecum ordinem, ad viuentia eis cõuenire censemus, vt sursum ei, quod versus caput nostrum est, deorsum, quod circa pedes, dextrum, quod versus pedem, aut manum dextram, & pariter sinistrum, quod versus sinistram: & tandẽ ante esse dicimus, lapidẽ, qui versus anteriorem partem nostram residet, retro verò, qui versus partem oppositam.

Iam vero Pytagoreorum positionem falsam esse ostendit primo, quia varietas partium ostendit perfectionem corporis, sed maiorem varietatem continent aliæ differentiæ ab eis omissæ: ergo corpori cœlesti (vtpote perfectissimo) omnes tribuere debuerunt. Minorem ostendit, quia dextrum, & sinistrum sola virtute differunt, non figura: nã eiusdem sunt figuræ dextra, atq; sinistra manus, & pars sursum, atque deorsum: anterior, atq; posterior non sola virtute sed figura diuersæ sunt, eas igitur debuerunt cælo tribuere.

Secunda ratio: impossibile est, alicui corpori conuenire motum progressiuum, & alterationem, quin ei conueniat motus augmenti, & ex consequenti erit impossibile, conuenire cælo differentias positionum, desumptas à motu progressiuo, nempe dextrum, & sinistrum, quin ei conueniant sursum, & deorsum desumpta ex augmento: quod præsertim necessarium esse probat Aristoteles, quia cum differentiæ omnes conueniant

pere

perfectis animantibus, & cælum animatũ perfectissimũ, necesse est, eitribuere omnes: licet enim cælũ non habeat partes diuersæ figuræ, satis ad hoc est habere partes diuersæ virtutis, dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus, si initium haberet; sursum autem & deorsum sumuntur secundum maximam distantiam inter polos repertam, ita vt arcticus sit deorsum, & sursum antarcticus, qui nobis non apparet, & ideo concludit hemisphærium nostrum esse inferiorem, oppositum vero superiorẽ: contra quod dicebant Pytagorici; quod probat Aristoteles, ex dextro cæli, quod est oriens, à quo si motus inciperet, & ad sinistrum circumferretur (vt par est) necessarium foret, polum, qui non videtur, superum esse, nostrũ vero deorsum: vt in motu conuersionis humani corporis à dextra manu ad sinistram necessario ostenditur.

QVAESTIO VNICA.

An sex positionum differentiæ conueniant cælo ab intrinseco, an solum per ordinem ad animalia.

Aristotel. lib. de animalium incessu, cap. 4. à principio, ex professo agit de his differentijs positionũ singulas explicans ex tribus viuentium, atque animaliũ motibus his verbis: *Quoniam autem dimensiones numero quidem sunt sex, ex quibus determinari datum est animal, summum videlicet, & imum: ante, & retro, præterea dextrum, & sinistrum, summum certe, & imum, omnia habent viuentia, quoniam non solum in animalibus est summum, & imum, sed etiam in stirpibus. Disterminantur autem opere, & non solum positura, quæ ad terram fit, aut ad cælum. Vnde enim alimenti singulis est distributio, & incrementi accessus, summum id sane est, quo autem isthuc vltimo pergit, id est, imum:* Et paucis interpositis. *Quæcunque autem non solum viuunt, sed animalia etiam sunt, huiusmodi omnibus ante, & retro insunt: sensum enim isthæc omnia habent, per ante autem, & retro disterminantur, in quo enim natum est esse sensibus, & vnde est singulis, anteriora huiuscemodi existunt, his autem opposita posteriora. Quæcunque vero animalia non solum sensu sunt prædita, sed mouere etiam possunt sese ea, quæ per locum est, mutatione, in his ad ea quæ dicta sunt sinistrum, & dextrum disterminantur. simili modo vt illa, quæ dicta sunt prius. Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter est initium, id vnicuique dextrum est, oppositum vero, & quod hoc consequi natum est, sinistrum.* Quibus tria de eis docet: primum, quod quælibet determinata pars quantitatiua viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis sit, præcipue residet, vt virtus, quæ est principium motus localis, præcipuè residet in brachio, vel manu altera, quod propterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progressiuum videmus.

Secundo docet, quod differentiæ istæ positionis sint extrema trium dimensionum, quas habere dicitur corpus extensum, videlicet, longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem: ita vt sursum, & deorsum sint extrema longitudinis corporis; dextrum, & sinistrũ extrema latitudinis; ante, & retro, extrema profunditatis.

Tertio, omnes has differentias reperiri in omnibus, & solis animalibus perfectis, quæ non solum sentiunt, sed mouentur motu locali progressiuo; in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro vero, & sinistro carent; & tandem plantis solum conueniunt sursum, & deorsum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuslibet harũ differẽtiarum, in his tribus posita, videlicet, quod sit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcunque, sed quæ sit extremũ alicuius dimensionis, habeatque in se virtutem vitalem

talem, à qua tanquam à principio, quasi effectiuo, & non tanquam à termino, à quo, motus incipiat.

Sex illud est obseruandum circa omnes, quod D. Thomas in expositione textus tetigit, nempe dupliciter distingui posse, videlicet, per ordinem ad diuersos motus locales, quorum sunt principia: nam sursum est principium, à quo incipit augmentatio, extremumque longitudinis corporis, cum videamus, alimētum primo recipi in ore, vbi disponi incipit pro conuersione efficienda in substantiam aliti, & pars huic opposita deorsum est. Illa vero pars, à qua incipit motus localis animalis, & est extremum latitudinis, dextrum vocatur, opposita vero pars sinistra dicitur. Et ea tandem, à qua sensitiua alteratio initium sumit, vel certe in qua viget, dicitur ante, seu anterior pars: opposita vero retro. Deinde possunt distingui penes eundem motum localem, ita vt pars sursum ea appelletur, à qua apprehensio, seu cognitio, ad motum localem primo requisita fieri incipit: nam in capite vigent sensus; pars vero, à qua incipit, quoad exercitium, vel executionem, idē motus dicitur dextera: huic vero opposita sinistra, & tādem ante dicitur illud versus quod mouetur animal, vt facies, vel pectus, & opposita pars dicitur retro.

His expositis, prima sententia circa propositam quæstionem negat in cœlo reperiri vllam differentiam positionis ab intrinseco, vel ex natura rei, & solum ei tribuit eas per quandam denominationem extrinsecam ad animalia seu viuentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dum ad dextrum animalis positus est, & sinister dum ad sinistrum eiusdem: sic pars cœli dextra vocari potest, dum versus dextrum animalis est, & sinistra dum versus sinistrum eiusdem consistit. Ita sentiunt Picus Mirandulan. lib. 6. de examine vanitatis capite 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci. Et probatur ex verbis Aristotelis in principio relatis, quibus docuisse vidimus, tria habere has differentias positionum, videlicet vt sint partes corporis determinatæ, atque extrema dimensionum eiusdem corporis, & insuper vt sint principia alicuius motus vitalis, sed tales partes non reperiuntur in cœlo: ergo nec tales differentiæ positionum. Probatur minor, quia in cœlo non reperiuntur veræ dimensiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis, potius quam in alio corpore rotundo vitæ experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea veræ differentiæ positionum non conceduntur, nisi per extrinsecam denominationem à viuentibus, sed nec dantur virtutes, quæ sint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progressiui, cum motus isti cœlo non conueniant, nec tandem habet cœlum virtutem aliquam effectiuam intrinsecam sui motus circularis, sed à motore extrinseco, nempe intelligentia, mouetur: alienū est ergo ex propria natura ab his differentijs positionum.

Secundo, differentiæ positionum solum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac sentientibus corporibus, quorum sunt proprietates, vt idemmet Aristoteles eisdem verbis relatis docet. Sed cœlum non est corpus viuens, sed totius vitæ expers, vt supra diximus; ergo ex natura rei eas non habet. Nec sufficiunt ad hoc virtutes, per quas cœli influunt in hæc inferiora, quia tales virtutes nec sunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, sunt heterogeneæ, sed eiusdem rationis atque eiusdem figuræ, immo nec sunt partes determinatæ

minatæ, sed quæ modo est oriente, postmodum est in meridie, & tandem in occidente, cui succedit alia, & alia diuersa: quare nec virtus aliqua determinata potest esse in eis, ratione cuius dicantur sursum, vel deorsum, dextrum, atque sinistrum: vel si determinata foret trāsiret plane de subiecto in subiectum, hoc est, de vna parte in alteram, quod patet esse impossibile.

Secundam opinionem tenet Villalpandus, 2.lib.de cælo cap.2.quæst.3.quam dicit esse Auerrois propriam; eam vero sic explicat. Intelligentia mouens cælum, vt est intellectualis substantia, non vnitur cælo, nec vitam ei tribuit, sed solum habet per se esse ac per se intelligere; sed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita necessario ei vnitur, vt non possit naturaliter separari, cœlumque ipsum ad vnionem cum ea naturalem habet propensionem, & ex tali vnione vitam, motum, ac differentias positionum ex natura rei suscipit, quod exponit exemplo animæ rationalis secundum se, & vt est forma corporis. Pro hac sententia solum affert auctor iste Aristotelem, qui diuersis suæ doctrinę locis superius à nobis allatis testatur, cœlum esse animatum, & capite præcedenti aduersus Pythagoricos docet, non solum dextrum, & sinistrum habere, sed sex omnes differētias positionum, tanquam corpus animatū, atque perfectum positum hisce verbis: *Cum autem à nobis sit antea definitum tales potentias his inesse, quæ principium motus habent, & cœlum sit animatum, atq; principium habeat motus, patet ipsi superum, inferumq;, & dextrum atq; læuum inesse.*

Tertia opinio duo asserit, primum cęlo non conuenire vllam differentiā positionis veram, & propriam ex natura rei aduersus secundam opinionem, secundum quod non solum ei conueniat, per extrinsecam denominationē ad corpora viuentia, sicut rebus omnino inanimatis, sed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinseco. Et hæc nostra sententia valde consona est sensui, ac modo loquendi Aristotelis, quam sequuntur Patres Conimbricenses 2. lib. de cœlo, cap. 2.quæst.1.artic.2. Et quidem quantum ad primum assertum efficaciter satis probatur argumentis primæ opinionis. Quibus tamen duo libet addere, aduersus Villalpandum; sit autem primum aduersus id, quod asserit, differentias positionis conuenire quidem cœlo ex natura rei. Veræ atque propriæ differentiæ positionum sunt proprietates rei viuentis, & non possunt ex natura rei vitæ expertibus conuenire, vt concedit iste auctor, sed repugnat, cœlum habere vitam etiam incorruptibilem, cum non sit intelligibilis vita, quæ non proueniat à forma informante: assistens enim sicut non potest conferre esse corpori, sic nec vitam, si quidem viuere viuentibus est esse, teste Aristotele: aliam vero animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem asserit, intelligentiam mouentem cœlum, licet non possit ei concedere veras differentias positionum, vt est intellectualis substantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, sic reuincitur. Si intelligentia vt forma, vnitur cœlo, vel vnitur per modum vnionis substantialis, quem constat esse veram informationē substantalem, vel solum vnitur ei vnione virtuali, per quam imprimit ei impulsum, vel alio modo applicat ei suam virtutem ad motum: prior modus vnionis repugnat substantiæ completæ, per modum vero posteriorem repugnat tribuere cœlo esse substantiale, & ex consequenti tribuere ei vitam: nam vita esse substantiale impo[illegible] ergo potest ei tri-

tribuere veras, ac proprias differentias positionũ, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem consequentes.

Probatur deinde secundum assertum, quod non conueniant cœlo differentiæ positionum per solam de solam denominationem extrinsecam, sed per analogiã, quam habet ab intrinseco cũ corporibus viuentibus. Primo expressis testimonijs Aristotelis, quibus affirmat cælũ esse animatum, quod, vt minimum, de anima ei assistente ad motum necessario debet intelligi, à qua moueri ex propria inclinatione natum est, & propterea motum eius naturalem esse docuit huius libri principio, quod constat, nulli corpori vitæ experto conuenire posse. Vnde infero alio modo longe diuerso se habere cælũ in ordine ad motũ, quo se habent illa, & ex consequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias positionũ ex mente Aristotelis, ac conueniunt cæteris rebus vita carentibus. Quod capite præsenti expressius docuit: nam cum dixisset ad medium ferme eiusdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias positionis, vel solum per extrinsecam denominationẽ à viuentibus, quia vel non mouentur, vel si mouentur, omni ex parte simili modo, veluti ignis sẽper sursum, & terra semper deorsum. Cœlo vero tribuendas fore tamquam corpori animato, atque perfecto docuit: euidens est ergo, eum sentire, quod non per solam denominationem extrinsecã, sicut rebus vitæ expertibus, ei conueniant, sed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione, quia constat cælestia corpora habere virtutes influẽdi in inferiora; constat etiam non posse eas ordinate exercere (hoc est, vt generationibus, & corruptionibus, vicissitudinique earum congruit) nisi ab Oriente in Occidentem moueantur: ergo ex propria natura postulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat; quod constat corporibus vitæ expertibus non conuenire: nam talibus virtutibus carent, nec postulant ab vna parte potius, quam ab alijs motum incipere, & hoc intellexit plane Aristoteles, dum asseruit modo omnino simili moueri: nihil ergo habent quod dextrum vocari possit, aut sinistrum, potius quam aliud ex propria natura, sed per solam denominationẽ extrinsecam à viuentibus: quod cum habeat cælum, sequitur alio modo longe digniori conuenire ei positionum differentias.

Quod vero conueniant cælo per similitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora probatur, atque explicatur simul; quia sicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virt[us] motiua totius corporis, hoc est, efficacior in ea, quam in cæteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturamq; firmiorem, ad exercitium talis potentiæ: eadem similitudine pars illa cœli, in cuius situ imaginario intelligentia residet, & cui primo applicat suam virtutẽ, imprimendo ei impulsum, quo totum corpus moueatur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei opposita dicitur sinistra, & illa, quæ recipit virtutem, vt super eam fiat motus, vocatur sursum, & huius opposita deorsum, anterior tandem ea, quæ recipit virtutẽ impulsiuam, continuandi motum, eiq; opposita posterior.

Quod vt intelligatur scire oportet, intelligentiam mouentem cælum non esse in toto cælo præsentem, imò nec posse, quia limitata est secundum substantiam, & virtutem operandi, cum sit certum, non posse simul esse præsentem, & in cælo, & in terra. Deinde non sic mouet cœlum, vt ad motum eius moueatur, cum

eo,

eo, quia nec id necessarium est ad mouẽdum cœlum, neq; consonum perfectioni eius: nam ideo anima mouens corpus mouetur per accidens cum eo, quia vt pote forma informans, & pars eius, ipsi affixa est. Sic igitur mouet totũ cœlum, vt vni tantum parti impulsum imprimat, & media hac parte impulsa, totum ipsum corpus impellat, ac moueat.

Denique statuendum est, hanc partẽ, cui primo impulsum imprimit intelligentia, non esse vnam aliquam determinatam, ac permanentem semper, sicut est in animalibus, imo semper variari, & vnam alteri succedere, ita vt, quæ nũc est in Oriente, postea sit in Occidente, sed semper potest dici vna, ac permanẽs per æquiualentiam, & in hoc consistit similitudo inter dextrum cœli, & animalium. Atq; ex hoc habetur, quod illud dicatur per metaphoram. Ad hoc solum ergo est verum, quod intelligentia sit in parte determinata spacij imaginarij, cui correspondent succesiue partes, primũ recipientes impulsum ab ea, quibus medijs mouetur totũ cælum, & hãc partem intelligimus Orientis nomine: quã, satis probabile est, includere partem aliquam spatij imaginarij, cui correspondeat linea cœli æquinoctialis diuidens cælum medium, cum æquali distantia ab vtroq; polo: quia hæc linea distantissima est ab vtroque polo: quo fit, vt partes cæli ei proximiores velocius moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tempore maius longe spatium percurrunt. Est autẽ verò simile, ibi assistere per se præsentem intelligentiam, vbi perfectiorem causat effectum, similitudine agentis naturalis fortius agentis in partes sibi proximiores quam in remotiores. Et ex dictis satis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cælũ, atque etiam vbi sit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum, & consequenter cæteras differentias positionis, iam exposito.

Argumenta autem primæ opinionis solum probant, quod cœlo non conueniunt differentiæ positionum ex natura rei eo modo, quo conueniunt animalibus, hoc est verè, & propriè; non tamen, quod per solam extrinsecam denominationem à viuentibus; nam præter extrema hæc datur medium nostræ sententiæ, nempe similitudo, vel metaphora à differentijs viuentium desumpta, cuius fũdamentum ex natura rei cœlo conuenit, & ex consequenti habere differẽtias positionum secundum eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei, non tamen corporibus vitæ expertibus, in quorum natura nullum est tale fundamentum, & propterea per solam & puram denominationem extrinsecam eis conceditur.

Doctrinam vero secundæ sententiæ efficaciter ostendimus falsam: testimonium autem aliarum intelligitur plane ab Aristotele, non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cælo, quia vtrumque est completa substantia.

Hæc omnia, quæ de differentijs positionum attulit Aristoteles in hoc capite præsenti, & à nobis superius iam allata sunt, respectu primi mobilis sunt accipienda: nam in inferioribus sphæris, si proprio motu ab Occidente in Orientẽ mouentur, opposito modo se habebunt, secus si etiam ferantur in occasum proprio motu, de quo inferius.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti ostendere, quod cælestia corpora non vnum duntaxat motum habeant, sed plures. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima duo præsupponit: in secunda quatuor ex eis colligit. Principio igitur asserit, quod si motus cælestis haberet contrarium, necessarium foret, ostendere multiplicem esse, cum euidens sit, duo vt minimum esse: nam idem non est sibi contrarium. Sed cum contrario careat cęlestis motus, non potest ex contrarietate ostendi, multiplicem esse, sed aliam esse rationem quærendam, eamque difficile inueniri, ob maximam distantiam cœlorum, atq; ob paucissima eorum accidētia nobis nota. Vt igitur aliam rationem inueniat, præsupponit primo, cælo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectissimus est circularis, quia initio caret, & fine, & solus potest esse perpetuus, vt octauo libro Physicorum probauit, sed perfectissimo corpori, quale est cælum, perfectissima quoque operatio debetur, cum esse sit propter operari: ergo motus cælo debitus circularis esse debet, & non alter.

Secundo præsupponit, motum circularem conuenire non posse toti mundo, sed necessarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quiescat, & circa illud motus circularis fiat, quia sicut motus rectus est de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum versari, & consequenter circa corpus, quod quidem sit quasi centrum, circa quod versetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non potest esse eiusdem naturæ cum cœlesti; nam si de natura cœli foret, violenter quiesceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione postulat sedem supra cætera corpora: deinde si in loco inferiori quiesceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, siquidem corpus quodcumque naturale eam petit sedem per motum, in qua quiescere congruit propriæ naturæ: sed non potest ad inferiorem locum naturaliter moueri, cum naturale ei sit, moueri circulariter, & vni corpori vnus duntaxat motus naturalis conuenire potest: ergo necessario fatendum est, non naturaliter ibi, sed violenter quiescere. Vnde sequeretur, talem eius quietem nō esse sempiternam, ac proinde, nec motum circularem cęli, cum non possit nisi circa tale corpus quiescens in medio mundi fieri: efficaciter ergo probatur, corpus in medio mundi quiescens, circa quod cœlum moueri debet, alterius naturæ esse à cælesti, ab eoque distinctum, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi vocatum est terra, circa quam mouetur cælum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis cælestis præter cælum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Aristoteles, primo, quod si datur terra, necesse sit dari ignem, quia contrarius illi est, dato autem vno contrariorum in natura rerum necesse est, dari alterum, quod certe non puto necessarium, nisi spectata perfectione vniuersi, quæ eiusmodi contraria postu-

351

postulat, non solum tanquam partes proprias, sed in ordine ad finem, cuius gratia conditum est. Secundo colligit expositione terræ, & ignis dari necessario aquam, & aerem, quia extremis elementis positis, eadem perfectio vniuersi exigit, dari elementa media, quæ vtrique extremo contraria sunt: nam aqua contraria est igni, & aer terræ. Corollarium tertium est, quod si dantur quatuor elementa inter sese contraria, necesse sit, dari generationes, & corruptiones, & quidem perpetuas. Probat, quia contraria pugnant inter sese: ergo necesse est inuicem se destruere: ex mutuo vero eorum congressu, ac destructione consequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu, & interitu vidimus; ergo necesse est, generationes, & corruptiones dari. Quod vero sint perpetuæ, ex mundi perpetuitate à se asserta octauo libro Physicorum sequitur, quia generationes, & corruptiones necessarias esse constat ad conseruationem mundi.

Vltimo colligit, intentum totius capitis, nempe corporibus cælestibus plures motus conuenire: quod sic probat. In agentibus naturalibus idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, non potest varios effectus edere, si igitur vnus tantum daretur cælorum motus, eodem modo se haberet semper quantum ad productionem effectuum, eosdemque producerent semper, sed experimur maximam varietatem in effectibus singulis annis: nam vno tempore generationes vigent, neque vlla fere res corrumpitur, alio vero paucissimæ generantur, & corrumpuntur quamplures: quam vicissitudinem non possent afferre cælestia corpora, nisi per accessum, & recessum planetarum, præsertim Solis: ergo necesse est præter motum diurnum proprios concedi planetis, vt huius vicissitudinis congrua ratio reddatur.

TRACTATVS PRIMVS.

De cælestium corporum influxu in inferiorem mundum.

Ex vicissitudine generationum, & corruptionum sublunarium corporũ, probauit Aristoteles capite præsenti, nõ vnum tantum habere motum cælestia corpora, sed multiplicem: quod (absque dubio) nullius momenti foret, si cælestia corpora nullum in inferiorẽ mundum influxum haberent, nullam enim vicissitudinẽ in effectus inducere possent, si efectrices eorum causæ medio motu non essent. Occasionem igitur præbuit sententia huius capitis disserendi de influxu eorum in inferiora corpora, & propterea tractatum de eo primum instituimus, in quo quatuor præcipuè examinanda proponimus, videlicet, an verum influxum, seu efficientiam habeant corpora cælestia circa inferiores effectus: quænam sit eis ratio, seu virtus, per quã talẽ influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vt solum sit conditio agendi per virtutem aliam ab eo distinctam, & quasi ei præsuppositam, & tandem si conditio sit motus, an omnino necessaria, ita vt sine eo nihil in inferiorem mundum agere valeant.

QVAESTIO I.

An cælestia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos

Vetus fuit error Astrologorum, cuius meminit Diuus Thomas in 2. distincti.

ſtinct.15.quæſt.1. artic.2. exiſtimantium, nullam dari penitus ſubſtantiam ſpiritualem,ſed ſolam corpoream, & cum ex alia parte ſibi perſuaſum haberent, in primis Deum eſſe perfectiſſimam ſubſtantiarum, deinde omnium ſubſtantiarum corporearum nobiliſſimas eſſe cæleſtes,pro Dis eas habuerunt, ad quem errorem alluſiſſe videtur Ariſtoteles,initio præſentis capitis, cœlum Deum vocans, & cœleſtia corpora diuina,atque etiam Plato eadem Deos appellare ſolitus eſt, vt adnotauit Diuus Thomas in huius capitis expoſitione.Poſuit enim in Epymonide quoſdã minores Deos, in quibus ſphæras cœleſtes enumerauit. Propterea conſequẽter loquuti,primum influxum eis tribuebant, independentem à quocumque alio,vnde non ſolum putabant inferiora corpora ab eis dependere in ſuis actionibus effectibuſque producendis,ſed in ſuo eſſe ab eiſdem condito. Sed error iſte euidentibus rationibus confutatur aliis locis,in quibus probatur, præter corpora dari ſpirituales ſubſtantias, quarum prima, à qua omnes accipiunt eſſe, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum vocatur Deus.

Pro alio extremo refert Diuus Thomas quoſdam alios omnes influxum, & effectum à corporibus cæleſtibus circa inferiora auferentes.Quod videtur ſentire D.Damaſcenus primo libro Orthodoxæ fidei,cap.6.vbi de corporibus cæleſtibus ſic loquitur:Nos autem dicimus, quod ipſa corpora non ſunt cauſa generationum eorum,quæ generantur,neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur:ſed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari poteſt,quia nullum agens operatur, niſi in paſſum ſibi approximatum, & vt illud ſibi ſimile reddat, & iuxta propriam naturam,&conditionem, ſed nihil horum reperitur in corporibus cœleſtibus reſpectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt,Minor probatur,quia non ſunt approximata per ſe,cum maximi diſtent, nec per ſuam virtutem:hæc enim nequit ad inferiora peruenire, niſi per media corpora cæleſtia,cum tamen iſta non ſint capacia caloris,frigiditatis, &c. Deinde nequeunt cæleſtia corpora aſſimilare ſibi inferiora in ſubſtantia,aut accidentibus,cum illa incorruptibilis ſit, hæc contrariis careant, quorum oppoſitum inferioribus congruit. Denique natura, & motus cælorum conſtantes, & æquabiles omnino ſunt:ergo ab eis nullus effectus contingens nullo caſu eueniet, id vero inferioribus ſæpe accidit: ergo corpora cæleſtia non influunt in ea.

Veritas nihilominus certiſſima huius rei eſt,quod cœleſtia corpora verum & realem influxum habeant circa inferiora,pluresque veros, ac reales effectus eis imprimant,quod euidentibus experientiis,omnibuſque manifeſtis conuincitur:nam omnes in primis experimur, Solem ſua luce inferiora corpora calefacere,dealbare ceram,exſiccare lutum, pluresque alios effectus producere,quos non poteſt niſi ſtolidus negare, nec aliis cauſis tribuere.Vidimus enim Solis motum quadripartitam anni diſtinctionem afferre,quæ duo æquinoctia vere, & autumno,ac totidem Solſtitia, æſtate, & hyeme complectitur, ac per viciſſitudinem calorum,ac frigorum,rerum generationes,ac corruptiones efficere. Aſtra item ſuo congreſſu, ortuque, atque occaſu ſub certo quodam aſpectu,ſterilitatem,vel vbertatem terræ,tranquillitatemque maris,aut tempeſtatẽ cauſare,& ad morbos inducendos, vel ſanandos

multum

multum conferre, & ideo plurimum à medicis in eorum curatione obseruari, vt apertè docet Galenus 3. lib. de diebus criticis docet. Et tandem experientia docet, polum suo aspectu in magnetem influere, eam attrahendo, specialemque influxum circa à cum nauticum habere, quæ absque dubio sufficiunt, certissimum efficere influxum cœlestium corporum in inferiora. Quem vt certissimum tenuerunt semper sancti Patres, præsertim, Diuus Dionysius cap. 4. de diuinis nominibus, Diuus Augustinus 13. de Trinitate cap. 4. Diuus Basilius Homilia 6. Hexameron, & Diuus Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. artic. 2. & cum eo cæteri Doctores Scholastici eadem distinct. vniuersique Theologiæ professores, nemine excepto, & tandem tota ferme Philosophorum antiquitas, præsertim Mercurius Trismegistus in Asclepio, Plato in Theocrito, Philo Iudæus in libro de mundi opificio, & passim Aristoteles in libro de ortu & interitu cap. 10. textu 15. & 16. libro 4. de generatione animalium, cap. vltimo, 2. lib. physicorum, cap. 2. textu 26. & 12. Metaphysicæ, cap. 6. tex. 33. & 34.

Testimonium Diui Damasceni pro opposita sententia adductum, exposuit bene D. Thom. art. illo citato ad 2. dicens, solum voluisse auferre à corporibus cælestibus primum influxum independentem ab alio, quem ille error eis tribuebat: quod vero tanquam creaturæ quibus cum esse concessit Deus virtutem influendi & agendi in inferiorem mundum à se dependentem, vere influat, & plures circa corpora inferiora effectus producant, non intendebat negare.

Ad argumentum respondetur, licet corpora cælestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia: vt tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessariũ in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus, sed sufficit produci aliam, cuius capacia sũt, qua transeunte ad inferiora producetur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non sunt, bene tamen inferiora.

Ad illud de assimilatione agentis concedendum est, finem agentis esse assimilare sibi passum, sed aut secundum formam substantialem, si sit agens vniuocum, aut secundum virtutem, aut aliquẽ effectum in virtute eius eminenter contentum; & licet priorem modum assimilationis non intendat, nec consequatur posteriorem, quem absque dubio consequuntur cælestia corpora per influxum, & actionem in inferiorem mundum. Denique licet nihil contingens vel casuale reperiatur in corporibus cælestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cælorum.

QVAESTIO II.

An cælestia corpora influant in inferiorem mundum per solam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim, negat, quod per lucem, tanquam per agendi rationem influant corpora cælestia circa hæc inferiora, quam sententiam, vt cõmunem

munem omnium statuit D. Thomas 1. par. q. 66. art. 3. ostendens, lucem non minus esse actiuam qualitatem, quam calorem, & ideo per eam agere cælestia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effusam, non solum illuminare illud ac reliqua corpora, sed calefacere, & sæpe intensum calorem circa ea producere. Et propterea titulus quæst. hoc præsupposito, quærit, an solum per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non est leuis difficultas: nam plures Philosophi per solam lucem agere sentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, vt Picus Miran. lib. 3. contra Astrologos cap. 5. & 6. Medina 2. libro suæ Parænesis, cap. 1. Georgius Agricola libro 4. & 5. de causis subterraneorum, & quidam alii, inter quos enumerandus videtur Pater Pereria, qui tom. 1. in Genes. lib. 2. disp. aduersus Astrologos cap. 3. ratio. 4. quasi irridẽs alias qualitates occultas, quas in cœlo ponunt, asserit nouitium inuentum, & ignorantiæ asylum esse. Sed diuerso modo hanc sententiam explicant prædicti Doctores, vt infra referam.

Probari potest testimonio Aristotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi præter lucem concessit corporibus cœlestibus in tota sua Philosophia, ergo præter mentem eius est, aliam ponere. Probatur consequentia, quia si eam dari sentiret, aliquo verbo eam insinuaret. Probatur etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo necessario colligitur, sed pro omnibus effectibus lux sufficit, non est ergo multiplicanda alia qualitas sine vrgenti necessitate. Antecedens probatur, quia cum lux, & calor cælestis sint qualitates superioris ordinis cæteras omnes qualitates inferioris mundi sua virtute, & eminentia continebunt, & ex consequenti eas producere poterunt, quare non est alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda sententia præter lucem ponit in corporibus cælestibus alias qualitates tanquam rationes agendi, per quas effectus alios, siue qualitates à calore distinctas producunt, quas influentias vocare solent. Hæc est communis iam in schola, & fuit Platoni propria, vt D. Damascenus testatur in libro de consolatione medicini quam tenuerunt antiquiores, & grauiores scholastici, Diuus Thomas secundo lib. de cælo, lectione 10. & in 2. distinct. 15. quæst. 1. a tic. 2. ad 5. Albertus Magnus, quæst. 1. Bonau. dist. 14. quæst. penultima, Richardus ibidem, circa tertium principale, quæst. 5. ad 5. ibidem etiam maior quæst. 5. Ferrariensis 3. contra gentes ad caput 84. Abulensis in 3. lib. Regum, cap. 17. quæst. 9. Pater Toletus 2. lib. de generatione, quæst. 2. conclusione 4. & Patres Conimbricenses, 2. lib. de cælo, cap. 3. quæst. 3. cum cæteris omnibus recẽtioribus, & hæc nobis tanquam vera placet. Probatur primo, quia corpora cælestia generant in vltimis terræ visceribus (quæ non potest lux permeare, nec cælestis motus omnino attingere) aurum & argentum, & cætera metalla, ergo necesse est eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectũ producere valeant. Antecedens probo, quia in visceribus terræ nulla potest dari, nec excogitari qualitas, vel virtus sufficiens ad hos effectus producendos longe perfectiores ipsamet terra, & aliis qualitatibus constantes, quibus eadem terra prorsus caret, ergo neque ab ea produci possunt; sed neque alia causa inferior excogitabilis est, à qua producantur (vt per se est manifestum) ergo à solis corporibus cælestibus generari possunt.

sunt. Quod vero non possit eos attingere lux, nec motus probatur, quia impossibile est, tam ingentem terræ crassitatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod vero à quibusdam dicitur lucē quidem non penetrare densitatem illam magnam, bene tamen calorem ab eadē cum Sole multiplicatum, per terræ meatus, friuolum est, quia lux producta in superficie terræ, vel extensa ad aliquam eius profunditatem, valde limitatam hābet sphæram actiuitatis, ad quam possit extendere effectum caloris, & calor, quem intra hanc sphæram producit, non habet tantam intensionem, vt possit tam vastam molem penetrare, præsertim cū maximo sit ei impedimento intensa frigiditas terræ in densissimo corpore residens, & hæc omnia manifesta sunt experientia explorata, ergo insufficiens causa horum effectuum redditur, nisi ad cælestem influentiam à lumine, & motu & distinctam confugiamus.

Secundo probatur duplici experientia, prior, quidem, quia notum est, acum attritu magnetis confricatam trahi à cæli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifestum est, quia nemo concessit luci vim attrahendi. Præterea talis attractio fit plane densa caligine, & acu ipsa in tenebroso loco posita, vt euidens negantiū experientia docet. Ex quo plane colligitur, non solum à luce non fieri, sed nec fieri necessario ex interueniente, aut deferente talem virtutem, & proinde necessario ponendam esse aliam à luce distinctam in astris. Experientia posterior est fluxus, & refluxus Occeani ex cōmuni cōsensu Philosophorum à Luna procedentes, qui effectus, vt docet experientia, duobus temporibus fit, quibus à luce eius procedere repugnat, videlicet in interlunio, quando eiusdem Lunæ facies, quæ mare respicit, lumine destituta est, & Luna etiam in altero hemisphærio existente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur: signū igitur est, nō à luce, sed ab alia eius virtute, aut influentia à luce distincta fieri.

Probatur tandem, quia receptum est etiam ab autoribus, oppositæ sententiæ, corpora cælestia, atq; influxus astrorum producere, in inferioribus corporibus, non solum calorem, sed frigiditatem, & cæteras qualitates primas, cum mixta, quæ eis constant, per se ab eis generentur, sed per solam lucem non possint eas producere: ergo alia est necessario excogitanda qualitas, quæ sit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis respondent aduersarii: nam Picus Mirand. per lucem solum calorem produci asserit, hunc vero calorem, quia cælestem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere, & ideo eas producere. Itaque lumen remotam causā earum esse censet. Hæc tamen solutio falsa probatur primo, quia euidens est, lucē à qua procedit calor, maioris esse virtutis, quam calorem, cum eum producat tanquam causa æquiuoca, à qua alii etiam effectus à calore diuersi procedūt, sed lux nō potest producere omnes qualitates primas, sed solum calorem, neq; eas proinde eminenter continet, ergo sine fundamento dicitur calorem eas continere, ac producere posse. Secundo calor elementaris est eiusdem speciei cum calore producto à luce, sed nec ille continet, nec producere potest cæteras qualitates primas: ergo neque iste. Euidens est consequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (vt probat experientia) in aere calefacto a Sole, ergo sunt eiusdem speciei; nam quod specie differt ab alio, non potest ab eo intendi, cum sit diuersæ

R natu-

ctus, & modus iste cognoscendi sufficientissimus est, ad eas ponendas, eoque conuicti posuerunt eas omnes fere Philosophi. Quæ omnia sic intelligéda sunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus, tanquam à præcipuis causis, atque proximis procedant; nam substantiales effectus, quos cœlestia corpora in mundo inferiori producunt, solum ab eis qualitatibus, tanquam ab instrumentis eorum producuntur, substantiis vero eorum, tanquàm à causis præcipuis, medijs formis substantialibus, tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

QVAESTIO III.

An motus circularis cæli sit ratio agendi in inferiorem mundum, vel solum conditio.

OStendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas refluentias vocant) esse cœlo rationes agendi, sed an sint rationes agendi sufficientes per se, & ideo completæ; vel compleantur, & sufficientes fiant per motum, & ita motus sit quasi partialis virtus, seu ratio agendi, aut solum sit conditio applicans easdem rationes agendi per se sufficientes ad corpora, circa quæ operaturæ sunt, non est certum, & propterea vertitur in quæstionem.

Prior igitur sententia tenet, esse quidem motum rationem, seu virtutem agendi cælo, saltem partialem, ita vt ex ea & luce, siue alia occulta virtute, vel influentia, fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis, & non esse solam conditionem, sic Bãnes 2. li. de generatione c. 10. quæst. 1. conclusione 4. & videtur idem sentire D. Thomas, & complures alij ex eius discipulis, quæstione sequenti referendi. Probatur testimonio Aristotelis multis locis, præsertim 8. lib. Physicorum text. 53. docentis, omnes motus inferiores reducendos esse ad motum cœli, tanquam ad primum, qui est cæterorũ causa: esse autem causam plus dicit, quam esse conditionem, & idem est ac esse rationem, seu virtutem agendi; ergo censet ita se habere respectu cæli: sed specialius, & expressius 2. libro de cælo, cap. 7. text. 42. vbi hæc verba legimus: *Calor autem ab ipsis, & lumen generatur attrito aere ab illorum latione, nam natura aptus est motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum;* quibus aperte docet, motum cæli aliquando ignire lapidem, & ferrum, dum per aerem mouentur, vel in eo atteruntur: quod non potest esse verum, nisi sit ratio, aut virtus agendi cælo: nam ignire, vel calefacere, solum dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & solum producere dicitur, quod causa ignis geniti, vel caloris est, non quod est sola cõditio. Sentit ergo Aristoteles, motum cæli non esse solam conditionem, sed causam, vel causandi rationem. Et probatur ratione satis efficaci ex eisdem verbis Aristotelis elicita, hoc modo: motus est causa caloris in corporibus calidis quæ eo ipso, sic mouentur, incalescunt (vt euidens experientia docet) sed non potest excogitari alia causa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non potest negari, quod sit ratio agendi non solum cælo, sed alijs corporibus inferioribus. Probatur minor, nam dũ per aerem, quantumlibet frigidum, sagitta proijcitur, vel nos ambulamus, illa, & nos incalescimus, & causa noui caloris producti nõ potest esse

siue solum disponendo subiectum, ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci, vel alteri influentiæ proportionatum est, vt de calore, quem media luce, & alijs qualitib⁹, quas medijs alijs astrorū virtutibus causat, manifestum est, quia in eisdem virtutibus continentur, quare nec eas excedunt, neque ideo respectu earum, instrumentum intelligentię esse potest cęlum, aut motus illius. Deinde etiam si esset instrumentum, nō deseruiret ei motus, ab intelligentia causatus, pro ratione agēdi, sicut forte contingit in instrumentis artis, sed solū pro conditione applicante, cum ex se habeat coelum sufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non est maioris virtutis motus cælestis, quam aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiam inferiora corpora ab eo, quam à motu cæterorum, tanquam à virtute, seu ratione agendi, quia neuter est ratio agendi, tanquam à conditione vero multo magis dependēt, quia maiores, ac illustriores virtutes affert, & à quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis censetur.

QVAESTIO IV.

An cessante motu cælesti, cessare debeant motus omnes, actionesque inferiorum corporum.

CErtum est actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationē substantiarum, vt illuminationē, & productionem specierum intentionalium, non necessario cessare, cessante motu cœli, sed permanere posse, ac permansuras esse post diem iudicij, cælo quiescente. Ita Diuus Thomas expresse, de potentia quæst.5.articul.8. & cum eo cæteri omnes statim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones istæ minus materiales sunt, & propter esse diminutum, & intentionale spiritualibus similes, nec ad materiales generationes substantiarum ordinatæ: ergo licet a cælo mundum illuminante dependeant, non tamen ab eius motu, sine quo illuminare posse constat; quare eodem cælo quiescente perseuerare possunt in mundo inferiori. Solum ergo habet locum præsens controuersia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motus eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem substantiarum, an omnino cessarent, motu cœli cessante. De quibus apud omnes etiam constitutum reperio, necessarium esse motum cœli, vt actiones, & motus isti exerceantur à corporibus inferioribus, prout oportet ad conseruationem, & propagationem totius inferioris mūdi. Cuius ea est ratio, quia nisi moueretur cœlum, eodem semper modo illuminaret, eodem semper modo influeret, caloremque, aut frigus, aliasque qualitates, aut secundum excessum, vel defectum produceret semper, nec posset influxus eius, secundum distributionem accommodatam, communicari corporibus, illuminante vero eodem modo semper Sole, vel excessum caloris eis imprimeret, quo comburerentur, vel ita remissum, cum quo neque sibi similes effectus edere possent, per quos conseruarentur species, nec proprium eorum temperamentum dici posset consistere: necessaria igitur est alterna vicissitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam constat sine motu non posse à cœlo præstari; sine qua etiam vicissitudo generationum, & corruptionum, omniumque corporearum actionum, & motuum, quam singulis annis

conspicimus, cessaret: nam cum plantarum geminatio, fructuum, segetumque productio, potissimum dependeat ex caloris, aliarumque qualitatum incremẽto, quod non potest prouenire à Sole, & alijs cælestibus virtutibus, nisi per motum approximatis, & pro hac vicissitudine, & varietate generationum, corruptionum, & motuum; tantopere necessaria ad bonum statum consistentiæ, atque conseruationẽ inferioris mũdi, necessarium esse motum cœlorum, & ex consequenti cessare eo cessante. In eo igitur sensu dumtaxat locum habet quæstio præsens, nempe, an tanta sit naturalis dependentia corporum inferioris mundi à motu cœlorum, vt eo cessante nullum motum corporeum habere possint, neque vlla possit substantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatum corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior sententia asserit, omnes penitus cessare, cessaturosq; post diẽ iudicij, cælo quiescente. Ita Simplicius, quẽ refert D. Thom. 2. lib. de cœlo, lectione 4. ad finem. Capreolus in 2. distinct. 14. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 11. Ferrariensis 4. contra Gentes, cap. vltimo, Sotus in 4. distinct. 42. quæst. 2. art. 2. (nisi ego fallor) D. Thom. 2. lib. de cælo lection. 4. in fine, de potentia quæst. 5. artic. 8. de malo, quæst. 3. artic. 2. in 2. distinct. 11. quæ. 2. artic. 6. ad 3. in 4. distinct. 48. quæst. 2. art. 2. & 4. lib. contra Gentes cap. vltim. Probant ex duplici vniuersali principio Aristotelis: primo quidem 2. lib. Metaphysicæ cap. 2. text. 4. hisce verbis: *Nescimus autem verum absque causa, vnumquodque vero idipsum maxime aliorum est, secundum quod alijs vniuocatio inest, vt puta ignis calidissimum, etenim cæteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum est etiam id, quod posterioribus, vt vera sint, causa est.* Quod communiter circumfertur sic: *Primum in vnoquoque genere est causa seu mensura cæterorum.* Posteriori vera 2. libro Physicorum cap. 8. text. 25. Quod autem inquit lationum circulatio prima sit, manifestum est. Ex quibus colligunt, motu cœli cessante, nullum prorsus cæterorum permanere, quia cessante causa præsertim vniuersali, cessat necessario effectus. Deinde ratione: Primo, quia causæ essentialiter subordinatæ ita se habent, vt inferior agere non possit sine concursu superioris, cum essentialiter ab ea dependeat in agendo. Quod etiam docuit Aristoteles 2. Metaphysicæ cap. 2. text. 6. in hæc verba: *Quare si primum nihil est, omnino nulla causa est.* Sed inferiora corpora essentialiter subordinantur cælestibus, quod vsque adeo verum est, vt sæpe affirmet D. Thomas, esse quasi eorum instrumenta, quæ proinde non operantur, nisi mota ab eis: ita enim se habet in mundo magno motus cœli respectu aliorum, sicut in paruo (qui est homo) se habet motus cordis respectu aliorum membrorum: ergo non possunt quidquam agere, nisi mota à cœlo, & ideo cessabũt motus omnes, actionesque inferiorum corporum motu cæli cessante, quemadmodum cessante motu cordis, cessant motus omnes aliorum membrorum. Quod expendens, atque confirmans Aristoteles, 8. libro Physicorum, capitulo 1. text. 1. asseruit motũ cælestem esse quasi vitam cæteris corporibus in natura existentibus, & 1. libro Meteororum, capitulo 2. *Oportere inferiorem mundum contiguum, seu coniunctum esse superioribus lationibus, vt inde vis eius vniuersa regatur.* Et Plato in Theæteto, *Nihil aliud, inquit, per catenam, quam Solem Homerus intelligit, quia quousque Solis circuitus preseruat, omnia tã deorum, quam hominum sunt, atque seruantur.* Alludens ad auream catenam, per quam Homerus octauo Iliados, harum omniũ cau-

causarum nexum explicabat.

Secundo probat Iauellus, quia necessarium est omnem motum reduci in aliquod principium immobile; ergo necessarium quoq; erit, omnē actionē generabiliū corporū reduci ad aliā causā ingenerabilem: sed nō est alia præter corpus cæleste: ergo ad illud tanquam ad vniuersalem causam reduci debet, ex cuius motu dependere necessarium est. Minorem probat, quia talis causa ingenerabilis non est intelligentia creata, quia hæc non potest immediate transmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium causa, nempe Deus, quia prima causa non agit per se immediate in hęc inferiora, sed per causas medias; ergo erit cœlum; tum quia non extat alia; tum etiam, quia cœlo dedit virtutem, & motum, quibus medijs in mūdo inferiori operetur, tum particularibus causis concurrens ad productionem suorum effectuum: motu igitur, & concursu eius cessante, necesse est subito cessare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertiò, quia mouere aut agere in motum proprium est primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Aristoteles 8. li. Physicorum sæpe repetit, & D. Thomas docet 1. part. quæst. 3. artic. 1. ergo inferiora corpora mouere, aut agere nequeunt, nisi mota à primo corpore, non moto ab alio corpore, sed à solo spiritu; sed primum corpus mouet inferiora, per proprium motum ab intelligentia causatum; ergo nequeunt habere motum vllum eo cessante. Et vrgeri potest argumentum, quia post diem iudicij, neç motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari præter cessationem motus cœlestis.

Posterior sententia negat, motus omnes, actiones, & generationes cessare, mixto cælo; quā sequuntur Alexander, vt refert D. Tho. 2. lib. de cælo lect. 4. ad finem, Scotus in 2. dist. 14. quæst. 3. Richardus distin. 2. circa tertium principale qu. 3. Durandus distin. 15. quæst. vltim. Argētina dist. 14. artic. 2. Iuxta quam sit prima assertio: corpora sublunaria in suis actionibus, & effectibus producendis, non dependent per se, & intrinsece à cælestibus, nec sunt causæ eis essentialiter subordinatæ. Hæc est ex mente omnium, quos pro sententia posteriori retulimus. Tenet noster Suarez tomo 5. Metaphysicæ, disputatione 2. sectione 1. num. 10. & placet omnibus fere recentioribus, quāuis contrarium teneant Iauellus 12. Metaphysicæ, quæst. 13. Soto 2. lib. Physicorum, quæst. 4. conclus. 1. & in 4. distin. 48. quæst. 2. artic. 2. neque ab ea dissentit Ferrariensis 4. contra Gentes cap. 97. §. Aduertendum tertio. Probatur primo, quia vel inferiores causæ sunt sufficientes, atque completæ in suo ordine particulari, & proximo, vel insufficientes, quarum defectus à cælo suppleatur; si hoc postremum detur, plane sequitur quod licet à cœlo dependeant, sicut vna causa partialis ab altera, non tamen ei subordinētur: causæ enim essentialiter subordinatæ, quælibet est sufficiens in suo genere, licet inferior dependeat à superiori. Probatur consequentia, quia à natura totaliter, sed partialiter dependebit; si vero dicatur primum, sequitur non indigere auxilio, vel concursu cœlorum, ad producendos proprios effectus, & ideo non subordinari eis essentialiter: probatur consequentia, quia non est excogitabile, quid eis præstare valeant quo indigeant.

Et si dixeris, sufficiētes quidem esse in suo ordine, in hoc sensu, quod suffi-

cien-

ciētem adhibent concursum, particularem & proximum, sed eum adhibere non valent nisi cœlo cum eis concurrente: neque erit absolute loquendo sufficiens concursus particularis earum, quamuis in ratione particularis sit sufficiens, nisi vniuersalis cœlorum accedat. Contra hoc sic arguo, quia si concursus particularis sufficiens est vt particularis, vel dependet à concursu cælesti in esse, & conseruari, vel non: dependere est impossibile, quia si particularis causa sufficiens est ad eum præstandum; ergo erit sufficiens ad esse eius, & ex consequenti ad conseruationem, supposito concursu primæ causæ, à qua certum est vtroque modo dependere: quare non apparet vlla necessitas dependendi ab influxu cælesti, vel ei essentialiter subordinari. Secundo, quia ideo inferiores causæ subordinantur primæ essentialiter, quia non solum dependent in suo esse ab ea, sed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concursum; vt virtus earum actiones, & concursus fiant, & consequenter à Deo, sine cuius influxu nec fieri, nec conseruari possint. Sed euidens est, non sic dependere à cœlo, quia per solum concursum diuinum, & proprium ab eo simul factum, & conseruatum consistere potest virtus operandi earum, actio, & concursus sufficiens in suo ordine ad productionem effectus: ergo denegādum omnino est, quod essentialiter subordinentur. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: si particulares causæ non acciperent esse, virtutem operandi, operationes ipsas, atq; concursus à Deo, & denique conseruationem horum omnium, sicut possent sine illo esse, & conseruari, sic possent sine eo concursum proprium præstare, & ex consequenti effectum producere; qui ab eis solum posset sufficienter dependere, & propterea nec essent tales causæ essentialiter Deo subordinatæ: sed euidens est, non accipere à corpore cælesti proprium esse, & virtutem operandi, & euidentius non fieri à cælo proprium concursum, & actionem earum, sed à solo Deo accipere esse, & virtutem operandi, & ab eodem concurrente cum proprijs virtutibus præstari sufficienter, atque conseruari proprium concursum, propriamque actionem ex se sufficientem ad talem effectum: ergo nec dependet essentialiter in proprio esse, proprijsq; operationibus à cœlo, nec sunt causæ essentialiter ei subordinatæ.

Secunda assertio est cessante motu cœli, non cessarent eo ipso motus inferiorum corporum, nec omnino generationes viuentium quorumcunque, quia eandem prorsus virtutem operandi habent corpora cælestia sine motu, & cum illo, & per motum solum acquirunt maiorem approximationem diuersarum suarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo cessatio motus non potest tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia iuxta sphæram actiuitatis eiusdem virtutis contenta, & iuxta mensuram eius imprimere eisdem proprios effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiuæ in inferiora accipit cœlum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem sententiam D. Thomæ 1. part. quæst. 10. artic. 2. & 3. nihil potest corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulsum ad illum: per motum autem localem, solum potest acquiri præsentia, vel nouus præsentiæ modus; ergo eadem semper perseuerat virtus intrinseca effectiua corporum cælestium, maxime cum hæc, vtpote naturalis potentia conueniat corporibus ex propria forma, vt in alijs con-

constat. Quod multis exemplis ostendi potest: nam cœlo quiescente non tolleretur, quin Sol illuminaret inferiorem mundum, eumq; calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundo probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferrum attrahit, & ignis intra sphæram suæ actiuitatis calefacit contenta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cælesti non indigent, per quem nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad alia corpora, nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cœli percipiant, sine quo eosdem effectus, ac motus edere non possint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum est: per quas quædam corpora sibi similia generant, in eisdem generationibus causandi perseueraturas, cœlo quiescente, cum ex se sint sufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cælestem accipiant, à corporibus cælestibus, quod sine motu accipere nequeant. Vrgerique potest argumentum ex his, quæ in bello Iosue, Iudicum 10. cessante motu cœli contigerunt: mouebantur enim homines, & animalia, sicut prius, & id quidem sine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, siquidem huius nulla est necessitas, nec fundamentum; ergo necessarium nō est, motus, & actiones Physicas cessare, cœlo quiescente.

Probantur tandem, quia inferiora corpora non sunt essentialiter subordinata cælestibus, vt probauim⁹, sed prorsus accidentaliter, quam tum ad aliquem modum exercendi has, vel illas operationes cum tali vicissitudine, aut varietate, aut etiam, quantum ad diuturnam perseuerantiam in eis: ergo nō̄n dependent in eis exercendis simpliciter ab eis: vel eorum motu. Et vrgeri potest: nam operationes minus materiales, vt illuminationes, sensationes internæ, atque externæ, operationesq; obiectorum externorum, per quas immutantur sensus speciesque in eis producuntur, hisque similes perseuerare possunt, ac de nouo procedere à suis causis proximis, motu cœli cessante iuxta Diuum Thomam, & omnes opinantes: ergo non subordinantur ei essētialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter satis probatur, nec in cæteris motibus essentialiter ei subordinari, cum essentialis subordinatio communis sit omnibus, vt patet de subordinatione respectu primæ causæ. Quod enim minus sint materiales istæ, nihil refert. siquidem intra genus Physicum, & materiale continentur, & solum dicuntur intentionales motus, & res minus materiales, quia intra genus materialium rerum magis diminutum esse habent, quod impossibile est tollere dependentiam, vel subordinationem, si semel ponatur essentialis, non est igitur talis censenda, & propterea neque censendum, cessaturos motus, vel actiones sublunarium corporum, cœlo quiescente.

Assertio vltima; cessante omni influxu cælesti, adhuc non cessarent motus omnes, nec generationes rerū, sed cessarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur causa particularis inferior per se, vel non datur [causa] particularis inferior per se, vel non omnis sufficiēs. Prior pars sequitur efficaciter ex prima assertione, quia si inferiores causæ non subordinantur essentialiter cœlo, sequitur, quod sufficientes sint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine causandi

fundi deficiat, ac proinde, non indigebũt aliquo cælesti concursu, sed cum solo concursu primæ (cui essentialiter subordinantur) poterunt eos naturaliter producere. Sed adhuc eam probo sic. Plures sunt causæ inferiores, habentes proportionatam, ac sufficientem virtutem ad proprios effectus producendos. Vt ignis sufficiens est combustionis, & alterius ignis causa: ergo præter generalem concursum Dei, non indiget alio, ad talem actionem, & effectum producendum. Probatur consequentia, quia ex concursu primæ, ac proximæ causæ sufficientis resultat vnum integrum concursum, atque completum, & perfectum, cui nihil deesse potest ad producendum effectum sibi similem in specie, neque est intelligibile, quid ei prestare possit corpus cæleste: quare etiam si concursus eius omnino cessaret, non cessarent tales causæ à generatione, vel productione suorum effectuum. Probatur deinde posterior pars: quia generatio viuentium indiget calore Solis, quia si nõ foueatur seminalis virtus, non valebit materiam disponere, neque organizare, & ex consequenti nec vnionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Aristot. 2. lib. Physicorum cap. 2. textu 26. verba illa protulit: *Sol, & homo generant hominem*, quasi dicat, non posse solum hominem perficere generationis opus, nisi à Sole adiuuetur, eiusque calore foueatur. Par est ratio de cæteris generationibus viuentiũ, immo argumentum à maiori satis efficax ex humana generatione desumitur; probans de eis, quia si animal perfectissimum, quale est homo, habens perfectiorem longe animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam valde perfectiorem, non potest sine cõcursu cælesti hominem sibi similem generare, longe minus poterũt imperfecta animalia generare sibi similia, in propria specie: eo igitur cessante, cessabunt omnes generationes viuentium, eorũ præsertim, quæ non habent causam particularem, à qua disponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia sunt, quæ ex putri materia generantur, ad quarum generationem necesse est, cælestia corpora concurrere, materiam disponendo loco particularis causæ, atq; etiam Angelos applicando actiua passiuis. An vero introductionem animæ, & vnionem eius cum corpore, ac proinde generationem substantialem attingant cælestia corpora; inferius definietur.

De pluribus etiam alijs generationibus non viuentium eadem ratione conuincitur, cælo non influente, non posse naturaliter permanere, vt de generationibus metallorum, in visceribus terræ, quæ cum nõ habeant aliam causam particularem per se, vel certe non sufficiẽtem, per lucem, & calorem Solis, aliasq; cælestes influentias producuntur per se. Quare necesse est, his influentijs penitus cessantibus, cessare.

Addendum tamen est, cessante motu cœli, omnique cœlorum influxu, paulatim, ac post breue tempus, cessarent quęcumque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum, quia omnia corpora mixta corrumperentur, & esse desinerent, maximaq; ex parte in elemẽta abirent: nam si Sol, dum mouetur, tam intensum producit calorem in mundo inferiori, quanto magis intensum produceret, in eadem dispositione perseuerans, cessante motu; quare temperamentum mixtorum destrueret, ipsaq; dissiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex opposito vero, partes inferioris mundi, quas sine motu non posset attin-

attingere, conuenienti calore destituerentur, & præ nimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita destruerentur, & in aquam, vel terram abirent; & propter hæc merito vocatur motus cœli quasi horum inferiorum vita, & conseruatio, quia ad temperandos cælestes influxus, dispertiendosque, pro cuiusque corporis inferioris natura, atq; indigentia, vt ita posſint singula, atq; etiam collectio omnium, ex quibus integratur suo modo vniuersum, consistere, & in sua naturali dispositione conseruari, necessarius est, vt in principio huius controuersiæ, ex communi omnium Philosophorum consensu statuimus.

Ad testimonia Aristotelis, adducta pro priori sententia, respondemus, motum cœli esse primum omnium, illud vero, quod dicitur primum in vnoquoque genere esse cæterorum causam, verum est, si sit primum in aliquo genere causalitatis, tunc enim necesse est, cæterorum omnium illius generis esse causam; quod si solum sit perfectione primum, non est causa cæterorum, sed mẽsura, ita vt quod magis alia illius generis ad ipsum accedunt, maioris sint perfectionis. Motus aũt cœli non est primus in aliquo genere causalitatis, imo nec alterius motus causa est, neq; efficiens, neq; finalis, nec exemplaris, sed solũ est perfectione prim⁹ sicut homo in genere animalis: quare non sequitur esse aliorum motuum causam, sicut neque hominem aliorum animalium, & propterea non sequitur, quòd eo cessante, cessarent necessario cæteri motus.

Ad primam rationem, concessa maiori, neganda est minor absolute, quod inferiora corpora subordinentur necessario cælestibus: quodam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis exposito, ad certas quasdam generationes, & motus, ac vicissitudinem earum subordinantur naturaliter cælo, & ideo hæc sola ratione, & modo ab eo dependent, & ex consequenti, motu eius cessante, cessabunt, naturaliter, non simpliciter, & absolute loquendo. Testimonium vero Aristotelis in eodem argumento oppositum solum intelligitur de causis essentialiter subordinatis, quales sunt omnes secundæ respectu primæ, cuius concursu cessante, cessabũt necessario motus omnes, & actiones earum.

Quod vero additur de motu cordis non est omnino simile; nec enim tam stricta est dependentia operationum aliquorũ inferiorum à motu cœli, ac motuum aliorum membrorum à motu cordis, licet quo ad aliquas, & omnium vicissitudinem, par est ratio, vt explicatũ est in assertionibus.

Ad secundum argumentum Iauelli, concesso toto primo enthymemate, neganda est minor, quod non sit alia causa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum, præter corpus cæleste: est enim prima, nempe Deus, & cum addit, primam causam nõ agere per se immediate cum primis proximis particularibus, & mediatis, sed medio corpora cælesti, negandum est, sed ab ea, & particularibus sufficienter producitur effectus, absque vlla necessitate cælestis influxus, si proximæ causæ sint sufficientes: quod si aliquid eis deficiat in suo ordine, indigẽt plane cælesti concursu id supplente, ex quo nulla subordinatio essẽtialis colligitur, sed solũ, quod per modum partialis causæ proximæ in his casibus concurrant, cum particularibus, & proximis, vt satis explicatũ iam est à nobis.

Ad tertium distinguendum est antecedens,

telligi. Nam in aquis, atque etiam in aere aliquando produci constat, non solum cætera mixta vitæ expertia, sed etiam metalla.

Ex qua vero materia proxima examinandum est; Agricola putat ex aqua terræ admixta tanquam ex proxima materia generari, tum quia duo hæc in metallorum matricibus apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat plane naturam terream, liquatio vero, ac fluxus naturam aqueam. Aristoteles vero eodē capite citato putat, metallorum materiam proximam esse vaporem humidum intra terræ viscera lapidibus potissimum inclusum, & ob terræ, lapidumque siccitatem, ac frigus coagulatum: ita vt sicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aeris circumstantis frigiditate condensatis fiunt: modo simili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, sed adhuc in sinu eius degente, & frigiditate, idem docet Albertus supra. Quod in primis rationi consentaneum est, vt eadem sit materia eorum, quæ per eleuationem à terra fiunt, & quæ intra ipsam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experientia constat, vt vaporibus atque exhalationibus, à terra ascendentibus, ferrum, & æs aliquando generari: quod in Perside contigisse referunt viri grauissimi, & in Valentia Hispaniarum Regno decidisse aliquādo e nubibus massam lapideam metallicis venis infectam. Hos igitur vapores metallorum materiam fore existimandum est, sicut aliorum mixtorum imperfectorum in aere productorum. Si igitur vapor, & exhalatio sic possunt in aere addensari, vt in metallum transeat, facilius multo id poterit in sinu terræ fieri: nam in aere solus motus, per quem feruntur, sufficit ea dissipare, efficereque, vt nec addensentur, nec solidentur, quod apprimè necessarium foret, vt in metallum verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla, in similem vaporem resoluuntur.

Hæc autem sententia ita attemperanda est, vt non intelligatur Aristoteles constituere vaporem solum materiam metallorum, sed quasi fumum aliquem, vel halitum ex vapore, & exhalatione constantem, in quo prædominetur humiditas vaporis: ideoque eodem illo capite metheororum citato asserit, metalla partim esse aquam, & partim non aquam; aquam quidem prout calescunt ex vapore, qui est aqueæ naturæ: non aquam vero, prout ex halatione terrea siccæ naturæ constant. Huius autem permixtionis vaporis, & exhalationis ad proximam metallorum materiam constituendam à posteriori probatur, ex eo quod metalla igniuntur, & liquescūt: igniuntur enim propter siccam exhalationem, liquescūt vero propter vaporem humidum, qui cū aqueus sit, sicut exhalatio terrea, participant metalla naturam vtriusque elemēti aquæ, & terræ, ex quo accipiunt grauitatem, & non ex eo, quod ex vtroque elemento, tanquam ex proxima materia generentur, quamuis aqua, & terra in venis metallicis reperiantur, à quibus vapor, & exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota vero elementa ipsa, & in hoc sensu vera est sententia Agricolæ, in alio vero falsa.

Circa causam vero efficientem metallorum, sunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullam dari sufficientem causam eorum in tota natura rerum, nec esse necessariam, quia non fiunt de nouo, sed à Deo fuerunt condita in prima creatione mundi: quod videtur ratione consonum, quia sicut terram Deus cōdidit, in qua verisimile est, condidisse la-

pides, pari ratione metalla, quæ velut lapides quidam sunt in terra reperti, & id quidem ad maximam perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat, quod cum quasi prædiuitem, & opulentum côderet, metallorum ornatum egregium in sua conditione tribuens, sicut tribuisse constat terræ, ac toti mundo herbarũ arborumque pulchritudinem, & aquæ piscium varietatem: veritas nihilominus huius rei vtrumque profitetur, videlicet, magnam metallorum copiam in terræ sinu conditam esse a Deo, & progressu temporis augeri accessione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hæc est satis pulchra ratio, quia sicut Deus primas arborum, animalíumque species, à principio condidit, tribuens eis virtutem alias sibi similes producendi: ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipse metalla, non tamen omnia, sed naturalibus causis vim conferret gignendi alia eiusdem similia, qua virtute nobilitarentur, & quasi illustriores fierent. Quod experientia conuinci potest, quia constat metalla in principio condita têpore procedenti augeri in mineralibus, immo in nubibus, & aere de nouo fieri, vt superius ostendimus. Constat etiam, margaritas, & pretiosos alios lapides in mari, ac terræ gremio paulatim efformari, & in dies vsque ad statum perfectum concrescere: causam igitur effectricê metallorum de nouo productorum quærere oportet.

Quã non esse corpora cælestia, his argumentis ostendo: primo, quia causa (præsertim principalis) alicuius effectus debet enim continere formaliter (si vniuoca sit) vel eminenter (si sit æquiuoca) sed corpora cælestia neque vno, neque alio modo continent metalla, vel alia mixta eiusdem conditionis, ergo nô possunt ea producere. Euidens est minor de continentia formali, quia corpora cælestia sunt alteri⁹ conditionis, & speciei à metallis, causa vero vniuoca eiusdê speciei esse debet cũ effectu; sed probatur, quod nec eminenter côtinet aliud, debet habere gradũ essendi superioris ordinis, vt anima rationalis nô contineret sensitiuá, & vegetatiuã nisi haberet esse alterius ordinis, nêpe spirituale independês à materia, sed cælestia corpora habêt eũdem gradũ: ac modum essendi cũ metallis, & aliis mixtis corporibus, cum sint materiala, & quorũ formæ eductæ fuerût de potentia materiæ, à qua dependent in esse, in fieri, & in conseruari; non secus ac formæ metallorum, vt in nostris commentariis Physicis ostendimus: ergo nequeunt ea continere eminenter, nec producere tanquam causa æquiuoca.

Secundo, quia metalla, vt plurimum gignuntur in terræ sinu, quo non potest influxus cœlestis pertingere; ergo nec potest ea generare. Antecedens probo, quia vel cælum attingit subterraneum locum per se, vel per propriam virtuté, siue (quod aiunt) immediatione virtutis, vel suppositi; non modo priori, cum constet per proprium suppositum illuc non peruenire; nec naturaliter posse; sed nec per virtutem propriam, quia cælum præcipue agit per lucem, quam constat non posse tam magnam molem terræ, & corpus adeo opacum permeare, vt illuc posit pertingere, quod si lux non potest, multo minus poterit quæcunque alia virtus seu influentia astrorum, cum sit illa harum omnium perfectissima, & cum materiales sint omnes, non est minus impossibile, cæteras penetrare totam terræ molem, quam lucem. Quod hoc modo vrgeri potest; non potest naturale agens circa extremum corpus à se remotum agere, nisi agendo in medium

(vt

(vt 2. lib. phyſicorum oſtendimus) ſed nulla virtus cæleſtis poteſt agere in totã molem terræ intermediam: ergo nec in partes ſubterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignuntur metalla. Probo iterum minorem, quia ſi in totum medium ageret, aliquem effectum produceret, quod patet eſſe impoſſibile, cum conſtet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec eſt excogitabilis effectus alter, quem per totum medium imprimat, ergo ſine fundamento adſcriberetur cœlo effectus metallorum in ſubterraneis locis productus.

His tamen non obſtantibus, teneo cũ communi ſententia Scholæ, corpora cæleſtia eſſe cauſam effectricem metallorum, & aliorum mixtorum metheorologicorum, quæ in ſinu terræ, atque etiam in nubibus, & aere generantur. Sic in primis ſentiunt antiquiores à principio huius controuerſiæ citati: ſic tandem recentiores omnes, præſertim Patres Conimbricenſes tractatu 13. cap. 2. in libro Metheororum: quam ſententiam ego intelligo de cauſa particulari, principali, & per ſe proxima, & totali: & ſic probo primo, quia corpora cœleſtia habent virtutem producendi omnes primas qualitates, nempe, calorem, & ſiccitatem, quas à Sole produci præcipue videmus per lucem, immo etiam ab aliis aſtris, à quibus producuntur etiam humiditas, & frigiditas, nam Lunam experimur humectare inferiora corpora: ergo poſſunt per has qualitates diſponere materiam, quam ſua etiam virtute extrahunt ab elementis, vt humidos, & frigidos vapores, & exhalationes ſiccas à terra, & aqua, quibus mediis qualitatibus eandem materiam extractam addenſare poſſunt, & ita eam diſponendo formam metallorum, & aliorum mixtorũ educere de potẽtia eius, eãq; in eadẽ materia ſic diſpoſita inducere, integrũq; ſubſtantiale cõpoſitum mixtum generare. Probatur tota hæc conſecutio, quia cæleſtia corpora iuxta communem ſententiam Scholæ, longe perfectiora ſunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, vt ab eis emanantes oſtendunt: ergo ſicut omnes primas qualitates, atque etiam ſecundas, pro diſpoſitione materiæ neceſſarias ac ſufficientes continent, ſic neceſſe eſt, ſubſtantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales diſpoſitiones naturaliter conſequuntur, ſua eminenti virtute contineri, eaſque tanquam præcipuas cauſas, & immediatas inducere, & compoſita, quæ ex eis coaleſcunt; vnde ſequitur ſine vllo fundamento denegare eis talem cauſalitatem.

Secundo, quia nullum elementum, neque omnia ſimul ſumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque vlla alia corpora: ergo neceſſe eſt, aliquam aliam cauſam per ſe, ac particularem, & immediatam eorum deſignare. Probatur conſequentia, quia in his quæ ſecundum ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non eſt recurrendum ad primam cauſam, ſed intelligendum plane, ad prouidentiã infinitã eius pertinuiſſe, particulares cauſas naturales ordinaſſe ad eorũ productionẽ, ſicut ordinauit ad productionẽ aliorũ effectuũ ſecundũ communẽ naturæ curſum producendorũ. Antecedens probatur, quia mixta hæc longe perfectiora ſunt elementis, vt ex formis, & proprietatibus, ac accidẽtibus eorũ fit manifeſtũ. Et vrgeo arg. hoc modo: Quodlibet elementum, dum

dum congreditur cum cæteris, vel cum aliquo eorũ, solum potest per se intendere illud in se conuertere: nam qualitas, per quas operatur, solum intendunt per se, immo solum possunt per se inducere in elementum contrarium alias sibi similes pro sola forma substantiali eiusdem elementi disponentes materiam: ergo si ex tali congressu elementorum, vel vnius cum altero sequatur productio alicuius mixti (vt solet) per accidens, ac præter eorum intentum sequitur, solum igitur possunt tanquam causæ per accidens attingere productionem eius, & propterea necesse est, adhuc in casu isto aliam causam particularem per se designare, & cum nulla alia reperiatur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cœlestium corporum sufficiens sit ad ea producenda, necesse est concedere, quod ab eis, tanquam à causa particulari, & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producatur. Et si dixeris produci quidem ab eis, non tamen vt causa per se, sed per accidens, sicut ab elementis produci admittimus, nam sic videtur sequi productio horum mixtorũ per accidens, respectu cœlorum, sicut respectu elementorũ, cũ præter intẽtionẽ eorũ sequãtur, sicut sequi dicimus, præter intentionẽ elementorũ. Respondeo, disparem esse rationem, & ratio discriminis egregia satis est, quia natura elemẽtorũ, ac substantiales formæ eorũ particulares sunt, & quæ solum possunt sibi similes producere, vt vniuoca causa, vt ignis ignem, aqua aquam; quare solum possunt tales effectus per se intendere, & quidquid aliud resultat ex eorum actionibus, præter intensionem eorum, sequitur, cuius propterea non pssunt esse causa per se, sed per accidens, & horum ratio à posteriori est, quia formæ eorum substantiales, præter alias sibi similes, nihil aliud continent, nec ideo per se intendere, vel per se producere valent. At cœlestia corpora eminentiora sunt ratione formarum substantialium, & inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per se ordinantur à natura, possunt igitur per se intendere productionem eorum, per se disponere materiam pro introductione formarum, per se eas à materia educere, & cõposita per se generarе: falsum igitur est, quod assumitur, videlicet præter intentionem, & per accidens, sequi metallorum, & aliorum mixtorum generationem respectu corporum cælestium, sicut præter intẽtionem, & per accidens sequitur respectu elementorum.

Argumenta vero in fauorem oppositæ sententiæ præfacta sic dissoluenda sunt. Primum quidem, concessa maiori, & minori negata, videlicet cælestia corpora non continere eminenter metallorum, & aliorum mixtorum formas substantiales: & cum dicitur nõ posse vnum continere aliud eminenter, nisi habeat gradum essendi superioris ordinis distinguendum est: nam si per hunc gradum intelligatur extra inem genus, vel prædicamentum eius, falsum est; nam lux continet eminenter calorem, & non habet gradum essendi extra genus, vel prædicamentum eius, sed in eodem prædicamento qualitatis collocatur, & fortasse intra idem genus eiusdem prædicamenti. Si vero per gradum essendi superioris ordinis intelligatur, specificus saltem maioris, vel superioris perfectionis essentialis (absque dubio) est necessarium, atque sufficiens, vt in eodem exemplo lucis ostenditur, atque etiam in anima sensitiua cuiuslibet speciei animalis continentis vegetatiuam, quamuis sub eodem genere viuentis cum ea constituatur. Et satis est

sati-

ratione consentaneum, vt id, quod habet superiorem gradum, maioris, ac distinctę perfectionis essētialis respectu alterius, sua virtute contineat perfectionem eius, tanquam inferioris, in quo si concurrant requisita omnia ad veram causalitatem eiusdem inferioris, poterit illud producere; cum ergo cœlestia corpora respectu inferiorum habeant altiorem gradum essendi, specie distinctum sub genere corporis, vtpote ex propria natura incorruptibilia, & ex alia parte requisita omnia ad veram causalitatem, & productionem eorum, vt probabimus, non est eis deneganda dignitas propriæ ac principalis causæ respectu eorum.

Ad secundum negandum est antecedens, quod non possit virtus corporum cælestium pertingere ad subterranea loca, in quibus metalla generantur, nam lux Solis ad aliquā distantiam pertingere potest, & ab illa extendere propriam actionem per totam sphæram actiuitatis suæ, quæ satis est magna, cū sit ipsa magnæ actiuitatis. Per hanc igitur actionem producit calorem in tota sphæra, per quem vapores, atque exhalationes extrahit à terra, & aqua (nam & aquā totam penetrare potest, propter eius trāsparentiam) & mediis eorum qualitatibus, nempe, frigore, & humiditate, ac siccitate addensare eos potest, & in metalla cōuertere, quam conuersionem nō parum iuuant Luna, cæteraque astra, in primis per lucem, sed præcipue per occultas virtutes (quas influentias vocant) & quas habere ad effectus satis mirabiles, superius probauimus. Has autem influentias minus sensibiles esse, minusque materiales quàm lux, in aperto est, cum non percipiantur per sensus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tāquam ad subiecta propria, sicut lux (quæ ideo opaca non potest permeare) sed opaca etiam peruadere possunt: ita quidē, vt in toto medio aliquem etiam occultū effectum producant (si eorum per quos generationem metallorum attingunt, capacia non sunt) si vero capacitate polleant, eundem. Quamuis autem effectus isti occulti sint, sicut virtutes ipsæ, per quas causantur, satis tamen efficaciter probantur tam ipsi quā virtutes, per alios effectus non minus certos, quam occultos, sicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapdum. Et ecce tibi modū, quo cœlestia corpora per virtutes proprias attingere possunt generationem metallorum, quantumuis in profundissimis terræ finibus, vel aquæ locis generentur: sic solutū est argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impossibilis diuersitas effectuum, in diuersis corporibus extremis, & intermediis, iuxta diuersam naturam, & capacitatem eorum, quamuis non omnes subiiciantur sensibus, neque eos proinde sensibili modo percipiamus; satis est enim, alios sensibiles percipere, ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licet corpora cœlestia intermedia, inter Solem, & aerem non videamus, experimur tamen aerem illuminatē per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermediis non producere calorē, censemus producere necessario lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non potest agere in passum remotum, quin eundem effectum, vel alterum sua virtute producat in medium, nam si nihil in medium produceret, non posset virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, præcipuumque effectum ei imprimere.

dum. Neque oportet dicere, quod eorum forma creantur ab agente separato: ad generationem vero animalium perfectorum, non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium, quod est generans vniuocum. Et tandem q.91. articulo secundo ad secundum, ita ait: *Animalia perfecta, quæ generantur ex semine, non possunt generari, vt Auicena fingit*: Et paucis interpositis: *Sufficit autem virtus cælestium corporum ad generandum quædam animalia imperfectiora ex materia disposita: manifestum est enim, quod plura requiruntur ad productionem rei perfectæ.* Propriam tamen mentem D. Thomæ esse existimo, quod cœlestia corpora, non propria virtute, nec tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum intelligentiæ, producant eiusmodi animalia imperfecta, vt perspicuo docet in primo loco: nam ita sentiunt omnes discipuli eius communiter, præsertim Capreolus in 2. distinctione nona, quæstione vnica, Ferrariensis primo contra Gentes capite 69. & Soncinas 7. libro Metaphysicæ, quæ. 14.

Hæc etiam sententia difficilis est, propter duo hæc argumenta. Primum quia intelligentia etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producēdi hæc animalia, immo neque vllum cōpositum materiale, sed nec formam aliquam potest imprimere corporibus: ergo nec medio cælesti corpore, tanquam instrumento potest aliquid horum præstare. Probatur consequentia, quia instrumentum non potest attingere effectum se præstantiorem, nisi eleuetur à præcipua causa, vel virtus eius sit ei concessa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: sed in neutro modo potest cœlum esse instrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non possunt ab eo, vt tali instrumento produci. Maiorem sic probo: causa præcipua ideo potest eleuare instrumentū ad productionē alicuius effectus, quia cum continet formaliter, aut eminenter; nā si aliquo ex his modis eum non continet, nō habebit virtutem eum producendi: quare neq; poterit eā communicare instrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorē vero, quod neutro illorū modorū possit intelligentia eleuare cælū ad producenda illa animalia, ostendo, quia nō continet ea formaliter, cūm sit alteri⁹ ordinis, atq; speciei, nēpe substantia spiritualis, atque incorporea, nō cōposita ex materia & forma, sed nec eminenter, quia nō continet materiā, & formā, ex quib⁹ corporea substantia componitur, nec proinde compositā ipsam substantiā ex vtraq;: non est igitur substantia hæc vllo modo similis intelligentiæ, & propterea non potest ab ea produci, quia agens sibi simile aliquo modo producere debet.

Secundo probatur, quia intelligentia non potest vlam virtutem conferre corporibus cęlestibus pręter motū localē, & impulsū, vt ex com. Scholę sentētia supra attulimus, atq; probauimus: sed per impulsum, & motū localē nequit attingere productionem horum animaliū, cum nō sit eis motus virtus, seu ratio agendi, sed solum applicatio ad passum (vt etiam superius probauimus) ex eo igitur, quod cælum moueatur ab intelligentia, nullā virtutem consequitur instrumentalem, per quam possit esse instrumentum eius ad producenda hæc animalia. Quod sic vrgeri potest: omnes virtutes cælestis corporis præsupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationē, vel alio modo, sicut à cæteris corporibus: ergo per localem motum ab intelligentia nihil nouum habet, vt possit esse instrumentum eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet instrumentalem concursum ad hos effe-

ctus,sed solum applicationem ad corpora,circa quæ acturum est. Constat vero ante motum, nihil prorsus ab intelligentia recipere,nec posse esse instrumentum eius ad hos effectus se perfectiores producendos:ergo nec per motum erit instrumentum intelligentiæ, & ideo nullo prorsus modo.

Vltima igitur sententia asserit cœlum producere eiusmodi animalia, tanquam instrumentum primæ causæ,nempe Dei, quia non est excogitabilis alia causa, cuius instrumentum esse possit,sed quam virtutem instrumentariam habeat, vel à Deo accipiat,aut quonam modo ab eo eleuetur,sic explicat: Cum cælum sit primum alterans, ac nobilissima pars mundi corporei,& nihilominus expers vitæ,conueniens fuit, hanc illi fecunditatis prærogatiuam ab authore naturæ dari,talemque virtutem ei communicari,vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem tanquam peculiare ipsius Dei instrumentum adhiberetur. Eiusmodi autem virtutem contulit ei Deus à sua primæua origine, aut creatione. Et intelligitur esse similis virtuti seminali, ita vt quemadmodum semini communicatur à viuente,à quo productum, atque decisum est, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis similis in specie, tanquam instrumentum generantis(quamuis semen ipsum non viuat, sed inferioris speciei aut generis sit) eadem similitudine communicata est corpori cœlesti cum suo esse virtus, per quam attingere possit generationem viuentium(quamuis vitæ expers sit) tanquam instrumentum ipsiusmet Dei, à quo immediatè eam accipit per creationem. Hæc est sententia Durandi in 2. distinctione quintadecima, parte secunda distinctionis, quæstione secunda quam præfato modo explicant,& sequũtur Patres Conimbricenses secundo libro de cœlo,capite tertio, quæstione sexta,articulo secunda, & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc sententiam amplectuntur.

Cæterum his præmissis hæc virtus sine fundamento tribuitur cœlo, & ad effectum concursus instrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non est ei necessaria. Probatur manifestè primũ, quia cum foret virtus naturalis (si daretur) difficile creditu est, eam Aristotelem ignorasse, qui tam perfectas habuit cœlestes virtutes, sed in tota eius doctrina neque vestigium eius reperitur, vt quilibet in ea versatus facile indicare potest: ergo alienum est ab eius mente, eam tribuere cœlo, neque extat ratio alicuius momenti,compellens nos talem virtutem multiplicare, sed ea sola necessitate excogitatur ab his authoribus, quia sine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi cælesti corpori instrumentarium concursum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate,qua ab eis ponitur, negari potest, vel denegando ei talem concursum,& ex consequenti talem virtutem, vel negando, quod sine illa non possit esse instrumentum Dei; vel deniq; negando,quod per instrumentum aliquod concurrat Deus ad tales generationes,qui sicut plerosque effectus alios per se immediatè producit, supplens defectus particularium causarum, sic potest quispiam asserere,has generationes per se immediatè efficere, cũ desint particulares causæ à quibus producantur. Itaque cum non sint multiplicandæ virtutes sine vrgenti necessitate, vel ratione,nec debet multiplicari talis virtus semi-

seminalis in cælo non compellente ratione, præsertim cum sit nobis prorsus incognita, de qua proinde non possumus nisi diuinando loqui. Quod vero nō sit necessaria probatur, quia certum est apud Aristotelem, & omnes cœlum cōcurrere ad generationem animalium perfectorum, per virtutes alias, quas in eo agnouimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias astrorum influentias: pro quo concursu præstando, nemo hucusque talem virtutem seminalem incognitam addidit, præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes fere in eo admittunt, ex effectibus cōuicti, ergo multo minus debet necessaria existimari ad generationes animalium imperfectorum, sed sufficienter concurrere ad eas posse, existimandum est per easdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex nostræ sententiæ explicatione clarius constabit.

Nostra igitur sententia solum admittit, cælum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia generantur, tanquam instrumentum Dei, cui attribuuntur tales generationes, tanquam causæ præcipuæ particulari & proximæ. Vt autem instrumentum Dei sit ad eiusmodi effectus, non indiget virtute illa superaddita luci, & influentiis, sed per eas potest eleuari à Deo, & instrumentalem concursum præstare in ordine ad tales effectus vitales. Hæc nostra sententia sufficienter probata est, ex aliarū refutatione, quod vero cælum possit eleuari, vt instrumētum Dei ad hos effectus, per virtutes has ordinarias sic explico. Certum est apud Aristotelem, & omnes, cælum per virtutem naturalem, Solis præcipuè, concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quē concursum explicuit Arist. 2. libro Physicor. textu 26. illis verbis: *Sol & homo generant hominem.* Quem concursum specialiter confert per lucem, & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo semen, iuuandoque seminalem eius virtutem, vt disponat, & organizet materiā, quod præstare non posset tali consortio, auxilioque destitutum. Calor autem Solis, quamuis eiusdem sit speciei cum elemētari, cæterum quia virtus est superioris, atque eminentioris causæ, longe perfectior est, secundum rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non potest attingere elementaris, vt ostendit frugum, ac fructuum omnium procreatio, ad quam deseruire non potest calor elementaris. Cuius perpulchrum, ac simillimum mihi sumo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior sententia, eiusdem esse speciei cum elementari, per solam vero indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quod animæ, atque corporis viuētis virtus est, vt ad vitales effectus edendos instrumētum esse possit vitalis potentiæ generatiuæ, aut nutritiuæ, quos potest attingere calor elementaris, vt secundo libro de anima probauimus. Pari ergo ratione de calore Solis necessario fatendum est, comparatione elementaris, quamuis non omnino attingat effectus caloris vitalis, potest tamen, & verè concurrit cum eo, eumque fouet ad eos præstandos. Et hæc quidem consideranda sunt ex parte cælestis virtutis; aliud vero ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeo sunt imperfecta, atque infimæ sortis in ordine vitalium corporum, vt eorum animæ dispositiones longe inferiores, atque imperfectiores, postulent in materia pro sui eductione ex potentia eius, & inductione in ea, & præcipue minorem longē

licet aliquo modo concurrant, non sunt tamen sufficientia instrumẽta, quia perfectiores longe dispositiones, & organizationem postulat materia pro introductione animarum perfectarum, quæ sine semine nequit induci naturaliter.

QVAESTIO III.

An animalia ex putri materia genita sint eiusdem speciei cum animalibus eiusdem nominis ex semine productis.

PRo vtraq; quæstionis parte extant nõ solum testimonia Aristot. sed rationes magni momenti, & propterea grauissimi auctores patrocinium vtriusque susceperunt. Pro parte quidem negante, quod non possint esse eiusdem speciei, est testimonium Aristot. 5. lib. de historia animalium, cap. 1. circa finem sic loquentis: *Quæ autem per se, vel in animali, vel in terra, vel in stirpe, vel etiam in eorum ipsorum partibus creantur, eademque maris, ac fœminæ sexu distincta sunt, his coeuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil amplius gigni possit, v.g. coitu pediculorum lendes dictæ procreantur, muscarum vermiculi pulicum, genus vermiculorum cui speciem referens, ex quibus nec ea, quæ generarunt, pro eniunt, nec aliud vllum animal, sed id, quod sunt sordes tantum persistunt:* Ex quo testimonio colligitur animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi sibi similia ex semine, sic vero ab eis genita, carere tali virtute. Ex quo ego infero specie, differre, & illationem probo: quia potentia generandi vitalis est, & ex virtute animæ sensitiuæ emanat, per modum proprietatis. & generatio viuẽtis est act' vitalis. Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, essentialiter est perfectior anima aliorum animalium carentium tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori potentia, & operatione, perfectior essentia colligitur: sed anima essentialiter perfectior cõstituit animatum corpus essentialiter perfectius, & proinde diuersæ speciei, ergo animalia ex putri materia genita specie differunt ab his, quæ ex semine generantur, ex mente Aristotelis, efficaci ratione comprobata.

Secundo, quia pro effectibus determinatæ speciei designauit natura determinatas causas, per quas producerentur, ita vt non nisi per virtutem earum produci possint, quod est intrinsecam connexionem habere cum eis, vt constat ex cæteris speciebus animalium, quæ non nisi à determinatis causis, ac determinato modo operantibus producuntur; ergo impossibile est, eandem speciem animalium indifferenter produci ab his, vel illis causis, aut hoc, vel illo modo operantibus; quare non erunt eiusdem speciei ea, quæ fiunt ab alijs animalibus, ex semine cum his, quæ non producuntur ab alijs animalibus, sed ab alijs causis diuersis, nec ex semine, sed ex putri materia; immo cum vno ex his modis produci valeant, superfluit alter, natura vero nihil admittit superfluũ. Quare hanc partem sequuntur Auerroes octauo libro Physicorum, commẽto 46. Iandu. septimo Metaphysicæ, quæst. 15. Aegidius secundo libro in Hexameron, c. 28. Flandiensis, septimo Metaphysicæ, quæst. 13. artic. quarto. Achillinus quæstionibus de physiognomia, & videtur etiam eandem tenere Diuus Thomas, pluribus suæ doctrinæ locis; sed prælertim in prima dist. 10. art. primo in corpore his verbis:

Non

Non enim idem in specie est à natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & seminationem, &c. & de potentia, quæst. 3. artic. 11. ad 1. vbi sic ait: *Nec oportet eorum, quæ sunt in genere, si specie differant, esse eundem modum procedendi in esse, vt patet per animalia generata ex semin, & ex putrefactione, quæ in genere conueniunt, & specie differant.* Et tandem 1. parte, quæst. 71. art. vnico ad primum, sic inquiens: *Illa, quæ naturaliter generantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari.*

Opposita vero pars, quod sint eiusdem speciei, expressa videtur in doctrina Arist. duobus præsertim locis 7. Metaphysicæ; textu 23. vbi habet hæc verba: *Harum autem, quædam etiam à casu fiunt, & à fortuna perinde, atque in his, quæ à natura fiunt, quædam enim ex illis eadem, & ex semine, & absque semine fiant, &c.* & sectione 11. problematum, quæ. 64. *Quam ob causam; inquit, animantium alia non solum coitu, sed etiam spõte natura procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, & equus.* Et probatur hac ratione efficaci, quia ex accidentibus eiusdem omnino rationis, efficaciter colligitur, substantias esse eiusdẽ rationis, & essẽtiæ: sed animalia ex putri materia genita habẽt accidẽtia õmnia eiusdẽ conditionis, eandẽ figurã, eundem calorem, eandem membrorum distinctionem, & magnitudinem, motum ac cæteras operationes, modumque operandi eundem: ergo pertinent ad eandem speciem; & ita sentit Diuus Thomas 7. lib. Metaphysicæ, lectione sexta post medium; vbi ex professo disputans præsens dubium, affert sententiam Auerrois omnino negantis, quod idem secundum speciem possit naturaliter produci ex semine, aut ex putri materia. Deinde affert sententiam Auicenæ oppositam, nempe, quod omnia animalia, tam perfecta, quam imperfecta, vtroque modo possint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtramque vero reijcit, & medium sequitur, tanquam Aristotelis propriam, quod perfecta non possint, nisi ex semine produci, imperfecta vero (quæ sunt vicina plantis) vtroque modo produci possint, intra eandem speciem, ita vt sicut accidit plantam produci sine virtute Solis, & illa eadem sic producta semen emittit cuius virtute producitur altera intra eandem speciem, pari ratione producuntur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & distincta quidem in marem, & fœminam, quæ per seminalem propagationem producunt animal eiusdem speciei. Eandem tenet, & probat Scotus, vtraque reiecta, in prima distinctione secunda, quæstione septima, circa medium §. Ad primum argumentum principale dico, quod Auicena: asseritque esse expressam Diui Augustini tertio libro de Trinitate, cap. 4. & 10. & Diui Ambrosij de incarnatione Verbi ad finem. Richardi in 2. distinctione 17. quæ. 2. circa secundum principale. Okam in 2. quæst. 23. Theophrasti 1. lib. de plantis ca. 1. & est communis in Schola, & vera, quam efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius posita, atq; desumpta ex Scoto, vbi supra.

Ad testimonium Aristotelis pro parte negante respondeo, non sequi ex eo, quod quædam animalia imperfecta ex semine producta nequeant per seminationem generare sibi similia, esse diuersæ speciei ab his, quæ generantur ex putri materia sub eodem nomine: nam ex accidenti aliquo prouenire potest, quod operatio generatiuæ potentiæ impediatur, vel ex imperfectione seminis, ex quo fiunt, quod potentia generatiua careat, sicut videmus in hominibus, & alijs animalibus imperfectis, de quibus constat, non generare alia, nec tamen pro-

propterea negamus, esse eiusdem speciei cum cæteris sibi similia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam designasse determinatas causas magis quidem, vel minus determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectionem eorum, & ideo animalibus perfectis solas causas suæ speciei designauit, & determinatum, atque perfectum modum producendi ab eis, quæ ideo nec ab alijs causis, neque alio modo, quam per seminalem propagationem multiplicare possunt; imperfectis vero, quæ non postulant causas adeo perfectas, nec modum producendi adeo perfectum, vno, vel altero modo fieri permisit, nempe ex semine, vel ex putri materia: neque tamen alter modus eorum superfluit, sicut non superfluit, quod ignis generetur ab alio igne, atq; etiam aliquando per concursum radiorum Solis, vel per attritionem aeris.

Diuus Thomas autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura sua adeo sunt imperfecta, vt non habeant virtutem producendi sibi similia, sed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, vt minutissimi quidam vermiculi, quæ quidem animalia specie distinguuntur ab alijs. Præter hæc autem sunt alia, quæ propter suam perfectionem postulant ex natura sua produci ab alijs viuētibus similibus, vt contra Auicenam 2. lib. suæ Metaphysicæ, quæst. 42. merito docet Sanctus Thomas 7. Metaphysicæ, lectione 16. & prima parte, quæst. 45. articul. secundo, atque etiam tertio contra Gentes, cap. 69. & Scotus in 2. distinct. 8. quæst. 1. & Diuus Bonauentura ibidem, numer. 20. ex communi consensu: quo enim aliqua perfectiora sunt, eo plura ad sui productionem postulant. Denique sunt alia media, & ab vtroque extremo specie saltem distincta, vtroque modo producibila, vt mures, vespæ, & similia, inter se tamen eiusdem speciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non possunt eidem conuenire, & iuxta hanc distinct. optime intelligitur S. Thomas, cum alijs: ne sibi sit contrarius.

Sed aduersus hāc doctrinā duo possunt opponi, quæ videntur probare, etiam perfecta animalia posse vtroque modo produci in eadem specie, nempe ex semine sibi similium, atque etiam ex materia putri, vel ex terrea. Primū est, quia sicut corpora cœlestia sua virtute possunt disponere materiam pro introductione animæ imperfectorum animalium, & ex consequenti eam producere, atque vnire materiæ, tanquam instrumenta Dei, pari ratione possunt eandem disponere, & organizare, pro inductione animæ perfectorum animalium, eamque educere de potentia materiæ, vel creatam à Deo vnire corpori tanquam instrumenta Dei: ergo possunt hoc modo perfecta animalia produci, & non solum per virtutem seminis ab alio simili. Probatur paritas rationis, quia dispositio materiæ pro vtraque anima consistit in certa temperie primarum qualitatum, quibusdam secundis ex eadem temperie primarum procedentibus; quarum productio non excedit perfectionem cælestis virtutis; ergo quemadmodum imperfecta animalia potest producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibusdam experientijs, in quibusdam enim insulis, à continenti distantissimis, visa sunt perfecta animalia, quæ tamen neq; ab his, quæ initio mundi creata sunt, propagare potuerunt, cū omnia hoc (paucissimis exceptis)

duo sentio. Primum quidem, si daretur (vt satis probabile est dari) quia à multis visum esse refertur, non esse vnicum in toto mundo mundo, quia etiam refertur ab eisdem, pluribus in locis, atque distinctissimis visum fuisse, & aliquando in vno, vel altero eorum interiisse, neq; ibidem ex cineribus eius, alioue modo genitum pro eo alterū. Quare si vera sunt, quæ de eo referuntur, vnicum esse non potest.

Secundo assero, neq; ex cineribus eundem reuiuiscere, qui igne assumptus, neque alteram sibi similem, neque possibile esse aliter, quam ex semine generari naturaliter, sed forte, quia pauca admodum indiuidua in hac specie producuntur, vulgare cæptum est, vnicum dari simul in tota natura. Quare dum sancti Patres vtuntur Phænicis exemplo, ad suadendum corporum resurrectionem, id non asseuerant, neque ex propria sententia pronunciant, sed ex aliorum scriptis referunt, quasi dicere velint: si homines sibi persuadent virtute naturali posse contingere, vt Phænix ex propriis cineribus reuiuiscat, cur non credant, posse eadem humana corpora etiam in cineres redacta, per virtutem diuinam supernaturalem, iterum ad vitam reuocari. Nihil ergo ex sanctis Patribus probatur, quod ad talem modum generationis perfecti alicuius animalis ex putri, vel extranea materia geniti pertineat.

QVAESTIO IV.

An cælestia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euentus casuales, ex concursu naturalium causarum euenientes.

De solis casualibus effectibus ex concursu naturalium causarum superiorum, vel inferiorum euenientibus, quæstionem agitandam proponimus, an circa eos aliquem influxum habeant cælestia corpora, vel nullum, sed penitus casuales sint, & tam præter intentionem eorum proueniant, quam respectu causarum inferiorum, v.g. astrum, vocatum Aquarium, in certo aspectu inclinat ad generationem imbrium, cui opponitur sydus aliud eo fortius, impediendo ne eleuentur vapores à terra vel aqua, quibus pluuia generetur, & ex hoc impedimento sequitur segetes nō crescere, sed ariditate perire, & terram eo anno sterilem euadere. Quod in dubium reuocamus, est, an extinctio segetum, & terræ sterilitas (quos casuales effectus vocamus) à cœlo, vel astris proueniant, vel circa eos aliquo modo influant, vel nullo: ideoque eis non sint ascribendi.

Et prior opinio affirmat, hos omnes effectus solum vocari casuales, respectu causarum inferiorum, quæ proinde nullum habent circa eos influxum; à cœlo vero, vel astris per se procedere, nec eorum influxum effugere posse. Sic affirmat Auicena 3o. Met. h. capit. 1. Ocham quodlibeto 1. quæst. 17. quorum vnicum est fundamentum: quia licet astro priori non tribuatur segetum ariditas, vel extinctio, neque sterilitas terræ ex ea subsequuta, tribuitur posteriori per se, quia per se causat siccitatem, ex qua sequitur. Quare respectu cæli, cuius tale astrum pars est, & à quo, & in quo mouetur, non est casualis effectus, sed per se productus, quod videtur plane sentire Diuus Thomas 1. part. quæst. 19. art. 6. his verbis: *Potest enim impediri, quod aliqua stella non inducat suū effectum, sed tamen quicunq; effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus cōsequatur, oportet quod reducantur per aliquas cau*

sas medias in vniuersalem virtutem primi cæli. Hoc autem exemplum affert ad probandum, quod diuina voluntas sit causa per se cuiuscunque effectus (quantumlibet casualis, respectu cuiuslibet alterius causæ) quia cũ Deus sit causa vniuersalis, non possit causa impediens alteram effugere concursum eius, quare necesse est, effectum, qui ex tali impedimento sequitur, (licet casualem comparatione eius, quia præter intentionem sequitur, & ideo absque eius concursu) per se cadere sub influxum causæ vniuersalis, sub qua continetur, ex cuiusque concursu operatur causa impediens, & ideo comparatione eius casualem non esse, sed per se, & sic rem se habere (ait) in causis corporeis respectu effectus; qui ex concursu vnius alteram impedientis sequitur: nam licet respectu causæ impedientis sequitur: nam licet respectu causæ impeditæ casualis sit, non respectu impedientis, ex cuius effectu per se producto, quo alteram impediuit, sequitur, & cum causa hæc cõtineatur sub primo cœlo, ad quod tanquam ad vniuersalem causam reduci debent omnes effectus causæ corporeæ suo ordine militantes sub eis; necesse est talem effectum ad eam reduci, tanquam ad causam vniuersalem, sub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per se procedunt quicunque earum effectus, vt qui ex eis sequũtur. Si vero in causis corporeis verũ hoc non sit, sed aliquis effectus datur casualis, in quem non influat cœlum, & ideo qui præter intentionem eius fiat, sequitur etiam dari aliquem effectum casualem, qui sequatur ex causa particulari impediente aliam, & præter intentionem Dei, & respectu eius sit casualis, in quem nullum influxum habeat, & ideo circa cuius consecutionem voluntas Dei non versetur, nec proinde impleatur, & tandem sequitur, friuolam esse rationem D. Tho. & conclusionem, quam probare intendit, planè falsam, quod est absurdum.

Nostra vero sententia est, talem effectum casualem esse, etiam respectu cæli, in quem neque in vllum alium casualem effectum, aliquem influxum habet. Ita D. Th. 3. li. contra gent. c. 86. & 49. & ibidem Ferrar. Alex. 1. part. q. 16. membro 3. ar. 2. Caietanus 1. parte, quæst. 15. artic. 6. atque etiam Patres Conimbricenses 2. li. de cœlo, capite 3. quæstion. 5. Et probatur primo, cœlum est causa naturalis, agens ex determinatione ad vnum: ergo solum potest influere in effectum, ad quem producendum naturaliter inclinatur, vel, ex eo naturaliter, & necessario sequitur; sed in effectum casualem non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, sequitur necessario: ergo non habet vllum influxum circa illũ. Minorem probo, quia effectus casualis sequitur, præter intentionem agentis per se: ergo præter influxum eius: probatur consequentia, quia agens naturale sicut non agit, nisi ex intentione, seu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit nisi in effectum, in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tẽdit. Exempli gratia lapis descendens solum intendit, centrum assequi, quia in ipsum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quod vero hominem, vel aliud animal sibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omnino est, quia præter inclinationem naturalem. Quare nullum potest habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens siccitatem, potest influere in extinctionem messium, & sterilitatem terræ, quia nec eas põt intendere, sed præter intentionẽ eius sequũtur, & ideo præter influxum.

Secundo probatur, quia casualis effectus

ctus sequitur per accidens ex concursu duarũ causarũ, sed neutra intendit per se concurrere cum alia, neque totũ cælũ intendit talem concursum: ergo neque influit in talem effectum, sed omnino sequitur præter concursum, & causalitatem eius, sicut præter concursum, & causalitatem inferiorum causarum. Maior experientia nota est, cum videamus messium conflagrationem sequi ex emissione fulminis, & concursu siccitatis ab alia causa cælesti inductæ, & pariter ex concursu plurium causarum efficientium, vel efficientis, & materialis, sequuntur alii casuales effectus inferiores. Minor vero, quod neutra intendat concursum ipsum, non est minus euidens in causis sese impedientibus: nam euidens est planetam intendentem generationem imbrium, non intendere concursum cum planeta alio impediente effectum eius, alioqui agens intenderet, quod effectus eius impediatur; & hoc absurdum esse cõstat, sed neq; planeta impediens intẽdit concursũ, quia agens solũ intendit producere effectum propriũ, ad quẽ producendum ex propria natura inclinatur: quod ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediat, præter inclinationem eius est, ergo præter intentionem, quia solum intendit id, ad quod natura ipsum inclinat, & cum sit etiam præter eam, quod planeta alter eo agente occurrat, repugnat ex intentione, & inclinatione eius, & ex consequenti, concursum vtriusque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quod talis concursus non sit à toto cælo intentus, probatur, quia totum cælum non agit, neque concurrit ad effectus inferiores nisi per aliquam sui partem, si ergo à nulla parte agente potest intendi: ergo neque à toto cælo, & si concursum intendi repugnat, ex cõsequenti repugnabit intendi effectum, quod ex eodem concursu præcise sequitur, & aliam causam non habet. Quod efficaciter satis colligi potest ex doctrina Aristotelis in libro de diuinat. per somnium, vbi fatetur, cælestia corpora impediri aliquando à suis effectibus, & ideo, quod ex impedimento sequitur non esse effectum illorum, quia vniuersaliter verum esse arbitratur, non produci à causa per se operante illud, quod per accidens sequitur ex effectu per se eius, vt hisce verbis testatur, 6. libro Metaphysicæ, tex. 4. *Neque enim qui facit domum, facit simul, quæ accidunt domui factæ.*

Et si dicatur per accidens saltem produci, ideo causam per accidens habere aliquem concursum, circa effectum per accidens subsequutum ex effectu, quem producit per se, sed casualem illum vocari, quia non est per se intentus, nec per se productus à tali causa, neque ab alia causa per se. Vnde sequitur, negari non posse, quod cœlestia corpora habeant concursum aliquem circa effectus per accidens subsequutos, ex concursu, & effectu, quẽ per se intendunt, ac per se producunt; alioqui dabitur effectus extra causas, vel non productus ab aliqua causa, quod patet esse absurdum. Consequentia vero probatur, quia causa, nihil producit, nisi per concursum: si ergo nulla causa concurrit ad casuales effectus, à nulla causa producentur, vel si ab aliqua, sine concursu producentur, quod exemplo declaratur. Impedit vnus planeta per effectũ siccitatis effectũ alterius planetæ, & ex tali impedimẽto sequitur per accidẽs & casu effectus alter, vt extinctio messium, & sterilitas terræ, cuius erit causa per accidens idemmet planeta innuens siccitatem, ad cuius productionem per accidens sequitur; habebit igitur respectu talis effectus per accidens secutum concursum

sum saltem per accidens.

Respondeo, nec dari influxum per accidens, neque causam per accidens vllo modo influere in effectum per accidens, quia sicut sequitur præter inclinationem & intentionem causæ per se, ita sequitur præter operationem, & consequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non est aliud, quam ipsamet operatio, pro vt à se procedens. Operatio vero non potest nisi ex inclinatione agentis, atque ex intensione eius procedere. Quare sicut casualis effectus non potest per operationem procedere, qua producitur effectus per se, ita nec ex influxu per se, præter quem non datur alter influxus eius, sicut nec datur alia operatio, sed sine operatione, & influxu agentis per se, subsequitur effectus per accidens. A quo vero agente, vel per quam operationem, & influxum producatur. Respondeo non posse produci ab vllo agente, naturali, particulari, vel vniuersali, nec per concursum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc est, ad eum dumtaxat effectum, in quem ordinatur natura, & inclinatio eius, & cum neque ordinetur ad concursum cum alia causa, neque ad impedimentum actiuum, vel passiuum eius, hoc est, nec ad eam impediendam, nec vt ab ea impediatur, sed vtrumque sit præter inclinationem, & intensionem eius, non potest concursus, vel impedimentum per operationem, seu actualem concursum eius fieri; & ex consequenti neq; effectus per accidens, vel casualis, qui ex tali concursu eius cum altero sequitur; necesse est, dari aliquam causam liberam, & vniuersalissimam, à qua per se fiat; liberam quidem, vt possit per se illum intendere, cum probatum sit, non posse intendi à causa naturali, propter intrinsecum modum operandi, ex determinatione ad vnum: vniuersalissimam vero, hoc est, primam, à qua intrinsecam dependentiam habeant effectus omnes, cõcursus omnes, & omnium causarum operationes, & proinde cuius concursum nullus effectus, nullus concursus, nulla operatio aliarum causarum effugere possit, neque esse vllo modo in rerum natura nisi per concursum eius fiat & conseruetur. Ab hac igitur sola causa intenduntur, & fiunt per se effectus, concursus, omnesve occursus aliarum, & impedimenta omnia, quæ vicissim sibi præstant, & effectus omnes per accidens, atque casuales, quæ sine concursu vllius alterius causæ vniuersalis, vel particularis sequũtur, sed per solum concursum primæ, respectu cuius nihil per accidens, casuale nihil, nihil fortuitum vocari debet, nec potest, sed omnia dependent per se, & fiunt per se ab ea, & solum vocantur aliqui effectus casuales, vel per accidens, aut fortuiti; respectu aliarum causarum, à quibus sicut intendi non possunt, sic nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quod si hęc prima causa, nempe, Deus optimus, & maximus, non foret libera, sed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret prorsus, per concursum eius sequi effectus per accidens, vel casuales, & ideo nihil casuale, aut per accidens daretur, nec dari posset in natura rerum, quia non posset per concursum alicuius causæ fieri, sine vllo vero concursu sequi non est intelligibile.

Vt autem clarius, ac facilius expediatur fundamentum oppositæ sententiæ, adnotanda est distinctio inter causas naturaliter operantes, & liberas, quod illæ operantur, ex determinatione ad vnum, & propterea eos dumtaxat effectus intendere, edere possunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios,

& ad

& ad eos tantum influxum præstare possunt: liberæ vero indeterminatæ, atque indifferentes sunt ad plures effectus, & quemlibet eorum intendere valent. Vnde circa eum quoque effectum, qui ex concursu duarum causarum sese impedientium sequitur, versari per se possunt, & si subsint potestati earum, per se intendere, & per se producere, & cum omnia subsint potestati diuinæ voluntatis, omnes effectus per se aliarum causarum, vel per accidens eos consequentes, potest intendere per se; & verè omnes per se intēdit, & per se producit; neque vllus est, qui influxum eius effugere valeat, quantumlibet præter intensionem causarum naturalium, vniuersalium, & particularium, atque etiam liberarum sequatur, & casualis, aut per accidens, respectu earum iure vocetur. Ex hoc discrimine sequitur aliud, inter causam primam ex vna parte, & cœlestia corpora ex altera, quantum ad concursum causarum sese impedientium. Quod cœleste corpus solum potest esse causa per se effectus vnius planetæ impedientis alterum, in effectum vero subsequutum ex impedimento per talem effectum præstito, nullum influxum habere potest, quia præter intensionem totius cæli, & omnium partium eius sequitur. Constat enim, nec totū cœlum, nec aliquam eius partem intendere concursum planetarum impedientium, nec extinctionem messium, nec terræ sterilitatem subsecutam, ex impedimento pluuiæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concursum alterius. Causa autem prima, eiusque efficax voluntas non solum intendit, & concurrit ad effectum causæ impedientis, & ad impedimentum per eum præstitum, sed concursum vtriusque per se vult, per se intendit, per se efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens, & casu subsecutum, vult per se, intendit per, se producit per se.

Cæterum D. Thomas de solo effectu vnius planetæ, per quem impeditur alter cum eo concurrens loquitur, & in eo solum similitudinem cœlestis corporis cum diuina voluntate assignare intendit, non in cæteris, de quibus ingenue fatetur alio loco à nobis citato præter intentionem cæli esse; & ideo etiam comparatione eius casualis esse, & vocari.

QVAESTIO V.

An, & quonam modo cælestia corpora in intellectum, & voluntatem nostram influant.

Circa naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus atque Homerus, putantes, materiale quid esse, aut corporeum, sicut sensum, vt testatur, Aristoteles 2. libro de anima cap 3. textu 150. Ex quo errore in alterum incidisse necessarium fuit, videlicet, non minus intellectum, eiusque operationes, quàm sensum subiici influentiis cælestibus, ita vt sicut directe circa sensuum opera imprimere valent, pariter circa intellectum, & operationes eius, & consequenter circa voluntatem, quia eiusdē ordinis [illegible] potentiæ istæ. Ex qua sententia processit pro[illegible]quium illud Homeri relatum ibidem ab Aristotele: *Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem indies inducit pater hominumque, deorumque:* hoc est, Iupiter: quem summum Deum appellabant, per eum intelligentes totum cælum, vt Augustinus, 4. lib. de Ciuitate. Et hinc etiam processit Stoicorum error, qui putabant, cognitionem

nostri intellectus causari ex hoc, quod sensibiles corporum imagines ei imprimuntur, sicut literæ imprimuntnr papyro, etiam si nihil efficiat, vt Boetius refert 5.lib.de consolatione, & ex ipso D. Thoma 3.lib.contra Gentes cap.84.& propterea cum, subditus sit influentiis cælestibus, tanquam vniuersali agenti circa eum operanti, ex earum impressionibus fiunt in nobis eædem operationes volũtatis, circa quas influxum habebunt cælestia corpora.

Quod probari potest ex duobus, ex priori quidem quia non videtur, aliam causam designari posse acrioris ingenij vnius hominis, & hebetioris alterius, nisi quia ille sub melioribus, magisque propitiis astris conceptus sit: quod Ptolomæus in Centiloquio significabat dicens, cum Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in suo esse, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus; ergo bona ingenij qualitas, operationesque eius ex cælesti influentia dependent, & ex eius impressione procedit; & ex consequenti bona operatio voluntatis ab intellectu motæ. Ex posteriori vero, quia constat, dæmones, qui puri spirituales sunt, allici, & fugari quibusdam herbis, ac lapidibus, quæ idcirco ad magicæ artis vsum conferunt, nec possunt effectus isti intelligi absque impressione aliqua ab eisdem corporibus, virtute stellarum, sub quarum constellatione applicantur, facta circa eosdem dæmones. Quod confirmat Psellus in libro de dæmon. asserens, nihil fere nasci sub Luna, quod non ad alliciendos dæmones valeat.

Duplici tamen assertione soluenda est quæstio proposita: & prior sit, corpora cælestia non possunt agere in voluntatẽ aut operationes eius directè, & per se, aut immediate, nec etiam circa intellectum, aliquid in eis immediate imprimendo, & oppositum est error in fide. Assertionẽ hanc tenet communis Scholasticorum consensus in 2.distin.15.Diuus Thomas 3. contra gentes, cap.84. & 85.1.part. quæst. 115.artic.5.& 12.quæst.19.artic.5. ex quibus locis duplicem rationem satis efficacem deducere possumus; prior talis est: corpus propria virtute non potest agere per se, & directe, in spiritũ, sed cœlum est corpus, & anima rationalis, eiusque potẽntiæ intellectus, & voluntatis, atque etiã harum operationes spirituales sunt, ergo non potest circa illas operare; vel influere cælum propria virtute per se, & directe: maior est euidens, quia corpus propria virtute nullum potest effectum producere, nisi corporeum, cum debeant proportionari effectus, & causa, & si spiritualem produceret, foret effectus sua causa principali perfectior, sed spirituale subiectum incapax est effectus corporei in se recipiendi, cum sit ordinis superioris: ergo non potest illum recipere à corpore, nec proinde hoc in illud agere, minor vero non est minus euidens ex parte cæli, quod corporeum sit, & concessa ab aduersariis, ex parte vero animæ, quod sit spiritualis, probata est à nobis in nostris libris de anima, ergo vera erit assertio nostra.

Secunda ratio sumitur, ex D. Damasceno, 2. libro orthodoxæ fidei, capite 7. vbi tenet, & probat assertionẽ nostram hoc modo: corpora cælestia operantur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum, & absq; electione, vel libertate, si ergo in voluntatẽ nostram per se, & directe eam mouendo, ad propriam operationẽ agerent, naturalis quoque, ac determinata, ad vnum foret operatio eius, nõ ergo libera, nec ex electione, quod non solum fidei contrarium est, sed euidenti experientiæ: quare plane falsum

ſum eſt, quod cæleſtia corpora, ſe immediate, ſeu directe agant, in voluntatem noſtram, vel operationes eius. Quod vero contrarium aſſerere, ſit error in fide Catholica, probari poteſt, ex multis locis ſacræ paginæ, ex quibus plane deducitur, ſcientiam, ſapientiam, atque intelligentiam, non à cælo, vel aſtris accipere hominem, ſed à Deo mouente intellectum eius, ac dirigente operationes eiuſdem, & voluntatem non ſolum ex eodem excitari, moueri, ac dirigi, in ſuis actibus, ſed tanquam cauſam liberam eorum, ita vt non modo naturali moueatur, vel ex inſtinctu naturæ, ſicut bruta atq; cętera inanimata mouentur, ſed ingenua excitatione, ac motione, quã recipere, vel reſpicere, operari, vel operationem ſuſpendere in eius ſit poteſtate ſitum. Iob enim 25. *Vbi eſt Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte, qui docet nos ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cæli erudit nos.* Et Pſalmo 93. de Deo etiam dicitur: *Qui docet hominem ſcientiam*. Geneſis 4. *Subter te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius*, quibus additur Ieremiæ 10. *Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.* Et ſancti Patres vbicumque de influxu cæli circa humanam voluntatem loquuntur, conſtanter tenẽt eandem veritatem, quam definiuit Eccleſia in Concilio Bracha. 1. c. 9. & 10. aduerſus Priſcillianiſtas hæreticos.

Aſſertio poſterior communis etiam ſcholaſticorum, quam tenet, & explicat Diuus Thomas, eiſdem locis citatis: indirectè, & quaſi remote, & per accidens influunt corpora cæleſtia in intellectum, & voluntatem, actuſque harum potentiarum, qui cum dependeant à ſenſibus, & eorum operationibus, ſub genere rerum materialium conſtitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cælorum, quatenus per hunc aliquid imprimitur circa organa ſenſuum, ex qua impreſſione variatur modus operandi illorum, & appetitus ſenſitiui, vnde redundare ſolet non parua variatio circa intellectum, & voluntatem. Ita tamen hoc eſt intelligendum, vt per talem influxum cœli circa organa ſenſuum, & eorum operationes non poſſit etiam indirecte cogi, vel neceſſitari voluntas, ſed quocunque eius influxu præſuppoſito, (organum ſuum non ſic lædente, vt ordinatam eius operationem tollat) in poteſtate voluntatis poſitum eſſe, agere, vel non agere, & integram, atque illæſam permanere voluntatem eius. Vbi illud aduertere neceſſe eſt, quod egregie adnotauit Diuus Thomas 1. par. quæſt. 115. artic. 5. videlicet in hoc verſari maximum diſcrimen, inter Angelos & animã noſtram, quod licet omnia ſint ſpirituales ſubſtantiæ, diuerſa tamen ratione, quia Angeli ſunt ſpirituales ſubſtãtiæ cõpletę, atq; perfectæ, nõ dependẽtes à corpore, nec potentes illud informare, quare nec à cœlo poſſunt etiam indirecte, & per accidens dependere. Anima vero rationalis, etſi ſecundum entitatem, & ſubſtantiam ſit ſpiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ eſſentialiter poteſt informare corpus, & dum actu ipſum informat, dependet ab eo in ſuis operationibus aliquo modo, atque ex conſequenti voluntas, quanquam magis remote: vnde ſequitur, circa Angelos nihil agere poſſe directe, nec per ſe, aut etiam per accidens aliquid eis imprimere, quare neque in ſuis operationibus vllo prorſus modo, ab eo dependent, anima vero, propter dependentiam, quam habet à corpore, dum illum informat, indirecte, remote, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propoſiti,

positi, aduersus nostram sententiam respondeo, maius ingenii acumen ex ipsa natura vnius, & alterius animæ præcipue prouenire, quæ licet eiusdē speciei sint, ex differētijs tamen indiuidualibus quædam sunt perfectiores aliis, quamuis non ita necessario, quin reperiri possint aliquæ eiusdem perfectionis, etiam indiuidualis, vt copiose ostendimus in nostris commentarijs super secundum librum de anima. Iuuant tamen maxime meliora organa, ac dispositiones sensuum, & hac parte iuuant etiam maximæ influentiæ cæle stes, & signa, in quibus concipiuntur diuersi homines, atque etiam bonum tēperamentum progenitorum, ex qubus solum infertur modus indirecte, atque remote agendi cælorum in intellectum, & voluntatem concessum, & explicatum in nostra secunda assertione. Ad secundam partem negamus, quod dæmones alliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, sed solum in quātum signa quædam sunt ex maleficorum pacto tacito, vel expresso cum eis inito, cuius virtute accedere, vel recedere suis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quod vero Psellus ex hoc intulit, de rebus suis Lunæ aspectu ortis, planè falsum est.

QVAESTIO VI.

Possint ne Astrologi ex syderum obseruatione futura certo præcognoscere, ac prænunciare.

ASTROLOGI, diuinatorés & iudiciarij multa se iactant certo prædicare, priusquam eueniant, non solum naturaliter, & necessario euentura, sed casu atque fortuito, immo, & quæ ex humana libertate dependent; posse autem se illa certo præcognoscere, aiunt, in aspectibus quarundam stellarum, quas fatales vocant, non quia stellæ istæ, vel earum facies, aut aspectus tales effectus futuros efficiant, sed quia eos, quamuis ab aliis causis efficiendos, quasi denotant, vel significant instar literarum: ipsi vero iudiciarij, aut diuinatores easdem aspicientes, quasi se in eis aspectis legere arbitrantur futuros euentus, eosque certo prædicere; vt vero alicuius hominis mores, fortunam, successus, ac exitus eorum, certo possint eidem prænunciare, certis quibusdam instrumentis, aut rebus vtuntur, sub aspectu determinatæ cuiusdam stellæ, aut planetæ, in puncto natiuitatis eius regnantis, seu prædominantis, aut talem alium situm habentis, vt certam stellam in tali distantia Solis, vel dispositione inspicientis, attemperatis, seu iuxta positis, & iuxta significationem huius, vel harum stellarum, censent sibi iudicandum de inclinationibus, aut propensionibus naturalibus talis hominis; ex quibus colligunt, tales esse futuros mores eius, & vitam, successusque in ea interuenientes, & hinc affirmare audent, in Principem, vel Regem eligendum, aut etiam summum Ecclesiæ pastorem, vel successus contrarios aduersæ fortunæ habiturum, quos constat, ex libera, seu liberis hominum voluntatibus dependere. Hanc autem suam positionem videtur fundasse in illis verbis sacræ paginæ Genesis 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos,* & paucis interpositis, *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti, & stellas:* Quas ideo colligunt factas esse à Deo, vt sint in signa futurorum

euen-

euentuum:habentque pro se Origenem, ita exponentes,vt testatur Eusebius Cæsariensis lib.6.de præparatione Euangelica, cap.9.Esse autem signa non possunt nisi eorum,quæ in mundo inferiori efficienda sunt, quos ad futuros euentus vocamus: hi ergo per easdem stellas,vel earum aspectus,tanquam per signa significantur nobis,& ex consequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inspectis poterunt ab Astrologis cognosci, ac prænunciari. Quod proculdubio satis erat congruum, vt vniuersalibus corporibus tanto inferioribus perfectioribus, quanto ab eis remotioribus, insignis hæc prærogatiua concederetur, vt quasi speculum nobis forent in quo effecta omnia ab eisdem inferioribus procedentia inspicere, ac veluti præcognoscere possemus,priusquam extra suas causas procederent,sicut constat in essentia diuina, eiusque idæas perfectius longe præcognosci à Deo antequam fiant.

Vt autem plane,ac distincte ostendamus;quidnam huic positioni, & vsui eius concedendum sit, & quid in vtroque non solum damnandum, & execrandum, sed euidenter falsum ostendendũ, ex principijs veræ Philosophiæ has assertiones statuere, ac probare decreuimus.

Prima sit ,& quasi fundamentum cæterarum:impossibile est per virtutes, vel aspectus stellarum,liberum aliquem effectum,seu euentum, vel aliquo modo ex libertate nostra dependentem, certo cognoscere, & ex consequenti certo prænunciare euenturum sine euidenti periculo errandi, vel mentiendi, immo sine frequenti errore, vel mẽdacio. Hanc probo primo ratione; magna ex parte deducta ex doctrina Diui Thomæ 2.2. quæst.95.art.5.& sic procedenti: vel stellæ significant futuros euentus liberos, tanquam signa eorum naturalia, vel supernaturalia, vtrumque est falsum; ergo falsum quoque est, quod sint signa eorum; probatur minor, quia signum quodcunque naturale, & corporeum, vel est effectus rei, quam significat, vel procedit ab eadem causa cum eo. Exemplum prioris præbet fumus significans ignem, à quo tanquam effectus procedit; posterioris vero Iris in nubibus formatus,qui serenitatem quandoque significat, & à causa eiusdem serenitatis simul,vt effectus procedit,ita vt eadem sit causa serenitatis,& Iridis eam significantis vtrique communis; sed neutro ex his modis possunt stellæ, vel motus, aut dispositio earum,esse signa futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependẽtiũ:ergo nec possunt naturaliter significare:minorem probo, quia impossibile est stellas, vel aspectus, seu dispositiones earum esse effectus rerum,vel euentuum inferiorum, cum isti nihil in cœlestia corpora,vel stellas imprimere possint, vel immutationem aliquam in eis facere,vt per sese est manifestum; sed nec possunt habere aliquam causam cum eis communem, cuius sint communes effectus,quia prorsus omnis motus, aspectus,ac dispositio stellarum procedit à sola causa superiori, effectus vero liberi, aut ex libertate dependentes, procedunt per se,& proprie, ac proxime à causa inferiori:quare nullam causam possunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, à qua constat, longe diuerso modo dependere: nam aspectus,ac dispositio stellarum disponuntur tanquam naturales causæ ad vnum determinatæ,& absque libertate, & necessario operantes.Liberi vero euentus, vel ex libertate dependentes disponuntur futuri per causas liberas, non necessario, nec ex determinatione ad

X 2 vnum

vnum operantes,sed ex indifferentia ad vtrumlibet,à quibus proinde non eodem modo proueniunt, semper, sed variis, ac diuersis modis,& cum frequenti mutabilitate; impossibile est ergo esse causas naturales eorum, vel naturalia signa.Probatur consequentia, quia causa, vel signum eodem modo se habent semper, & quod ex determinatione ad vnum operatur,vel significat, id causare, vel significare non potest, quod variis modis,& cum frequenti mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum est,& ita semper prouenit. Quod vero non sint supernaturalia eorum signa euidentius est:nam si supernaturalia forent,repugnat plane, lumine naturali, aut per naturalem scientiam, vel notitiam ab astrologis cognosci, vt ipsi iactant se eos cognoscere, sed per solam reuelationem, vel supernaturale lumen deberent cognosci: quod satis magnum absurdum est, putare eis talem notitiam communicari, cum ex sacris literis constet, Deum sibi reseruasse eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præsumere sibi fuisse communicatam.

Ex quo secundum argumentum desumi potest, non minus efficax, quia Angeli iuxta communem totius scholæ consensum, per species sibi à Deo inditas à principio suæ conditionis cognoscunt, immo perfecte comprehendunt cœlum, stellas,aspectus, ac dispositiones,& motus earum,& quæcumque naturalia corpora in toto mundo facta à Deo; atque etiam virtutes, & significationes naturales eorum,cum sint superiores substantiæ,quibus debita est talis cognitio; sed constat ex sacris litteris, non esse Angelis communicatam talem notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex litterate dependentium, vt mox ostẽdemus; ergo nec in stellis, aut eorum aspectibus,vel dispositionibus,seu motibus,tanquam in signis eorum naturalibus continentur, nec eorum inspectionibus, aut vllo modo possunt per eas ab Astrologis cognosci. Ac tandem vrgeri possunt rationes istæ, quia impossibile est,signa falsitatis,aut mẽdacii à Deo effici,vel institui; sed euidenti experientia constat, Astrologos futura prænunciantes ex harum stellarum fatalium significatione,aspectu, vel dispositione sæpe decipi, & sæpe euadere falsas eorum prædictiones,vel ergo fatendum est, per eas non significari, vel certe falsa, ac deceptoria signa Deum condidisse, aut instituisse, nisi forte ignorantiæ eorundem Astrologorum adscribatur frequẽs earum deceptio,quod ipsi concedere renuunt.Probatur minor, quod decipiantur sæpe:nam si puer sub tali aspectu,vel dispositione, situ, ac motu talium planetarum, talem vitam, mores, tales successus,vel fortunam talem habiturus est,qualem ipsi certo prænuntiant, euidens est,sub eisdem stellarum aspectibus, ac dispositionibus in eodem puncto plures alias concipi, aut oriri,quos necesse foret,easdem prorsus conditiones habituros: exprimitur tamen habere valde diuersas;ergo fallacia plane sunt signa,& in earum inspectiones, ac prædictiones euentuum,vbi constat, locum non habere natiuitatis moram, quam prætendunt,quia in eadem prorsus duratione,& eodem puncto contingunt multæ.

Probatur deinde ex sacris literis.Isaię 14.*Anuntiate,quæ ventura sunt,& sciemus, quia dij estis vos*,& cap.46.*Non est vltra Deus,nec est similis mei,annuntiãs ab exordio nouissimũ,& ab initio,quæ necdũ facta sunt*.Et expressius adhuc c.47.vbi Deus Bab.& Chaldæos, hisce verbis reprehendit:*Defecisti in multitudine consili-*

consiliorum meorum. Stent, & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, vt ex eis annunciarent ventura tibi. Quam reprehensionem iustissime possumus his applicare, qui astrologis futura ex eisdem causis prænūtiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis Ecclesia aduersus eosdem Astrologos sæpe diffiniuit falsas, & commentitias esse tales eorum prædictiones futurorum euentuum, damnans, atque anathematizans iudiciariam facultatem, & eius vsum, vt constat ex 2. part. decretorum capit. 26. per primas quinque quæstiones, & in Concilio Brachar.1.cap.9. & Toletano 1. in assertione fidei aduersus Priscillianum, & Alexandro tertio, vt habetur capite ex tuarum, de sacrilegijs Sacerdotum, vbi Sacerdotem, qui imprudentia magis, quam impietate per astrolabium eo animo constellationem obseruauit, vt auctorem cuiusdam furti reprehenderet, hac pœna mulctauit, vt per annum integrum non celebraret, monens illud factum cum grauissimo scelere fuisse comunctum. Denique Sixtus V. celebrem constitutionem edidit anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, nonis Ianuarij, & sui Pontificatus primo, quæ incipit: *Cæli, & terræ creator Deus*, & cuius titulus sic habet: *Contra exercentes Astrologiæ iudiciariæ artem, & alia quæcumque diuinationum genera, librosque de his legentes, ac tenentes*, per quam grauissimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænuntiationē futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, sapientissimis rationibus ostendens, non solum eas, sed artes quaslibet, à quibus emanāt, vanas esse, commentitias, perniciosas, & à primo mendaciorum omnium parente ortum habentes, quidquid astrologi, mathematici, genethliaci, & planetarij eas profitentes, contendant se ex varijs stellarum signis, & aspectibus eas haurire. Merito ergo sancti Patres plura aduersus eosdem scripsere, ostendentes, sine fundamento prorsus in suis prædictionibus futurorum loqui, immo falsa confingere fundamenta, stellarum, ac virtutum cælestium, vt miseros homines fidem eis adhibentes decipiant, D. Clemens Papa lib.9. recognitionum. D. Aug. lib. 7. confessionum, cap.6. D. Gregor. Homilia. 10. in Euang. Epiphaniæ. & plures alios citat Pererius, noster Rubius quoq; li. 2. de diuinatione.

Ex hac autem assertione infertur primo, nec posse hos planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate nō dependentes, sed casu euenientes certo præcognoscere ex syderum dispositione, & inspectione, vt quod à lapide cadēte interficiatur homo, vel animalis aliquo terram effodiente manifestetur thesaurus. Probatur hac ratione, effectus isti casuales non habent præter primam vllam causam certam per se, nec naturalem, & ex determinatione ad vnum operantem; nam ideo dicuntur per accidens vel casu euenire: ergo nec possunt contineri, nec naturaliter significari per stellas, vel alias causas naturales inferiores, vel superiores: quare nec excogitari potest illud principium, in quo vel ex quo possint certo cognosci, vel deduci aut prænuntiari antequam fiant, vel eueniant; vnde sequitur temeritate, & vanitate plenas esse eorum prædictiones, vanasque, & temerarios esse eos certo prænuntiantes.

Secundo infertur, non posse planetarios certi alicui⁹ hominis, regnis ciuitatis, casus, aut fortunam, aliasve circunstantias humanarum rerum, vel negotiorum certo cognoscere, nec prænunciare. Probatur ex duobus, ex priori quidem, quia horum plura dependent ex li-

bera voluntate vnius, vel plurium hominum, sed cælestia corpora non influunt per se in humanam libertatem, vt superiori quæstione ostendimus; ergo nec possunt effectus ex ea dependentes certo cognosci, ac prænunciari ab homine, immo nec ab Angelo, seclusa diuina reuelatione: ex posteriori vero, quia ex ea parte, qua non dependent ab humana libertate, nullam habent causam naturalem per se, nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnum operantem, in qua possint certo præcognosci.

Infertur tertio, non posse eos, qui Physionomicam aut Chiromantiæ artem profitentur, ex vultu hominis, nec ex lineis manuũ, certo cognoscere, aut prænunciare futuros hominis mores, fortunam, aut successus alios, quod sic ostẽdo. Quamuis lineæ istæ, vultus, aut aliqua alia corporis dispositio, aliquomodo indicare posit inclinationem hominis ad hæc, vel alia vitia, vel ad hanc, vel illam virtutem, aut manifestare aliquam aliá passionem, semper tamen relinquuntur particulares actus virtutum, aut vitiorũ in potestate voluntatis eius, ex quibus cum dependeant mores, exitus vitæ, aut successus ei⁹, præcognosci repugnat certo, aut prænunciari, quæ vero ad bonam, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinẽt, partim ex eadẽ libertate dependent, partim casualia sunt, & ex vtroq; repugnat certo præcognosci.

Quarto infero, non posse planetarios ex aspectu, vel dispositione syderum, aut planetarum, certo cognoscere, aut prænuntiare cuiuscunque hominis temperamentum, aut innatam propensionem, aut inclinationem; quod efficaciter probari potest, quia licet sydera influxum habeant circa hæc, quia corpora per se sunt, non sunt tamen integra eorum causa, sed plura alia ad ea concurrunt, videlicet dispositiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ causæ particulares, à quibus maleficatur concursus cælestis, sed non possunt omnes has causas, & dispositiones (quia magna ex parte occultæ sunt) exploratas habere: ergo nec possunt qualitatem affectus certo cognoscere, & his explicata sunt omnia, quorum cognitio eis denegatur, & quorum certa prænuntiatio damnatur. Supersunt igitur explicanda, quæ certo, vel magna saltem probabilitate præcognoscere, ac prænuntiare possunt.

Sit igitur assertio secunda: syderũ, planetarumque omnium ortus, & occasus, aspectus, & ecclypses, & id genus alia ad statum cœli pertinentia, certo possunt præcognoscere astrologi, ac prænunciare, multo etiam tempore antequam eueniant, sicuti expressit Sixtus Papa V. in eadem constitutione citata non longe à principio, hisce verbis: *Futuris euentibus ex naturalibus causis necessario, vel frequenter prouenientibus, quæ ad diuinationem non pertinent dumtaxat exceptis.* Et ratione probatur: quia isthæc omnia non ex libero arbitrio, nec ex inferiorib⁹ causis modificãtibus, sed ex sola dispositione, ordine, ac motu cœlorum, stellarumque dependent, in quibus suas habent determinatas, certas ac naturales causas, quas absque dubio possunt exploratas habere per scientiam ipsam astrologiæ, & multo tempore antequam fiant; ergo possunt ea certo cognoscere, ac prædicere, sine vlla temeritate, aut errandi periculo, certitudine quidem physica, vel naturali: nam cum posit Deus immutare leges, & motus, ac dispositiones astrorum, pro suo beneplacito, sicut fecisse constat in bello Iosue, in horologio Achaz, & in sanctissima morte Saluatoris nostri, potest etiam deficere, quod per a-

strolo-

ſtrologiam cognoſcũt, principijs eius in eodem ordine, motu, ac diſpoſitione cælorum innitentibus, per ſupernaturalem potentiam Dei.

Aſſertio vltima, morbos, frigora, tẽpeſtates, ſterilitatem terræ, pluuias, ſiccitates, ac terræ motus vniuerſales, poſſunt ſæpe præcognoſcere aſtrologi, ac prænunciare certa quidem cognitione, ea certitudine, quam habere poſſunt, naturales cauſæ, ac naturales ſcientiæ, non quidem nunquam deficiente, ſed raro, vt plurimum vero eueniente. Hæc etiam abſque dubio continetur, & colligitur, euidenter ex illis verbis Sixti Quinti: *Futuris euentibus ex naturalibus cauſis neceſſario, vel frequenter euenientibus*: nam per effectus euenientes neceſſario intelligit effectus cæleſtes, & de his locuta eſt aſſertio noſtra præcedens, & naturaliter deficere repugnat, non dependentes ex vllis cauſis inferioribus, ſed ſolum ex naturali, ac neceſſaria diſpoſitione, & motũ cœlorum, nõ impedibili naturaliter, quare talis euentus naturali deficere repugnat, per effectus vero frequenter euenientes ex cauſis naturalibus, non eoſdem effectus, qui in ſolis, cœlis, atq; ſtellis fiunt, nam iſti non ſolum frequenter eueniunt, ſed ſemper, & ideo nõ poſſunt naturaliter, ſed per miraculum dumtaxat impediri, aut deficere; ſed eos, qui ex naturalibus cauſis inferioribus, aut ſublunaribus proueniunt, de quibus cõſtat, aliquando (licet raro) deficere, vt cõſtat de hyemali frigore, & pluuia, de verna ſerenitate & calore, ac de procreatione fructuum, quæ nihilominus certitudinẽ naturalem habere dicũtur, quamuis infimam, ſufficientẽ tamen ad generãdam naturalem ſcientiam. Hos igitur effect⁹, & per hanc certitudinem poſſe ſane præcognoſcere, & prænunciare aſtrologos, aio, quia cauſas habent certas, & determinatas, atque ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) poſſent exploratas habere; ſed addidi in vniuerſali, quia effectus iſti dupliciter ſumi poſſunt, nempe in ordine ad totam terram, vel ſaltem ad regionem aliquam magnam eius, vt ad Europam, vel aliam eiuſdem extenſionis, aut ſimilis, atque etiam in ordine ad magnum temporis ſpatium, vt ad annum, aut quid ſimile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciam peculiarem, aut ciuitatem, & ad paruum, magiſque determinatum tempus, nempe vnius diei, vel vnius Lunæ quadrantis: & modo priori vniuerſaliter dicuntur conſiderari magis, vel minus, pro maiori, vel minori extenſione: morbos igitur, tempeſtates, ſterilitatem terræ, aut terræmotus, iuxta priorem conſiderationem certo poſſunt præcognoſcere, aut prænunciare; iuxta poſteriorem vero, non certo, etiam certitudine naturali effectuum raro deficientium, ſed ſola probabilitate, etiam frequenter deficiente. Rationem vero huius differentiç aſsigno, quia licet eaſdem habeant cauſas effectus iſti, vtroque modo conſiderati: ſed non eodẽ impedibiles, nam in ordine ad totam terram, vel maximam partem eius, & ad magnum temporis ſpatium raro impediuntur, frequenter vero ex toto, vel maxima ex parte, ſi in ordine ad vnam, vel alteram ciuitatem, ac terminos eius, vel etiam in ordine ad paruum, magiſque determinatum tempus accipiantur. Quod efficaciter poteſt à poſteriori probari: nam experimur, rariſsime contingere ſterilitatem totius terræ, vel partis eius maximæ, vt quod fructus nullibi prorſus procreentur, aut in tota Europa, quod per totam terram, aut Europam totam, peſtis graſſetur, vel pluuiæ deficiant, in

verbis tribuunt Beda, Iunolius, Eucherius, & D.Th.1.p.q.70.art.1.

Circa secundū triplicem causam reddere possumus, ob quam non raro consonant astrologorum prædictiones euētibus futurorum, quamuis maiori ex parte mendaces, atque vanæ sint, sit autem prima, quam tradit Augustinus, 4. lib.confessionum, capite 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes sic excitat, quasi instinctu quodam sibi incognito, vt nescientes proferant, quæ consulentes proferant, quæ consulentes in ordine ad alios fines à Deo præstitutos audire oporteat. Quo fortassis modo sortes, quibus ethnici vti solebant, aliquando exhibebant futurorum significationem, sed casuale vtrumque reputandum est. Secundam causam affert etiam Diuus Augustinus, 5. libro de Ciuitate, capite 7. hisce verbis: *Non immerito traditur, cum Astrologi mirabiliter multa vera respondent, occulto instinctu fieri dæmonum, non bonorum, quorum cura est, has falsas, & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atq; firmare, non horoscopi notati, & inspecti arte, quæ nulla est.* Dæmones vero nec stellarum intuitu, nec aliunde futura contingentia, certo præcognoscere possunt, vt egregie Diuus Thomas, 1. parte, quæstione 75. articulo 2. ex communi scholasticorum consensu docet, & probat: nec proinde planetarij ex eorum suggestione, & ideo eiusmodi prædictiones eis suggerunt, æquiuoca oratione, & quæ in diuersas partes interpretari potest, vtuntur, ita vt si res in oppositum euenerit, non ipsorum falsitati, aut ignorantiæ adscribatur, sed interpretum inscitiæ, tale fuit oraculum illud, quod Aeaci reddiderunt: *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.* Postrema causa, & forte non minus vera, est, quia ex multis prænunciatis, impossibile est, quin vnum, aut alterum casu eueniat: planetarij vero nimis multa quotidie prædicunt, (ex quibus licet casu, respectu prænunciationum eorum) plura tamen coincidunt cum his, quæ ex alijs causis eueniūt; bene igitur stare potest, quod fallaces sint eorum prædictiones, & nihilominus plura ex his, quæ prænunciant casu, & per accidens, coincidant, cum euentibus per se intentis, & per se productis à proprijs causis.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Figuram autem sphæricam necesse est habere cælum.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles capite præsenti docere, cuiusnam sit figuræ cæleste corpus, nec eget diuisione, quia in eo solum statuit vnicam conclusionem, eamque probat tribus argumentis. Conclusio talis est: Cælum habet sphæricam, seu rotundam figuram; quam probat primo hac ratione; prima figura debetur primo corpori, sed cælum est primum corpus, cum sit omnium nobilissimum, ergo debetur ei prima figura: at sphærica figura est prima, hoc est perfectissima omnium figurarum, tam earum, quæ in planis, quam quæ in solidis corporibus cernuntur, cum simplicior sit, vtpote vna tantum linea, aut vnica superficie constans, cui nihil addi potest, cum tamen aliæ figuræ pluribus contineantur lineis, aut superficiebus, vt patet: ergo hæc debetur cœlesti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi consensu Astrologorum, qui duplici via procedunt, in constituendis figuris,

nam quidam corpora diuidunt in superficies, ex quibus componi censent, & hi solam figuram sphericam, inter solidas, non resoluunt in plures superficies, cæteras vero in multas resoluunt, vt pyramidem in quatuor triangulares; alij vero ordinem figurarum assignant, secundum species numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum sententiam circulus, tanquam simplicissima figurarum, accõmodatur vnitati etiam simplicissimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur sententiam, sphærica figura censetur simplicissima, ideoque prima, primoque corpori (quod est cæleste) debita, colligit Aristoteles ex rotunditate primi cœli cæteras cælestes sphæras sub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita esse, quia illud, quod rotundo adæquatur, eique contiguum est, & omni ex parte ab eo continetur, eiusdem figuræ debet esse: sed constat sic se habere sphæras [illegible] cælestes, respectu Lunaris sphæræ, omnes ergo habent figuram sphæricam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo, corpus cæleste mouetur motu circulari, ita vt vna eius pars succedat in spatio alterius; si igitur non haberet figuram circularem, sed aliquam ex rectis lineis, habentesque angulos inter sese distantes, fieret, vt in spatio vnius anguli alter succederet, & ideo spatium hoc nunc esset corpore plenum, nempe dum ipsum occupat angulum, & postmodum vacuum, cum iam non occupetur ab angulo, sed soli interuallo interiecto inter angulos correspondeat: quare sequitur supra cælum dari locum, dari vacuum, dari spatium corporeum, in quo extendi posit corpus, quod constat esse falsum, quia cum cœlum sit vltimum ac supremum corpus, nihil horum supra aut extra ipsum dari potest, & eadem absurda sequi asserit, siue cœlum dicatur habere ouałem, siue pyramidalem, vel quamlibet aliam figuram ab sphærica diuersam. Vrget deinde argumentum primo, quia euidens est, motum cœli esse omnium motuum velocissimum, quia minus tempus, quam cæteri consumit: necesse est ergo talem motum breuissimum fieri per breuissimam lineam, qualis est circularis, ex iis scilicet, quæ percurri possunt ab eodem puncto incipiẽdo, & ad idem redeundo; ergo cœlum, quod ex propria natura in circulo velocissime fertur, circularem figurã habere oportet. Vrget secundo, quia licet elementa non sint inter sese continua, nihil vacuum inter ea reperitur, sed omni ex parte se contingunt, atque correspondent, aqua complectitur terram, aquam aer, aerem ignis, & concauum Lunæ omnia: sed constat de aqua & terra, esse corpora rotunda; de terra quidem experientia inferius ostendenda; de aqua vero probat, qui ad humiliorem semper locum confluit, neque vnquam quiescit, donec æque à centro mundi distet, & par debet esse ratio de aere, & igne, propter immediatam continentiam, necesse est ergo, cœlum Lunæ omnia complectentem globosam habere figuram, & pariter superiores sphæras; ex quibus infert totum mundum sphæricum esse.

(·.·)

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem est dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti causam reddere, ob quam motus cœli fiat versus anteriorem partem, hoc est, versus hemisphærium nostrum, hoc igitur inquirit, & soluit, quia in sempiternis, quale est cœlum, ac motus eius, cum semper eodem modo se habeant, nihil casu fit, sed ex instituto naturæ omnia, aliquam igitur in eadem habere debent causam, cum nihil sit, quod causam non habeat, præter prima, à qua dependent omnia, quod igitur cœlum sic moueatur, versus anteriorem partem, & non alio modo, causam aliquam habere necesse est, & eam merito inquirit. Sed videri posset alicui, reprehensione dignum, talem causam adeo difficilem inuestigare velle: nam stultitiæ signum est, possibile existimare causas omnium, etiam difficilium inuenire, vel certe arrogantis animi, qui se omnia explicaturum confidit. Respondet nihilominus non statim incusandos esse qui difficiles quæstiones excitant, sed inspiciendum, quo animo id faciant; nam si animo ostentandi ingenium, famamq; inaniter occupandi, reprehensione digni erunt, si vero inueneniendæ veritatis desiderio ducantur, maxima est habēda eis gratia, si quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum sit, aut saltem vero simile videatur. Respondet igitur dubio proposito, afferens naturam semper intendere id, quod optimum est, primaria scilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cum optima non possit, quasi secundaria intentione deteriora intendit, & facit, vt contingit in monstri productione; melius autem, ac præstantius reputatur, quod cœlum versus anteriorem partem, nostrumque hemisphærium, à dextro in sinistrum moueatur, quam modo opposito: nam dextrum digniorem partem denotat, à digniori vero motum incipere, in idemq; peruenire præstantius est, & hæc est integra huius capitis sententia.

Sed aduersus eandem rationem dubitat D. Thomas, quia videtur in ea Aristoteles vitioso circulo vti; docuerat autem in superioribus; dextrum cæli in nostro Oriēte esse, quia inde incipit motus eius, nunc vero probat, cælum moueri à nostro Oriente, quia ibi est dextrum, & respondet, distinctionem partium cœli, in ordine ad motum, causam esse, ob quā ab vna potius, quā ab altera incipiat motus; quam distinctionem efficit intelligentia, prius applicans virtutem vni, quam alteri, quod vero motus ab illa potius, quam ab alia incipiat, non causa, sed signum distinctionis earundem partium est, absq; vitioso autem circulo fieri potest, vt id, quod prius à signo probatū est, rursus probetur per causam, quia probatio prior à posteriori procedit, posterior vero à priori, & hoc modo processit in præsentiarum Aristoteles, cum in superioribus à signo, vel effectu, & ideo à posteriori processerit.

Tractatus de figura, numero, ordine, & motibus corporum cælestium.

QVAESTIO I.

An cæleste corpus sphærica, seu rotunda figura præditum sit.

MAgna fuit inter veteres Philosophos dissensio circa figuram cœli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atque etiam Plutarchus secundo libro de placitis Philosophorum testantur: nam quidam figuram, quasi oualem ei tribuebant, alij testudini similem, alij denique diuersas ab his, immo apud Sanctos Patres non fuit concors sententia; sed placet, varios omnes modos sentiendi ad duas extremas classes referre breuitatis gratia. Prior igitur sententia denegat cœlo rotundam figuram, eique tribuit figuram potius cuiusdam tentorij, quam hemicycli vocant, aut fornicis, ita sensit expresse Diuus Chrysostomus homilia 14. & 17. epistolæ ad Hebræos, quibus locis reprehendit eos, qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi vero, quod fixit Dominus*, sic loquens: *Vbi sunt, qui dicunt, moueri cœlum, & qui pronunciant sphæricum esse, vtraque enim hæc sunt sublata per verbum, fixit*: In eadem fere sententia fuit Diuus Basilius, Homilia prima Hexameron post medium, vbi sic de cœlo loquitur: *De figura quoque satis sunt ea, quæ idem ille dixit, Dei gloriam enarrando, qui constituit, inquit, cœlum vt fornicem.* Quorum sententiam sequuntur alij sacrarum literarum expositores, quos retulit Diuus Damascenus secundo libro Orthodoxæ fidei capite sexto, atque etiam Lactantius libro tertio diuinarum institutionum, capite vigesimo quarto, vbi deridet eos, qui cælum omni ex parte rotundum posuere: In quos acrius inuehitur Procopius Gazeus in Commentarijs super Genesim, capite primo & decimo septimo, exponens prima illa verba Genesis: *In principio creauit Deus cælum, & terram*: Asserensque eorum sententiam alienam esse à fide Catholica, ideo aduersus eam in primis vtuntur varijs sacræ paginæ testimonijs. Chrysostomus quidem obijcit verba illa, ex capite octauo epistolæ ad Hebræos: Alij vero alia expressiora ex Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem*: Vbi pellis nomine idem, quod tentoriũ designatur: quibus expressiora adhuc sunt alia ex capite quadragesimo Isaiæ: *Expandit cœlos sicut tabernaculum ad habitandum.* Arguit deinde ratione Lactantius, quia si talis figuræ cœlum foret, eandem haberet terra, quam constat, vndequaque ab eo contineri, & quasi circumscribi, & propterea eiusdem est figuræ: quod ideo absurdum est, quia ex eo fieret corpora omnia, quæ apud nos sunt, seu opposita omnia pendere.

Secũdo potest probari ex stellis fixis, de quibus experientia docet, non semper æque distare à terra, sed diuersis tẽporibus diuersam habere distantiam, quia dum prope Orizontem versantur, maiores apparent, cuius non potest alia ratio designari, nisi quia tunc propinquiores cernuntur: Sol præterea, & Luna nostris oculis non sub sphærica figura; sed sub plana apparent, puro etiam, ac sereno aere: ergo non sunt rotunda corpora, sed alterius figuræ ex planis, & ex consequenti cœlum, cuius partes sunt, vel cui affixa, vel saltem cui accommodata. Ac tandem si cœlo tribuenda est rotunda figura, maxime propter rationem Aristotelis, quia sequeretur ex motu eius, extra cœlum dari locum, & vacuum, sed nihil horum sequeretur, si oualem haberet figuram, vel instar Cylindri esset, nihil ergo obstat, quin aliquam ex his figuram habeat, potius quã sphæricã. Probatur minor, quia si in figura oui, ut Cylindri designetur, axis ab vno apice ad alterum traductus, ita vt cœlum circa vtrumque apicem, tanquam circa polos voluatur, nũquam dabitur locus, vel spatium, sine corpore, & ideo nec vacuum, vt consideranti patebit.

Vrge-

Vrgerique poteſt argumentum, quia capaciſſima figura debetur cælo, cum ſub ſe complectatur totum inferiorem mundum, ſed figura ſphærica ſecundum hanc extenſionem, aut capacitatem eſt omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Iſoperemetris: ergo alia potius, quam ſphærica figura cælo tribuenda eſt, & forte quadrata erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quarum ratione eam plures cælo concedunt Empyreo, vt in calce huiuſce quæſtionis videbitur. Et propter hæc fortaſſe dubius hæſit Diuus Auguſtinus libro ſecundo de Geneſi ad literam, capite nono.

Poſterior ſententia aſſerit, cælum rotundam, ſeu ſphæricam habere figuram omni ex parte perfectam: quã ante tempora Ariſtotelis in Italiam inuexiſſe referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Mileſium, & hos ſecutos fuiſſe Babylonios, Chaldæos, & AEgyptios: Ptolomæum 3. capite libro primo editionis magnæ, Alphraganum differentia 2. atque etiam Platonem in Timæo. Poſtea vero Ariſtoteles in ſua Schola Peripatetica eam ex profeſſo docuit, atque probauit cap. 4. huius libri, à qua in noſtram Theologicam ita emanauit, vt nemine diſſentiente, eam amplectantur Scholaſtici omnes, tam antiqui, quam recentiores. Sed prius eam ſequutus fuit Cicero ſecundo libro de natura Deorum, & poſt ipſum Diuus Hieronymus in commentariis capite 5. epiſtola ad Epheſios, vbi grauiter eos reprehendit, qui cælum non omni ex parte rotundum faciunt, ſed fornicis inſtar curuatum. Quam ſententiam non ſolum vt probabiliorem, ſed tanquam veram amplectimur, nec ſolum cenſemus, ſacris literis non aduerſari, ſed efficaciter col. ex illis verb. Eccleſ. 1. *Sol occidit, & in locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa, in circuitu pergit ſpiritus & in circulos ſuos reuertitur* Quæ omnia præſtare nequaquam poſſet, niſi ſphæricam figuram haberet. Valde etiam his ſimilia ſunt illa verba Eccleſiaſtici 24. vbi diuina ſapientia loquens ait: *Gyrũ cæli circuiui ſola.* Præter rationes vero Ariſtotelis capite quarto, à nobis elucidatas, efficaciter probari poteſt ex aſtrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet ſtellas fixas circundare terram, ſeruantes ſemper eandem diſtantiam inter ſeſe, & eas, quæ prope Polum ſunt, moueri in circularem reſpectu eius, intra noſtrum Orizontem, ſeruantes ſemper eandem diſtantiam ab ſtellis longius diſtantibus ab eodem polo, non ſecus ac mouentur claui affixi corpori ſphærico apud nos; ergo motus eorum vere circularis eſt, & ex conſequenti ipſæ circularem figuram habent, & cælum, cui affiguntur, & Sol, & Luna mouentur, tam reſpectu terræ, quam maris, paulatim aſcendentes ab Orizonte vſque ad medium cælum, deinde ad Occaſum perueniunt, paulatim deſcendentes, à quo iterum ad ortum circulari motu redeunt; quod fieri repugnaret, niſi cœli quibus affiguntur perfecte rotundi forent, & vndique elementa complecterentur: quod euidenter oſtenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ, ſiue enim corniculata ſit, ſiue plena, ſiue ad plenilunium tendat, per incrementum lucis, ſiue ab eo deficiat per decrementa, ſemper creſcit, atque decreſcit circulariter illuminata à Sole, quod conſtat eſſe impoſſibile, niſi ſit corpus circularis figuræ. Propterea in exemplum demonſtrationis; quia à poſteriori procedentis hanc demonſtrationem attulit Ariſtoteles 1. libro de poſteriori reſolutione, capit. 10. Omne illud, quod in orbem augetur per illuſtrationem eſt

corpus sphæricum, sed Luna hoc modo augetur per illustrationem à Sole; ergo est corpus sphæricum, necesse est ergo, cælum, cui affixa est, corpus sphæricum esse. Et tandem experiētia constat, diuersis motibus, & quodammodo oppositis moueri planetas, vt inferius explicabimus, & isti motus diuersi necessario fieri debent supra polos, vel partes eorundem cœlorum diuersas à Polis, super quos mouetur cælum sydérum. Quod non posse fieri sine eorundem cœlorum penetratione, vel scissione, si figuræ ouales forent, vel instar Cylindri, facile à quocunque intelligi potest, & solum posse saluari tales motus per circularem figuram sphæricam. Hanc igitur habere necessarium est.

Neque ea, quæ sententia opposita attulit, aliquid aduersus nostram efficiunt, & in primis non significatur tabernaculi, vel fornicis, aut pellis nomine in scriptura figura cæli, sed officium; quasi dicatur, sicut tentorium tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra se recipiens, eodem pacto, cælum est quasi operimentum rerum omnium sub se degentium, & ideo veluti tabernaculum, siue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cum dicitur Deum extendisse cælum, sicut pellem, designatur figura eius, sed facilitas condendi illud, & ideo sensus horum verborum est, quem D. Augustinus eadem verba exponens libr. de Genesi 2. ad literam affert, tam facile Deo fuisse cœlum condere, quàm facilè nobis est, complicatam pellem, quam manu tenemus extendere. Quem etiam sensū indicauit plane Isaias ca. 41. hisce verbis: *Qui extendit veluti nihilum cælos.* Sed nec ratio Lactantij aliquid probat: nam omnia corpora grauia in nostro, vel opposito Hemisphęrio degentia, suo pondere, & grauitate ad centrum mundi tendunt, à quo non nisi ascendendo contra eandem eorum inclinationem diuelli possunt, quare non magis pendent, quę in terra consistunt apud antipodas, quam quę apud nos, & re vera nihil reperitur pendens in vtroque Hemisphærio.

Ad secundum, negandum est, stellas in Orizonte minus à nobis distare, vel propinquiores esse, quam dum in medio cælo versantur, quin potius, vt ex astronomica proportione ostenditur, plus distant in Orizonte. Quod vero maiores nobis appareant, concedimus, negamus tamen, rationem huius esse maiorem propinquitatem earum: sed densitas medij ex vaporum, atque exhalationum congerie causata, maiorem illam apparentiam afficit. Vt enim docet Aristoteles tertio libro Metheororum capite quarto, atque etiam Seneca libro naturalium quæstionum capite septimo, quo medium densius est, maiora, atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his quæ per aquam cernuntur. Quod adeo verum est, vt etiam dum sunt in medio cælo, aliquando maiores, & postmodum minores nobis videantur iuxta maiorem, vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores apparent hyemali, quam verno tempore, & flante austro, quam borea, quia plures ventus ille vapores excitat; Sol autem, & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam distantiam, propter quam facile visus decipitur circa figuram, quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque isto sydere iudicat, minoris longe magnitudinis esse, quam terram, immo quam turrim, vel aliud corpus apud nos degens.

Ad tertium dicimus, non posse vllo modo habere cælum figuram oualem, vel esse quasi cylindriū, quia repugnaret

ſub primo mobili, proprium motum cōficere inferiores ſphæras, cum ſuper diuerſos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant, quin aut ſe perfringerent, aut mutuo ſe peruaderent, ſi talē figuram haberent. Et præterea talem figuram habere debet cælū in ordine ad motū, & vbicumque, & quomodocūque conſtruantur Poli, non ſequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod vero additur, figuram ſphæricam minimam eſſe inter omnes, diſtinguendum eſt, nam quoad loci occupationem, quam vocare poſſimus extrinſecam, ſiue externam capacitatē, verum eſt: quoad cauitatem vero, quæ vocari poteſt interna capacitas, potius eſt omnium capaciſſima, & talem debuit habere capacitatem cælum potius, quàm priorem in ordine ad finem, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVAESTIO II.

De numero cæleſtium ſphærarum.

PRæſupponendum eſt, ne in quæſtione de nomine hæreamus, nomen cælum, quaſi æquiuocum eſſe, plures, ac diuerſas habens ſignificationes: nam primo accipitur pro ſuperiore parte aeris, iuxta illud Pſalm. *Volucres cæli*. Secundo accipitur pro globo includendo omnes cœlos, ſi plures ſunt, idque frequenter in Scriptura vtente nomine ſingulari, vt dum dicitur Matthæi 6. *Cælum, & terra tranſibunt*. Tertio ex multorum ſententia accipitur pro corpore cæleſti ſupremo, ac perfectiſſimo (quod Empyreum vocant) vt cum dicitur Diuus Paulus aſſumptus ad tertium cælum 2. Cor. 12. Vltimo ſumitur pro quolibet orbe, ſeu ſphæra cæleſti mobili, vt Pſalm. 148. *Laudate eum cæli cælorum*: & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præſens controuerſia de numero cælorum. Circa quam duo ſunt hoc ordine diſcurrenda; primum an ſphæræ cæleſtes ſint plures, vel vna tantum; poſtremum ſuppoſito quod ſint plures, quo numero definiantur.

Et circa primum tenet prior ſententia, vnicam eſſe ſphæram cæleſtem, cui affixę ſunt ſtellæ, & cum quibus mouetur de Oriente ad Occidens: habet vero in profunditate cauitates quaſdam, canalibus ſimiles, in quibus incluſæ ſunt planetæ, & per quas mouentur, motu quidem proprio ab Occidente ad Oriens: ad motum vero totius cæli ab Oriente ad Occidens: & motus prior eſt, quaſi piſcium, in mari. Ita ſentit D. Chryſoſtomus homilia quarta in Geneſin, vbi ait, eos, qui multos cælos dicere audent, diuinæ Scripturæ authoritati contradicere, cum Moyſes vnum tantum cælum eſſe docuerit, ita ſcribens. *In principio creauit Deus cælum, & terram*. Cuius ſententiæ adhæret Acatius in 1. cap. Geneſis, & Andreas Ciſalpinus lib. 3. Peripateticarum quæſtionum, quæſt. 4. & adhuc ex recentioribus non deſunt, quibus placeat fundamentū huius ſententiæ. Præter verba Scripturæ, videtur eſſe, quia varij motus cæleſtes, variæque influentiæ in hæc inferiora ſaluari poſſunt, cum vnico orbe cæleſti modo explicato ſe habente; ergo non debent plures admitti; nam res, præſertim grauiſſimæ, præcipuæque vniuerſi partes, nō debent ſine grauiſſima, vrgentique neceſſitate multiplicari.

Communis tamen ſententia ſcholæ tenet, plures eſſe orbes cæleſtes: ita ſenſerunt omnes ferme antiquiores Philoſophi, AEgyptij, Chaldæi, Locrenſis Pytagoricus, Plato 10. libro de Republica, Ariſto-

Aristoteles 12. Metaphysicæ c.8. tex. 47. & ex sanctis Patribus omnes ferme, qui de hac re loquuntur. Aug. lib. 10. de Genesi, c.29. & in Psal. 32. Ambrosius lib. 2. Hexameron, Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei, cap. 6. & 7. D. Thom. 1. part. quæst. 11. in Genes. & omnes quotquot cœlum Empyreum ponunt: cum euidens sit, præter illud dari cœlum stellatum, & id videntur Astronomi tanquam certum præsupponere. Quam sententiam imprimis colligo ex sacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de cœlo loquitur. Psalmo 148. *Laudate eum cœli cælorum, & omnia, quæ super cœlos sunt*: Ecclesiast. 24. *Ego feci, quod in cælis oriretur lumen indeficiens*: Ad Ephesios 4. *Ascendit super cœlos cœlorum*. Sed ratione probatur ex motu Stellarum, & planetarum, nam planetæ in suo motu nec vllum inter sese, neque cum stellis ordinem seruant. Et ex priori sequitur non esse in eodem orbe, sed in diuersis modo motis, ex posteriori vero non esse in eodem orbe cum stellis, & ex vtroque plures esse orbes cœlestes. At dicunt oppositæ sententiæ Patroni in eodem quidem orbe moueri stellas, atque planetas propriis motibus, atque etiam motu totius cæli, non ita vt ei sint affixæ: sed sicut pisces in mari aquam penetrando, seu peruadendo, nec enim ad vnum, nec alterum motum necesse est, esse cælo affixas, nam pisces in aqua vtrumque motum habent, etiamsi non affigantur, sed discontinui sint, propriam quidem peruadendo, ac diuidendo aquam: & præterea mota aqua versus quamlibet differentiam loci eos secum rapit: ita ergo de stellis, ac planetis intelligi potest. Sed argumentum secundum probat, hoc esse falsum, & impossibile: nam vel stellæ mouentur diuidendo cælum, vt per quosdam circulos, & quasi canales, quos à natura habet, sed vtrumque est falsum. Primum quidem, quia ex eo sequitur, cælum esse corruptibile, nam per diuisionem tandem corrumpitur corpus diuisum in minutissimas partes, præsertim si non sit fluidum & facile dissipabile. Quod non habere cælum docent verba illa Iob. cap. 37. quibus dicitur, cælum esse quasi aere fusum, quod est esse solidissimum corpus. Si vero mouentur non diuidendo cælum, sed quasi per canales, quos à natura habet, hinc quæram, an cauitates illæ, siue canales sint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totam Scholam Philosophicam, & efficacissimas rationes, quas suo loco attulimus. Si vero sint pleni corpore aliquo, aut tale corpus est eiusdem naturæ cum cælo, vel diuersæ, si eiusdem, falsum est, quod semper diuidatur per motum, quia sequitur esse corruptibile, si vero sit naturæ diuersæ, sequitur violenter ibi detineri. Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo statu perpetuo permansurum, & vtrumque est falsum. Impugnatur tandem, quia stellæ in suo motu retinent eandem distantiam inter sese, sicut claui affixi moti in corpore sphærico: ergo necessario fatendum est, cœlo affixas esse. Diuum autem Chrysostomum conatur exponere, & conciliare cum communi sententia D. Thomas 1. parte quæst. 68. arti. 4. aiens, nomine vnius cæli intelligere vnum corpus, quod est supra terram, & aquam, plures sphæras particulares, atque distinctas continens, quas communis sententia aliorum Patrum in plurali numero plures cælos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraicæ linguæ, in qua magis consuetum est, cęlum in numero plurali significari, quam in singulari, passim loquuntur in

eodem

eodem plurali numero, cœlos cœlorum, ad diuinas laudes excitandas, quo pacto eas intelligit idem Chrysostomus.

Præsupposito ergo, quod plures sint sphæræ cælestes, quærimus secundo, quo numero definiantur, (de qua re se dubitasse asseruit Augustinus.) Et quidem duas tantum posuisse reperio. In qua sententia fuit D. Theodoretus, quæst. 11. in Genesim, vbi hæc verba scripsit: *Qui non credit secundum cælum esse rectam semitam, transgreditur. qui vero plures nominare conatur, adhæret fabulis, postposita Diuini spiritus doctrina nam Moyses duos tantum cælos numerat, alterum factum ante lucem, alterum factum post lucem ex natura aquarum.* Atque etiam D. Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei, cap. 6. vbi aere excepto, duos tantum cælos assignauit. Alij vero tres posuere, vt D. Ambrosius 2. libro Hexameron, capite etiam 2. vbi tertium cælum negare se non posse ait, plures vero nō addit: quod videtur valde consentaneum doctrinæ Diui Pauli 2. ad Corinthios 12. sic de se loquentis: *Scio hominem raptum vsque ad tertium cælum.* Præsertim, si per tertium cælum intelligatur Empyreum, vt D. Thomas cū aliis intelligit 2.2.q.175.art.3. his verbis; *Et sic tertiū calū dicitur Empyreum, quod dicitur tertiū respectu cæli aerei, & cæli sydereæ, & respectu cæli aquei, siue Crystallini, &c.* Consonat etiam rationi desumptæ ex illo, quod docet Aristoteles, libro 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 48. videlicet, motum cœli esse propter motum astri ei affixi. Ex quo argui sic potest, supra cœlum Empyreum nullum est astrum, cum cœlum huc sit supremum: ergo nulla est sphæra cœlestis, nisi absque fine aliquo, & fundamento velit quis eam ponere: ergo si Empyreum omnino est tertium, vltra quod non est aliud, tres dumtaxat numerari possunt spheræ cęlestes, vt sentit D. Ambrosius.

Alii tandem, sphæras octo numerandas censent: septem quidem; quibus septem planetæ affixæ sunt, videlicet, primam Lunæ, secundam Mercurij, Veneris tertiam, Quartam Solis, Martis quintam, Iouis sextam, Saturni septimam, octauam vero pro stellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua sphæra firmiter insident, & motu eius mouentur, & propterea firmamentum vocatur. Quare de eis constat, distare plus à terra, quam planetas, hunc numerum sphærarum cœlestium posuere omnes ferme AEgyptii, & Chaldæi, Timæus Locrensis Pythagoricus, Plato decimo libro de Republica, & tandem Aristoteles 12. libro Metaphysicæ cap. 8. textu 47. & sic omnes intellexerunt, cœlum sydereum, sicut est octauum, ita esse vltimum, aut etiam primum, & cum censuerint, moueri omnes, cœlum hoc vocarunt mobile primum, quod suo motu rapit cæteros, illosque motus complere facit viginti quatuor horarum spatio, quamuis proprios motus tardiores habeant. Fundamentum huius sententiæ potissimum est, diuersi motus planetarū, qui continua obseruatione cognoscūtur: nam septem planetæ aliquando inter sese separari conspiciuntur, atque etiam aliquando sibi viciniores fieri, vt in Sole, & Luna cunctis est manifestum, necesse est ergo, vel esse orbes distinctos, vel diuersis orbibus affixos esse, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiusdem sphæræ hanc diuersitatem, immo oppositionem inter partes reperiri, & numerus iste cœlestium orbium diu receptus fuit in Schola, sed progressu temporis Astronomi plures, vt Ptolomæus Alexandrinus, Alphraganus, & alii diuturna obseruatione se cognouisse testati sunt, cælum sydereum, seu firmamentum nonnihil retrogredi versus

partem Occidentalem centum annis vno gradu, vnde collexerunt, non esse primum mobile, sed hoc motu se mouere ab Occidente in Orientem, sex millibus annorum perficiendo talem motum sibi proprium: motum vero diurnum ab alio corpore cælesti superiori habere, quia repugnat, motus adeo oppositos posse cõuenire eidem corpori, nisi alter conueniat ei ex propria natura; alter vero quia rapitur à corpore superiori, & propterea necessario addendum esse aliud cœlium, quod sit primum mobile secum rapiens stellatum, & alios inferiores planetarum, eosque compellens ad compellendum suum motum spatio viginti quatuor horarum, quamuis proprios tardiores habeant. Post vero Astronomi posteriores, vt Thebitius, Alphonsus Hispaniarum Rex, Georgius Purbachius, & Ioannes Monte Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cognitos, tertium animaduerterunt, quem vocarunt accessus, & recessus, aut motum trepidationis, quia stellæ visæ sunt, quasi in vnam partem aliquando inclinare, videlicet versus vnum polum, quandoque versus alterum, qui motus non potest cõuenire eidem cælo stellato (cui affixæ sunt stellæ) ex propria natura, cum habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem absoluit triginta, & sex millibus annis; necesse est ergo supra ipsum ponere aliud cælum nouum, quod naturaliter moueatur motu trepidationis, & secum rapiat per talem motum cœlum stellatũ, quasi faciens ipsum trepidare, & supra nouum cœlum trepidationis decimum, quod sit primum mobile perficiens motum propriũ spatio viginti quatuor horarum, secumque rapiat inferiores orbes, eos faciens motu diurno moueri eodem modo. Præter hos vero decem orbes restat cœlum Empyreum immobile, quo completur numerus vndecimus à multis iam in Schola receptus.

Sed aduersus duos illos cælos superadditos, nonum videlicet, ac decimum obijciunt recentiores quidam hoc modo: etiamsi obseruationes Astronomorum de motu retrogrado cæli syderei, ac de quorundam astrorum trepidatione in eo veræ sint, non compellunt duos cælos addere. Sed potest quispiam excogitare, cælum hoc moueri à sua intelligentia vno quidem, atque eodem motu, sed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundam stellarum, quasi trepidante, & ita non erit necessarium, multiplicare duo alia corpora cælestia. Nihilominus obiectio hæc nõ habet difficilem solutionem, hoc modo à posteriori ex effectibus explicandam: nam communis sententia ponens sphæras septem pro totidem planetis, & octauum cęlum, cui affixæ sunt stellæ (quod vocat primum mobile) asserit, primum mobile suo motu rapere cœlos omnes inferiores planetarum, efficereque, vt motu diurno secum moueantur. Quo supposito necessarium erit, omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorũ, in quibus planetæ insident, si igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, necesse est eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorumque planetarum, qui cum sint terræ proximiores (præsertim Luna) conspiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Astronomiæ peritus adnotauit. Signum igitur est, non dari in eodem motu cœli syderei, sed in motu alterius corporis superioris, & ideo si veræ sint obseruationes, ex eis deducetur nouum, ac decimum cœlum, multiplicandum supra octo, quæ Aristoteles

teles, & alij antiquiores Philosophi posuerunt.

Nihilominus nostra sententia est, valde probabile esse nouem dumtaxat sphæras cæleстes ponendas esse, videlicet septem pro septem planetis, ita vt singuli in proprio, & cum proprio cælo moueantur: octauam sphæram, in qua stellæ fixæ sint; & firmamentum, ac primum mobile vocetur, secum rapiens cœlos planetarum, vt posuerunt Aristoteles, & cæteri antiquiores Philosophi; & tandem supra omnes cœlum Empyreum, tanquam beatorum sedem, de quo nonnulla dicemus quæstione sequenti. Ratio autem, quæ me mouet, ad non multiplicandum duas illas sphæras, est; primo, quia iuxta vniuersale illud principium, non sunt multiplicandæ entitates reales, maxime completæ sine vrgenti necessitate. Sed non affertur vrgens argumentum, quod probetur duo illa cœlestia corpora addenda esse, præter nouem enumerata: ergo non sunt multiplicanda. Minorem probo, quia solum multiplicata sunt propter Astronomorum testimonium asserentium, duos illos motus se obseruasse, nempe retrogradum firmamenti ab Occidente in Orientem, adeoque tardissimũ, vt vnam circulationem non minus, quã sex millibus annorum spatio absoluat, deinde motum trepidationis, quem stellæ nunc accedendo, nunc vero recedendo à polis ostendunt, quos motus constat non posse naturaliter conuenire eidem firmamento, neque simul cum motu diurno ab Oriente in Occidentem, & propterea necessarium esse multiplicandum aliud cœlum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod sit primum mobile, & idemmet firmamentum cum cæteris omnibus sphæris inferioribus secum rapiat ab Oriente in Occidentem, compellens circulationem absoluere spatio viginti quatuor horarum; firmamentum vero, seu stellatum cœlum; solum moueri naturaliter motu illo tardissimo.

Sed obseruatio vtraque cum primis lubrica est, & valde incerta, & parum probabilis, neque tanti momenti, vt cõpellat, duo cœlestia corpora multiplicare: ergo non sunt propter eam multiplicanda. Probatur minor, quod incerta sit; quia motus est sensibile commune, circa quod passim sensus decipiuntur, præsertim ad maximam, & prope infinitam distantiam, qualis est ea, quæ versatur inter nos, & octauum cœlum; ergo facile est visum in obseruationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri stellas iudicet, aut cælum ipsum, cum vere non moueantur; & hanc probationem minoris vrgeo ex duobus, ex priori quidem, quia longe minus à nobis distat Sol, quam stellatum cœlum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur, iudicantes longe minorem esse, quia magnitudo commune sensibile est, & longe distans; ergo facilius decipi possunt Astrologi, circa motus illos particulares firmamẽti, ac stellarum eius, iudicantes dari, cum non dentur. Ex secundo vero, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius tardissimus est, cum vnam circulationem non compleat minus, quam sex millium annorum spatio; ergo est imperceptibilis per sensum, præsertim ad tam magnam, & pene infinitam distantiam; quare repugnat, per sensum iudicare quod moueatur tali motu, & proinde quod eius ratione multiplicandum sit aliud cœleste corpus, quod sit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortius cõuincit,

de acceſſu,& receſſu ſtellarum,quæ cum ſint corpora in infinitum pene minora eodem firmamento,cui affixæ ſunt,& motus earum non velocior , longe minus perceptibile erit per ſenſum.

Sed audio duplicem ſolutionem huius argumenti, quam pro Aſtrologis excogitare quis poterit:priorem quidē , quod licet tardiſſimus motus firmamenti , ac ſtellarum eius,non ſit perceptibilis ſenſu,dum fit,aut ſtatim , ac facta eſt aliqua eius pars,tamen poſt longum temporis interuallum percipit, quod aliquem (licet minimum)motum abſoluerit, quemadmodum conſtat nobis, arbuſta creſcere,quorum incrementum ſenſu non percipimus,dum fit,nihilominus elapſo aliquo tempore creuiſſe cognoſcimus , & iuxta philoſophiæ principia, motu continuo,quamuis ſenſu imperceptibili. Sic ergo motum proprium firmamenti tardiſſimum non percipimus fieri , elapſo tamen tempore aliquo,ſenſu percipere poſſimus,motum fuiſſe,& nouam præſentiam , vel nouum eius modum comparaſſe.Ex quo cognoſcimus motum eius, & hoc modo potuit continua Aſtrologorum obſeruatione colligi proprius firmamenti motus, quamlibet tardiſſimus, atque ex eo non moueri motu diurno tanquam ſibi proprio,ſed raptum ab alia ſuperiori ſphæra , neceſſario multiplicanda.Poſterior ſolutio excogitari poſſet,quod licet viſus per ſe non poſſet immediate percipere talem motum , poteſt tamen per inſtrumenta quædam arte fabricata : quibus mediis experientia conſtat,ad longe maiorem diſtantiam idem corpus,aut motum eius percipi:tam perfecta ergo elaborari potuerūt ſimilia inſtrumenta, vt eundem motum firmamenti (quantumlibet : diſtantem) percipere eis medijs quiſpiam poſſit.

Nihilominus neutra harum ſolutionum vim argumenti diminuit; non prior,quia ſi vna circuitio firmamenti eget ſex millibus annis , impoſſibile eſt tempori viginti annorum, aut triginta correſpondere partem ita notabilem eiuſdem circulationis , quæ ſenſu percipi poſſet ab eodem nomine ad tam magnam diſtantiam;conſtat vero ab eodem non poſſe longiorem , magiſque continuam obſeruationem adhiberi , propter vitæ eius breuitatem, ab ea ætate menſurandam , à qua poteſt obſeruationem inchoare , in eamque terminandam , in qua viſus debilitari ſolet:ergo impoſſibile cenſendum eſt,ſimilem motum tardiſſimum per ſe,vel aliquam ſui partem cōtinua obſeruatione percipi ſenſu . Quod argumentum vrgentius probat de ſtellarum trepidatione , propter minorem longe earum magnitudinem , atque etiam propter motum illius ſtellæ (quam polum vocamus)reſpectu cuius deſumitur acceſſus,& receſſus earum : nam polus non eſt immobilis ſtella , cum moueatur ad motum cœli , cui affixa eſt ; ſed immobilis vocari ſolet , quia ſuo motu breue ſpatium percurrit, quod ſufficit, vt fallax poſſit reputari obſeruatio Aſtrologi putantis acceſſum, vel receſſum apparentem ſtellarum ad polum, ex parte earum contingere, cum propter motum poli eiſdem ſtellis adſcribi poſſit. Poſterior ſolutio longe debilior eſt, quia etſi ad limitatam aliquam diſtantiam multum iuuent talia inſtrumenta , & plane efficiant, vt corpus aliquod viſu percipiatur,quod ſine eorum adminiculo percipi non poſſet,cæterum ad tam magnam inter nos,& octauum cælum intercedentē,plane eſt impoſſibile, aliquid adminiculi præſtare,vt cōſiderāti facile patebit, & hæc omnia non parū corroborare videtur motus eiuſdem firmamenti rapti

pti à superiori corpore, quod illi addendum putant; nam per ipsum lubricus valde redditur proprius, magisque confunditur, fitque ex consequenti minus perceptibilis ad tam magnam, & pene infinitam distantiam, cum sit tardissimus.

Secundum vero, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempe obseruationem astronomicā tardissimi motus firmamenti, & trepidationis stellarum, nō esse tanti momenti, vt propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum sphærarum, ex eo probanda est, quia motus cælestium corporum ex propria natura ordinantur ad influendum in sublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil prodesse potest tardissimus ille motus firmamenti, & multo minus quarundam stellarum, nonnulla trepidatio ex paruo accessu, ac recessu ad polum causata, quare incredibile videtur, ob tam leues causas auctorem naturæ duo cælestia corpora multiplicasse, cum per firmamentum, & cæteros orbes planetarum facile potuerit eosdem influxus præstare.

Denique etiam si demus illas tres motus differentias in cœlo re vera deprehendi, non ideo cogimur, ad multiplicāda alia duo corpora cælestia: primo, quia forte tempore Platonis, & Aristotelis hæ differentiæ fuerunt notatæ, quod negari nequit firmo fundamento, sine arrogantia astronomorum huius temporis, & tamen octonario cœlorum numero contenti fuere; non est ergo, cur nos compellat prædicta obseruatio (si datur) ad multiplicanda cælestia corpora, contra prædictos Philosophos.

Secundo, omnes illæ differentiæ rectè possunt conuenire eidem corpori ratione vnius tantum motus; ergo propter illas non sunt multiplicanda duo alia corpora cælestia. Antecedens probatur, quia solum tribuitur cælo stellato motus ab Occasu in ortum ex eo, quod stellæ illi affixæ spatio viginti quatuor horarum non describunt circulum perfectum ad idem punctum deueniendo, sed quasi à tergo aliquantulum manent, ex quo loco rapiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit; sed hoc in vno tantum motu respectu vnius corporis tantum potest optime saluari, ex eo solum, quod per illum non perueniat corpus in spatio viginti quatuor horarum, ad idem punctum, absoluendo perfecte circulationem illa duratione, siue quia sic à natura statutum est, siue quia à corporibus inferioribus, quæ secum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impressionem impulsus, quasi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et similiter dicendum est de motu accessus, & recessus, seu de ista differentia motus (si datur) potest enim cōsistere in eodem motu primi mobilis facto per lineam gyratiuam, ita vt ponamus in octaua sphæra, vel in cælo Empyreo superiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot stellæ fixæ declinare videntur, tum ad Austrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragrare poterunt stellæ fixæ per lineam gyratiuam, spatio septem millium annorum, sicut Sol ex communi sententia, dum per lineam gyratiuam vnico motu fertur, spatium vnius anni totum Zodiacum suum perlustrat, declinando interdum ad Austrum, interdum ad Septentrionem: nullum autem est fundamentum asserendi, octauum cœlum moueri natura sua per lineā perfecte circularem, quæ ab eodem in idem omnino punctum redeat; siquidem nunquam id de facto contingit: neque Aristoteles vnquam id contendit, vt legenti constabit. Mitto quod alij hic indi-

Psalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Theodoretus quæstio. 11. in Genesim, Athanasius, Chrysostomus, Theophil. in illa verba octaui capitis Epistolæ ad Hebræos: *Minister sanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus:* videntur de cælo Empyreo accipere. Rupertus tandem libro 1. in Genes. c. 6.

Circa quidditatem, vel essentiam cœli Empyrei conueniunt omnes, esse compositam ex materia & forma, cum sit certum (præsupposito quod sit) habere quātitatem, esse accommodatā sedem corporum beatorum. Materia vero & forma eius longe diuersæ rationis est à materia & forma aliorum corporum cælestium, ac maioris longe perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nempe ex fine, in quem inferius dicetur factum esse à Deo, nempe, vt sit quasi domus Dei, hoc est, beatorum domicilium, in quo Deus per claram visionem eis se ostendit, cui additur in eo etiam cōditos fuisse Angelos, vt communis sententia scholasticorum omnium tenet. Neque desunt qui affirment, propterea Angelos vocatos fuisse à Deo astra matutina huius perfectissimi cœli Iob. 38. illis verbis: quibus eum interrogat: *Vbi eras, cum me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei?* & ita sua præsentia illum illustrare.

Colligitur secundo, ex supremo loco non nisi perfectissimo omnium corpori naturaliter debito, atq; etiam ex perfectissima luce, qua pollet, alterius quidem conditionis, ac superioris ordinis, respectu lucis Solaris, & aliorum corporum, valde simili luce beatorum corporum, cum sit eorum accommodatissima sedes, quæ proprietas eius est, perfectissimam naturam illius indicans, & ab hac proprietate vocatum est Empyreum, hoc est igneum, non à calore nimio, sed ab eximia luce: & tandem ex immobilitate, nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora cælestia habent ad motum, carere docent omnes. Constat vero, magnam perfectionem esse à motu penitus absolui, & esse quasi omnino à mutatione liberum, sicut status beatorum, quibus sedem præstat, immutabilis, atque æternus est ex propria conditione, sed si adeo magna, atque eximia luce ex propria natura splendet, quo fieri potest, vt ipsum oculis non inspiciamus: & ideo euidens nobis sit, quod sit in rerum natura.

Respondet Richardus in 2. distinct. 2. quæst. 2. ad 3. principalem causam esse, quod lux eius, quia perfectissima, excedit vim nostræ potentiæ visiuæ, & cum solis oculis gloriosi corporis proportionem habet, vel quia cœlum crystallinum sua densitate impedit, ne videatur à nobis, propter nimiam distantiam, ac tandem, quia subtrahitur à Deo concursus generalis, ne à nobis videatur. Alij vero dicunt rationem esse, quia solum ex parte interna diaphanum est, ex parte vero externa nos respiciente nimis densum: & hanc densitatem impedire, nec ad nos lucem effundat. Sed rationes istæ ex parte miraculosæ sunt, ex parte non consonant naturæ huius corporis, atq; ex parte sunt insufficientes: quare melius respondet D. Thomas 1. parte, quæst. 66. artic. 3. ad 4. his verbis: *Potest aliter dici, quod habeat cælum Empyreum lucem non condensatam, vt radios emittat, sicut corpus Solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ, quæ non est conformis cum claritate naturali.*

Circa finem, in quem fuerit à Deo conditum cœlum Empyreum, cœpimus iam ostendere, cuius rei gratia factum fuerit ad supremum hoc cœleste corpus, videlicet, vt quasi Theatrum sit ad

recipienda beata corpora in suis distinctis sedibus & veluti beatorum curia, & hunc esse præcipuum finem, propter quē creatum sit à Deo, certum est apud nos. Sed an simul, vel ex consequenti fuerit ordinatum ad præstandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorsus habeat, quæstionem habet, & prior sententia denegat omnem influxū, primo, quia ex fine, in quem condita est res à Deo, colligi debet operatio eius, sed cœlum hoc non est conditum propter inferiora corpora, sed in gratiam rerum superioris, ac supernaturalis ordinis, nempe, Angelorum & hominum beatorum, vt quasi condigna sit sedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam si aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obsequium conditum, atq; vt eis deseruiret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundo, quia corpora cœlestia nec mouent, nec omnino agunt, nisi ab alio mota, cum motus, vt minimum, sit eis conditio agendi, vt superius à nobis statutum est, & ex se principio motus actiuo careant: sed cœlum Empyreum ex propria natura est immobile, vt omnes statuunt: ergo nullum potest influxum habere circa alia corpora. Nec potest excogitari, qualisnam sit hic influxus, aut operatio, nisi prorsus diuinando. Et hanc sententiam tenuit D. Thomas in 2. dist. q 2. ad tertium, Alexander secunda parte, quæst. 47. & plures alij ex recentioribus eam sequuntur. Et ipse etiam Diuus Thomas 1. parte q. 66. art. 3. ad 2. testatur, eam esse satis probabilem.

Posterior sentētia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorem censet D. Thomas loco proxime citato, atque etiam quodlibeto 6. art. decimonono, eamque sequitur Magnus Albertus in tract. de quatuor coæuis, q. 4. art. 14. Macrouius, in 2. dist. 14. Durandus, dist. 2. quæst. 2. Et Richardus, quæ. 3. circa tertium principale: & quidā alij, quos refert ipse: atque etiam Bonauentura, in 2. dist. 2. parte 2. art. 2. & quæst. 2. numero 43. à quibus diuerso modo explicatur influxus iste; nam illi, quos Richardus retulit, empyreo tribuunt diuersitatem quorundam effectuum, qui in diuersis terræ partibus æqualiter ab vtroque polo distantibus cernuntur, quia non possunt tales effectus astris, vel cœlis mobilibus adscribi: nam si ex horum influxu procederent, necesse foret, in toto illo clymate contingere. Illi, vero, quorum Bonauentura meminit, voluerunt circa nobilissimum corpus sublunare, nempe humanum, agere, quemadmodum empyreum ipsum nobilissimum omnium superiorum est, ita vt materiam præparet ad infusionem animæ rationalis, sicut alia corpora cælestia inferiora eandem disponunt pro introductione animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, & tandem D. Thomas hisce verbis explicat influxū cæli empyrei, 1. parte, quæst. 66. art. 3. ad 2. *Potest dici, quod influit in primum cælum, quod mouetur: non aliquid transiens, & adueniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, puta virtutem, continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi: ad dignitatem pertinens.* Probat Diuus Thomas primo, quia res quælibet facta est propter aliquam operationem, vt docet plane Aristoteles, lib. 2. de cœlo, cap. 3. textu 17. & 1. Ethicorum, cap. 7. & 9. atque etiam 9. Metaphysicæ, c. 9. textu 91. quod alijs verbis docuit D. Damascenus 2. lib. orth. fidei, cap. 23. incongruum esse affirmans, aliquam dari in mundo substantiam penitus otiosam, hoc est, omni operatione vacantem, necesse est ergo, cœlo empyreo aliquam operationem tribuere; & transeuntem quidem, cum

immanentis non sit capax, circa alia igitur corpora operabitur, vel otiosum erit, quod non est admittendum.

Secundo, quia partes vniuersi habent inter sese connexionem, & inferiora per superiora regũtur, & administrantur: sed administratio non est intelligibilis, nisi media operatione, & influxu, ergo cum empyreum sit pars vniuersi, & perfectissima quidem, necesse est ab ea dependere, ac regi aliquo modo inferiora corpora, quod nõ bene intelligitur, nisi media operatione, & influxu eius.

Nostra in hac re sententia duabus assertionibus aperienda est. Prima, certum est hoc cælum aliquam operationem habere, & de operatione, quæ sit simplex emanatio, vel resultantia effectus à causa, certum est, non dari creaturam ea carentẽ, quia nulla datur substãtia creata accidentium incapax, quia intrinseca est imperfectio eius, esse per accidentia perfectibilem, qua solus Deus caret: sed intima accidentia substantiæ, per quæ perficitur media emanatione ab eius essentia, sunt proprietates eius, quæ proximè oriuntur ab eadem essentia, tãquam ab efficienti, ergo nequit creata substantia carere operatione, pro vt simplicem emanationem comprehendit, & propter hanc saltem cõdita dicitur, hoc est, vt se per eam perficiat. Cum ergo certum sit cœlum hoc, quantumlibet perfectissimum, habere essentiam specificam, certum esse debet, habere proprietates, quæ sint accidentia ab ea emanantes, ac proinde necesse est, habere operationem, prout comprehendit simplicem emanationem, quæ est quasi actio immanens.

Assertio secunda. Valde probabile nobis videtur, quod habeat veram ac propriam operationem, circa aliquod corpus se inferius, ac proprium influxum. Probatur vtrumque hoc modo: omnes, quotquot cælum empyreum posuerunt, censent esse omnium perfectissimũ, cui ideo supremum locum concedunt: deinde esse lucidissimum, non solum, quia longe maiorem lucem habet quam Sol, sed quia longe perfectiorem, & quasi ordinis superioris, valde similem luci beatorũ corporum, ratione cuius congruũ, ac accommodatissimum eorum domicilium est, ergo valde probabile est, quod primum cælum, & forte plures alios eximia luce perfundat, quia cum sit corporea, non videtur negandum quod inferiores cœli talis illius actionis sint capaces, eamque recipiant intensiorem quidem, vel remissiorem, iuxta maiorem propinquitatem, vel elongationem; & cum illuminatio hæc sit vera, ac propria operatio, & lumen productum realis effectus in eis receptus, effectiueque productus à cælo empyreo, propriè etiã dicitur influere in inferiora corpora.

An vero, propter illuminationem, aliam habeat operationem, quam ponunt aliæ opiniones, lubricum est, & mihi valde incertum, ita vt diuinare videatur eas illi tribuere: nam specialis ille influxus, circa introductionem animæ rationalis in corpore nullo fundamento innititur, quia ita posset quispiam dicere, quod ad conseruationem hominis specialem influxum præstet, vel ad conseruationem aliarum specierum, influxus etiam pro effectuum varietate in hac, vel illa terræ regione producendorum, potius quam in alia, virtutibus stellarũ tribui potest, non Solis, sed modificatis per diuersam proprietatem, aut virtutem, in his terræ partibus existentem, & non in alijs, quare non erit pro his effectibus necessarius influxus empyrei. Quod vero D. Thom. docet, empyreum influere in cælum sibi proximum aliquid fixum, & stabile, vt

virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi, ad illuminationem à nobis explicatam referri debet, per quã forte augetur virtus eiusdem cœli, ita vt influxum aliquem habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, nisi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, nostram sententiam, esse valde consentaneam Diuo Thomæ, & argumentis ab eo adductis eam plane confirmari, vt consideranti facile constabit. Argumentis vero aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Restat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, soluere, & antecedens prioris, quod Empyreum non sit factum propter inferiora corpora, distinguendum est, nam propter illam, tanquam propter præcipuum finem, verum est, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit potius fuit, vt cõgrua sedes, condignumque domicilium omnium beatorum foret, & quasi curia, aut ciuitas Regia: consequenter vero, quia pars vniuersi est, cæteris partibus aliquomodo vniri debuit, ꝙ nõ nisi media aliqua operatione transeunti circa reliquas partes, vel aliquam illarum fieri potest, ex qua nõ potest dici, in obsequium earum factum, cum per illam potius ab eo perficiantur, quam ipsum ab eis. Si vero in obsequium totius vniuersi factum fuisse velit quis concedere, nihil ex eo imperfectionis contrahet: tum quia totum vniuersum Empyreo perfectius iudicatur, sicut totum qualibet eius parte, vtpote eam cum cæteris omnibus includens; tum etiam, quia beati omnes, tam homines, quã Angeli ad vniuersum, tanquam partes eius pertinere est in aperto: cum ergo conditum fuerit Empyreum in obsequiũ eorum, mirum non est, immo necessariũ in obsequiũ vniuersi cõditum fuisse, neutrum namque dignitati eius derogat.

Maior vero posterioris argumenti, quod corpora cælestia nihil omnino agant, nisi mota ab alio, plane falsa est, cum certo teneamus, illuminaturum Solem omnino in motum localiter post diem iudicij, & superius ostenderimus, cælestia corpora non solum medio motu locali agere in inferiora corpora, sed cessante omnino motu eorum. Quod vero vulgo dici, solet nullum corpus mouere non motum, interpretantur Patres Conimbricenses 2. lib. de cœlo cap. 3. qu. 2. art. 2. asserentes, necessarium non esse, quod actu moueatur, vt aliud moueat: sed quod moueri possit. Empyreum vero, licet non moueatur, potest tamen moueri, sed id sufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verum non est necessarium per locum ab intrinseco, vt vnum corpus moueat aliud, quod ipsummet mouens possit moueri: hoc est, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut passiuam ad motum, quia mouens, vt mouens, vel agens, vt agens, non mouetur, vt docet expresse Aristoteles, 3. lib. Physicorum, inde probans, quod actio non sit in agente, sed in passo, ex quo sequitur, nõ esse necessarium, per locum ab intrinseco mouens moueri posse, quia aliud mouere nihil ponit intrinsecum in mouente, hoc est, nullum actum, nec vllam potẽtiam, ergo nec dicit necessariam connexionem, cum motione passiua, neque potentia eius. Quod etiam conuincitur exemplo Dei, & Angelorum; nam Deus proprijssime dicitur mouere omnia; & in ea agere, & tamen nec mouetur ipse, nec moueri potest: Angeli etiam mouent corpora cælestia, & nec mouentur ipsi, nec habent vllam inclinationem ad motum huiusmodi: ex quibus infero, quod etiamsi per impossibile

bile excogitemus, vnum corpus nullo modo posse moueri à se, nec ab alio per se, nec per accidens, nihilominus posset aliud mouere: vniuersalis ergo illa propositio falsa probatur, & propterea non repugnat empyreum omnino immotum in inferiora agere.

Præterea assero, cælum empyreũ nullam prorsus inclinationẽ habere ad motum localẽ, sed immobile esse localiter, ex propria natura, & solum præter naturam moueri posse: quia cum creatura sit, potentiam obedientialem habet respectu Dei, vt ab eo moueatur; Angelum vero arbitror non posse eum mouere per virtutem naturalem, quia cum sit ex propria natura omnium beatorum sedes: nõ subditur virtuti naturali Angelorum, quantum ad motum localem; nam vniuersale bonum totius curiæ cælestis, quale est immobilitas, & quietum omnium beatorum domicilium, superioris ordinis est, respectu naturalis virtutis Angelorum, valdeque eam excedit: sicut extrahere integrum elementum, aut cæleste corpus à propria sede, naturales vires vnius Angeli, imo, & omnium, superat, eo modo, quo libro 4. Physicorum ostendimus, easdem superare, quod vacuum efficiat.

Circa figuram cœli empyrei non conueniunt recentiores pauci, qui de ea loquuntur, sed quidam asserunt, non esse rotundum, sicut cœlestia corpora, quæ mouentur, quod videntur colligere ex illo Apocalypsis 21. *Ciuitas in quadro posita est.* Nomine enim ciuitatis cœlum videtur intelligendum, cui additur magis esse accommodatam pro beatorum sede quadratam figuram, quam circularem, maiorisque capacitatis ad continendum tam magnam corporum multitudinem. Et hanc partem sequuntur Patres Conimbricenses, 2. libro de cœlo, capite 5. quæstione 1. articulo 2. Alij vero non putant, argumenta hæc probare, diuersam figuram tribuendam esse huic cœlo à circulari, qua prædita sunt alia, sed omnia esse debere eiusdem circularis figuræ, cum sint quasi vnus globus, & præterea, quia supposito, quod empyreum aliquo modo influit in inferiora, quamuis non medio motu accommodatior est figura circularis, ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut saltem secundum proportionem, eius influxum recipere poterunt; constat vero non posse, si quadratam figuram habeat. Ego vero vtramque partem valde incertam iudico, & argumenta earum valde infirma, quæ ideo cuiq; facile soluẽda relinquo, & liberam electionem vtriusque partis.

QVAESTIO IV.

An quo situ eleuatiora sunt corpora cælestia, eo sint naturæ perfectiora.

PRæsupponit præsens controuersia ordinem cœlorum, secundum situm, quem licet varium, & diuersum posuerunt antiquiores Philosophi, Astrologi ac Mathematici, inualuit iam in schola, & tanquam communis sententia in explicatione sphæræ recepta est ea, quæ talem ordinem situs in eis statuit, vt infimum sit cœlum Lunæ, secundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, sextum Iouis, septimum Saturni, octauum firmamentum, ita vo-

2. libro de cælo, capite 5. quæst. articulo 2. Addunt tamen æqua forte probabilitate dici posse, inter omnes sphæras eundem esse ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valde probabile est, Solem non esse continuum eidem orbi, cum quo mouetur, sed contiguum duntaxat, nec esse eiusdem speciei, sed diuersæ, & nobilioris longe naturæ; & propterea Sol, quamuis perfectior sit cunctis orbibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen solaris eundem cum cæteris situs, & dignitatis seruat ordinem.

Secunda sententia absolute docet, inter orbes cælestes, & planetas eundem esse ordinem perfectionis, ac situs. Hanc amplecti videtur Diuus Thomas 12. libro Metaphysicæ ad tex. 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina D. Dionysij 6. capite cælestis Hierarchiæ, & ex Aristotele 4. lib. Physicorum, text. 49. hoc modo: Idem ordo qui reperitur inter ea, ex quibus constat superior mũdus, nempe, Angelicus, & inferior, nempe, elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus constat mundus medius, nempe cælestis, sed inter ea, ex quibus componitur mundus Angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idẽ est ordo situs, & perfectionis: ergo idem etiam esse debet inter corpora cælestia: probatur minor, quia suprema Hierarchia in ordine est etiam perfectione suprema, & eodem modo media, & infima apud D. Dionysium, & apud Aristotelem idem est ordo situs, & dignitatis inter elementa: nam ignis situ excellens est omnium perfectissimus, & sicut terra obtinet infimum locum, sic etiam est omnium imperfectissima. Aristoteles 12. Metaphysicæ capit. 8. textu. 44. docet expresse ordinem intelligentiarum mouentiũ cœlestes sphæras, esse secundum ordinem motuũ, & mobiliũ, ita vt pro cuiusque sphæræ natura suus respondeat motor, nempe inferiori ac imperfectiori inferior ac imperfectior, superiori vero, ac perfectiori superior, ac perfectior motor: sentit igitur aperte eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter omnes sphæras cælestes: nam valde incongruum foret, & Angelorum dignitati dissonum, quod perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem sphæram, & imperfectior superiorem, ac perfectiorem.

Probatur ratione: primo ex effectu: nam eo dignior est causa, quo digniores producit effectus, cum in eius virtute contineri debeant: sed quo planetæ eleuatiorem situm habent, eo nobiliores edunt effectus, & pariter sphæræ, quibus insident (si istæ habent distinctum influxum a planetis:) ergo idem prorsus est ordo dignitatis, & situs inter eos. Probatur minor, quia astrologi tribuunt Saturno vim conseruandi res fixas, & permanentes; & inclinandi ad altissimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti vero fortibus viris præsidere, quos nobilissimos effectus esse, per se constat.

Secundo, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, sicut forma ad materiam, & ex consequenti, tanquam dignius indigniori, vt testis est Aristoteles 4. lib. Physicorum, cap. 5. textu 49. ex quo colligit, elementum, quo superius est; eo est nobilioris naturæ, quia inferius continet: sed sphæra superior, atque etiam planeta continet, ac circundat inferiorem non secus atque elementum superius: ergo necesse est nobiliorem esse, & proinde eundem esse ordinem situs, & nobilitatis inter omnes. Vrgeo argumentum ex firmamento, seu stellata sphæra,

variis stellis prædita, effectu, visuque insignibus atque etiam ex Zodiaco circulo duodecim signis splendente, sub quo planetæ omnes incedunt, & vnde conseruatio omnium rerum corruptibilium, omniũm temporum vicissitudines, totius terræ fructus, animantium omnium procreatio, ac denique totus hic mundus inferior dependet, quod proinde nobilius multo esse debet cæteris omnibus sphæris inferioribus, atque etiam planetis omnibus in eis, & cum eis motis. Cuius etiam supremam dignitatem colligere licet ex dignitate suprema motus, per quem cæteras omnes sphæras, ac planetas secum rapit, & motum diurnum explere facit. Eodemque argumento probatur de reliquis iuxta ordinem situs, qui idem proinde erit, ac dignitatis inter omnes, nulla sphæra, nulloque planeta excepto.

Nostra sententia asserit, eundem esse situs, ac dignitatis ordinem, inter sphæras cælestes, secus vero inter astra: ita autem nobis sentiendum esse iudicamus, quia efficaciora nobis videatur argumenta posterioris sententiæ, quantum pertinet ad ordinem sphærarum, quarum superiores continent, atque comprehendunt inferiores, quod non videtur stare posse, nisi nobiliores sint, cum naturalis comprehensio maiorem perfectionem importet, vt in elementis est manifestum. Excogitare vero, quod Deus fecerit sphæram Solis quantitate minorem, dignitate vero, aut perfectione superiorem, fundamento rationis caret, quia si maior capacitas superiorum postulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem; & sphæra Solis perfectior est superioribus, ex propria natura postulabat capacitatem maiorem: quare necesse est fateri, non esse factam à Deo cum ea quantitate, quam natura eius postulabat, quod sine miraculo non potuit contingere; miracula vero in naturali rerum conditione ponere, alienum est à recta Philosophia.

Cæteris quoque argumentis non bene potest satisfieri, quantum ad ordinem sphærarum pertinet, vt ea percurrenti facile constabit, & propterea iudicamus, quantum ad hanc partem, discedendum esse a priori sententia. A posteriori vero sententia discedendum duxi, quantum ad planetas: inter quos non videtur nobis necessarium, eundem esse ordinem situs, & perfectionis; nam de singulis stellis fixis certum mihi videtur, & a nemine in dubium reuocatum, nobilitate vinci à quocunque planeta, vt ostendunt nobiliores atque euidentiores effectus, quos planetæ edunt, & quos nemo concedit stellis singulis firmamenti, neque alios tantæ perfectionis, & tamen istæ situ excellunt omnes planetas. Et tandem cum Sole nemo audebit comparare quamlibet stellam firmamenti, quam tamen secundum ordinem situs eo superiorem nouit; non est ergo necessarium, eundẽ esse ordinẽ situs, & dignitatis inter planetas. Cui addo, nec inter eos vnum continere alterum, eumve comprehendere, vt propterea iudicandum sit eum nobilitate vincere, sicut inter sphæras contingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari, absque præiudicio suæ nobilitatis; quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem, & bonum totius, cuius gratia fiunt, & fiunt quidem propter operationem propriam, iuxta proloquium Aristotelis, vt per eam totum ipsum perficiant. Talis ergo situs debetur cuique planetæ in vniuerso, qualis congruit exercitio propriæ operationis, & iste est cõueniens propriæ perfectioni, multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum solarium, quasi medium locum

posti-

postulat in vniuerso; nam si superiorem haberet, nec illuminare, neque suo calore fouere posset sublunaria corpora, sed remisse quidem propter nimiam distantiam; quare frigescerent omnia, & caloris defectu perirent, neque possent vitales operationes fieri, nec ideo species viuentium corporum conseruari, neque homines lucis defectu proprias exercere operationes; ergo sicut iste naturalis est ei, quemadmodum naturale est sua virtute vniuersale bonum totius vniuersi respicere, & quantum potest iuuare, ac perficere, & ex consequenti bonum singularum partium, quibus constat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum plane conuincit nobilitatem naturæ Solaris præ cæteris astris, & sphæris. Quod est enim corpus cœleste? quod astrum? quis planeta? quem sua operatione, atque effectu Sol non perficiat? nullum profecto: cœlestes omnes sphæras, planetas omnes, omniaque astra, suo lumine perfundit, atque collustrat, vsque adeo, vt non pauci arbitrentur, nec micam luminis à se habere, sed quidquid habent, à Sole mendicare. Quod est etiam sublunare corpus, quod ab initio suæ generationis non incipiat iuuari, foueri, & perfici à Sole? Immo, quod Sole deficiente, produci posset in natura rerum? Atque etiam iam productum conseruari? nullum profecto. De homine ipso creaturarum omnium corporearum perfectissimo protulit Aristoteles secundo libro Physicorum, non à solo parente, sed à Sole simul progigni, ita vt quasi alterum eius parentem eum vocare possumus. Audiamus sacram Paginam Solis excellentiam his verbis egregie extollentem. Ecclesiast.43. *Sol in aspectu annūcians in exitu, vas admirabile, opus excelsi, in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?* & paucis interpositis: *Magnus Dominus, qui fecit illum.* Audiamus etiam D. Dionysium, eximium Philosophum, atque præclarū Theologum, 4. cap. de diuinis nominibus, non longe à principio, eiusdem Solis encomia, sic prosequentem: *Ità & diuinæ bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splēdens, & superlucens Sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quacunque participare ipso possunt, illuminat, & superextensum habet lumen ad omnem extendens visibilem, & sursum propriorū radiorū splēdores:* & post pauca addit. *Sed & generationem visibilium corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat.* Quibus ad solis naturam commendandam, & super astra omnia, cælestiaque corpora efferendam, nihil elegantius, nihil sapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non sola fide sapientium hominum, sed euidēti experientia nouimus: de cęteris vero astris, planetis, atque corporibus cælestibus, nec tot, nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti sumus; neque tantorum virorum testimonio comprobare possumus. Cum ergo ex effectuum nobilitate mensurari debeat nobilitas causæ, sequitur, astrum Solis, à quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter astra omnia, planetas omnes, omniaque cælestia corpora: sed constat non habere supremum situm, ergo dicamus necesse est, non esse eundem ordinē nobilitatis, & situs inter planetas, nec inter planetas, stellas, & sphæras cælestes, quamuis facta comparatione inter solas sphæras idē sit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantum de Sole, non eodem modo ordinari cum cæteris planetis, aut sphæris cælestibus, secūdum situm, ac secundum nobilitatem: de sphæra tamē eius comparatione aliarum non probant esse nobiliorem, quia neque est certū Solem

lem esse partem eius, neque ei continuum, sed nec eiusdem speciei, quæ probare oportebat, vt probaretur, non esse eundem ordinem situs, & perfectionis inter sphæras cæLestes. Quod intelligo, etiamsi quartum cælum tribus orbibus constet, vt asserit hæc sententia, de quibus omnibus mox erit statuendum.

Argumenta etiam posterioris sententiæ maiori ex parte solum probant facta comparatione inter solas sphæras. Quæ vero de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum assumunt astrologi ad probandum, nobiliores esse Sole, commentitia plane sũt, (vt bene adnotarunt Patres Conimbricenses secundo libro de cælo, capitulo 5. quæst. secunda, art. 3. & licet vera forent, falsum tamen, quod nobiliores effectibus à Sole emanantibus: nam vniuersaliores sunt isti, cum non solum ad inferiorem mundum, sed ad superiorem quoque extendantur, & modo longe nobiliori eos producit Sol, quam firmamentum cum suis stellis producat alios.

Quod etiam de signis Zodiaci affertur confirmat potius maiorem nobilitatem Solis supra firmamentum, & stellas eius, cum effecta illa, quæ ex eis sequuntur, Soli potius nobiliori modo adscribi debeant, quam firmamento, atque stellis eius. Ac tandem, quod de perfectione cõtinentis, aut comprehendentis corpus supra contentum, vel comprehensum affertur, probat quidem, sed de solis sphęris, inter quas continentia, ac circunscriptio locum habet, non tamen de planetis, quæ neque se continent, nec circũscribunt (vt satis per se est manifestum) sed nec est certum, sed valde dubium, quod continui sint cum sphæris, & ideo tanquam partes earum se habeant, vt propterea sequatur superiorem sphæram eo ipso, quod inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem contineat: sed probabilius forte est oppositum; quare neque ex hac parte probatur, eundem esse ordinem situs, & nobilitatis, facta comparatione planetarũ cum sphæris, sed de his plenius, & planius mox loquemur. Et de distinctione specifica orbium, & astrorum dicemus paulo inferius.

QVAESTIO V.

An quodlibet caleste corpus sub primo mobili contentum duplici motu moueatur.

COmmunis est sententia Astrologorum, & Philosophorum, cæLestes sphæras præter primam duplici agitari latione, altera, quâ à primi mobili rapiuntur; altera, per impetum à propria intelligentia impressum. Manifesto enim experimento compertum est, Solem, Lunam, & cæteros planetas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad sensum enim constat, tam stellas fixas, quàm errantes ob ortu supra nostrum Orizontem ascendere, pergere deinde in Occasum, & iterum in Oriente, nasci. Sed non minus exploratum est, dissimili quodam gradu retromeare, & non semper ab eodem Orientis puncto ascendere per nostrum Orizontem, sed modo ab vno, postea tardius ab alio mutata inter se, & cũ stellis distantia; quod quidem nequit cõtingere, nisi præter motum raptus primi mobilis aliis propriis, & distinctis inæqualiter planetarum orbes pergant. Hæc tamen communis sententia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Quidã enim vulgari trutina rẽ expendẽtes existimarunt, inferiores orbes duplici motu distin-

distinctio, & quasi modo opposito simul in orbem cleri:ita vt proprio motu, à propria intelligentia in Orientem tendant, ac simul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem versus Occidentem rapiantur, Ita ex recentioribus multi, quos sequi videntur Patres Cōimbricenses hic cap.5.quæst. 4. art.1.qui omnes sibi habuerunt persuasū, hunc esse sensum communis sententiæ Sancti Thomæ, Doctorumque omnium mentem. Quorum fundamētum est, quia aliter non apparet, qua ratione stare possent ea, quæ in cælis perspicuè deprehendi diximus.

Alii tamen propius ad veritatem accedentes ita communem sententiam intelligunt, vt quilibet orbis inferior in rigore & proprietate physica vnico dūtaxat motu moueatur, qui tamen à duplici virtute motrice opposita; seu à duplici intelligentia è contrario impellente procedat, propria altera Orientem versus imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapiente. Et prior pars statim probabitur. Secundam vero ita suadere conantur, quia nisi hoc detur, intelligi nequit communis sententia adstruens singulam inferiorem sphæram duplici motu rotari, quam tradit expresse Aristoteles hoc 2. libro capite 2. textu.16.& capite 6.textu 35. & capite 12. textu 60. Diuus Thomas ibidem, lectione 17.& 18. & omnes Philosophi, & Astrologi plane supponunt, quos citant Patres Conimbricenses supra, & Pater Clauius in capite 1. sphæræ à pagina 51. immo nec alia via cōstare possunt diuersi stellarum aspectus, coitus, & distantiæ. Si enim motu tantum raptus ferrentur, æquabiliter semper, motuque, & distantia vniformi procederent. Cum tamen Astrologi certissime obseruauerint, planetas non semper in eodem puncto Orizontis oriri, sed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc vltra, citraue, nec semper eodem temporis momento, sed tardius semper, ac denique inæquali inter se, & cum stellis fixis distantia id quod stare nequit, nisi præter impetum primi mobilis alius à propriis intelligentiis versus ortum inæquabiliter inferioribus sphæris imprimatur.

Nostra in hac re sententia duplici assertione explicanda est, Prima sit, inferiores sphæræ propriè non mouentur simul duplici motu Physico. Hæc conclusio est Doctorū secūdæ sentētiæ cōtra primā: quæ hac ratione efficaciter probatur: Motus localis est acquisitio localis præsētiæ, aut diuersi modi præsentiæ, sed inferior orbis nō adquirit plures præsētias simul, aut plures positiones partiū in loco, sed vnicā tantū versus Occidens, igitur nō nisi vnico motu mouetur. Perspicua est consecutio: quia nequit simul ab eodem corpore eadem præsentia acquiri duplici motu oppositio, aut quasi opposito, neq; id intelligi potest. Minor probatur: ex communi enim omnium sententia non potest idem corpus naturæ viribus habere simul duas præsentias locales, aut duas diuersas positiones in eadem præsentia, sicut nec duo loca, igitur neque potest simul eas acquirere, quod namque haberē repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere, nisi cessante aliquo motu eo tempore, quo per alium quasi oppositum orbis tendat in partem oppositam. Hoc vero nullus dixit, diceretur que sine vllo fundamento contra experientiam, qua constat; semper orbem in occasum moueri, & contra rationem, cum semper eadem proportione impellantur orbes, ac proinde eadē ratione æquabiliter debeant semper moueri.: Confirmatur quia inferior orbis nunquam reperitur simul præsens duobus spatijs totalibus,

aut partialibus, sed in vno tantum spatio, eademque positione vt perspicue obseruant astrologi, ergo neque adquirit simul duas præsentias, seu duos præsentiarum modos, duove loca: si enim duo simul adquireret, duo simul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur simul duplici motu distincto.

Assertio secunda: idem motus inferiorum orbium prouenit à propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis, ita tamen, vt intelligentia propria non versus ortum, sed in occasum impellat. Prior conclusionis pars est auctorum secundæ sententiæ, & valde communis contra Vallesium 3. Physicorum capite 5. & nonnullos recentiores. Probatur, quia nō possunt non inferiores sphæræ rapi motu primi mobilis, cum illud concitatissime moueatur, & inferiores res orbes perfectè comprehēdat, qui vtpote primo proximi, & contigui, solidæque naturæ apprime capaces sunt impetus recipiendi, vt cum illo circumuoluantur: Mouentur ergo inferiores orbes ab intelligētia primi, id quod in ore omnium Philosophorum, & Mathematicorum frequentissimè est, & hac de causa octaua, seu decima sphæra primum mobile nuncupatur. At inferior sphæra etiam circumuoluitur à propria intelligentia, igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor inconfessa est apud omnes constituentes tot motrices virtutes, quot sunt orbes cœlestes: & ex eo constat, quia, vt infra dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbes tam vastæ molis simul diuersimodè rotare. Et vlterius demonstratur, quia si inferiores sphæræ solo primi mobilis raptu veherentur, æquabili, aut proportionata celeritate inter se, & cum illo rotari necessarium foret, cum eodem modo semper raperentur, ac proinde sēper planetæ inferioribus sphæris affixi ab eodem Orizontis puncto ascenderent, & eorū quilibet eandē semper seruaret cū aliis distantiam, quoad punctum natiuitatis, & lineam, per quam pergit, cuius oppositum euidentibus obseruationibus Mathematici experiuntur. Fateātur ergo necesse est, inferiorū sphærarum motus non à solo primi mobilis, nec à solo proprio, sed ab vtroque prouenire.

Posterior pars nostræ assertionis, quā Vallesius supra cum alijs recentioribus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione à nobis probatur: Non est necessarius impetus à propria intelligentia impressus inferiori orbi versus ortum, sed sat est impulsus eiusdem in Occidentalem plagam impellens, & hic est naturæ cœli magis consentaneus, igitur hic, & non ille ponendus est. Antecedens, quoad priorem partem, probatur, & explicatur, quia ideo impulsus ille ponitur à suis auctoribus, quia inferior orbis retrotrahi deprehenditur comparatione primi mobilis; seu (quod in idem recidit) planeta illi insidens relatè ad inerrantem stellam: sed hoc stare potest ex eo solum, quod impetus illi impressus à primo mobili, & propria intelligentiæ non adeo efficax sit ad illum circumuoluendum, ac impetus illatus ipsi primo mobili ad huius volutionem, vt per se patet: igitur impulsus ille versus ortum necessarius non est; vterque tamen ille impetus efficit motum in occasum non per eandem lineam, & in eisdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapientis impetus; attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius sphæræ inferioris, per lineam gyratiuam mouere conantis, quæ etiam omnino id non assequitur, sed ex vtoque impetu quasi attemperato per lineam aliquam

aliquam gyratiuam mediam inter lineã primi mobilis,& propriam particularis sphæræ hæc fertur,non eadem, qua primum mobile,velocitate:quæ attemperatio specialis diuersaque est pro qualibet inferiori sphæra,quia quælibet speciali impetu,specialique via à propria intelligentia impellitur,&ideo quælibet sphæra propriis polis,& per propriam lineam, propriaque velocitate in orbem fertur:quæ omnia pro influxuũ diuersitate congruenter attemperata sunt.

Secunda illius antecedentis pars de congruitate huius impulsus probatur primo,quia impetus ille versus ortum impressus aliquo modo esset contrarius impulsui à primo mobili impresso versus occasum,vtpote in contrariam partem inclinans,quæ contrarietas, & pugna parum consentanea est corpori incorruptibili,qualibet alia contrarietate experti. Deinde ille impetus perpetuo fraudaretur suo effectu per se, cum nunquam cœlestis sphæra moueatur proprie versus Orientem,siquidem semper voluitur in occasum, & nequit simul in duas partes,præsertim oppositas ferri, vt prima assertione ostendimus. Denique si intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, non possent non multum retardare primum mobile, cum illi contigui sint,(ob quod ab ipso rapiuntur)ingentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendentes; quod quidem non deprehenditur, parum enim detinetur, ne absoluat perfecte circulationem spatio viginti quatuor horarum;id quod prouenit ex eo,quod inferiores orbes nonnihil obsistunt per impetus sibi impressos, ne à propria linea gyratiua, per quam moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur,cuius ratione media pergunt viã, vt diximus. Et sane incredibile est,& sine vrgenti necessitate nequaquam adstruendum;intelligentiam primi mobilis motricem non solum rotare ingentem illam magnitudinem sui orbis,& simul rapere vastam reliquam molem inferiorum omnium sphærarum, sed etiam id præstare contra oppositos impetus ab aliis motricibus intelligentiis impressos.Est enim magna nimis perfectio limitatę creaturæ cãcellos prętergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta satis constat, iam enim demonstrauimus qua ratione diuersas planetarum distantias,& coitu inter se, & cum stellis fixis, motuum etiam inæqualitatem constare possint,& reduci optimè in duplicem illum impetum cuilibet inferiori orbi à duplici intelligentia versus occasum impressum,ob cuius diuersitatem dispari claritate in diuersisque Polis,quælibet inferior sphæra intra superioris ambitum,& cauitatem in Orientalem plagam pergit, hac ratione intelligendi sunt antiqui Doctores, præsertim Aristoteles,& Diuus Thomas, qui in vniuersum asseruerunt, inferiores sphęras duplici motu moueri,quia scilicet à duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis,partim per lineam huius, partim per propriã,hoc est,per mediã inter vtramque ob vtriusque impetus attẽperationem cientur, est enim diuersus motus, & per diuersam lineam,ac esset, si à sola propria intelligentia, aut solo primi mobilis raptu rotaretur, quod videtur expressisse Aristoteles textu illo 35. relato pro secunda sentẽtia hisce verbis: *In his enim,quæ sunt sub illo (id est,primo cælo) plures lationes in vnam iam conuenire.* Ac si diceret, est vnus motus inferioris sphæræ à virtute tamen composita ex duabus diuersum motum seorsum postulantibus. Nonnunquam etiam

Aristoteles, & Diuus Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motus attribuunt cuilibet inferiori orbi totali scilicet, qui componitur ex pluribus partialibus, quorum cuilibet suus proprius motus conuenit, & ideo omnes simul totali orbi dicuntur conuenire. Et similiter cum docent, has sphæras in Orientem etiam ferri propriæ intelligentiæ impetu, ex eo id affirmant, quia licet hæc in occasum impellat, segniori tamen impetu, & per specialem lineam gyratiuam, qua propter minori velocitate orbis circunfertur, ac proinde comparatione primi mobilis celerius pergentis, è contrario moueri, & retromeare dicitur eo modo, quo debilis potentia positiua relate ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduersum in his Doctoribus per otium consultis inuenire potui.

QVAESTIO VI.

An planetæ, seu errantes stellæ, sint partes continuæ, componentes orbes, quibus insident, & ad motum eorum moueantur.

Rationem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in propriis eorum motibus ostensam, quam non ostendunt firmamenti astra; ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc vero remotiores ab ea apparent, & ex consequenti, nunc maiores, nunc vero minores. Vt igitur Phænomenas has, seu apparationes saluare possint astronomi, singulis planetis concesserunt peculiares orbes, ac discontinuos inter sese, & à principali, eoque minores, ex quibusque idem præcipuus quodammodo componatur; ac tandem, quia propriis motibus ac distinctis à motu eius moueantur, non tamen ecentricos, sed concentricos, hoc est, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui est centrum totius mundi. Pro hac sententia citantur Eudoxius, Calleppus, Ciuillus, Thiletus in libris de cælo: Fracastorius, in libro de homocentricis, Auerroes sæpe, immo & Aristoteles 12. libr. Metaphysicæ, text. 45. & 46. Astrologorum sententias recitauit, & hæc est prima sententia.

Alij vero putantes Phænomenas omnes, seu varias apparitiones non posse saluari per solas orbes proprios, ac discontinuos concentricos, posuerunt eos ecentricos, hoc est, diuersum centrum habentes inter sese, & à communi totius mundi, addideruntque ita hosce minores orbes se habere respectu planetæ, vt vnus eorum sit ei proprius, cui insit. Iste minor orbis vocatur quasi sphærula, aut epicyclus. in quo mouetur planeta, ab Oriente in Occidentem habens motum eius tanquam proprium. Et hæc est 2. sententia.

Alij tandem, & non pauci, Phænomenas omnes, seu varias planetarum apparitiones veras esse negant, sed apparentes tantum esse censent ex variis modis, quibus vapores inter planetam, & visum intercedunt, quorum ratione decepti, videntur sibi propinquiores interdum, & maiores, interdum vero remotiores, & minores, ac propterea non esse propter illas multiplicandos orbes planetarum, aut ponendos plures, quasi partiales, ex quibus singuli eorum orbes cõponantur, quia non sunt multiplicanda corpora (præsertim incorruptibilia, & adeo perfecta) sine vrgenti necessitate, quæ non probatur adesse in re præsenti.

Vt autem veram in re difficili sententiam statuamus, explicare oportet quo-

nam

nam modo excogitari possit compositio hæc eiusdem totalis orbis, ex multis partialibus motui planetæ ita accõmodata, vt per eam saluari possint vniuersæ apparitiones, circa eum contingentes, ita ergo excogitatur ab omnibus ferme Astronomiæ peritis, vt quilibet orbis cuiuscumque planetæ compositus sit ex tribus saltem minoribus orbibus, quasi partialibus, discontinuis, & inæqualibus inter sese, quia prius continetur quodammodo ab altero, & necesse est, contentum minorem esse continente. Ex his autem tribus orbibus vnus dicitur ecentricus simpliciter, quia vtraque eius superficies, tam concaua quam connexa; habet centrum diuersum à centro sui orbis totalis ac totius mundi, habetque iste idem orbis eandem profunditatem, seu grossitiem omni ex parte, atque immensus est intra profunditatem, atque grossitiem sui orbis totalis, vocaturque deferens planetam, vel cui planeta proxime insidet. Hunc orbem simpliciter ecentricum circundant duo alii orbes, etiam partiales, vnum versus conuexum eius, & alter versus concauum, sed diuersæ profunditatis, aut grossitei ambo: nam superior necessario est valde tenuis ex ea parte, qua ecentricus orbis quem circundat, maximè à centro mundi distat, maximam vero profunditatem habet ex parte opposita: E contrario vero inferior orbis, & quasi concauus, & internus, & ita fit, vt conuexa superficies superioris orbis, & concaua inferioris; idem centrum habeant, quod totalis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi; concaua vero superioris, & conuexa inferioris idem habent centrum, quod orbis simpliciter ecentricus, quem circundant, ratione cuius hi duo extremi orbes ecentricum circunscribentes dici solent ecentrici secundum quid, quia secũdum vnam tantum superficiem diuersum centrum habent à centro mundi, hi etiam duo orbes non mouentur motu eiusdem ecentrici, aut planetæ ab eo delati, sed motu alio diuerso. Et tandem in eodem ecentrico planetam deferente datur rotunda quædam pars omnino solida, ac rotunda, quasi paruulus quidam orbiculus, quem epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidentem; eiusmodi autem expicyclos attribuendos esse censent astronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui sufficere arbitrantur orbes proprij, quorum ratione sufficienter saluantur omnes apparitiones eius. Lunæ vero ac Mercurio tribuunt motus alios, de quibus curandum non est.

Hanc vero compositionem orbium planetarum recentiores tertiæ sententiæ existimant, non esse necessariam pro motibus eorundem planetarum: alij tamen omnino imposibilem: probatur hoc primo: nam positis duobus his orbiculis ecentricis, & inæqualis grosicii, sequitur ex motu eorum penetratio, vel scisio vtriusque, vel certe admittendum esse vacuum; probatur consequẽtia, quia, cum vtrumque moueatur, necesse est, partes grosiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiã vtrasque separari, sed non possunt coniungi nisi ex parte se penetrando; cum non detur spatium sufficiens in quo simul extendantur, sed eandem saltem partem idem spatium occupare, necessarium sit, quod est ex parte se penetrare: dum vero coniungantur tenuiores partes, minus spatium, quã grossiores occupabunt, immo quam grosiores vnius, & tenuiores alterius in alia parte motus cõiunctæ: ex quo constat sequi, aliquam partem spatij occupatam in concursu grosiorũ vtriusque, vel gros-

oppositum à nobis mox adhibendæ ostēdent. Quod vero necessario ponenda sit, non solum secundum orbes concentricos, sed etiam secundum epicyclos, probant Astronomi manifestis experientijs, nam Sol, & Luna, vt sæpe obseruatum à se esse testantur, atque etiam cæteri planetæ, nunc remotiores à terra, nunc vero propinquiores visuntur, & consequenter, nunc maiores, nunc minores, eorumque motus nunc velociores, nunc tardiores: cum certum sit eo maius apparere corpus, quoad minorem distantiam cernitur, & eo minus, quoad maiorem, eiusque motus tardior videtur ad maiorem distantiam, & ad minorem velocior, sed impossibile id foret, si solo motu sui orbis mouerentur: nam tunc eodem semper modo distarent à terra, & semper sub eadem magnitudinis specie cernerentur, vt ostendūt stellæ fixæ, quarū nulla magis, aut minus distans à terra apparet, & ideo, nec vno tempore maior quam alio: necesse est ergo proprio motu moueri planetas, & circa diuersum centrum à centro totius mundi, quod nisi ponantur orbes ecentrici, patet esse impossibile. Maior vero probatur, nam Sol existens in Capricornio, aut in alijs signis australibus maior apparet, quam cum in Cancro, vel in alijs signis Aquilonaribus existit: hæc vero inæqualitas paulatim tollitur, pro vt à prædictis signis recedit, ergo magis distat à terra, dum in his signis versatur, dum vero in illis propinquior est.

Sed respondent aduersarij, has apparentias non prouenire ex maiori, vel minori distantia planetarum à terra, sed quia vapores, qui inter Solem & visum nostrum interponuntur, disgregant radijs visuales, vt contingit diebus æstatis, cum Sol in ortu apparet maior, quam in meridie. Contra hoc tamen est, quia apparentiæ istæ cōtingunt serenissimo cælo, ac medio à vaporibus emundato, ac tandem planeta eandē eleuationem habente supra Orizontem, ac propterea æstiuo tempore semper contingit caliginosum esse cœlum, & medium magis turbatum, ac permixtum vaporibus, quam hyemali; ergo maior deberet apparere Sol in Cancro, quam in Capricornio, quod constat esse falsum: Necessario ergo fatendum est, hanc inæqualitatem magnitudinis, sub qua apparet Sol, prouenire ex eo, quod dum minor apparet, existat in parte orbis ecentrici, quæ circumscribit partem grossiorem orbis cōtenti inferioris: quando vero maior in parte continente oppositam, & minus crassam partem eiusdem orbis.

Secunda experientia est, quia Sol plures dies insumit, dum percurrit signa borealia ab æquinoctio verno vsque ad autumnale, à die videlicet vigesimo Martij, vsque ad vigesimum quartum Septembris, quam dum percurrit Australia, tēpore hyemali. Nam in prioribus signis insumit centum octuaginta septem dies, in posterioribus verò centum septuaginta octo, quod non potest esse, nisi moueatur in aliquo orbe ecentrico circa terram, ita vt maior pars illius respondeat maiori parti terræ, quam oppositæ, ergo necesse est, orbes ecentricos admittere. Quod vero Soli orbes ecētrici non sufficiant ad saluandas omnes Phænomenas, seu apparitiones varias planetarum, sed necessariū sit præter illos, addere spærulas, seu epicyclos, probatur tertio experiētia, quia cæteri planetæ (præter Solem) existentes in puncto auxis ecentrici, hoc est in puncto à terra remotissimo, non semper eodem modo se habēt ad terram, sed modo sublimiores, modo vero humiliores visuntur, & ex consequenti, nunc diametri eorum

maio-

maiores, nunc vero minores, & pariter ipsimet planetæ, ac præterea motus eorum velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non potest ratione solius ecentrici saluari, quia cum aux ecentrici semper sit in eadem distantia à terra, planeta in eo existens semper eodem modo appareret, quoad supradicta omnia, & planeta idem in auxe existens deberet esse à terra remotissimus, & auxit opposito propinquissimus: Cum ergo aliquando remotior, aliquando propinquior in auxe ecentrici appareat, necesse est, sphærulam, seu epicyclum ponere immersum intra profunditatem, seu crassitiem ecentrici, ad cuius motum planeta reuoluatur, & ita possit tam varijs modis apparere iuxta diuersitatem partium motus eiusdem epicycli sibi proprij.

Tertia experientia pro confirmandis epicyclis sumitur ex duplici ecclypsi lunari, quem contigisse referunt Astronomi, Sole, & Luna in eodem situ manentibus, ita vt in vtraque Sol eandem distantiam habuerit à terra, atque adeo eãdem vtrobique terra vmbram protexerit. Obseruarunt autem vnam eclypsim maiorem fuisse, & plusquam alteram durasse. Ex quibus argumentum satis efficax deducitur: maior, vel minor duratio ecclypsis prouenit ab ingressu Lunæ in maiorem, vel minorem vmbram terræ; sed in vtraq; ecclypsi eadem fuit vmbra terræ, cũ ponatur Sol æqualiter à terra remot⁹, necesse ergo fuit, Lunã in vna ecclypsi min⁹ fuisse à terra remotã, in altera verò longius à terra distasse; cuius ea est perspicua ratio, quia cum vmbra terræ fiat ad modũ pyramidis, necesse est, eo ampliorẽ relinqui, quo propinquior terra fit, & eo angustiorẽ, quo remotior: quo fit, vt quo propinquior terræ fuerit Luna, eo maiorẽ pertrãseat vmbrã, minorem vero, quò longius à terra recedit: & hinc procedit inæqualitas ecclypsium, quoad magnitudinem, & duratiõẽ, sed constat Lunam (vt in Theorica planetarum declaratur) ex Sola ratione sui ecẽtrici, non posse eiusmodi inæqualitates ecclypsim pati, quia ratione illius in omni ecclypsi eandem habet distantiam à terra, cum semper tam in coniunctione eius cum Sole, in qua fit ecclypsis Solis) quam in oppositione (in qua fit ecclypsis Lunæ in auxe sui ecentrici existat; necessarium est ergo, præter ecentricum epicyclum ponere, vt ratione peculiaris motus, quem in eo habet planeta, saluetur diuersa distantia eius à terra, etiam si in eodem ecentrici auxe permaneat, & ex hac diuersa distantia amplior, vel angustior vmbra, ac tandẽ maior, atque proxlior ecclypsis, aut minor, & breuior.

Quod potest corroborari ex his, quæ refert Clauius noster in sua sphæra, à fol. 443. vsq; ad 449. se vidisse duas ecclypses: priorem in Ciuitate Conimbrica Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono circa meridiem, in qua directè interponebatur Luna inter visum, & Solem, ita vt Solem integrum non per minimum tempus contegeret, fueruntque tenebræ quodammodo maiores, quam nocturnæ, neque vbi quis pedem poneret, videre poterat, & clarissimè apparebãt stellæ in cœlo: & quod mirabilius erat, aues ex aere in terram præ horrore ex tanta terræ obscuritate incusso decidebant. Alia fuit Romæ anno 1567. etiam circca meridiem, in qua etsi Luna inter Solem, & visum interponeretur, non tamen ita vt totum Solem obscuraret, sed (quod nunquam fortasse alias euenit) relinquebatur in Sole circulus quidam, vndique totam Lunam ambiens. Ex quibus colligitur primo, Lunam, & Solem

in his ecclypsibus non habuisse eandem distantiam à terra, nec inter sese, alioqui eodem modo in vtraque ecclypsi obscurarentur, vt à perspectiuis clare demonstratur. Secundo, colligitur nec moueri eisdem motibus suorum orbium totalium, tanquam proprijs, sed minores alios (vt sic loquamur) habere, & circa diuersum centrum à communi totius mūdi, quod non est possibile, nisi præter totales orbes eis proprios, ponamus eccentricum simpliciter, & duos alios minores orbes, ex parte etiam, ac secundum quid ecentricos iam à nobis expositos. Tertiò tandem colligitur, præter hos tres orbes ecentricos, ponendam esse in medio orbe simpliciter ecentrico sphærulam quandam in profunditate, seu grossitie eius immersam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta insideat, & cum qua circumuoluatur. Quibus positis Phęnomenæ omnes, seu apparitiones variæ planetarum non solum in suis motibus ostensæ, sed etiam ecclypses, & varij modi earum saluantur. Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbes totales planetarum, propter ordinem, quem cum eis seruant, & quia in profunditate, seu grossitie eorum vniuersi ponuntur, & à motu eius suo modo dependent. Quod quidem, vt à nobis explicatum, licet euidens non sit, est tamen valde probabile, & in continua obseruatione Astronomorum fundatū, quæ circa effectus à nobis perceptibiles per sensus versatur, & ideo fidem meretur efficere, id quod ex solutione argumentorum magis constabit.

Ad primum igitur negandū est ex ecētricorum motu sequi penetrationem aut scissionem eorum secūdum aliquas partes; aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio est, quia non ita mouentur, vt aliquando debeant coniungi in eadem parte spatij grossiores partes vtriusque, aut grossiores vnius cum delicatioribus alterius, sed proportionaliter ita simul mouentur orbes isti, quasi partiales ad motum totalis, vt partes grossiores vnius semper subsint delicatiorib⁹ alterius, atque etiam è conuerso, cum regularissimus sit, & vniformis earum motus, eisque iuxta propriam naturam conuenit. Et tali autem motu facile quisque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento sequi.

Ad secundum neganda est consequētia, quod ex ecentricis sequatur moueri cęlestia corpora motu recto, nam ad motum rectum non satis est, corpus motum habere, vel acquirere diuersam distantiam à terra, vel ab alio corpore extrinseco, sed requiritur, quod per lineam rectam eam consequatur, cum notum sit ex eodem Aristotele, atque eodem loco in argumento citato, motum rectum esse, qui per lineam rectam fit. Orbes vero ecentrici non mouentur per lineam rectam, sed per circularem, non tamen circa centrum mundi, sed circa proprium. Et pręterea habent partes quasdam grossiores, tenuiores vero alias, & ratione vtriusque acquirunt per motum circularem diuersam distantiam, non quidem à proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnaret cum motu circulari, sed à terra, vel à centro eius quibus non commensuratur circularis eorum mot⁹. Negandum est igitur, moueri ab vno loco, seu spatio in aliud, sed mouentur ab eodem in idem, vt postulat motus circularis, sic autem moti acquirere possunt diuersam distantiam à terra.

Ad aliud vero, quo idem argumentum vrgetur, respondeo, non posse Lunam

in circulo motam in proprio epicyclo nunc vnam, nunc vero alteram faciem nobis ostendere, sed semper, & necessario eandem: nã cum voluatur in circulo circa propriũ cẽtrũ proprio motui proportionatur, necesse est, instabili quodã librãmẽto permanere semper; D. autem Thomas pro hac sententia relatus nihil asserendo docet, sed referendo Astrologorum sententiam loquitur semper, & nunquam eam refutando, vt ex eisdem locis in argumento citatis facile constare cuiq; poterit.

Argumento tandem aliorum: respondetur, varijs obseruationibus astronomis compertum esse, Lunam aliquando existentem in eodem puncto à terra remotissimo, non eandem ab illo habuisse distantiam, nec eiusdem magnitudinis apparuisse, & pariter in eodem puncto epicycli terræ propinquissimo, quæ etiam in alijs planetis obseruata sunt, atque reperta, Immo Clauius noster in sua sphæra, folio 444. testatur se vidisse paucis annis elapsis Martem sub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc cœlo serenissimo appareret, quàm alio tẽpore, ita vt multi mirarentur, existimantes, nouum in cælo sydus effulsisse, quæ nec in solis ecentricis, nec in solis epicyclis referri potest, sed necesse est, in vtrosq; referri, vt probauimus.

QVAESTIO VII.

An omnes cæleстes orbes sint inter se contigui, nullo alio corpore interiacente.

QVamuis controuersia hæc ad interpretes sacræ Scripturæ spectare videatur, quatenus ex diuersis scripturæ locis ortum ducit: non tamen est à Philosophis aliena, quorum partes sunt, naturam & situm cœli inuestigare. In qua controuersia duæ sunt præcipuæ sententiæ extremè oppositæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium cælestium admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbes mobiles, & cælum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totus globus cœlestis mobilis. Ita sentit Pater Molina, 1. parte disput. 10. de opere sex dierum: & videtur manifesta sententia multorum Patrum: sic Iustinus Martyr, in responsione ad quæstionem 93. Orthodoxorum, Basilius homilia 3. Hexameron, Theodoretus, qu. 11. in Genesim, Ambrosius, 2. libro Hexameron. cap. 3. Chrysostomus, homil. 4. in Genesim, Hilarius in illa verba Psalm. 135. Qui fecit cœlos in intellectu, Gennadius, & Siueria relati à Lypomane in illa verba, Genesis 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Augustinus 2. super Genesim ad literam, his verbis: *Quomodo autem, & quales aquæ ibi sint, esse eas ibi minime dubitamus: maior est quippe huius Scripturæ autoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Fundamentum huius sententiæ sunt expressa sacræ Paginæ testimonia, quæ supra cœlos aquas constituunt; & cum supra Empyreum consistere non valeant, fit consequens, vt inter ipsum, & alium cælestem globum mobilem eas intercipi fateantur. Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt, Dominum*: Psalm. 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ super cælos sunt.* Et Psalm. 103. *Extendens cælum, sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cœlum stellatum, vt constat ex cap. 1. Genesis: *Vocauit Deus firmamentum cælũ.* Et rursus: *Fiant luminaria in firmamento cæli.* Ac tandem. *Fecitque Deus luminaria magna: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus,*

nus, vt praeesset nocti: & Stellas, & posuit eas in firmamento cœli, vt lucerent super terram. At firmamétum mediat inter aquas, eadem Scriptura ibidem testante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Igitur inter Empyreum cœlum, & octauam sphæram, veræ intercipiuntur aquæ. Quod vrget Pater Molina supra ex eo, quod si in citatis verbis non intelligantur veræ aquæ elementares, non stabit veritas, proprietas, & sinceritas Scripturæ, sed violentia illi inferretur, si quidem vox *aqua* ex propria impositione significans elementares, ac veras aquas, à propria significatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum sensum: quod si liceret, nihil stabile permanebit in Scriptura, nec vllũ ex illo dogma poterit firmo argumento probari. Quæ doctrina præsertim vim habet in præsenti, cũ omnia relata testimonia posint sine vllo incommodo de veris aquis intelligi: licet enim aquæ elementares, & corruptibiles inter cælos ponantur, & ideo alterentur, non ideo consequens necessario fit, vt corruptioni subdantur, siue propter ipsarum resistentiam, ratione multitudinis materiæ; siue ob qualitatẽ à Deo impressam, vel denique denegante Deo suum concursum actioné ad corruptiuã ex aliquo occulto fine. Neq; etiam sequitur, ibi esse violentas, solum enim tendent in locum firmamenti; nullum namq; elementum grauitat, aut leuitat, nisi infra orbem Lunæ constitutũ: Nihil igitur obstat, quo minus loca Scripturæ in sensu huius sententiæ intelligantur, ac proinde sic intelligi debent.

Quæ sententia intelligitur à suis patronis, de aquis elementaribus initio supra octauam sphæram, à Deo constitutis, non quasi ex continua vaporum eleuatione ibi in dies generentur, vt improbabilis quædam opinio adstruxit; quam tetigit Augustinus 2. super Genesim ad literam cap.4. & Diuus Thomas 1. parte, quæstion. 68. art. 2. ad finem breuissime retulit, & sufficienter refutauit his verbis: *Dicere enim quod aquæ vaporaliter resolutæ eleuentur supra cælum Sydereum, vt quidam dixerunt, quorum opinionem tangit Augustinus 2. super Genesim ad literam, est omnino impossibile, tum propter soliditatem cæli, tum propter regionem ignis mediam, quæ huiusmodi vapores consumeret, tum quia locus, quo feruntur leuia, & rara, est infra concauum orbis Lunæ, tum etiam quia sensibiliter apparet, vapores non eleuari vsq; ad cacumina quorumdam montium: quod etiam dicunt isti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quod corpus est in infinitum diuisibile, (vt ideo vapores ad summam raritatem producti supra cœlos eleuari possint) vanum est: non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, vsque ad certum terminum.*

Probabilior tamen, & communis sententia tenet, supra cælestia corpora, aut inter vnũm, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud extraneum reperiri, sed immediatè esse contigua. Sic scholastici communiter in 2. distinct. 14. D. Thom. q. 1. art. 1. Bonau. art. 1. Durand. qu. 1. Albert. Mag. art. 1. & plures alij, ibidem. Aegidius 2. lib. Hexameron, c. 14. Lyran⁹ Abulensis, Caietanus, & Catherinus in cap. 1. Genesis, & idem D. Thom. 1. p. q. 68. art. 1. cum alijs. Probatur ex ordine, ac dispositione vniuersi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata sunt, vnde sublunaria dicta. Pugnat igitur cum hac dispositione, eorum aliquod intra vnum & alterum cælũ fuisse interiectũ, incorruptibile vero corpus, præter cælũ nullus agnouit. Præterea, si aquæ vere inter cęlos continerẽtur, elemẽtares forẽt: cũ nemo alias præter elemẽtares à Deo fuis-

conditas excogitauerit, neq; ad id extet fundamentum aliquod, sed hoc pugnat naturæ earum, ortus & interitus capaci, quæ proinde calore cælesti alteraretur, ac solueretur, nec non ex earum materia aliud generaretur corpus, aut ipsa omni forma orbata maneret, quod natura rerum, & ordo non patitur. Nec prodest subterfugium nostri Molinæ. Nam si sua natura relinquantur aquæ, non possunt non nimio calore dissolui ex parte saltē, ac proinde ibi essēt generationes, & corruptiones. Multitudo vero materiæ prodesse poterit solum, ne tantum diminuātur, vel etiam, vt continua reactione in contrarium partes deperditas restaurēt. Asserere vero; Deum qualitatem aliquā restitiuam aquis illis tribuisse, vel continuo proprium concursum ad aquarum alterationem cœlo subtrahere, & liberum est, & parum philosophicum, cum miraculum in prima rerum naturalium conditione admittat contra omnes: & præterea nulla ratione necessariū, vt infrà videbim⁹, ac proinde hoc solo titulo refellendum. Denique id ipsum confirmatur, quia aquæ supra cœlum non possent non violenter, & contra propriam naturam detineri, vt pote extra centrū, in quod natura sua propendunt, sicut aliæ aquæ elementares, cum eiusdem omnino naturæ sine dubio essent; perpetuā vero, aut diuturnam valde violentiā rebus naturalibus concedere, est à ratione. Nec satisfacit solutio P. Moli. scilicet, hoc solum conuenire corporibus elemētaribus sub cœlo Lunæ constitutis, quia vbicunque corpora collocentur, eiusdē remanent naturæ, & conditionis naturalis, sed esse sub alijs corporibus exigūt natura sua corpora grauiora, sicut leuiora constitui super grauia, vel minus leuia: igitur aquæ elementares ex natura sua postulant collocari sub elementis ignis, & aeris, & dum extra hunc sitū detinentur, patiuntur violētiam contra internum impetum, & tendentiam in proprium locum; quod concedendum nequaquam est, maxime cū nulla appareat vtilitas, nullus eluceat finis, in quem huiusmodi aquæ, à proprijs locis extractæ, supra cœlum fuerint relegatæ. Nam, quod nonnulli excogitarunt, relati a Beda in libro de natura rerum, vt testis est Petr. Pereira 1. commentariorum in Genesim, versicul. 6. quibus accessit grauis quidam Doctor, referente Abulēse in ca. 7. Genesis, videlicet, Deum intra cælum reseruasse aquas pro inundatione terræ efficienda, tempore diluuij, figmētum profecto est. Nā in primis, cum iam tēpus diluuij præterierit, dilapsæ essent huiusmodi aquę, ac proinde modo nō essēt intra cælū, vt prima opinio asseuerat, & ideo ineptè, immo falso, nunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitarētur aquę, quæ super cælos sunt: deinde earū aquarum locus perpetuo vacuus persisteret, cū aquę diluuij causa illū relinquerēt, & non sit aliud corpus potens eum replere præter cælū, quod nequit hoc præstare, nisi aut derelictione proprij loci, aut per rarefactionem, quorū neutrum naturaliter cælo conuenire pōt, vt ex supradictis cōstat. Præterea ad inundationē terræ, hoc nō est necessarium, cum hæc optimè potuerit accidere ex effluxione aquarū maris, fontium, & fluminum supra terræ superficiē, & etiā per ingentē, & assiduā pluuiā è media aeris regione cōtinuo aquis dilapsis. Vlterius, si tanta aquarū copia è cælo decēdisset, nō posset nō subito extingui tota sphæra ignis in itinere obuiā facta. Deniq; nō possent aquæ in terrā defluere ad efficiendū diluuium, nisi disrumpendo cælū, vel ipsum penetrando, cum

cum alias nullus illis posset actus parare; vtrūq; vero naturaliter est impossibile, ac proinde placitū hoc plane improbabile.

Nec minus probandum est, quod venerabili Bedæ supra magis placuit, nempe, aquas supra orbem stellatum sitas fuisse, ad temperandum ardorem stellarum: sine fundamento enim, & contra rationem est, syderibus ardorem tribuere, alias incorruptibiles non essent ex propria natura, cum istæ qualitates ad corruptionem disponant subiectum, vt in superioribus diximus: solum ergo continetur in stellis eminenter, secus etiam Saturno insideret summa frigiditas formaliter, pro qua temperanda præparari debuisset inter eosdem cælos elementaris ignis, & idem est de alijs planetis. Esset igitur in cælis continua actio, & reactio contraria, ac proinde substantialis transmutatio, & frequens vicissitudo generationum, & corruptionum contra experientiam, & communem sensum.

Superest, vt argumenta primæ sententiæ diluamus, & simul aperiamus perspicue verum sensum locorum Scripturæ quæ in varias sententias auctores adhuc nostræ opinionis distraxerunt. Nam Bonauentura, Durandus, Albertus, & plures alij ex supracitatis, ita explicant, vt aquæ, vel aquarū nomine intelligatur in Scriptura locis citatis, & similibus cœlum crystallinum, situm supra octauam sphæram, quæ vocatur firmamentum, siue ipsum solum, siue etiam cum alijs planetarum orbibus, & hoc firmamētum dicitur, diuidere aquas ab aquis, id est, veras aquas elemētares, & sublunares à cælo illo crystallino, quod aqueū, siue aqua appellatur æquiuocè, propter similitudinē cū veris aquis, eo quod perfluidū, & diaphanū sit omni ex parte, secus quā alij inferiores orbes Stellis, & planetis distincti.

Sed tamen hic sensus nobis non placet, quippe, qui multa continet difficilia. Et imprimis falso innititur fundamēto, supponens supra Stellatum cælum esse corpora alia cœlestia præter empyreum, quod in superioribus falsitatis conuicimus. Immo & si admitteremus, dari huiusmodi cæleste corpus supra octauam sphæram, saltem hoc non est certum, sed valde dubium, & non solum rudi illi populo, cui alloquebatur Moyses verum maiori, ac meliori Philosophorum parti, & antiquitati omni prorsus ignotū. Quo ergo pacto credi potest certissimam rem per eam, de qua valde dubium est, vel ignotum omnino, an fuerit à Deo condita, enarratam, & explicatam fuisse à sacro scriptore? Præterea hac explicatione obscurissimus redditur contextus sacer, creationem describens, in eo enim tripliciter variaretur significatio vocis aquæ: nā cum primo dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; aquarum nomine intelligunt Doctores isti materiam primā, seu corpulentam quandam massam: & cū dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum:* eodem nomine agnoscunt nonum cœlum: cum autem subiungitur: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnū*, plane est sermo de elemento aquæ, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata, ab Scriptore canonico, admittendū nō est.

Denique similitudo illa adducta inter nonam sphæram, & elementarem aquam parui momenti est, cum ea omnia, in quibus similitudo consistere dicitur, in alijs etiam octo inferioribus orbibus reperiantur; cum omnes sint lucidiores, & magis diaphani, quam aqua, eiusdem etiam rationis & apparentiæ, secundum omnes suas partes: & saltem eadem prorsus ratio erat de decima sphæra iuxta eorundē opinionem, immo & de cœlo Empyreo, vt constat, nulla ergo specialis similitudinis ratio est in noua, ac in alijs sphæris cælestibus.

Item secundo argumento adducto refutatur sententia Origenis Homilia in Genesim non longe à principio, intelligentis nomine aquarum existentium super cælos substantias Angelicas, eo quod ad diuinas laudes excitētur, quarum materiales aquæ capaces non sunt: quæ sententia ab omnibus reiicitur. Epiphanius Epist. ad Ioann. Hierosolymitanum, & Hieronymus Epistola ad Pammachium, eam, vt errorem, referunt, Aug. cum id docuerit 13. confessionum ca. 15. tanquam inconsideratè dictum, retractat 2. lib. retractationū c. 6. & D. Basilius homilia. 3. in Gen. tacito actoris nomine, eam quasi somnium, anilemque fabulam refellit, infert enim verbis manifestam vim, trahens ea ad sensum, non modo non intentum, sed neque vlla ratione cum antecedentibus, & consequentibus cohærentē, vt legenti constabit. Et manifeste reuincitur ex cantico trium puerū, vbi postquā inuitantur Angeli ad laudandū Deū, deinde memorātur aquarū, *Quæ super cælos sūt*, cum aliis creaturis, quæ etiā si rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus sua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deū auctorem commēdant, & ad ipsius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damasceni egregie docet D. Thom. de spiritual. creat. art. 6. ad 14. his verbis.

Ad decimum quartum dicēdum, quod secundum Damascenum (scilicet libr. 2. cap. 6. in fine) cæli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi. Similia inueniuntur in Scripturis de montibus, & collibus, & aliis inanimatis creaturis, & iuxta placitum Origenis, nomine roris, glaciei, & reliquorum non viuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ solæ laudandi Deum propriè capaces sunt, quod est absurdum.

Consequens ergo fit, vt cum pluribus doctoribus nomine aquarū in Scriptura, veras ac elementares aquas intelligamus, vt nomen ipsum præ sese fert, quod non est cur à propria significatione in alienos, atq; etiam extortos significatus extrahatur, vt bene admonet Pater Molina supra, siquidem cum omni proprietate accipi potest, ac proinde vt sonat, sumi debet iuxta regulam Augustini interpretibus Scripturæ satis familiarem. Quapropter veræ, ac elementares aquæ sunt, quæ dicuntur esse super cœlos, & à terrestribus aquis per firmamentum diuidi. Pro cuius intelligentia scire oportet, *firmamentum* in sacra pagina proprie accipi nunc pro aggregato ex omnibus orbibus cœlestibus mobilibus cum elemento ignis, & aeris, nunc vero pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non semel vsurpatur cælum, quod tradit D. Thom. 1. parte quæst. 68. art. 1. adducens verba Augustini ex 2. super Genesim ad litteram, commendantia hanc positionem hoc modo: *Hanc considerationem laude dignissimam iudico*, & expressius in solutione ad primum. Idem expressit D. Hieronymus Epist. 85. ad Occeanum his verbis: *Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate capite 22. sic inquiens: *Firmamentum non solidum quid, aut durum, vt vulgo putatur, sed aer est extensus, &c.* Et statim: *Scriptura illud firmamentum nuncupauit, videlicet, eo quod diuidat aquas ab aquis*: Beda in Genesim asserit, pro toto prædicto spatio accipi firmamentū in historia creationis. Sequitur Durandus in 2. dist. 24. Eugub. in cosmopœia, Caietanus in 1. caput Genesis, ex nostris Pater Pereira lib. 1. in Genesim. Et Pater Suarez 1. tomo Metaphysicæ disputatione 13.

sectione 22. & vox firmamentum in Hebræo, vt apud peritos linguæ constat, significat extensionem, & quasi expansionem, explanationem, & explicationem eius, quod complicatum erat: id quod egregie explicuit Regius Psaltes, Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem*, hoc est, *sicut tabernaculum*. quā vocis significationem expresserunt septuaginta interpretes, quod toti illi quasi aggregato, & cuilibet parti competit. Quæ eadem vox Hebræa, teste Lypomano, Catena in caput primum Genesis. Interdum etiam significat stabilitatem, seu firmamentum: quo sensu Psalmo 103. dicitur. *Terminum posuisti* (scilicet aquis maris) *quem non transgredientur*. Et ideo Septuaginta transtulerunt illud verbum Hebræum per Græcum significans, dans firmitatem, & vulgatus vertit *firmans*. Vtrumque egregiè complectitur Augustinus 2. super Genesim ad literam capite 10. his verbis: *Nec nomen firmamenti cogit, vt stare cælum putemus. firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum intelligere licet: quæ iuxta statim dicenda accipienda sunt*. Ratio igitur firmamenti propriè conuenit secundum vtramque significationem toti huic globo inter cælum Empyreum, & terram intercepto, vt illum consideranti per se cōstabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aeris nebulosæ dictæ, ob ingentem vaporem, & exhalationum admixtionem in ea errantem. Est enim expansio maxima, in qua aues, homines, & bruta, quasi in quodam tentorio degunt. Est prętereà immobilis intercapedo, & situs, seu fixus, & stabilis terminus, non immobilitate partium, sed quasi æquiualentia, & positione totius sphæræ partialis aeris, inter aquas terrestres, & aereas, hoc est inter aquas tegentes terram, vel aliquam illius partem, & eas quæ in media aeris regione ex continua vaporum eleuatione indesinenter generantur. De hac itaque regione aeris propriè dicitur firmamentum, & hoc est firmamentum, secundo die factum, in medio aquarum, diuidens aquas ab aquis, immediate vtrasque attingendo, propriissime, & in rigorosa significatione. Idem firmamentum vocauit Deus cœlum, ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe cælesti, cum secundum probabiliorem sententiam, iam omnes præsupponerentur facti primo die. Dicitur vero cælum (cuius sunt aues) per accommodationem, signanter tamen, vt egregiè Diuus Thomas 1. parte quæst. 68. artic. 1 ad 1. hisce verbis: *Per firmamentum vero secunda die factum intelligitur spatium aeris, in quo nubes condensantur, quod etiam cælum æquiuoce dicitur, & ideo ad æquiuocationem designandam, signanter dicitur, vocauit Deus firmamentum cælum, &c.* Nomine igitur firmamenti vtitur sacer Textus pro diuersis eius partibus, ita vt ex antecedentibus, & consequentibus semper possit intelligi, pro qua parte accipiatur, & ita tollatur æquiuocatio, vt dum dicitur, Deus stellas in firmamento posuisse, sumatur duntaxat pro cœlo stellato: dum dicitur Solem, & Lunam collocasse in firmamento, accipiatur pro primo, & quarto orbe: cum autem asseritur, factum fuisse firmamentum in medio aquarum, aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda venit infima pars aeris; & idem dicendum est de cælo, vt scilicet nunc pro vno, nunc pro alio sumatur corpore, ex determinatione antecedentium, & consequentium, sublata æquiuocatione, vt dum dicitur Deus principio condidisse cælum, pro omnibus corporibus incorruptibilibus simul, pro aliquo vero eorum speciatim, cum illius proprietas exprimitur; vt cælum Lunæ, Solis,

Solis, stellarum, cœli cælorum pro Empyreo, aut omnibus incorruptibilibus: cum autem firmamentum secunda die factum, & diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cœlum, & supra cœlos dicuntur esse aquæ, & in cælo aues degere, manifestum est, non pro æthereo cœlo, sed pro aereo vsurpari, cum æthereum cœlum aues nō pertingant, & aquæ non possint supra cęlos locari. Ponitur autem aliquando nomen cœlum in plurali, etiamsi vnum tātum corpus significet, iuxta Hebraicam Phrasim, quia hoc nomen in lingua Hebræa singulari caret. Diciturque hoc firmamentum, & cœlum, eodem secundo die, quo factum est, aquas diuisisse, vel quia simul aquæ, seu nūbes in media regione aeris, à Deo collocatæ sunt, pro similibus generandis, vel quia statim eleuati sunt aliqui vapores, & in nubes condensati, non enim sufficit, ad veritatem Scripturæ asserentis, firmamentum diuidere aquas ab aquis (vt putauit Pater Pereira supra) futuras esse postea aquas in regione aerea, quas firmamentum diuideret à terrestribus.

Ex quibus iam constat ad argumenta prioris sententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea, quæ diximus, cum pluribus Patribus, & Doctoribus, de acceptionibus firmamenti, & cœli explicari optime possunt, vt legenti constabit. Ex eisdem etiam perspicue constat, verus, & germanus sensus locorum sacræ Scripturæ, in quibus cælum, & firmamentum manifestè accipiuntur aliquando pro incorruptibili sphæra, vna, vel pluribus, nonnunquam vero pro sphæra, aut regione aeris, præsertim infima, vt in superioribus ostendimus. Fatemur ergo, in Scriptura aquarum nomine veras, & elementares aquas intelligi: inficiamur tamen eas esse supra cœlum æthereum, sed supra aerem tantum, supra infimam scilicet aeris regionem, vt explicatum est. Quæ vero addit doctissimus Pater Molina, & falsa sunt, & supra à nobis refutata.

QVAESTIO VIII.

An cælestia corpora moueantur à propria forma substantiali, vel ab intelligentia.

PRæsupponit quæstio moueri cœlestia corpora motu circulari, quod manifestum est, ex motu stellarum, quæ eis insident, quas moueri videmus, seruata sēper eadem distantia inter sese, quod constat, non posse fieri, nisi corpus ipsum cœleste, cui affixæ sunt motu circulari, euolueretur. Quod enim immoto cœlo nō moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur, si stella mouetur immoto orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut superficiem eius, sed ex vtroque sequitur, aperte dari vacuum: ergo. Probatur minor, quia si intra proprium orbē mouetur, necesse est, vnum locum relinquere, & ad alterum se transferre per motum. Constat vero, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur, permanebit igitur vacuus: Et pariter, si moueatur per superficiem proprij orbis: nam inter illā, & superficiē alterius orbis immediati permanebit vacuum spatium, per quod mouetur, cum nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præsupposito, in dubium reuocat, an moueatur cælum virtute formæ substantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinseci, vel solum ab intelligentia, tanquam à principio externo, & quod priori modo moueantur, sicut viuentia effectiuè à propria anima mouentur

tur. Docuerunt nonnulli, quos Diuus Bonauentura in 2 distinct. 14. artic. 3. quæst. 2. retulit, & sequutus est Albertus Saxoniæ 8. lib. Physicorum, quæst. vltima cum principio intrinseco alij ex antiquioribus Philosophis à Conimbricensibus citati 2. lib. de cœlo cap. 15. quæst. 5. artic. 2. atque etiam Vallesius controuersia 11. ad tyrones post medium, addiderunt intelligētiam, ita vt, vel motus idem, partim ab interno procederet, vel certè motus vnus à dextera ad leuam ab intelligentia, alter vero à læua ad dexteram à propria forma, vt asseruerunt alij. Probatur primo, quia si forma cœlestis non præstat efficientiam ad motum; ergo nullum cōcursum præstare potest, & sic erit otiosa, & ex consequenti frustra eidem corpori concessa: Probatur sequela prior, quia præter actiuum concursum, solum potest præstare passiuum; nam ad motum, nec finalem, nec formalem, præstare manifestum est: Sed passiuum concursum sola materia præstat, cum sit materialis causæ proprius, ergo nullum præstabit forma. Probat Vallesius secundo, quia corpora grauia, & leuia ignobiliora sunt cœlestibus: sed valde probabile est, moueri à propriis formis, tanquam à principiis efficientibus internis: ergo probabilius erit, hoc idem orbibus cœlestibus esse cōcedendum, præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse videtur docuisse.

Opposita sententia, quod cœlestia corpora non moueantur à principio interno effectiuo, sed ab externo, dumtaxat, quod est Angelus, seu intelligentia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtramque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, lib. 1. suæ Philosophiæ cap. 1. lib. 2. in Genesim, quæst. 6. asserens, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & postea à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæst. 6. de potentia art. 3. & 1. parte, q. 70. art. 3. Diuus Bonauen. in 2. dist. 14. art. 3. quæst. 2. Scotus ibidem quæst. 1. Durandus, quæst. 2. Ægidius quæst. 5. Albertus Magnus artic. 6. & 12. Metaphysicæ tractatu 2. cap. 10. Capicolus in 2. disputatione 9. quæst. 1. artic. 3. Ferrariensis 5. contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. libro Physicorum quæstio. 11. ibidem, Pater Toletus, & patres Conimbricenses 2. libro de cœlo, cap. 5. quæst. 5. Pater Suar. tomo 1. Metaphysicæ disputatione 18. Sectione 3. numero 36. iuxta quam duo asserimus. Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecam, à qua cœlum effectiuè se moueat, quod probauit D. Thomas 3. contra Gentes cap. 23. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non potest emanare à forma, tanquam à principio efficiente, nisi terminus, per talem motum per se comparatus, sit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, & speciem capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur, sed constat, nullum præsentiam, vel modum eius, quem potest cœlum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfectè per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideo nullam aliam desiderantem, cum omnes sint eiusdem omnino rationis, ergo non potest esse motus cælo naturalis ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non

potest naturaliter dari potentia intrinseca ad motum, si is non sit naturaliter debitus mobili, ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cœlo. Neque fit satis argumento si dicatur, non esse cęlo motum debitum ratione termini, sed vt eò medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quantum virtutes eius per exercitium suorum actuum perficiuntur. Hoc inquam, non satisfacit, quia potentia motiua localis solum potest respicere per se præsentiam in loco, vel spatio loci, & solum per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solum calorem, & ideo solum ordinatur per se ad calefactionem: cæteri vero motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cum non possit esse debita cœlo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentia ad illam cœlo intrinsecam; cum hæc nihil præter præsentiam localem secundum se respiciat. Nam quod corpus localiter motum fiat præsens his, aut illis temporibus, & quod præsens possit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omnino est, respectu eiusdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solum ordinatur ad perficiendum proprium corpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Aristotele 3. libro Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solum per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem est, non esse talem terminũ per se potentiæ debitum, aut corpori, & non esse possibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum adquirendum.

Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violenter in loco sibi naturaliter debito, cum sit naturæ eius consentaneus: sed id sequitur in cœlo, si ei concedatur virtus à qua effectiuê moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cum talis virtus, & motus, ab ea eliciendus sit naturalis; eo ipso, quod ab ea cessauerit, permanebit in eodem loco violenter, cum permaneat cõtra impetum proprię inclinationis: erit ergo in statu violento, quamdiu in eodem loco, aut in eadem præsentia sibi debita, aut modo illius permanserit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato ab interno impetu, aliam præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideo contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi: cum motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini; sed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præsentiam, quia cælũ in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quiescit, sed solum postulat supremam, respectu omnium corporum, quam constat habere, etiamsi non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo conditum est à Deo, in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cœlo ad motum.

Secundum assertum; orbes cœlestes à forma extrinseca mouentur, nempe ab intelligentijs: sic vnanimiter omnes citati supra, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. artic. 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit: fidei sententiam esse, quod substantiæ separa-

ſeparatæ,ſiue Angeli,moueant corpora cœleſtia. Bonauentura ſupra vocat ſententiam fidei conſentaneam,illam ſtatuit Ariſtoteles 8.Phyſicorum,capite 6.textu 52. & libro 12. Metaphyſicæ capite 8. text.43.Plato 1.de legibus , cum reliquis ferme omnibus vtriuſque Scholę;qui eã confirmarunt, ex ordine inter res creatas conſtituto,qui in eo maximè poſitus eſt,quod inferiora per ſuperiora in propriis functionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum ſpirituali; atq;adeo,ſicut in paruo mundo, homine videlicet,corpus per ſpiritum gubernatur,ſimili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata eſt ſacris etiam Doctoribus,ex quibus ea vtuntur D.Dionyſius cap.5.cæleſtis Hierarchiæ , & de Diuinis nominibus capite Octauo, D. Gregorius quarto Dialogorum , capite 4. D.Auguſtin.tertio de Trinitate capite 4. cum aliis.Idem etiam Philoſophi ſibi habuerunt perſuaſum.Quia cum cœleſtium orbium motus,mira æquabilitate, & cõſtantia,perfici obſeruarent , non niſi ab intelligentijs à materiæ concretione ſemotis,circumuolui corpora cœleſtia, conſulto iudicarunt:immo hinc illi aditum ad intelligentiarum notitiam inuenere,qui fere omni ex parte præcluſus illis eſſet, ſolis principijs Philoſophicis ducti, ſi nullam haberent efficientiam, circa motus cæleſtium orbium , cum nec ex cauſa,vel alijs effectibus; in Angelorũ notitiam poſſent ritè peruenire,nec alias conſtaret connexio rerum ſenſibilium, ſeu intelligibilium,ſeu mundi corporei & incorporei,quam fateri neceſſe eſt.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur , qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt,ſuo motu cœleſtem mundum continuo circumuoluentibus.Et de eiſdem non incongrue intelligi poteſt illud eiuſdem Iob capite 26 *Columnæ cœli contremiſcunt,& pauent ad nutum eius.*Et aliud ex capite 38. *Cum me laudarēt aſtra matutina,& iubilarēt omnes filii Dei.* Hi denique videntur eſſe virtutes cœlorum,quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth.24.ſubiungo vltimam , & efficacem rationem hoc modo: Corpora cæleſtia motu circulari perpetuo euoluuntur, vt in principio quæſtionis communi conſenſu,& manifeſta experientia ſtabilium reliquimus , ſed non mouentur à Principio ſibi intrinſeco,vt etiam in primo aſſerto efficacibus rationibus probatum manet.Igitur euidens eſt, moueri à principio extrinſeco, ſeu aſſiſtente forma; ſiquidem nullum eſt medium inter principium intrinſecum,&extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud congruenter poteſt eſſe,niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cœleſtis motus Hæc vltima minor,in qua eſt difficultas , probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum,cum nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cœlum,neque in ipſo cœlo eſſe queat,ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili,ſiquidem tam ipſum , quàm cœlum proprijs quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore vero aliquo ſublunari cœlum localiter moueri,& merum figmentum à nullo vnquam excogitatum , & plane abſurdum eſſe, quis non videat ? Supereſt ergo , vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia,& corpore immuni cœlum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optime poteſt, ſicut innumera alia munia , & officia per ſuas creaturas , ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quod naturis rerum, ordini , & connexioni vniuerſi valdè

congruit: per Angelos ergo id præstat, cũ non supersit alia substantia spiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos vero posse propria virtute mouere localiter cælos in confesso apud omnes est. Sunt enim insignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vt pote longe perfectioribus, subduntur omnia corpora, saltem quoad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinsece assistentibus, seu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris sententiæ diluamus: Ad primum negamus, formam cæli esse frustra, etiã msi non sit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere causæ formalis, & efficientis etiam. Constituit namque simul cum materia compositum cæleſte, & est principium efficiens saltem instrumentale naturalium, passionum, & proprietatum cæli, nec nõ mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad secundum, concesso antecedenti, neganda est consequentia. Non enim negamus corporibus cæleſtibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem, sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, solum potest esse ad adquirendum proprium locum, & alias nunquam esset cælum in statu naturali, sed in violento, vt supra probauimus, necesse ergo est, vt cæleſtia corpora tantum moueantur ab intelligentijs, quas formas solum extrinsecas, & cælo assistentes posuit Aristoteles, vt legenti constabit. Cum quo tamen stat, quod naturaliter moueantur, quia vt partes vniuersi naturaliter habent propensionem, vt à potentia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorem circumuoluantur. Quam inferiorum gubernationem, & exteriorem exequutionem, sphæris cæleſtibus Deus commisit, ipso cum ipsis concurrente, semper tamen internam earundem directionem sibi reseruauit. Quo sensu intelligitur illud Iob 33. *Quem constituti alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est, &c.* Et in eodem sensu loquitur Diuus Gregorius ibi, & Boetius libro 4. de consolatione Philosoph. prosa 4.

QVAESTIO IX.

An quilibet orbis cæleſtis à propria intelligentia moueatur.

QVamuis præcedenti quæstione stabilitum, sit orbes cæleſtes ab intelligentiis moueri, adhuc sciscitandum relinquitur, an ab vna omnes, vel singuli singulis cieantur, quod in præsenti examinãdum proponimus.

Sed antequam in hac re varias proponamus sententias, nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda sunt, vt clarius postea & inoffenso pede curramus. Primum statuendum est, Deum se solo non mouere aliquod cæleſte corpus, quod vt certum supponunt omnes Doctores, communiter cum Bonauentura in 2. distinctione 14. articulo 4. quæstione 1. & D. Thomas opusculo 17. capite 12. in vniuersum asserente, nullum corpus moueri immediate à solo Deo, quoad motus, qui facultati naturæ subduntur. Cuius ratio sumitur ex ordine diuinæ sapien[illegible] providentiæ, quem supra ex patribus Gregor. Dionysio, Augustin.

gustin. & alijs ratum, & firmum esse diximus, vt scilicet ima a medijs, idest, corpora sublunaria à cælestibus, & media à summis, hoc est, cælestia ab Angelis moueantur. Sine fundamento autem ab hoc ordine primum mobile, aliudve corpus cæleste, exciperetur; maximè cum altioris ordinis munera, qualia sunt, quæ ad intellectum illustrandum, & excitandũ voluntatem spectant, ipsis Angelis, immo & hominibus Deus sæpe commiserit. Cum igitur possit Deus per Angelum primum mobile rotare, sicut Angelorum opera cæteras sphæras circumuoluit, si quidem hoc non excedit virtutem Angelicam, vt supra ex communi consensu diximus, sine vllo prorsus fundamento, immo plane contra rationem inficiabitur quis, motum primi mobilis ab Angelo prouenire. Quapropter in hoc plane errauit Aristoteles, existimãs motorem primi mobilis specialem, & immediatum esse Deum. Vt testatur Pletho. capit. 2. libro de ijs, quibus Aristoteles à Platone dissidet. Alexander, & Simplicius 8. Physicorum, Diuus Thomas 12. Metaphysicæ ad textũ 36. & alij, quos citant, & sequuntur Patres Conimbricenses in 2. de cælo capite 5, quæstione 6. art. 2. & constat ex 8. Physicorum, capite vltimo, vbi docet; Deum in parte supremi globi, quæ velocius agitatur, insidere; quia scilicet eiusmodi motus ab eo efficitur. Præterea apud Aristotelem, primus motor est omnis mutationis expers, quod soli Deo conuenit, deinde 8. Physicorum ex motu primi orbis, primum, sempiternumque motorem intulit, & 12. Metaphysicæ capit. 8. textu 45. inter intelligentias mouentes cælum, Deũ recensuit. Non me latet, Auicenam, Bonauenturam, Aureolum, Scotum, Heruæum, & Ferrariensem, relatos à Conimbricensibus, maiori pietate, quam probabilitate ductos asseruisse, Aristotelem motum primæ sphæræ Deo adscribere, non vt efficienti immediato, sed tãquam fini, eo quod 12. Metaphysicæ capite 7. textu 38. dixerit, Deum mouere primum orbem, vt id, quod amatur. Verũ loca à nobis allata adeo expressa sunt, vt interpretationem non patiantur. Citatus vero ab his Doctoribus adstruit, Deum appeti, vt rerum omnium finem: quæ ratio communis est, respectu omniũ motuum, & non excludit motionem causæ effectricis.

Secundo animaduertendum est, fuisse sententiam Abulensis ad caput 22. Exodi, quæstione 5. existimantis, fieri nequaquam posse, vt Deus corpus aliquod se solo moueat; ducebatur autem in eam sententiam, quia cum motus localis sit quidpiam imperfectum, vt pote actus entis in potentia, si immediate à Deo solo procederet, aliqua actio diuina imperfecta esset, quod est plane absurdum, & impium. Et confirmari potest, quia infinita virtus mouet puncto temporis, teste Aristotele 8. Physicorum capite 10. textu 78. cum infinita proportione exsuperet quamlibet vim motricem creatam, at motus localis ex sua natura tempus exigit: implicationem ergo inuoluit, fieri à Deo, sed tamen hanc sententiam erroris nomine coarguit Diuus Thomas 1. parte quæstione 105. articul. 2. & nulla prorsus ratione sustineri valet. Nequit enim sine errore negari posse Deum per se immediate efficere omnes determinatos effectus naturales, quos secundæ causæ naturales efficienter edunt: cum ipse earum omnium virtutem, & efficacitatem in se excellentiori modo contineat. Et si rationes Abulensis aliquid conuincerent, probarent sane de omnibus quibuscumque mutationibus, cum omnibus sit intrinseca imperfectio viæ, & tendentiæ in

in terminum; ac proinde nihil prorsus Deus extra se vnquam produxisset, cum nequeat intelligi aliquid produci sine aliqua actione, seu mutatione, saltē laxe sumpta. Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti sunt. Licet enim motus sit quid imperfectum, quia est via, & subiectū cōstituit in potētia, tamē in suo genere perfectū est; habens sc. perfectionē suæ naturæ cōgruentē, & ideo nullā dicit imperfectionem in agente, sed in mobili, vt per se patet. Aristoteles item solum ibi loquitur de virtute infinita ex necessitate mouente, ac proinde tota necessario applicata: non de libera exhibente concursum, iuxta exigentiam effectus producendi.

His præmissis fuit quorundam opinio, teste Fracastorio in suis homocentricis cap. 7. sectione 1. existimantium, vniuersam cælorum machinam ab eadem intelligentia circumuolui; quæ his argumentis potest confirmari. Primo, quia intelligentia mouens cœlum, præstantioris lōge naturæ est, vtpote totalis, & completa substantia, quam rationalis anima incompleta, & partialis, at vna & eadem animalia rationalis simul administrationes magis diuersas, quam sint motus cælestium orbium: ergo faciliori negotio, hos omnes pariter præstare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipsamet anima rationalis secūdum gradum vegetādi, coquit cibum in ventriculo, recoquit in iecore, & venis, & tandem in substantiam viuentis conuertit. Præterea eadem, secundum gradum sentiendi, sensuum operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac deniq; secundum intelligendi gradum spirituales operationes appetendi, & intelligēdi habet: quæ omnia diuersæ speciei, & generis sunt. Cum tamen omnes motus locales cœlorum eandem sortiantur rationem, & speciem ab eadem præsentia eodem circulari modo adquisita, emendicatam. Igitur, si illa, quæ magis diuersa, & magis etiam perfecta sunt, anima rationalis valet attingere: non est cur intelligentiam perfectiorem valde ea, quæ minoris perfectionis, & discriminis inter se sūt, ex qui posse inficiemur. Quod si intelligentia vna id valet efficere, plures vtpote superfluæ non sunt, ad id munus designatæ.

Secundo, cælum nulla ratione resistit intelligentiæ mouenti; ac proinde non plus vna, quam plures sphæræ conatui Angeli obsistunt: ergo quælibet vis motiua sat erit ad cælorum omnium conuersionem efficiendam, vbi enim nulla adest repugnantia, à qualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, qua ratione possit corpus resistere, nisi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulsum contrarium, sibi impressum, corpora autem cælestia non sunt grauitate, aut leuitate prædita, vt in superioribus diximus, neq; impulsum aliunde habent, quā ab intelligentia; ergo ex se non habent, quo resistant virtuti impellenti Angeli, alias defatigaretur intelligentia mouēs, quæ proinde non potiretur beatitudine, quæ secretis malis omnibus, bonorum omnium complexio est. Quod plane est absurdum: concludamus ergo, omnia cęlestia corpora ab vna eademq; intelligentia in orbem cieri.

Opposita tamen sententia vera est, & expressa ab Aristotele. 12. Metaphysicæ capitul. 8. à textu. 47. vbi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes cælestes. Eandem sententiam supponunt

ponunt semper Theologi, & sequuntur etiam omnes Philosophi. Ratio efficax illius est, quia Angelus habet determinatam sphæram spatij, in qua potest esse præsens, maiorem, vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem, vt docent Theologi, in 1. distinct. 37. & 1. par. quæst. 52. vnde ex eorum, & multorum Patrum sententia nequit Angelus in cælo simul, & terra esse, ergo non potest idem Angelus simul omnibus cælestibus orbibus adesse, sed non potest eos impellere, & mouere, nisi eis adsit, vt per se patet. Quamuis enim necessarium non sit Angelum impellentem coniunctum, & immediatum esse, immediatione suppositi, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, sed sufficiat ei coniungi incerto situ, & inde impetum toti sphæræ communicare, tamen nec fieri, nec intelligi potest, vt ab eodem situ omnes orbes simul diuerso modo & pro diuersis motibus compellat, cum stare non possit, quod impetus, seu impulsus corpori distanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud distans moueatur, & ideo primum mobile cui intelligentia insidere diceretur, simul cum proprio motu, omnium aliarum sphærarum motibus agitaretur, quod & inauditum est, & experimento manifesto contrarium. Quod si quis dicat, Angelum, licet eadem præsentia non possit adesse omnibus cęlestibus sphæris, ac proinde nec eadem existente omnes ad motum impellere, posse tamen eundem, multiplicatis præsentiis, cuilibet orbi, & omnibus simul saltem secundum aliquam partem determinatam assistere, & impetum inferre. Si hoc, inquam, dixerit non nemo, facilè poterit explodi, quia etiam si aliqui existiment, posse Angelum simul esse in duobus locis, in adæquatis per contactum virtutis, vt ipsi loquuntur, hoc est, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppositis partibus spatij, cui adest, sine eo quod in medio illius spatij virtutem applicet, & moueat; tamen nullus ferè hucusque asseruit, nec sustinere licet, posse eundem Angelum naturaliter simul adesse pluribus spatijs adæquatis suæ virtuti, & in eis corpus agitare, & alias nullum illorum esset adæquatum, quandoquidem vltra illud ad aliud se extenderet virtus Angelica: & ideo plures Sancti Patres existimarunt, non posse esse simul Angelum præsentem terræ, & cælo, quod de vna, & pluribus præsentiis intellexerunt, secus si pluribus præsentiis adæquatis id posset contingere naturaliter, non bene inferrent Patres ex eo, quod Angeli in terra nonnunquam appareant, localiter intelligentiam moueri, quod ipsi intendebant: immo etsi præsentiæ distinctæ inadæquatæ essent, extra spatium tamen adæquatum, quia inde etiam sequeretur, per illas posse Angelum simul esse in cælo, & in terra contra Patres, & licet præsentiæ inadæquatæ distinctæ in eodem spatio adæquato continerentur, non posset vnus Angelus naturaliter illis affici simul, sicut nec id habere potest naturæ viribus idem corpus ex omnium sententia, vni enim rei vna tantum præsentia naturaliter debetur. Ad supernaturalem autem virtutem confugere in naturalium rerum dispositione, & administratione, nec licet, nec decet Philosophum, Confirmatur præterea, quia virtus Angeli finita est, & limitata, vt pote ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cum igitur tam insignis, & multiplex sit omnium cælestium sphærarũ motus, non est, cur eidem virtuti adscribatur: maxime, quia licet daremus omnes,

vel

vel plures cæleſtes orbes ab eadem intelligentia ſimul moueri poſſe, congruentius tamen naturæ eſt, plures effectus totales, & perfectos, pluribus cauſis attribuere:& ideo magis conſonat naturis rerum, vt Deus cuilibet orbi cæleſti ſuũ Angelum motorem deſignauerit, quandoquidem cuilibet homini ſuum conſtituit Deus Angelum Cuſtodem, cum tamē illud vniuerſalius bonum ſit, vt pote ad plura ſe extendens, quæ eſt ratio Diui Thomæ de ſpiritualibus creaturis artic. 6. ad 1. Denique ſcripturæ loca, quæ adſtruere videntur intelligentias motrices cœlorum, eadem ſimiliter adſtruunt ipſarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot eſſe intelligentias mouentes cælos, quot ſunt ſphæræ mobiles.

Hoc vero duobus modis intelligi poteſt, aut ita, vt non plures conſtituantur Angeli, cælorum motores, quàm conſtituuntur orbes, quaſi completi, & totales, octo videlicet iuxta noſtram ſententiam; ſeu decem, vel vndecim, ſecundum aliorum placitum; aut potius ita, vt tot adſtruantur intelligentiæ mouentes, quot deſignātur orbes quaſi partiales; ecentrici, ſcilicet, concentrici, & deferētes. Et priorem partem id confirmat, quod pro vno corpore completo vna videtur ſufficere virtus motiua, maximè perfectioris, & altioris longè ordinis, ſicut ad motum localem totius animalis, etiam ſecundum diuerſas ſui partes, ſatis ſuperque eſt vna, & eadem vis motrix ipſius. Denique argumenta ſupra allata, quæ intelligentiarum motricium multitudinem ſuadent, non plures, quam totales orbes conuincunt. Veroſimilius nihilominus mihi apparet, placitum Ariſtotelis 12. Metaphyſicæ cap. 8. & aliorum fere omnium Philoſophorum, conſtituentium ſingulas intelligentias motrices pro ſingulis ſphæris minoribus, ſeu minus præcipuis conflantibus maiores, & principales orbes. Huius aſſerti fundamentum, præter Philoſophorum, & Aſtronomorum immo, & Theologorum auctoritatem, illud debet eſſe, quia ex eo ſphæræ iſtæ minores, & quaſi partiales diſtinguuntur, quia diuerſæ percipiuntur ſitus poſitiones, aſpectus, & diſtantię Aſtrorum inter ſe, & quoad nos. Hæc vero omnia nequeunt niſi in diuerſis orbibus conſtare: ſed hoc idem conuincit, has ſphæras minus præcipuas diuerſis motibus per ſe moueri, ſiquidē per proprios motus diuerſos hunc aſtrorum aſpectum diuerſum efficiunt. Conſequens ergo neceſſario ſit has omnes minores ſphæras proprijs motibus, & inter ſe diuerſis cieri; ſed non poſſunt hi motus, & diuerſi orbium quaſi partialium ab eadem intelligentia cauſari, à qua orbis totalis circumuoluitur: ergo tot ponendæ ſunt intelligentiæ motrices, quot ſphæræ minores conſtituuntur. Subſumptio hęc vltima, in qua tantum poteſt eſſe dificultas, efficaciter probatur eadem fere rationē, qua ſupra ſtabilitum relinquimus, ad oſtendendas eſſe plures intelligentias cælorum motrices. Quia ſcilicet huiuſmodi effectus diſtincti diſtinctas etiam cauſas per ſe exigunt, maxime cum virtus Angeli mouentis ſuis ſit circumſcripta cancellis, quæ proinde effectus adeo diuerſos non valet attingere. Præterea nequit idem Angelus, naturæ viribus ſimul eſſe præſens omnibus minoribus ſphæris conflantibus eundem, totalem & maiorem orbem; neque eadem præſentia, cum per hanc tam vaſto ſpatio reſpondere, tam ingenti moli adæquari non poſsit: alias ſimul vna præſentia cœlo, & terræ adeſſet, contra communē ſenſum Patrũ, neq; diſtinctis præſentijs, cum has ſimul eidem rei nullus communi naturæ lege concedat.

Sed

Sed non poteſt Angelus has ſphæras ſimul impellere, niſi cuilibet ſecundum aliquam ſaltem partem aſsiſtat. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non poſſet non ſphæræ illi mediæ eũdem impetum, & motum communicare, ſiquidem illius capax eſt: ac proinde illa cieretur ſimul omnibus motibus, quibus aguntur aliæ ſphæræ, quæ ab illa media intelligentia impelluntur, quod inauditum eſt, & planè falſum. Fateamur igitur neceſſe eſt, tot eſſe intelligentias motrices orbiũ, quot ſunt minores ſphæræ inter ſe diſtinctæ, quarum numerum aſsignandum aſtronomis relinquamus, ex quibus alij quadraginta ſeptem; alij quinquaginta quinque, alij aliter enumerant, dummodo nobiſcum tantum agnoſcant octo maiores orbes, qui circulariter ferantur. Quæ vero oppoſito modo philoſophandi adduximus parum vrgent. Propter diuerſitatem enim, & diſtantiam harum ſphærarum neceſſario exigũt, diſtinctas virtutes motrices pro diuerſis motibus, vt probauimus; nec in hoc diſsimilis eſt ratio de maioribus, & minoribus ſphæris, de virtute autẽ motrice animalis alia eſt ratio, eo quòd cuilibet parti mobilis debitè eſt approximata, quod virtuti motrici cœlorum non contingit, vt ſatis oſtendimus.

Hic tamen animaduertendum duxi, Chriſtiano Philoſopho non ſufficere eas tantum intelligentias agnoſcere, quæ cæleſtibus ſphæris circumuoluendis aſſiſtunt, quarum numero contentus fuit Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, tex. 47. & 48. in quo etſi lapſus, venia tamen dignus eſt, cum ex ſolis principijs naturalibus, quibus ipſe ducebatur, vix aliud colligi poſsit. Nobis vero Scholaſticorum, & Sanctorum Patrum conſenſus, & ipſa fidei veritas contrarium ſuadet. Quod aperte ſumitur ex Iob. 25. *Nunquid eſt numerus militum eius*? Apocalypſis; vbi dicitur Angelorum numerus eſſe *millia millium*, & idem oſtenditur ex cuſtodia Angelorum, ſingulis enim hominibus ſinguli Angeli Cuſtodes deputantur, vt conſtat ex Matt. 8. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei*, adiuncta Sanctorum Patrum expoſitione, & traditione Eccleſiæ. Et ratio id ipſum comprobat. Natura enim rerum ſuo iure exigere videtur, ne ſubſtantiæ ſpirituales completæ tam paruo numero claudantur, ſiquidem eadem met in rebus materialibus perfectione valde diſſimilibus, maiorem pluralitatem, & numerum aſſequitur. Sed hoc vberius confirmare cæleſtis diſciplinæ ratio non poſtulat, & ideo Theologis miſſum facimus, qui cum Diuo Thoma 3. parte qu. 50. art. 3. & alijs locis id ex inſtituto verſant. Illud autem ſilentio prætereundum nõ eſt, videlicet, Angelos cæleſtium orbium motores eſſe ex ordine virtutum. Diſtinguuntur enim Angeli ex ſententia Theologorum, & Sanctorum Patrum iuxta doctrinam Diui Dionyſij cap. 6. & 7. cæleſtis Hierarchiæ, in tres Hierarchias, quarum primæ proprium eſt illuminari, & doceri à Deo, ipſique intimius adhærere cognitione, & amore, partiturque in tres ordines, ſeu Choros, in Seraphinos ſcilicet, Cherubinos, & Thronos. Tertiæ autem proprium eſt, homines cuſtodire, & inſtituere, quæ etiam complectitur alios tres ordines, videlicet, Principatus, Acrhangelos & Angelos. Secunda denique eſt, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuerſalibus rebus, quæ ad hominum gubernationem pertinent, & poteſtatem habet in Angelos tertiæ Hierarchiæ, illis iniungens, quæ ab ipſis executioni mandanda ſunt, quæ ſimiliter amplectitur tres Angelorum ordines. Dominationes nempe, quæ nullum immediatè miniſte-

ministeriũ exequũtur, sed dominiũ, & potestatẽ exercent circa duos alios ordines eiusdẽ Ierarch. & circa oẽs tertiæ. Tertius ordo est, Potestatum, quæ gubernandi potentiam habent, tantum circa Angelos tertiæ Ierarchiæ; secundus vero Angelorum ordo, & medius huius Ierarchię est eorum Angelorum, qui ea exequuntur munera, quæ ad totius vniuersi ordinem, & communem omnium causarum dispositionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur, & ideo hi Angeli virtutes appellantur: ex hoc igitur ordine dicimus, esse intelligentias rotantes cælos, vt probabile visum est Diuo Thomæ 3. contra Gentes cap. 80. & opuscul. 10. artic. 16. & sumitur ex Dionysio supra cap. 8. dicente: Virtutum nomen diuinam quandam, & inconcussam vim ad cœlestes operationes obeundas præ se ferre: & ratio est, quia motus orbium cœlestium maximè pertinent ad communem mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commissa dicitur. Idem colligitur ex illo Præfatij, *Cæli cælorumque virtutes*, & ex 24 Matt. *Virtutes cælorum mouebuntur*, quo loco virtutum nomine Angelos cælorum motores significari dicit Diuus Thomas ibi.

Argumenta autem adducta pro sententia negante pluralitatem intelligentiarum mouentium cælestes orbes facilem habent solutionem. Ad primum fatemur ingenue intelligentias cælorum motrices perfectiores longè naturæ esse, quàm animam rationalem, & hanc etiam functiones perfectioris, & magis inter se dissidentes, quam sint cælorum motus habere. Inficiamur tamen eandem intelligentiam posse simul rotare omnes cælestes sphæras, non enim eadem proportio Angeli ad cælestia corpora, & animæ rationalis ad suum corpus: nam anima rationalis eadem indiuisibilis immediatè informat corpus, & singulas eius partes, vnde rectè & absque vlla confusione potest in diuersis partibus, & per diuersas potentias, omnia illa munera, quæ numquis diuersa præstare. Angelus vero nequit esse præsens secundum substantiam omnibus cælestibus sphæris, sed in situ quodam determinato, ex quo si diuerso modo ad diuersos motus cælos impelleret, non motus, sed tumultus potius cælestiũ orbium sequeretur.

Ad secundum distinguendum est antecedens, iuxta doctrinam Sancti Thomæ de potentia, quæstione 3. art. 4. ad 16. quia etsi cælum non restat virtuti mouenti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, sicut lapis resistit proiicienti sursum: obsistit tamen quadam resistentia, quæ in improportione consistit, quia scilicet corpus, aut corpora pro sua magnitudine, & distantia maiorem impetum, & maiorem adproximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum est, omnes cælestes orbes simul vni Angelo resistere, si omnes simul rotare tentaret. Ex hac tamen resistentia nulla sequeretur defatigatio intelligentiæ, cum sit omnino corporis expers, defatigatio enim, aut lassitudo prouenit ex resolutione membrorum, & spirituum, quorum ministerio motus exercetur. Plura hic supererant explicanda, quæ quæstionibus sequentibus examinanda veniant.

(∴)

QVAE-

QVAESTIO X.

Qua facultate cælestes orbes ab intelligentiis moueantur.

EXplicuimus in superioribus, quænam, & quot virtutes cœlorum motrices sint: explicandum superest, qua ratione, id est, qua facultate, seu virtute hoc munus exequantur, id quod in præsentiarum enodare conabimur.

Et in præsenti controuersia prima sententia adstruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet cœlum, aut aliud corpus esse idem cum intellectu, & voluntate ipsius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroes 12. Metaphysicæ commentario 36. Argentina distinct. 8. quæst. 1. art 1. Bassol. disputatione 14. quæst. 2. Capreolus distinct. 7. quæst. 2. art. 1. Heruæus distinct. 14. quæst. 1. art. 7. Soncinas 12. Metaphysicæ quæst. 35. & hanc sententiam valde probabilem iudicant Patres Conimbricenses 2. de cœlo capite 5. quæst. 7. art. 2. & tuetur Pater Vazquez 1. parte disputatione 102. capit. 3. & 4. & disputatione 218. cap. 3. in fine; & Zumel 1. parte. Fauet Pater Molina 2. part. quæst. 54. in art. 5. fauent alij, qui cum Scot ,Ferrara, & Canar. existimant in Deo potentiam non distingui ab intellectu, & voluntate, quos refert & sequitur Pater Vazquez primo loco citato. Fauet denique Diuus Thomas locis infra citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quæ sententia suaderi potest his rationibus primo, quia iuxta commune proloquium, ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, colliguntur in superioribus, cum hoc ad perfectionem pertineat, vt constat in sensibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnius intellectus. Igitur vis motiua, quæ in nobis distincta est ab intellectu, & voluntate in Angelis vt pote superioribus, & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet, maximè, cum non videatur assignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus spiritualibus præter intellectum, & voluntatem, & ideo Aristoteles 1. Ethicorum has duas tantum potentias intellectuales constituit, per intellectuales idem intelligens, ac spirituales, & hæ certè sufficere videtur ad motũ, si enim intellectus imperet, & voluntas exequatur illius imperium, planè sequitur effectus: frustra ergo quæritur alia facultas motrix præter istas. Præterea arguit Pater Vazquez, disputatione 102. capite 3. quia in separatis à materia frustra ponitur alia potentia motiua præter eam, quæ est in corpore mobili: ergo tantum illis superest intellectus, & voluntas. Antecedens probatur ex Aristotele 3. de anima, vbi definiens, quæ sit potentia secundum locum in anima, sic ait: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia sunt*, & statim ad statim ad vnum hæc duo reducens subiungit: *vnum igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitum*: Et circa finem capitis addit: *Id vero quod mouet, atque mouetur, quia ipsum principium appetendi, id autem, quod mouetur, est animal ipsum, at, quo mouet, appetitus, vt instrumento id iam corpori tribuitur* Ex mente ergo Aristot. in separatis à materia non est aliud principium motus præter appetitum, & voluntatem, licet quando corpori adiungũtur, exigant in ipso corpore instrumentum aliquod motus. Rursus facultas exequens ab intellectu, & appetitu, distincta ideo ponitur, vt illis pareat, & non nisi ad nutum appetitus operetur, sed

hæc subiectio nequit intelligi in simplicissima substãtia, qualis est Angelus, quã uis incomposita, vt homine, bene intelligatur : ergo non est ponenda talis potentia distincta. Denique in Deo non est talis potentia distincta formaliter ab intellectu, & voluntate, sed his præcisè coalescit omnipotentia, vt cum multis docet Pater Vazquez supra : ergo non est necessario ponenda hæc distinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens præter dicta probatur, quia talis distinctio omnipotentiæ à voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam à nobis sine virtute perfecta, cũ alia facultas nostro modo concipiendi superaddatur, qua vt instrumento operetur, & sanè perfectior conciperetur voluntas Dei, ita vt quidquid velit facere, per se ipsa assequatur: ergo non est ponenda alia facultas in Angelo ; eadem namque videtur ratio. Et huic sententiæ videtur fauere Diuus Thomas, quatenus 1. part. quæst. 25. artic. 1. ad 4. post quam etiamsi oppositum primo docuerit, statim subiungit : *Vel dicendum scientiam, vel voluntatem diuinam, secundum quod est principium effectiuum, habere rationem potentiæ.* Et quæstione 54. articul. 5 sic, *vnde de viribus animæ non possunt eis (id est, Angelis) competere, nisi intellectus, & voluntas.* & quæstione 78 articulo 1. ad 5. *Dicendum, quod in Angelis non est alia vis, quàm natura intellectiua, & voluntas, quæ ad intellectum consequitur.* Et clarius quæstione 16. de malo, articulo 1. ad 14. his verbis : *Ad decimum quartum dicendum, quod in Angelo, aut Dæmone non est alia potentia, neque operatio, nisi intellectus, & voluntas*, & statim : *Vnde nulla virtus, seu potentia in Angelo potest esse, nisi pertinens ad apprehensionem, vel appetitum intellectualem: non autem est inconueniens, quod Angeli aliqua corpora solo imperio voluntatis moueant motu duntaxat locali. Videmus enim quod anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi vnitum.*

Denique de spiritualibus creationibus articulo 6. ad 8. sic habet : *Probabiliter dicitur, quod imperio voluntatis substantialis mouet corpus caleste.* Et statim, *Quod ei obedire ad nutum possit secundum transmutationem localem, & in nobis apparet, in quibus statim ad imperium voluntatis sequitur motus corporalium membrorum.*

Quamuis relata sententia, mihi satis probabilis videtur, probabilior tamen apparet opposita, quæ potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipsius realiter distinctam agnoscit. Vt certum diximus tractatu de anima separata quæstione octaua. Eam sustinent Henricus, Quodlibeto 13. quæstione sexta, Aureolus apud Capreolum in secunda distinctione septima; quæstione secunda, articulo primo. Macrou. in prima distinctione 43. quæstione quinta. Godophredus, Quodlibeto 1. quæstione 4. Pater Suarez tomo 2. Metaphysicæ disputatione 35. Sectione 6. numero 22. Patres Conimbricenses 2. de cœlo, capite 5. quæstione 7. articulo 2. cum Caietano 1. parte, quæstione 54. articulo 5. illam veriorem, & probabiliorem censet, etsi Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differe formaliter ab intellectu, & voluntate diuina. Quam sententiam facilius amplectuntur plures, qui cum Durando in 1. distinctione 38. quæstione 1. & Patre Suarez supra disputatione 30. Sectione 17. numero 45. constituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuersam ; quibus multum fauet Diuus Thomas 1. parte quæstione 19. articulo 4. ad 4. & expressius quæstione 25. articulo 1. ad 4. vbi sic scribit.

Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid differens à scientia, & voluntate secundum rem, sed solum secundum rationem, in quantum potentia importat rationem principij exequentis id, quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit. Et idem reperit ibidem articulo 5. ad 1. si enim in Deo potentia distinguitur ab intellectu, & volũtate, quia licet hæc sit infinitas efficacitatis, non intelligitur operari ad extra eo ipso, quod vult, nisi nostro modo concipiendi applicet potentiam quasi executricem, potiori iure denegandum erit voluntati creatæ Angeli posse per suum velle immutare res alias, & expresse docet nostram sententiam, quæst. 6. de potentia, articulo 7. ad 12. quod argumentum contendebat, Angelum solo suæ imperio voluntatis posse corpus mouere. Et D. Thom. respondet his verbis: *Ad duodecimum dicendum, quod imperium Angeli requirit executionem virtutis, vnde oportet, quod sit quidam tactus spiritualis ad corpus, quod mouet.* Idem habet quodlibeto 9. artic. 10. ad 2. *Dicendum, quod Angelus agit in hæc corpora mouendo ea localiter per imperium: sed imperium non dicitur hic sine virtute actiua.*

Probatur efficaciter nostra sententia ratione. Primò, quia nulla potentia valet naturaliter, immò neque lege absoluta Dei, vagari extra suum proprium obiectum, & modum proprium versandi, & attingendi illud: sed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli, nec intra modos operandi harum potentiarum: ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, sed alia distincta necessario constituenda est. Maior syllogismi per se est manifesta, & recepta ab omnibus; vnica enim ratio constituendi, & distinguẽdi potentias emendicatur ex diuerso modo attingendi obiectum, seu quod idem est, ex distincto obiecto formali: hoc siquidem dat speciem, & distinctionem, quamlibet vero rem perfectione propriæ speciei circumscribi necesse est. Vnde nec visus sonum, neque auditus colorem vllatenus percipere valent: Minor vero non minus perspicue demonstratur. Quia ratio motus in nobis constituit, & dat speciem potentiæ motricis essentialiter, & genere diuersæ ab intellectu, & voluntate. Et ideo non continetur, nec contineri potest intra limites obiecti intellectus nostri, & voluntatis, vt omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiæ sunt eiusdem rationis specificæ, aut saltem genericæ cum nostris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo saltem generico respiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere.

Neque eluditur vis argumenti, siquis dixerit, motum localem habere in se rationem veri, & boni, sub quibus possit contineri sub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia si hoc sufficeret, idem intellectus posset elicere omnes operationes voluntatis sensuum, & aliarum omnium facultatum, si quidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi possunt, sub ratione veri, & idem contingeret in voluntate, quod figmentum nullus vnquam excogitauit. Inutilis ergo est illa identitas realis, sed attendi debet specialis ratio obiecti, aut effectus, sub qua nullo modo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis spectat.

Secundo, diuersitas actionum, & modi operandi distinctionem facultatum, à quibus proueniunt, constituunt, aut certe denotant perspicue, sed ea est diuersitas intellectionis, & volitionis à motu locali, quæ sufficiat assignare principia

omnino distincta: hæc igitur in Angelo necessario admittenda sunt. Minor, in qua est difficultas elucidatur facile, & in primis in nobis eadem operationum diuersitas sat est, ad plures facultates distinctas constituendas: ergo & vbicumque. Cum iuxta tritum illud proloquium idem, inquantum idem est, semper sit natum facere idem. Deinde, motio localis est actio transiens, constituens suum obiectum in rerum natura, volitio vero, & intellectio neutrum habent, & certe non minus distinctæ actiones sunt mouere, & velle, quàm velle, & intelligere. Immo illæ maiorem inter se distinctionem vendicant propter duo nuper dicta. Si ergo diuersitas volitionis, & intellectionis requirit duas potentias diuersas, potiori iure id exiget illarum, & motionis dissentio. Et aliàs anima rationalis per suum velle sine vlla facultate motiua proprium corpus sibi coniunctum mouebit, quia licet minoris virtutis sit, quam Angelus, maius tamen habet dominium in illud, & maiorem cum illo proportionem, ac proinde sine fundamento id negaret, quod omnes communiter merito inficiantur. Vt diximus 3. de anima in caput 10. quæst. 2.

Tertio probatur, quia intelligentia nequit efficere motum orbis cælestis per suum velle, tanquam per actionem, quia nec ipsum velle potest esse motio ipsa localis, cum essentialiter distinguantur, sicut termini ipsi, præsentia scilicet, & amor, & diuersis inhæreant subiectis, nempe voluntati, & mobili: neque minus potest esse productio motus localis, cum hic sit actio, cuius non datur alia actio, & terminus essentialis volutionis sit amor. Et idem argumentum potest confici de intellectione intellectus. Sed neque potest Angelus causare motum localem, per ipsam potentiam voluntatis, & intellectus, quia hæ nequaquam valent elicere, nisi volitionem, & intellectionē permanentes, nec aliud intelligi potest, cum tota essentia voluntatis, & intellectus, per quam ab aliis facultatibus distinguuntur, sita sit in eo præcisè, quod possint velle, & intelligere; quæ quidem magis distant à motione locali, quàm inter se, cum illa sit transiens, factiua termini, tendens non in obiectum, sed in effectum, & per se non vitalis, secus volitio, & intellectio, quæ etiam magis inter se connectuntur, & subordinantur, quàm latio, & volitio: igitur si velle, & intelligere duo principia exigunt, potiori iure suum principium distinctum motus localis, seu impulsus ad illum exiget, Et saltem non potest idem motus localis ab vtraque ista potentia elici, vt censet opposita sententia, quia cum motus sit vna, & eadem actio, quæ est egressus effectus ab agente, nullatenus naturaliter potest à duplici causa totali pendere; dicere autem à qualibet istarum facultatum procedere potentialem actionem, & idem totalem coalescere, nullius est momenti, quia intelligibile non est, quomodo ab intellectu, & voluntate, essentialiter diuersis, proueniant partiales actiones eiusdem prorsus naturæ, & rationis, constituentes entitatem aliquam totalem, homogeneam, qualis est motus localis cæli, aut alterius corporis mobilis.

Quarto denique nostra sententia stabilitur ab absurdo, quia si Angelus cælum circumuolueret per intellectum, & voluntatem præcisè, fieret inde, vt ex qualibet distantia illud mouere posset; per has enim facultates æqualiter se habet intelligentia ad res distantes, & propinquas, vt per se patet: consequens vero nullus admittet, omnes enim requirunt determinatam, & proportionatam di-

stantiam

stantiam, vt posset Angelus orbem rotare, & ideo vocant intelligentiam formam assistentem, seu adhærentem, quod frustra confingeretur, si ex qualibet distantia id posset exequi. Ex eo igitur præcise, quod Angelus velit efficaciter mouere sphæram, nisi addatur vis motrix distincta, nulla ratione mouebit, sicut ex eo quod efficaciter velit intelligere, id non consequitur, nisi per superadditam, & distinctam facultatem intellectricem. Et quod diximus de virtute motrice Angeli comparatione cæli, aut alterius corporis, dicendum similiter videtur, respectu motus localis, ipsiusmet intelligentiæ, vt pleraque ex supradictis manifestè conuincere videntur.

Argumenta vero prioris sententiæ parum negotij nobis facessunt. Ad primum respondeo, illud principium non esse in vniuersum verum, alioquin intellectus, & voluntas, quæ in hoc distinguuntur, subirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod nullus admittet. Collectio ergo illa, & vnio solum accidit frequenter, & cum eam rerum natura patitur, quod in præsenti non contingit, vt ex dictis constat. Ad confirmationem vero iam assignauimus, potentiam motiuam ab intellectu, & voluntate ex obiecto, actu, & modo operandi distinctam, & eam esse necessariam, manifestis rationibus conuicimus: Aristoteles autem tantum meminit intellectus, & voluntatis, cum potentias spirituales, seu intellectuales recensuit, quia hæc tantum propriæ sunt substantiæ spiritualis, cum tamen vis motrix etiam corpori insideat, & non solum spiritui.

Ad secundum negamus antecedens, & ad illius confirmationem dicimus, Aristotelem vocare appetitum principium motus animalis imperans, & dirigens, non proximum, & exequens, vt ex verbis illius patet, id quod nos, vt verissimum amplectimur. Ad aliud etiam inficiamur, non posse intelligi subiectionem potentiæ motiuæ ad intellectum, & voluntatem in simplici substātia, quin potius optime intelligitur, sicut in eadem substantia agnoscitur subiectio, & subordinatio intellectus ad voluntatem.

Ad vltimum posset aliquis respondere, concesso antecedenti, negādo consequētiā; est enim diuersa ratio in Deo, & creaturis propter summam Dei perfectionē, & simplicitatem; etenim huiusmodi argumentādi genus à diuinis ad creata, parui momenti esse solet. Et ideo Caietanus primum concessit, explositque secundū, vt supra retulimus. Nos autem cum Durando, Patre Lua, & aliis, immo & cum sancto Thoma supra, non admittimus antecedens: & ea, quibus stabilitam relinquimus distinctionem realem facultatis motricis Angeli ab intellectu, & appetitu ipsius, suadent efficaciter, distinctionē formalem per nostrum intellectū, inter omnipotentiam Dei, & intellectum, ac voluntatem eiusdem, vt cōsideranti constabit. Ad confirmationem autem negamus, ex nostra distinctione inferri, voluntatem diuinam non esse, aut non concipi omnino perfectam: quin immo perfectissima est, & concipitur in ratione voluntatis, cū realiter, & identice claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur; potens attingere perfectissimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo summa eius perfectio sita est, non in eo, quod vltra obiectum voluntatis diuagetur, & per suummet conceptum intelligatur exequi quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ, vt per se ipsam formaliter intelligeret, cum intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod plane est falsum: & tamen

non

non minus distat obiectum actus, & modus operandi potentiæ executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quam ab his differt obiectum actus, & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifestè liquet. Non est ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ, posse se ipsa formaliter, & proxime res executioni mandare, cum hoc sit extra suum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc non pertinet ad eandem facultatem voluntatis, sed ad aliam distinctam.

Testimonia denique sancti Thomæ non suffragantur priori sententiæ, & in illa solutione 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo non est eadem omnino ratio ac de Angelo, vt ex Caietano, diximus; deinde primo loco, vt vidimus, nostram doctrinam disertis verbis tradit, tanquã veriorem scilicet, & postea aliam solutionem iuxta oppositam sententiã, probabilem adducit, vt sæpe fieri solet. Denique illa verba intelligi possunt, ita vt sensus sit intellectum, & voluntatem diuinam, habere rationem potentiæ non formaliter, sed realiter. ideo enim dicis, eas facultates habere rationem potentię, secundum quod sunt principium effectiuum, id est, non vt tales potentiæ sunt, sed sub alia ratione formali, quo tantummodo facultates, & attributa in Deo distinguuntur, in doctrina Diui Thomæ, vel potius intendit, eas facultates formaliter habere suum potentiæ & causalitatis executricis modum, non proxime, & immediate exequendo, sed quasi mediate imperando, & dirigendo. Et hic videtur germinanus sensus illorum verborum. Ad secundum respondetur, sensum esse de viribus animæ tantum, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id est, ea ratione, qua sunt in anima, in qua illæ solum spirituales sunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non conueniunt, ac si diceret, Angelo solum conueniũt facultates spirituales; at ex his duæ tantũ sunt in anima, ergo ex facultatibus animæ duæ solum Angelo competunt.

Tertium minoris momenti est, solum enim contendit D. Thomas non esse in Angelis vires sensitiuas & nutritiuas, sicut habet anima rationalis in corpore, sed tantum intellectiuas, hoc est, spiritales, quapropter Angelus appellari potest mens, & intellectus, secus quam anima. Duo postrema loca Diui Thomæ magis vrgere videntur, verum cũ in alijs adductis pro nostra sententia, illi expresse subscripserit, conandum nbis est, ea in bonum sensum interpretari, ne admittamus, Doctorem Angelicum adhuc iuniorem contrariũ sibi extitisse, & ideo ad illud ex solutione ad 14. respõdemus, ibi solum negasse Diuum Thomam, Angelis facultatem naturalem, quæ scilicet non feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque adeo omnis facultas, & operatio Angeli reducitur à D. Thoma, ad intellectum, & voluntatem elicitiue, seu imperatiue, & propterea in sequentibus verbis solum dicit, nullam vim esse in Angelo, quæ non pertineat ad apprehensionem, & appetitum, hoc est, quæ horum directionem fugiat; qua ratione dicitur Angelus, mouere solo suo imperio; quia scilicet, vult applicare potentiam executricem motus, sibi omnino subiectam, & hunc esse sensum huius loci ex eo mihi habeo persuasum, quod illum confirmat, quia anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi vnitum, cũ tamen ex communi omnium sententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem superadditam. In vltimo autem loco tantum docet Diuus Thomas

mas probabiliter illud dici, quod nos fatemur, & eadem prorsus ratione, qua præcedens exponi potest: nam illud etiam confirmat ex eo, quod in nobis ad imperium voluntatis sequitur statim motus membrorum, quod sine motrice facultate ab intellectu, & voluntate distincta non euenit.

QVAESTIO XI.

Quomodo sphæræ cælestes ab intelligentijs rotentur.

IN hac quæstione nonnulla venient discutienda, quæ ad doctrinæ traditæ perfectionem desiderari videbantur, ne in aliquo studiosis nostris deficiamus, ex quibus vnum, vel alterum verbum à Doctoribus obiter prolatum reperies. Primum, & præcipuũ examinandum nobis erit; quo impetu intelligentia cælum circumuoluat, deinde quo operandi modo, naturali scilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præsentia id exequatur.

Circa priorem quæstionis partem est prima opinio asserentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulsum mobili impressum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. part. quæst. 45. artic. 5. & obiter indicant Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5. quæst. 5. articulo 4. in fi. sequuntur aliqui recentiores. Quam sententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tom. 2. Metaphysicæ disput. 35. sessione 6. num. 24. & eam P. Moli. intelligit tam de motu ipsiusmet Angeli, quam rei externæ. Alij sine distinctione loquuntur. Hæc sententia probari potest ex Sancto Thoma de spiritualibus creaturis: art. 6. ad 12. vbi sic habet. *Dicendum, quod corpus caleste, in quantum mouetur à substantia spirituali: est instrumentum eius sicut serra artis, &c.* At instrumenta artis mouentur per impulsum impressum ab artifice: ergo ex mente Diui Thomæ cælum mouetur à sua intelligentia per impulsum, & idem potest colligi ex corpore articuli quatenus dicitur, Angelos vniri cælis per modum, quo, motor vnitur mobili, scilicet, in motoribus inferioribus, qui certe per impulsum corpora mouent localiter. Ratione etiam confirmari potest, quia proprius modus mouendi localiter ab extrinseco, est per impulsum, vt in nobis patet. Sed intelligentia est motor cæli extrinsecus, igitur per impulsum cælum impellet, maxime cum cælum non minus sit impulsus capax, quã aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione possit à motore impelli.

Secunda sententia est, Angelum mobili assistentem non imprimere illi impulsum, sed motum ipsum immediate. Hanc amplectitur Pater Suarez loco citato numero 25. & videtur sententia Diui Thomæ, supra, artic. illo 6. ad 9. vbi hæc habet verba: *Substantia spiritualis quæ mouet cælestia corpora vnitur eis secundum moueri tantũ.* Si autem intelligentia impulsum sphæræ imprimeret, non secundum moueri tantũ ei vniretur, sed in actu primo etiam, & per modum potentiæ, per impulsum diceretur vnita contra D. Thomam. Fundamentum huius sententiæ, est, quia impulsus solum adstruitur, vt instrumentum mouentis separati à mobili: at Angelus sphæræ mouendæ adest, igitur necessarius non est impulsus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione melius defenditur communis sententia scholasticorum cum Diuo Thoma affirmans, corpora Angelis non subdi, nisi quoad motum localem.

Nostra in hac re sententia media incedit via, iuxta quam duæ extremæ re-

latæ verú habere, & in concordiam redigi possunt. Quæ duplici assertione explicanda est, quarum prima sit: Intelligentia sufficienter coniuncta, & approximata mobili, non imprimit illi necessario impulsum, sed proximè motum, hoc assertum congruit secundæ sententiæ, & alijs fundamentis roboratur. Et confirmari potest, quia motrix facultas immediate, & per se est productiua motus, sed in Angelis est vis motiua secundum locum, ergo ab illa poterit immediatè, & sine medio impulsu motus procedere. Illustratur maior. Primo, quia in animalibus ex communi sensu à virtute motrice præcise sæpe prouenit motus, & in omnibus corporibus sublunaribus grauitas, & leuitas, quæ sunt virtutes loco motiuæ, sufficiunt vero corpora sine impulsu, etsi illum per accidens producant, iuxta aliquorum sententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & specifica proximè, & essentialiter respicit motum, & vbi, tanquam propriam causalitatem, & effectum, à quibus speciem desumit, sicut calefactiua facultas calefactionem & calorem, & reliquæ similiter. Igitur sicut à cæteris virtutibus immediate procedit actio, & effectus, tribuentes speciem, ita à facultate motrice intelligentiæ, quam esse necessario adstruendam ostendimus quæstione præcedenti, ex quo liquet consequentia prioris syllogismi, videlicet, à facultate motiua Angeli posse immediate, & proxime oriri motum localem, ac proinde quoties mobile debite approximatum est, sine interiacente impulsu, motus eueniet. Quod videtur conuincere saltem de motu ipsiusmet intelligentiæ, contra Patrem Molinam, cum ibi nil omnino obstare possit, & adsit sufficiens virtus, & applicatio: sed minus efficaciter procedit ratio, de motu cælestis sphæræ, aut alterius rei spiritualis, vel corporeæ, Angelo immediatè coniunctæ, licet enim non sit tam stricta coniunctio, & proportio, ac in priori casu, sufficiens proculdubio existit ad hunc effectum, quia cum motus localis non sit actio immanens, sed transiens, sicut calefactio, effectrix illius viæ sola subiecti contiguitate, nimis contenta est. Quemadmodum non plures exigit calor, & aliæ facultates, actione tráseunti, operatrices, non igitur est necessarius impulsus, cum approximatum est mobile sufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia superuacaneus, tum quia ex communi sensu nil Angelus corporibus imprimit præter lationem, vel vt plurimum, id, quod ad motum necessario exigitur. Diximus inclusiue intelligentiam sufficienter coniunctam, quia si desit sufficiens, & debita applicatio, aut ratione separationis, aut magnitudinis corporis, alia est ratio, vt iam aperiemus.

Secunda conclusio: quoties intelligentia à mobili diuulsa illud agitat, id præstat per impulsus impressionem. Quæ assertio contra Patrem Suarez supra, in fine, congruit primæ sententiæ, illiusque fundamentis fulcitur, & vlterius corroboratur. Quia motor corporum per impulsum agitat corpus à se distans, vt cum communi scholæ sensu diximus, 8. Physicorum, ergo sine fundamento id intelligentiæ detrahemus, cum altioris, & efficacioris virtutis sit, præsertim ad mouendum localiter. Deinque implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, secúdum quas mouetur, motus inhæreat, sicut repugnat, constitui album sine albedine: sed intelligentia ad tam magnam distantiam localiter mouet, ad quam non possit motus ab ipsa immediate fluens pertingere: igitur

in

in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda est, à qua motus illarũ proueniat. Minor, in qua difficultas sita est, illustratur, quia intelligẽtia motrix primi mobilis, v. g. ex aliqua illius parte, cui tantum adhæret, vt statim dicemus, integrum illud mobile circumuoluit, immo & eodem motu inferiores sphæras rapit, sed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia, existente in illo lóco, per se ipsam attingere extremas partes valde inter se, & à potentia dissidentes; & saltim implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec potest motus transilire de subiecto in subiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio subiecto, siquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem semper inhærent subiecto, igitur in his partibus, seu mobilibus extra sphæram immediate procefsionis motus à potentia Angeli existentibus, necessario ab ipso producitur impulsus, quo vt instrumento vtatur ad lationem peragendam. Quanta vero sit sphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per se ipsam immediate sine consortio instrumenti motum eliciat, nequit à nobis certo definiri. Illud tamen nobis statutum videtur, scilicet, intra illam sphæram integrum cœlestem orbem non claudi, esset enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis vero partibus, impulsum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediate, vel immediate, aut tanquam conditione prærequisita, qui impulsus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licet in his non esset omnino necessarius, vt probauimus: ille tamen & virtus motiua, cum voluntati Angeli subdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis constans, vt æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipsius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano sensu Diuus Thomas citatus pro prima sententia, vere enim erigit impulsum intelligentiæ pro motu sphæræ cælestis, sed quatenus deest debita mobilis approximatio, non secus, & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem respondeo, Angelũ ita esse motorem extrinsecum, vt debite sit applicatus per suam virtutem motricem, & sibi ipsi, dum mouetur, & sphæræ cælesti secundum aliquas partes, & ideo sine impulsu motũ in eis eliciet, pro distantioribus vero, defectu applicationis indiget impulsu, cuius fatemur esse capax cælum, inficiamur tamen non posse aliter moueri.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus nostræ aduersantur, facile est respondere. Et primo D. Thomas solum negat intelligentiæ vnionem, quæ non sit per motum, aut in ordine ad motum, sine informatione propria, quod duplici modo relato contingere potest. Ad rationem dicimus, impulsum requiri ad motum mobilis separati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora subdi intelligentiis quoad aliquam formam, quæ non sit motus, aut principiũ, seu terminus motus, quibus non libenter subscribimus.

In calce huius quæstionis aduertendum est; nonnullos carpere Aristotelem teste Diuo Thoma, quæstione 16. articulo 10. quasi dixerit intelligentiam rotare suam sphærã, non secundũ intellectus regulã, sed necessitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentũ potuit

esse, quia 12. Metaphysicæ capite 8. asseruit Philosophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita suo orbi commēsuratam esse, vt alium superiorem mouere non possit. Quod confirmari posset ex nostra doctrina, iuxta quam cum intelligentia moueat per potentiam à voluntate distinctam, & etiam per impulsum, mirum non est, si naturali impetu & determinatione impellat, ac proinde quantum potest, ita vt intelligentia motrix inferioris orbis non possit superiorem agitare. Verum etsi fundamentum Aristotelis nobis non probetur, inde tamen non necessario infertur, intelligentias necessario mouere, aut id Philosophum existimasse. Fundamentum autem falsum est, quia sine fundamento, & contra communē sensum: licet enim Deus ita efficere potuerit, vt scilicet vnaquæque intelligentia tantum valeat propriam sphæram impellere, nulla prorsus extat ratio, vt factum putemus, immo oppositum naturis rerum magis congruit. Verum cum id contingere potuerit, etiam si intelligentiæ liberæ mouerent cælos, vt patet, non bene infertur ex eo, quod Aristoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita suo orbi commensurari, vt nil vltra possit agitare, eum sensisse, intelligentias necessario impellere, sed cuiusuis fuerit hoc placitum, falsitatis conuincitur. Quia vt quæstione 10. retulimus, Diuus Thomas cum omnibus scholasticis perspicuè docent, Angelum mouere corpora imperio volūtatis, seu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum est, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel saltem de facultate dirigente, & imperante, vt nos stabiliuimus. Neque aliud potest cum fundamento dici, neque apparet à quo talis determinatio oriatur, in substantia omnino intellectuali, cum etiam in nobis, immo & in brutis applicatio virtutis motricis, & impressio impulsus imperio appetitus subdantur, & hoc ad perfectionem spectat, ac proinde naturæ Angelicæ perfectiori iniustè detrahetur. Neque ideo verendum est, Angelos à motu cælorum cessaturos pro sua libertate ante diem iudicij, vrget enim lex illis à Deo imposita de permanentia & æquabilitate motus, id rerum natura & ordine enixè exigente.

Vltimo scire oportet id, quod in superioribus obiter attigimus, intelligentiam circumuoluentem orbem, non toti orbi, sed determinatæ tantum illius parti assidere, non quia eidem parti continuo adhærens cum ipsa in gyrum feratur, sed ita vt ex eadē determinata parte spatij impellat partes illac successiue transeuntes, & quasi fluentes, & his medijs orbem integrum modo supra explicato. Hic videtur communis sensus, & vtramque partem expressit sanctus Thomas de spiritualibus creaturis articulo 6. ad 6. ex mente Aristotelis, his verbis: *Ad sextum dicendum, quod secundum Philosophum in 4. Physicorum, motor cæli est in aliqua parte eius, & non in toto, & sic non circuit gyrum cæli.* Quæ lectore indigent, non expositore. Ratio prioris est, quia intelligentia sicut est determinatæ naturæ, ita etiam virtutis limitatæ, in ordine ad præsentiam localem, quam virtutem plane excedit vbi in toto orbe, vt per se patet, & alias posset simul Angelus naturæ viribus cælo, & terræ adesse, cum plus inter se dissideant partes eiusdem orbis, quam earum aliquæ & terra. Sequelam vero & falsam esse, & contra sanctos Patres, & Scholasticos, supra ostendimus. Secunda autem pars ex eo constat, quia nec decet naturā intelligentiæ beatæ, vt tam celeri & rapido motu, cum sua sphæra cōtinuo agi-

agitetur, nec id est vlla ratione necessarium; siquidem eo modo quo diximus potest impellere, & indesinenter orbem mouere, cum nulli parti sit physicè vnita, sed non propterea inficiamur, posse intelligentiam motricem mutare spatiū, sed tātum id esse necessarium ad exequendum motum.

Quantum vero ad spatium, & præsentiam motoris Angeli, nihil potest certo definiri. communiter dici solet esse in aliqua parte superficiei conuexæ sui orbis, quia inde optimè videtur posse impellere, & ideo nuncupatur forma assistens, quasi exterius coniuncta. Posset etiam non incongruè affirmari intelligentiam existere, in aliqua parte profunditatis propriæ sphæræ, quia ex illa facilius in omnes sphæræ partes, vtpote sibi propinquiores impetum transijceret, maximè cum intelligentia spiritalis omnes cœli partes sine impedimento possit transmeare. Forma vero assistens dicitur, non quia extra cælum sit, sed quia illud non informat tanquam proprium subiectum, & materia: finito autem rotationis tempore ad communem beatorū sedem motrices mētes, sicut & custodes, hominū perfecto munere se recipient.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Post hæc motum ipsius vniformem, & non difformem esse, demonstremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis est in præsenti capite probare motum primi mobilis; & aliarum sphærarum quatenus ab ipso rapiuntur (de hoc enim loquitur) esse vniformē, & æquabilis semper velocitatis. Quod probat aliquibus argumentis. Et hæc est summa totius capitis, quod ideo diuisione non indiget. Prima ratio Aristotelis est motus inæqualis habet intensionem velocitatis, statum & decrementum eiusdem, qui status est, aut in principio motus, aut in medio, vel fine, vt in diuersis motibus videre est. At motus cœli, vtpote circularis, & æternus, principio, fine, ac medio caret: ergo & inæqualitate. Præterea inæquabilitas motus prouenit à mouente, vel à mobili, à neutro tamen potest prouenire in cœlo, cum hoc incorruptibile sit; ac proinde semper eodem modo, & motor eadem semper virtute moueat. Tertiò, non est motus cæli inæquabilis secundum totam sphæram, quia talis remissio ab imbecillitate proueniret, nec quoad partes, alias stellæ octauæ sphæræ non semper eandem inter se distantiam seruarent. Tandem, motus cælestis non posset infinito tempore augeri, & infinito diminui, alioqui esset infinitus & indeterminatus, & nec haberet certos terminos, nec tempus præfixum, sed nec augeri, & remitti potest quadam vicissitudine, quia nulla huius vicissitudinis ratio afferri potest, & sensu ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capitis satis perspicua est, solum est animaduertēdum, motum cęli esse vniformem, & æquabilem, secundum omnes partes non æqualitate spatij, quod decurritur, quandoquidem tempore æquali partes polis viciniores minus spatiū peragrant, maius vero distantiores, sed ęqualitate temporis, quod consumitur in tali spatio peragrando. In quo

quo sensu Aristoteles, & reliqui Philosophi loquuntur, id quod experimento constat, alioqui non possent Astrologi certo prænunciare, quo die, & hora futuræ essent Solis, & Lunæ eclypses, & sydérum coniunctiones, quod vim sensibus affert. Id autem ex eo euenit, quod Angelus pro sua libertate ita suam virtutem motricem, & impetum attemperat per continuam impressionem, vt rerum natura, & indefectibilis æquabilitas motus cælestis exigit, quoties autem insoliti planetarum coitus, & aspectus stellarum, stationesque cœlorum deprehensæ sunt, id præter statutam rerum legem, & supernaturali creatoris vi contingit.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

De his autem; quæ stellæ vocantur, deinceps dicendum esse videtur, &c.

Breuis expositio textus.

AGgreditur iam Philosophus disputationem de partibus cœli, nempe de stellis. Et diuiditur caput in duas partes: in prima explicat naturam, figuram, & motum astrorum; in secunda quandam dubitationem monet, & soluit. Et quod ad primam attinet, breuiter dicit, rationi consentaneum esse, vt stellæ eandem cum cœlo naturam sortiantur, & idem intelligit de figura, & motu earum. Quod veterum Philosophorum testimonio comprobat. Qui licet falso existimauerint, stellas esse igneæ naturæ, consequenter tamen, cum cœlum ipsum igneum posuerint. In secunda parte capitis obijcit hac ratione, nullum corpus emittit, quod in se non habet, at stellæ ignem emittunt, sunt igitur igneæ. Respondet, stellas non emittere a se ignem: sed earum motu excitari, sicut contingit in corporibus sublunaribus, licet hæc calefiant, non stellæ, quia distantes, & ignis incapaces. Nec ex hoc sequitur, inquit, quod sicut cælestium sphærarum motus æquabilis semper est, ita aer equabiliter semper incalescat, quia caloris incrementum prouenit etiam ex maiori solis accessu, & radiorum reflexione, quæ non semper eadem contingit. Vnde non intendit Aristoteles, vt adnotat D. Thomas hic lectione 10. Vnicam causam caloris cælestis interioris esse aeris motum, & attritionem ortam à motu cælestium sphærarum, sed etiam ad id cõcurrere radiorum luminis reflexionem.

QVAESTIO I.

An Astrorum naturæ sint eiusdem rationis cum suis orbibus, & inter se.

QVæstio hæc procedit tam de stellis fixis, seu inerrantibus, quàm de errantibus, & planetis. Et missa opinione (cuius meminit Aristoteles hoc cap. 7.) Philosophorum ipso antiquiorum, asserentium cælos & astra eiusdem substantiæ cum sublunari mundo esse, quos, & ipsorum inter se dissensiones, referunt Patres Conimbricenses 2. de cœlo cap. 7. qu. 1. art. 1. hanc tamen opinionem satis refutauimus 1. lib. cap. 2. qu. 6. & 7. inter eos qui asserunt, tam astra, quam cælestes sphæras, ex quinta Peripatetica substãtia constare dissidium est. Num stellæ in eadem infima specie cum suis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuersum tenent Massalachus, lib. de sphæra mo-

ra mota, Auerroes commentario 79. huius libri. Albertus Magnus tract. 3. cap. 4. Maior quæst. 8. & idem videtur existimare Richard. in 2. dist. 14. artic. 3. quæst. 6. cum aliis nonnullis. Quæ sententia probari potest primo ex Aristotele in hoc capit. 7. dicente, stellas eandem cum suis orbibus naturam sortiri, quod de identitate specifica videtur intelligendum; identitatem enim genericam etiam habent cum sublunaribus, siquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio præcipua, immo, & vnica huius sententiæ esse videtur, quia nullum est sufficiens fundamentum eiusmodi distinctionis specificæ inter stellas, & proprios orbes, igitur non est adstruenda, cum sint partes eorumdem corporum simplicium, sicut aqua est pars aquæ, & aer aeris. Antecedens probatur, quia si aliquod esset diuersitatis principium, seu signum à posteriori, maxime maior astrorum densitas, intensior lux, & perspicua effectuum diuersitas, adde diuersum planetarum motum: sed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non est, cur hanc specificam distinctionem admittamus. Elucidatur minor; nam in primis illa omnia accidentia duntaxat sunt, & ideo non valent essentialem diuersitatem per se inducere. Deinde neque illam distinctionem constitutam præmittunt, quia in diuersis partibus homogeneis aquæ, v. g. contingere solet, eadem accidentium dissensio, cum possit vna rarefieri, illuminari, aut localiter cieri, & per has qualitates diuersos edere effectus; altera existente densa, tenebrosa, immota, & similes effectus non producente. Igitur, hęc omnia in astris, & eorum orbibus, cũ specifica vnitate stare possunt.

Secunda sententia asserit, Planetas (Sole excepto) siue discõtinuentur à suo epicyclo, vt Luna, siue non, vt reliqui, specie nequaquam distingui ab illo, nec à differente, bene tamen à cæteris orbibus; stellas vero fixas ab octaua sphæra non differre. Ita docent Patres Conimbricenses 2. de cælo cap. 7. quæ. 1. art. 2. de Sole vero dixerant cap. 5. quæst. 2. æque probabile esse a suo orbe discerni, & specie distingui. Primum probant, quia cæli, sicuti elementa, specie distinguuntur pro ratione situum, & locorum. At planetæ, epicycli, ac sphæræ differentes, eundem situm inter se habent, idemque percurrũt spatium, secus inferiores, aut superiores orbes, igitur illa inter se eandem habent speciem, ab his vero diuersam. Secundum, & eadem ratione, & argumentis primæ sententiæ fulcitur; quod tamen fatentur hi Doctores esse contra Diuum Thomam.

Verior tamen nobis semper visa sententia Diui Thomæ, 2. de cœlo, lectione 13. dubio 2. Soncinatis 1. Metaphysicæ, quæst. 10. Fonsecæ, tom. 2. Metaphysicæ, quæst. 1. ad 2. Patris Molinæ, 1. parte, tractatu de operibus dierum, disputatione 15. & aliorum, adstruens specificam distinctionem inter quodlibet astrum, seu planetam, & suum orbem totalem; aut partialem. Quæ sententia infertur, & probatur efficaciter ex his, quæ diximus cum pluribus Doctoribus, lib. 1. cap. 2. quæst. 8. videlicet, materias cœlorum inter se specie differre ex diuersa ratione formali respiciendi proprias formas, & aliàs cœlos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorsus modo sequitur, si aliquæ sphæræ discõtinuę, seu astra eiusdem speciei constituerentur, vt legenti ibi dicta cõstabit: esset enim materia huius sphæræ capax formæ alterius incompassibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura sua hæc sphæra esset corruptibilis. Quod si materiæ quorumlibet orbium cælestium & astro-

astrorum specie differunt, potiori iure dissidebunt formæ, & composita, quæ à formis speciem desumunt. Hic etiam vim habent, quæ quæst. 4. præcedentis tractatus adduximus, ad probandum sphæras cælestes specie inter se differre. Et confirmatur primo, de sphærulis, & planetis discontinuis, quia ideo hæc corpora inter se, & à suis orbibus realiter discernuntur, quia diuersis motibus cientur, quibus diuersas exhibent apparitiones: sed inde etiam infertur, diuersitas specifica corporum mobilium: ergo hæc adstruenda est inter illa. Minor probatur, quia eidem corpori simplici secũdum speciem solum potest naturaliter conuenire vna acquisitio termini, & vnus modus acquirendi, & existendi in illo, vt constat in elementis, & eorum partibus, quarum quælibet separata, sicut, & coniuncta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo semper nata est tendere. At sphæræ cæleltes, orbiculi, & planetæ, per diuersam lineam ex natura sua agitari exigunt, & diuersam termini acquisitionem, sed diuersum acquirendi modum perpetuo habent, ac alia corpora cælestia, à quib⁹ realiter distinguuntur: igitur ab eisdem differunt specie, siue enim motus ipsi specie inter se dissideant, vt fatentur Patres Conimbricenses, siue secus, sufficienter indicant specificam mobilium corporum maximè simplicium, distinctionem. Et certe potior distinctionis ratio petitur à diuersitate motus quàm à situum, & locorum discrimine, vnde eam inter orbes decerpunt Conimbricenses ipsi.

Secundo in vniuersum confirmatur, quia vnicum principium discernendi à posteriori diuersas rerum naturas, & essentias semper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuersitas, quod maxime vim habet in corporib⁹ simplicibus; sed quilibet planeta, & astrum habet accidentia propria, & inseparabilia densitatis, & luminis, ac orbis, cui insidet, & diuersus effectus, & proprius illi attribuitur, necessario ergo infertur astra quælibet à propriis orbibus essentialiter differre, & consequenter realiter discontinuari, & idem infertur de astris ipsis inter se, maxime de planetis, quibus diuersi effectus, & situs conueniunt: & idem dicendum est de stellis fixis, ob priores præsertim rationes, licet Pater Molina super hoc non iudicauerit in vniuersum necessariam, quod amplius constabit ex solutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad testimonium Aristotelis in fauorem prioris sententiæ adductum respondetur, ipsum plane loqui de identitate generica stellarum cum suis orbibus, solum enim contendit, eas non esse sublunaris naturæ, sed alterius quintæ substantiæ, sicut cœlum ipsum, cui sunt affixæ. Ad rationem pro eadem sententia negamus antecedens primi enthymematis, & minorem syllogismi in antecedentis cõfirmationem adducti. Ad illius vero minoris elucidationem non defuerunt aliqui relati à D. Thoma, quæst. 67. artic. 3. qui futilibus quibusdam argumentis ducti, existimarunt, lucem esse formam substantialem, substantialeve corpus, apud quos facile distinguerentur astra ab sphæris cœlestibus per lucẽ, verum hac via non est soluendũ argumentum, verissime enim Peripatetica schola cũ Aristotele 2. de anima cap. 7. contra Academicam tenet, lucem esse accidentariam formam, & qualitatem, cum sub aspectum cadat, remissionem, & intensionẽ patiatur, & cum alia forma substantiali aeris, v. g. in eadem materia existat, quorum nullum substantiali formæ conue-

404

conuenire poteſt:lux præterea tranſmeat perſpicua corpora, & in inſtanti per totum ſpatium porrigitur, quæ corpori plane repugnant. Alij vero fatentur argumento ex diuerſitate luminis non poſſe colligi diſtinctionem aſtrorum (Sole excepto) a propriis orbibus. exiſtimant enim, quidquid luminis ſingulæ ſtellæ habent, id totum à Sole haurire, quod alij ad Lunam reſtringunt. Horum tamen ſententia falſa eſt. Quamuis enim contra Auicenam, & Macrobium verum iudicemus, omnes ſtelles tam fixas, quam planetas lumen à Sole mutuari, id quod de luna fatentur omnes, & luce clarius eſt, cum pro vario ad Solem aſpectu varie illuſtretur, diuerſaſque induat figuras, vnde idem infertur de reliquis aſtris. Et confirmatur, quia planetæ, quo magis Soli propinquiores ſunt, eo cæteris paribus magis lucent, vt in Marte, & Venere compertum eſt. Quapropter in medio planetarum Sol videtur collocatus, vt inde tam illis, quam fixis aſtris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquam hoc verum ſit, non minus verum puto, cum D. Thoma hic ſectione 10. poſt medium, tam ſtellas fixas, quam planetas aliquid ex ſe lucis poſſidere. Si enim alicui aſtro ignoto lux eſſet deneganda, maxime Lunæ, & ideo illi præſertim eam detraxerunt auctores citati, Anaximander, Antiphon, & Cleomedes, at Lunæ nequit denegari, ergo multo minus reliquis aſtris. Minor ex eo liquet, quod dum Ecclypſim Luna patitur, non nihil in ea lucis deprehenditur, cum tunc etiam rubeat, & tamen à Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum vero pars Lunæ à Sole non illuminata nobis non apparet, quia licet aliquid habeat lucis, nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti interdiu obſcurantur reliquæ ſtellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illuſtrationi Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento eſſe poteſt, & ideo omnino ſemper ab ipſo irradiantur: & ſi in Venere, & Mercurio aliquis diſceſſus lucis Solis contingit, non deprehenditur, & quia valde exiguus, & quia eorum natura lux vberior eſt, quàm Lunæ: in qua etiam, maxime in plenilunio, ſecundum partes aliquas lucis defectus ſeu macula deprehenditur, quia ſcilicet illius partes inæqualis ſunt denſitatis, & denſiores plus luminis reflectunt, minus autem rariores, cum faciliorem traiectum radiis ſolarijs præbeant.

Nos igitur ad prædictam minorem fatemur, denſitatem, & propriam aſtrorum lucem accidentia eſſe, ac proinde non conſtituere diuerſitatem ſpecificam illorum inter ſe, & à propriis orbibus, nec illam effectuum diſſimilitudo cauſat, contendimus tamen eam diſtinctionem ſupponi, & ex his à poſteriori deduci, non quia lux, & denſitas vnius aſtri non ſit eiuſdem ſpeciei cum denſitate, & luce alterius, aut ipſius orbis, immo, & cum ſublunaribus, vt bene D. Thom. cum aliis, in 4. diſtinct. 44. quæſt. 2. artic. 4. nullum enim extat ſpecifici diſcriminis fundamentum, cum eiuſdem prorſus rationis in ſe formaliter omnia lumina appareant. Immo contrarium conuincitur ex eo, quod lumen reliquorum aſtrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur à lumine Solis, quæ vero ſe intendunt, in eandem coeunt entitatem, & rationem, vt per ſe patet. Illam ergo diſtinctionem aſtrorum inter ſe, & cum orbibus colligimus ex eo, quod aſtra ſingula ex natura ſua ſpecialia exigunt accidentia, ſeu ſpecialem accidentium intenſionem, & modum, & ſpeciales effectus diuerſæ etiam ſpeciei, quæ illorum orbibus non conueniunt ex natura ſua, quod ſufficientiſſimum ſignum diſtin-

ctionis est (etsi alia supradicta non extarent) præsertim in corporibus simplicibus, quale est cœlum. Hoc enim solo fundamento diuersitatis accidentium, aut intensionis illorum naturalis, ab omnibus distinguuntur specie elementa, licet aliter forte contingat, in partibus corporis mixti. Quod vero additur de diuersis accidentibus, & effectibus aquæ, friuolum est, quia illa diuersitas non prouenit aquæ à natura, & propria forma, sed ab extrinseco, secus quam in præsenti. Ex quibus constat: ad secundam partem secundæ opinionis. Ad fundamentum primæ respondetur, diuersitatem illam situum esse signum distinctionis, præcipuam tamen esse à nobis assignatam, desumptam ex accidentibus, & effectibus proprijs.

QVÆSTIO II.

Vtrum calor à luce, vel motu ortum ducat.

AD enodandam mentem Aristotelis in hoc capite hanc difficultatem versant illius interpretes hoc loco. Ex cuius solutione constabit ad argumentum pro priori sententia factum quæst.3. prioris tractatus in caput 3. libri secundi. Et circa priorem quæstionis partem, Durandus in 2.distin.14.quæst.1. singulariter existimauit, lucem sua vi non posse calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari potest, quia calor est prima qualitas, igitur ortum non ducit ab alia qualitate, maxime cum non appareat, quomodo in virtute lucis contineatur; & alias omnia corpora lucida calefacerent, cuius oppositum constat in aliquibus astris, quibus virtus infrigidandi tribuitur, & in aliquibus corporibus sublunaribus, vt Geminis, & similibus.

Opposita tamen sententia in schola recepta communi calculo Doctorum cum Arist.1.Meteororum cap.3. & sæpe alibi, & D.Thoma hic, & alijs locis, & quotidianis experimentis euidenter suadetur. Nullus enim non est expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideo illius accessu, & recessu, æstatem, & hyemem contingere. Reflexione item radiorum Solarium magis incalescit hæc infima aeris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorum transiectionem, sic eos supra seipsos retorquendo, occasionem intensioris caloris præbent, vsque adeo, vt aliquando ex radiorum coitu ignis euadat, quod tunc præsertim euenit, cum per lineas magis rectas radij retorquentur, magisque vniuntur. Et eadem caloris producto in alijs luminosis experimentū constat, vt videre est in lumine iaculato à Luna. Propter quod Aristoteles 4. de partibus animalium, cap.5. asseruit, noctes plenilunij tepidiores esse, eo quod Luna tunc vberiorem ex se lucem refundit. Et 4. de generatione cap.2. dixit, sicut Sol per annum accessu, & discessu, æstatem, hyememque facit, ita Luna per mensem incremento, & decremento luminis, inde scilicet intensiori, & minus intenso calore producto. Quod equidem naturæ valde consentaneum fuit vt præstantissima qualitas primi corporis, hoc est cœli, vim haberet producendi qualitatem nobilissimam inter sensibiles corporibus alterabilibus propriam. Nullum enim est inconueniens, quod prima qualitas corruptibilium corporum, à qua aliæ secundæ oriūtur, ab alia qualitate propria corporis perfectissimi, & incorruptibilis ortum ducat, & in eius virtute eminenter contineatur, & per hoc constat ad argumentum pro Durando factum. Ad illud vero, quod tanquam absurdum infertur, fatemur

mur ingenue, omnia, quæ lucem obtinent, habere, quantum ex se est, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen transmittunt: verum id sæpe non deprehenditur, aut præ sua tenuitate, quia lumen etiam perexiguum est, aut quia simul per alias virtutes frigus seu humorem in eisdem corporibus cœlestibus afferit per[illegible] D.Thom. hic lectio.1. versus finem, his verbis. *Dicendum est ergo, quod omnia corpora cælestia secundum eorum unam virtutem luminis habent calefacere, sed secundum alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus.*

Maior difficultas est in secunda quæstionis parte definienda, quamuis enim constitutum sit, & sensu exploratum, corpora motu locali incalescere, huius tamen nodum enodare, & rationem reddere adeo est difficile, vt in duodecim sententias Philosophorum agmen distraxerit. Itaque rem ipsam tradit Academica schola cum Platone, in theæteto, peripatetica cum Aristotele hoc cap.7. textu 41. 1. Metereorum cap.3. Sectione 5. problematum quæst.13. & Diuo Thoma, lectione 10. cum communi scholasticorum assensu, id quod quotidianis experimentis notum est. Videmus enim tritu duorum lapidum, & ferri, ac silicis conflictu, ignem elici. Item globos plumbeos è tormentis explosos per aerem incalescere, & interdum liquefieri, sagittas, molas farinarias, curruum axes, equorum soleas, & aerem celeri raptu percussum, calefieri, splendere & igniri. Denique ipsa aqua maris suapte natura frigida crebro ventorum flatu agitata intepescit, & animalium membra latione mota, calorem concipiunt. Si quando vero per motum localem frigus conciliamus, id ex accidenti eueniet, aut quia calidi extrinseci præsentiam, seu reflectionem radiorum hac via vitamus, aut quia aer ambiens à nobis calefactus discutitur, alio frigidiori succedenti, vt in respiratione v.g. aut denique, quia motione vapor calidus exhalatur & dissipatur, & natiua frigiditas, aut ambientis corporis inualescit. Semper igitur ex se motus localis est aliquo modo causa caloris, licet formaliter non sit calefactio, cum formaliter tendat ad præsentiam, & inde speciem sumat; ac proinde specie distinguuntur, sicut termini ipsi calor, & præsentia. Quod constat ex Aristotele in Anteprædicamentis, & 5. Physicorum capite 1. & 2. & ex omnibus alijs ibidem, qui omnes statuunt, lationem non esse per se causam caloris, quia vtpote entitas imperfectissima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in se, neque in proprio termino, qui etiam est entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem vero assignandam huius manifesti experimenti, missis pluribus sententijs, quæ longe ab scopo veritatis aberrant, & eas percurrere operosum nimis, & inutile esset, prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, asserit, calorem motu editum oriri à calore virtuali, inhærente corporibus, quæ fricantur. Ita philosophatur Durandus in 2. distinctione 15. quæstione 3. cum alijs quibusdam maximè è recentioribus. Verum hæc sententia non est vniuersim vera. Quamuis enim aliqua sublunaria corpora huiusmodi calorem virtualem contineant, quæ motu quasi excitata calefiant, in omnibus tamen corporibus sub Lunæ orbe contentis, illum calorem constituere, fundamento rationis caret, immo rationi aduersatur, cum aliqua sint corpora solida, aquea,

vel terrea, ac proinde eximiè frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam ostendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationem excitetur, vel augeatur, quod Durandus non explicat, & ideo quæsiti rationem non assequutus. Quam vt inueniat Thomas Garbius 2. libro suæ summæ, tractatu 2. quæst. 6. in quolibet mixto partes dissimiles agnoscit, alias quidem subtiliores, & calidiores, igneas scilicet, & aereas, & alias vero magis densas, ac frigidas, plus terræ, & aquæ retinentes Hoc autem posito existimat, mutua corporum collisione partes illas igneas, & aereas, à centro ad circunferentiam corporis euocari, & per distractionem, & rarefactionem quasi diuelli à partibus frigidis, & sic ipsas calidiores apparere, & ad alia corpora contigua calorem fundere. Sed nec hæc positio placere omnino potest, quia insufficienter rem explicat, & falsa quædam assumit. Nam in primis nequit cum fundamento assignari in quibuslibet mixtis, vt in crystallo, & similibus, ea partium dissimilitudo, quæ ad hoc sufficiat. Libere enim omnino, & contra rationem supponitur, omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quam in extimis. Et quidem Garbius videtur sentire, formas elementorum actu latere in mixto contra Aristotelem, & communem sententiam à nobis corroboratam in libris de generatione. Denique licet admitteremus in qualibet re mixta partes illas dissimilares ab hac sententia excogitatas, & ex eis abditiores esse calidiores, nequit intelligi, qua ratione internæ partes solidiorum corporum non viuentium (de fluidis namque, & viuentibus alia est ratio) exteriorum attritu, è centro ad circumferentiam euoluantur, cùm aliis extimis continuæ sint, & eas non possint penetrare; neque sicut fluidæ propriam in corpore positionem cum aliis mutare: adhuc ergo superest, adæquatam huius effectus causam assignare.

Albertus Magnus 1. Meteororũ tractatu 1. capite 15. & Zimara in suis Theorematibus propositione 45. eiusdem rei causam inuestigantes, eam reddidere, quia scilicet partes corporum, quæ colliduntur, rarefiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia dispositio est raritas. Verum neque hi Doctores quæsiti causam attigerunt, non enim apparet qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus solidis, nec minori hoc indiget explicatione, quàm id, quod inuestigamus, & saltem non introducitur tanta raritas, quæ ad hoc sufficiat, cum sensu non deprehendatur in his corporibus statim post collisionem. Et ideo Patres Conimbricenses in hoc cap. 7. quæst. 6. artic. 2. cum aliis, quos ipsi citant, quibus sententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non solum raritatem induci in corporibus solidis se percutientibus, sed etiam, & maximè, in aere intercepto, & alliso, quam raritatem calor consequitur. Sed tamen hoc modo, licet assignetur maior raritas, nondum ostenditur sufficiens causa illius, nedum caloris excitati per lationem, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatum relinquitur, quænam sit causa raritatis. Præterea, licet raritas asseclα sit caloris, tamen non ipsam calor, sed calorem ipsa consequitur iuxta cõmunẽ sensum, vtpote qualitas secũda ex permixtione caloris, & aliarũ primarũ qualitatũ ortũ ducens, quæ vtpote qualitas secũda specie distincta à calore, ex eo lõgè imperfectior, nequit illum producere, nec formaliter, aut eminenter continere, vt constat ex Arist. 4. Physi. tex. 87. Et si dicatur

tur cum Patribus Conimb. non sequi calorem ex raritate, vt ex causa, sed vt ex comite: igitur adhuc est superassignanda causa caloris, quæ tamen ab his non assignatur. Et vlterius calor non solum est comes raritatis, sed illius causa, vel potius habens se ex parte causæ, vt dispositio præuia, igitur non potest esse effectus raritas, aut comes præuius, alia ergo causa inuestiganda superest.

Denique D. Thomas hoc loco lect. 10. asserit, ideo motum localem eam habere prærogatiuam, vt calorem efficiat, quia est omnium motuum primus, & auctore Arist. 10. Metaphy. capit. 4. primum in vnoquoque genere est causa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris coniectura, seu congruentia verissima est, etsi Theorema illud Aristotelis, vt alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere causalitatis, superest tamen explicandum, qua ratione id contingat, & ideo alia verba inferius subiunxit Diuus Thomas, quæ in veriori huius rei explicatione expendemus. In qua facilius sane est, quid alij dixerint impugnare, & quæ non sit adæquata ratio ostendere, quàm proprium sensum, & perspicuam huius rei rationem demonstrare. Vt autem vtcumque, quantum fieri potest, dilucide assequamur, aliquot sunt conclusiones subiiciendæ.

Prima conclusio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, est causa caloris, quatenus occasione lationis, maior spirituum vitalium, & animalium copia, ad externas animantium partes adueniat. Id quod duplici de causa videtur contingere: primo, quia facultas motrix huiusmodi spirituum ministerio vtitur ad motionem exequendam, & ideo vberiorem spirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundo mediante motu locali, animantium pori protrahuntur, & liberiorem spiritibus aditum relinquunt: ex quo fit, vt prolixiori motu animalia defatigentur, ob spirituum scilicet dispendium. Cum igitur huiusmodi spiritus calidissimi sint, hinc prouenit, vt eorum interuentu partes animalis incalescant. Accedit, quod etiam ad has partes, dum mouentur, plus sanguinis, & spirituum vitalium in se recepit, quæ vt in se multum caloris habent, in partes sibi proximas transmittunt.

Secunda conclusio: ex mutua corporum sublunarium collisione, tanquam ex conditione, raritas ortum ducit. Hanc conclusionem supponunt communiter Doctores, vt vidimus, referentes varias sententias, & probat experimentum ipsum. Constat enim corporum partes aeris præsertim, mutua attritione, nonnihil inter se distrahi, & maius occupare locu, quod aliter, quàm per rarefactionem contingere nequit, cum id eueniat sine additione quantitatis: id quod ex sequenti assertione amplius intelligetur, & roborabitur; Dixi, tanquam ex conditione, quia sicut non potest latio esse causa, seu causatio propria caloris, sic neque raritatis, cum per se solum tendat ad vbi, tanquam ad proprium terminum qui specie, vel genere à raritate dissidet. Quia igitur motu locali varie agitantur partes mobilis, & maxime corporis medij, ratione cuius agitationis diuersimode disponuntur in ordine ad primas qualitates, ex quibus raritas pullulat, hinc fit, vt medio motu locali, tanquam conditione consurgat, raritas ex quo, fit prius esse productionem caloris, quàm raritatis, vt diximus, tantum abest, vt raritas sit causa, aut præuia conditio ad effectionem caloris.

Tertia conclusio: motus localis dicitur causa caloris, eo quod medio motu partes minus calidæ, & siccæ distrahuntur, relictis calidioribus, & siccioribus, in qui-

 bus

40

bus proinde intensior calor deprehenditur, & producitur, & per quas in corpus contiguum transmittitur. Quæ conclusio prius explicanda est, deinde probanda. Pro cuius elucidatione in memoriam reuocandum est id, quod 2. libro de generatione, diximus aerem elementarem esse calidum, fere in summo gradu, & valde rarum, quamuis continua vaporum, exhalationumque terrestrium permixtione, frigiditatis & densitatis multum imbibat. Præterea, cum ex occursu duorum corporum calor, seu ignis consurgit, aer intercipitur, & attenuatur, quod verum est, siue corpora sint distincta ab aere, siue sint partes eiusdem aeris solidiores, quæ mediis tenuioribus se per motum offendunt. In corporibus item solidis communiter sunt duo genera partium, aliæ crassiores, in quibus viget frigiditas terrea, aliæ minus crassæ, & magis defecatæ, in quibus calor, & siccitas, illius assecla pollent. Licet hoc non eodem modo in omnibus corporibus mixtis reperiatur, & ideo aliqua corpora dicuntur terrea, vel aquea, alia ignea, vel aerea: non quia in illis elementorum formæ maneant, vt aliqui decepti putarunt; sed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibusdam eorum partibus magis relucent, in alijs vero proprietates elementi alterius.

His igitur prælibatis nostra conclusio probatur hac ratione: motus localis est causa caloris; at hoc non potest haberi vllo ex his modis, quo id explicant relatæ sententiæ, bene tamen in sensu nostræ conclusionis: igitur iuxta illam solum verum habere potest propositio illa ab omnibus recepta. Minor quoad priorem partem liquido constat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictum axioma. Quoad posteriorem vero probatur primo, quia nulla alia probabilis via superest, hoc explicandi, deinde roboratur, ex ipsa rei natura, quia quoties duo corpora solida sibi inuicem occurrunt media latione, quo magis approximantur, magis atteritur aer interceptus (in hoc enim contingit, motum esse causam caloris, vel in hoc maxime) hoc est, magis segregantur, & expelluntur partes illius crassiores, & aduentitiæ, terreæ scilicet, & aqueæ, & peregrinæ impressiones, quæ omnes vtpote magis densæ, magis impediunt occursum illorum corporum, & fortius ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interim purioribus & defecatioribus partibus aeris, sed in his partibus aeris viget calor prope summus, natura sua, & si aliquid caloris ab extrinsecis impressionibus sublatum fuerit, illis remotis in statum pristinum à propria forma per naturalem emanationem se reducunt: igitur ablatis impedimentis, intense percipietur calor in his partibus purioribus; ac in corporibus ipsis localiter motis similis calor in paulo minori intensione ab aere producetur, & idem est de siccitate calori congenea, & assecla raritate: quibus mediis accedente contrariorũ remotione forma ignis nonnunquam introducitur in ipsa præsertim materia aeris, qui frequenti exhalationum siccarum appulsu, & commixtione, ab ingenita summa humiditate, qua igni posset resistere, detruditur, & sic in flammam nonnunquam conuertitur, quæ frequentius verus ignis non est, sed particulæ aeris nimis raræ & siccæ. Quæ quasi segregatio, & euolutio partium optime potest in aere contingere, cum fluidus sit fluxui, & refluxui obnoxius, cuius aliquæ partes præsertim extraneis infectæ, habitibus facile resiliunt, & à corporibus solidis discedunt. In alijs autem corpori-

bus non ita facile id euenit, vt cuique videre est: contingit autem facilius caloris immo & flammæ generatio ex persecutione aliquorum corporum, vt chalybis, & silicis v.g. quia ea aptiora sunt ob ingenitam duritiem, & angulorum distinctionem, ad prædictā aeris persecutionem, & attritionem, seu attenuationem in puriores, & minores partes. Accedit, quod aliquando ipsa corpora non parum caloris habeant in partibus minus crassis, licet immixtum cum nimia densitate, & frigiditate in partibus crassioribus: attritu autem alterius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cum in illas vt quæ magis illi contrariantur, fortius agat corpus durum, occurrens, manentibus alijs, quæ in se sunt calidiores, & ad calorem suscipiendum magis aptæ; quæ distractio, & diuisio partium laxiori, & in propria significatione videtur appellari nonnunquam à Doctoribus raritas, seu rarefactio. In quo sensu possunt benigne interpretari aliqui ex Doctoribus relatis supra, hanc viam exponend. commune illud axioma manifeste videntur ingressi Aristoteles, & Diuus Thomas, ille in hoc capite 7. illis verbis: *Caliditas ab ipsis (id est, Stellis) lumenque adeo fit, quia aer ab illarum motione fricatur, seu attrito aere ab eorum latione* Diuus vero Thomas ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compressionem, siue confricationem aeris, non ita vt calefactio sagittarum v.g. sit causa calefactionis aeris, sed è contrario, vt Alexander exposuit Aristotelem, cuius rationem reddit sanctus Doctor, quia scilicet aer est propinquior natura ignis: igitur ex eo aperte putant motum esse causam caloris in aere, quia per illum magis relinquitur aer suæ naturæ viciniori igni, quod non potest aliter euenire, nisi modo à nobis explicato, & satis indicato a D. Thoma & Aristotele. Et quod non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate, tradit sanctus Thom. eadem lectione his verbis: *Alteratio autem secundum omnes alias qualitates causatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum, inter quas duæ actiua scilicet, calidum, & frigidum, sunt priores*. Motus igitur localis est causa caloris vniuersaliter, per accidens, & vt applicans causam per se, quoties per ipsum partes aeris medij attenuantur, & magis ab extraneis, & crassioribus purgantur intimius applicatis, *vt explicuimus, & medio calore in causa est raritatis: in animalibus vero alia præterea est via concipiendi calorem, vt explicuimus; & hanc rationem explicandi communem doctrinam de calore orto ex motu locali subodorati sunt aliqui Doctores ex relatis, etsi nullus id, quod mente concepit, plane expresserit.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem & stellæ transferre videantur, & totum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

IN hoc capite agitat Aristoteles alteram quæstionem ad stellas pertinentem, & statuit, eas non moueri per se, sed motu suorum orbium circumuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc est totius capitis summa. Prima ratio est, stellæ, & cœlum circumuoluuntur perpetua conuersione, sed hoc nequit contingere, stella, & orbe quiescentibus, cum id aduersetur manifestæ experientiæ; neque vtroque motum subeunte, qui alias stella, æqua velocitate moueretur

ueretur cum orbe cui coniuncta est, quod probat esse absurdum, quia in naturalibus, quod vnumquodque maius est, eo velocius motu proprio mouetur, vt in pergrandi saxo comparatione lapilli constat. Deinde hæc æqualitas nequit prouenire necessitate naturæ, quia si stella minoris orbis in maiori ponatur, velocior erit, & è contrario: neque euenire potest fortuito, quia sic non in omnibus circulis eodem modo se res haberet, & quæ casu eueniunt, sunt præter naturæ ordinem. Neque denique rationi congruit, vt orbes quiescant, & moueantur stellæ, quod ex eisdem absurdis probat, & quia cælum dissecarent: consequens ergo fit, stellas non cieri proprio motu, sed infixas suis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio sic procedit; si stellæ proprio motu cierentur, cum sint rotundæ, & globosæ figuræ, vt aspectu ipso apparet, & omnes concedunt, aut is motus esset conuersio, hoc est, in eadem parte, in eodemque loco; seu volutatio, id est, in orbem cum mutatione situs totius mobilis, & alternata facie, at neuter est, quia per conuersionem nunquam alio transferentur contra experientiam, per volutationem non semper eadem facies appareret, cum tamen aliter contingat. Quæ ratio solum contendit, non moueri stellas orbibus totalibus immotis, non tamen obstat, quo minus in suis epicyclis motu distincto à totali orbe deferantur. Denique non mouentur astra motu progressiuo, cum eis ad eum motum organa necessaria non tribuerit natura, cum tamen in necessariis non deficiat, & ad eundem inutilis sit figura globosa, qua præditæ sunt stellæ. Superest ergo, vt stellæ suo orbi sint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT IX

Textus Aristotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, &c.

Breuis expositio textus.

OStendit Aristoteles in hoc capite astrorum latione concentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes: in priori Pythagor. dogma cum suis fundamentis refert: in posteriori illud confutat. Placuit itaque Pythagoreis astrorum motu sonum temperatum, & concentum quendam effici; quia apud nos is sonus euenit ex corporibus motis, & eò maior, quo plura sunt corpora grandiora, & celerius mota: igitur id eueniet in orbibus cælestibus, licèt huiusmodi concentus à nobis non percipiatur, ob assuetudinem, illi enim ab ipso ortu assuefacti sumus: sicuti accidit artificibus æris sonum malleorum non distinguentibus. Verum inquit Aristoteles, hoc concinnè & musicè dictum est, non tamen verè & Philosophicè, quia præterquam quod absurdum est asserere, non eiusmodi sonum non percepturos, non posset non hæc inferiora vehementer lædere: siquidem minor sonus tonitrui non solum animantia, sed & durissima saxa interdum frangit. Secundo id ipsum coarguit, quia quod in alio fertur & per se non mouetur, sonum non facit, vt patet in partibus nauigij, firmiter cohærentibus; at astra feruntur in sphæris cælestibus illis affixa, vt superius ostensũ est, nō ergo efficiunt sonum, quem certè efficerent, si aerem, vel ignem suo motu rumpe-

rumperent. Ad naturæ tamen prouidentiam spectat, ne detur talis strepitus, qui non posset non omnia apud nos turbare.

CAPVT X.

Textus Aristotelis.

De ordine verò ipsarum, quomodo quæque disposita est, &c.

Breuis expositio textus.

ACturus Aristoteles de stellarum, planetarum præsertim, ordine, situ, & distantia, ad Astrologos horum considerationem remittit, quorum partes sunt, non Philosophi, magnitudines, portiones & distantiam scrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philosophum spectat, scilicet, quanto Planeta altior est, & primæ sphæræ propinquior, tanto propriũ ipsius motum tardiorem esse, minus verò, quo magis distat, inuerso tamen ordine contingit in motu, quo à prima sphæra rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

At, qui figuram uniuscuiusq; stellarum rotundam, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, singulorum syderum figuram esse rotundam, id quod ex dictis satis liquebat, cum eadem syderum, & sphærarũ sit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id vero probatur duplici ratione. Prima, natura nihil frustra facit; igitur cum stellæ haud aptæ sint moueri per se, eam illis figuram tribuit, quæ minus apta sit ad motum progresiiuum, hæc autem est rotunda cum nulla organa admittat, in quo non committit circulum vitiosum Aristotelis, quia vt aduertit Diuus Thomas hic, antea non probauit Aristoteles, stellas non moueri præcise, ex eo, quod habeant rotundam figuram, sed alijs etiam rationibus. Secunda ratio: eadem est figuræ ratio in Luna, & in reliquis astris, atqui Luna est rotunda, quia cum crescit, & decrescit arcus similitudinem refert, & cum Sol Lunæ interpositione obscuratur, concauus apparet, igitur omnia astra rotunda sunt.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Cum autem duæ sint dubitationes, de quibus quiuis, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite duas proponit Aristoteles quæstiones discutiẽdas, quod in duas præcipuas partes diuiditur. In priori temeritatis, & arrogantiæ deprecata suspicione proponit dubitationes, difficilesque reddit, in posteriori easdem dissoluit. Ad primam igitur accedendo partem, quærit Aristoteles, quare errantes stellæ non eo pluribus motibus cientur, quo magis à primo orbe distant, cum hoc videatur rationi consonum,

vt cum prima ſphæra vna tantum motione feratur, proxima inferior rapiatur duplici motu, & alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potius aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quàm ſuperiores nonnulli, vt Sol v. g. tribus tantum motibus fertur, & tamen alij ſitu ſuperiores planetæ quatuor cieantur motibus. Deinde rurſus quærat philoſophus, cur ſupremo orbi tam inſignis, & à nobis incomprehẽſibilis aſtrorum multitudo inſideat, inferiorum vero ſingulis ſingula tantum, non ſeruata in hoc proportione debita, in ſecunda parte capitis, quæſtionibus iam ſatisfacit, & prius priori, cuius reſponſio, multis obſcurè ſatis prælibatis ſic breuiter formari poteſt. Corpora cæleſtia, vtpote vniuerſales rerum omnium cauſæ, in eum finem agitantur, vt ſublunaris mundi effectus in lucem edant, & tueantur: igitur ex hoc fine & non ex ſitus ordine, plures, paucioresve motus ſortiri debent: ac proinde loci dignitate non obſtante vnuſquiſque globus ijs motibus exigit circumagi, quos influendi efflagitat ratio, qui pro ſingulis ſphæris ab aſtronomis numerantur. Poſterioris quæſiti triplicem rationem aſsignat Ariſtoteles: prima deſumitur ab excellentia primi orbis prouenięnte à perfectiori intelligentia motrice, & à cauſalitate in inferiora vniuerſaliori; ſecunda eſt, quia voluit natura ſtellarum multitudine compenſare motuum multiplicitatem, quam inferioribus ſphæris præ omnium prima contulit. Tertia denique, quia ſi in orbibus inferiorib⁹ eſſent plures ſtellæ, non eſſet proportionata virtus, & impulſus primi motoris cõmuni lege primo mobili impreſſus, pro tam perfectis orbibus ſecum rapiendis.

QVAESTIO I.

Quomodo aſtra moueantur.

EX ijs, quæ Ariſtoteles, his quinque proximis capitibus tractat, aliqua adeo perſpicua ſunt, vt altiori diſcuſsione non indigeant: alia ex ſuperius dictis liquido conſtat, non pauca ad Aſtronomos ſpectant, ipſo Ariſtotele teſtante. Reliqua autem vnica hac quæſtione quãtum ſatis fuerit, perſtringemus, prius examinantes, an ſtellæ moueantur, deinde de ijs, quæ motui aſtrorum accidunt, diſſeremus.

Et circa priorem partem, non defuerunt, qui exiſtimauerint, omnia aſtra in orbem peragi immoto cœlo. Conſtat enim vel ipſis oculis aſtra moueri, ſecus de orbe ipſo, quod contingere poteſt, ſicut immota aqua euenit motus piſcium in mari. Dicendũ tamen eſt primo, orbes cæleſtes ſimul cum aſtris moueri. Hic eſt communis ſenſus Doctorum vtriuſque ſcholæ, Philoſophicæ, & Aſtronomicæ, & ideo nullum in ſpeciali referre oportet. Cuius aſſerti efficacisſimum fundamentum eſt, quia ſi ſtellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent, plane ſequeretur, cœlum eſſe corruptioni obnoxium aduerſus ſupra dicta ex communi ſenſu: ergo non ita contingit. Illuſtratur ſequela, quia ſtellæ nequeunt orbem permeare per penetrationem, cum vtrũque ſit corpus quantum, cuius naturalis affectio eſt impenetrabilitas: igitur facta ipſius orbis diuiſione, & deſecatione, vt infert Ariſtoteles, cap. 8. quæ plane incorruptibilitati repugnat, cui non minus aduerſatur, nunc orbem cæleſtem rareſcere, nunc denſari: vtrumque enim

in sola corpora corruptioni obnoxia cō-uenit,& quantumuis rarefiat,non potest astro aditus,seu transitus patere,sine penetratione,aut scissione partium, vt per se constat. At confinget non nemo,in cælo quosdam quasi canales, quibus illabātur astra. Verum hoc figmentum facilè falsitatis conuincitur, nam & sine vllo fundamento hanc cœli peregrinam cōstructionem mente architectaretur,cum altiori alia cælum constet, & contra rationem: nam vel canales illi essent oppleti aliquo corpore, vel secus:si hoc detur, dabitur & vacuum naturaliter contra naturæ ordinem, & communem sensum:si aliud;aut illud corpus esset sublunaris naturæ,aut cælestis, non primum, quia iam esset in cœlo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non posset ibi perpetuo conseruari, spatium relinqueret:non posterius, quia cum illud corpus esset eiusdem naturę cęlestis, cum orbib⁹, qui solidi sunt,vt supra probauimus, solidæ etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad spatium per fluxum replendum. Accedit,quod cum astra non semper eadem incedant via, sed diuersa valde, vt astrologi admonent, totum orbem infinitis pene riuulis intercidi necesse foret,quod soliditatem,ac per consequens incorruptibilitatem cæli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppositæ solo manet æquatum.

Dicendum est secundo, astra firmamenti non alio, quàm motu proprij orbis moueri, & idem est de planetis, respectu orbium partialium, quibus insident. Hoc assertum quoad primam partem probauit Aristoteles ex instituto capite 8. præcedenti. Et confirmant Astronomi ex eo, quod stellæ firmamenti eundem omnino inter se seruant situm, quod certe non contingeret, si proprijs motibus agitarentur, & non essent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certe huius rei argumentum efficacissimum est, quod nullum extet priuati motus fundamentum, siquidem nihil in stellis apparet, quod in motum propriæ sphæræ reduci non posset, aut etiam in conditionem, seu diuersitatem medij, per quod visuntur, quæ etiam probant de motu errantium syderum, relato ad peculiares orbes ea differentes, qui ecentrici nuncupantur, vt consideranti patebit. Nec vllum est argumentum distinctionis motuū, cum eo præcisæ hæ spærulæ ecentricæ distinctæ constituantur, vt diuersæ, aspectus planetarum, & distantiæ inter se,& à terra, cum motu suorum orbium stare possint; (loquor de motibus circularibus planetarum, an vero eorum aliqui vlterius cieantur cum suo epicyclo, Astronomis discutiendum relinquimus) Hoc tamen discriminis versatur, inter astra firmamenti, & errantia sydera, quod illa eodem, quo totalis orbis circumaguntur motu. Planetæ vero, licet latione partialis sphæræ circumferantur, diuersa tamen à latione orbis totalis:propter quam nunc magis, nunc minus à fixis stellis, & terra distant, & erranticia nuncupantur.

Hic tamen animaduertendum est, cū Aristoteles capite 8.citato, etsi vnquam alibi asseruit, stellas esse orbibus proprijs continuas, non loqui de continuitate strictè sumpta,quæ reperitur inter ea, quorum vltima sunt vnum, sed laxe pro coniunctione, & simultate inseparabili, etiam sine vnione. Colligit enim illam ex eo, quod non mouentur stellæ motu distincto à suis orbibus, ad quod proculdubio sufficit inseparabilis coniunctio sine vnione propria, nec alia inde infertur, & supra probaui-

mus omnia astra à suis sphæris distingui specie, ac proinde non continuari.

Ex dictis constat Pythagoræ, & ipsius auditorum dogma, de sono, seu concentu astrorum, figmentum esse, & vt ait Basilius homilia 1. Hexameron, imposturā, veteratoriam, & ruinosa carie perflaccidam: nam præterquam quod incredibile prorsus est, tam aerem astrorum sonum à nobis non audiri, vt argumentatur Aristoteles, cap. 9. corpus, quod non per se, sed omnino infixum alteri mouetur, qualiter astra moueri probauimus, implicat edere sonum, vt ipse prosequitur Aristoteles, cuius doctrina verissima est, non solum de motu astrorum, sed etiam ipsorū orbiū, quæ præter primā rationē probatur à priori, quia vt ex Arist. diximus, 2. de anima in cap. 8. quæst. 2. productio soni exigit tria corpora realiter distincta, & si non semper discontinua, quorum duo se percutiant, resiliente altero, fit enim tantūmodo sonus vel violenta percussione, vel diuisione violenta, vt omnes fatentur, & inter cælestes sphæras, non est tertium corpus, quod resiliat. Nec contingere potest diuisio, seu percussio violenta, cum in se sint omnino contiguæ, leues, & bene cohærentes: igitur fictitius omnino est huiusmodi concentus cælestis, licet alium concentum cælo non inficiemur. De quo Iob capite 38. dixit: *Concentum cæli, quis dormire faciet*: hoc est, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniam, & pulchritudinem cœlorum, qua Angeli, hominesque inuitantur, & alliciuntur ad Dei factoris laudē, nemo obscurare, impedireve potest, qui concentus nuncupatur à Boetio, lib. 1. musicæ capite 3. musica mundana, quæ scilicet, in nexu, cōsensu, ordine, ac proportione rerum inter se sita est.

Circa posteriorem quæsiti partem plura tradunt astrologi, quorum hæc proueniat, nonnihil tamen, pro vt instituti nostri ratio postulat, quàm maxima breuitate ex ipsis trademus. Et primo perspicue ostendunt, primum mobile suam explere circuitionem ab ortu ad occasum spatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis secum rapit omnes inferiores globos, etsi non pari celeritate cum ipso, & inter se. Saturnus vero (& quod de planetis dicim⁹, de suis differentibus sphæris dictum pura) proprium perficit motum ab occasu in ortum retrocedendo eo modo, quo supra explicuimus, annis fere triginta. Iupiter ite annis fere duodecim. Mars annis fore duobus, Sol diebus tercētis sexaginta quinque, horis quinque, minutis circiter quadraginta nouem, quod spatium annus solaris nuncupatur: Venus, & Mercurius eodem fere tempore, quo Sol suum circulum peragunt. Luna denique suum conficit motum diebus viginti septem, horis fere octo. Vbi animaduertendum duxi prædictum cælestium orbium ordinem, & situm, manifestis Astrologorum obseruationibus ratum esse, ita vt in dubium vocari nequeat: quamuis Aristoteles, vt ex capite 12. liquet, Solem & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, sicuti alia etiam nonnulla eodem capite asseruntur ab Aristotele, quæ longa Astrologorum seruatione aliter se habere reperta sunt. Præterea, ex sentētia Aristotelis, vt vidimus, capite 10. quo propinquiores sunt orbes planetarum primo mobili, eo velocius diurno motu rapiuntur, propriam vero circuitionem tardiorem habent, quod iuxta nuper dicta accipiendum est, vt verum habeat. Cuius rationem reddit D. Thomas hic lectione 15. quia scilicet motus ab Oriente in Occiden-

dentem est causa sempiternæ durationis rerum, & ideo perfectius competere debet cælestibus sphæris, quo magis accedunt ad substantias spirituales compotes immortalitatis: alius vero motus recessus ab occasu in ortum generationis, & corruptionis patens est, teste Aristotel. libr. 2. de ortu, & interitu, c. 10. text. 56. & ideo naturæ rerum consonat, vt velocior reperiatur in eis sphæris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approximantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari potest, quia cum inferiores sphæræ à prima diurno motu rapiantur, mirum non est, quinimmo valde congruum, vt minus magis distantes impellat: minus, inquam, quo ad consummationem circulationis, spatio viginti quatuor horarum, non quoad agitationem partium; nam cum superiores vastioris molis sint, longe maius spatium eodem tempore percurrunt. De inæqualitate etiam motus proprij ea potest esse congruens ratio, quia cum sphæræ, quo inferiores sunt situ, eo sunt minores magnitudinis, facilius possunt æquali impetu velocius agitari, quam maioris infra primum mobile, de hoc enim alia est ratio, propter constantem, & ratam diurnam astrorum reuolutionem.

De numero vero stellarum incurrentium non fuit eadem sententia. Alij enim plures, & pene innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Astrologi tamen nostri temporis pugnacißimè tradunt, & se perspicue obseruasse testantur in firmamento duas de viginti supra mille dumtaxat stellas, quod verum ego existimo, si intelligatur, vt illorum aliqui intelligũt, de stellis, quæ facile, & quouis anni tempore notari possunt: de alijs enim, quæ haud facile designari queunt, vere docent cum alijs Patres Conimbricenses 2. de cælo cap. 12. quæst. 1. art. 1. muto plures inueniri. Dixit enim Arist. hoc capit. 12. esse penè innumerabiles, quod de numero illo stellarum ab astronomis aßignato verificari non potest, & libro 1. Meteororum cap. 8. asserit, aliqua esse astra, quæ certo situ deprehendi non poßint. Et idem tradit Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 23. hisce verbis: *Quanto quisque acutius stellas intuetur, tanto plures videt: Vnde & acerrime cernentibus aliquas occultas esse merito æstimatur, exceptis iis syderibus, quæ in alia parte orbis à nobis remotißima, oriri, & occidere prohibentur.* Deniq; vrgentius ex sacris litteris inferri videtur innumerabilis stellarum multitudo. Genes. 15. dixit Deus Abrahamo: *Suspice cælum, & numera stellas, si potes.* Et c. 22. *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris.* Et Psalmo 146. tanquam ingens Dei præconium, & specialis excellentia dicitur, *qui numerat multitudinem stellarum*: Quæ quidem omnia maiorem proculdubio astrorum numerum conuincunt. Et astronomorum in hac re autoritatem exhibent contemnendam, vt testatur Augustinus statim post verba supra relata hac ratione: *Postremo quicumque vniuersum stellarum numerum comprehendisse, & conscripsisse iactantur, sicut Aratus, vel Eudoxus, vel siqui alij sunt, eos libri huius, id est Geneseos, contemnit auctoritas.* Quæ Augustin. verba refert, & approbat S. Tho. in cap. 15. Genesis, si eius est illud opus. Astronomi autem stellas firmamenti à se perspectas diuidunt in quadraginta octo constellationes, seu imagines, vt sic facilius stellæ per partes distinctæ poßint designari, in quibus præcipua sunt duodecim signa cælestia splendentia in Zodiaco: est vero constellatio certus stellarum numerus, effigiem animalis, alteriusve rei repræsentans, de quibus imaginibus quam plura Astronomi, & iudiciarij sicut de stellarum magnitudine plura plures

bus. Xenophanes causam quietis terræ esse dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius spatium immensum diffusis; quam sententiam derisit Empedocles. Thales Milesius fertur sensisse, terram quiescere, quia ab aqua sustinetur, sicut lignum aquæ innatans. Quæ sententia confutatur primo, quia aqua eleuata descendit sicut terra: ergo oportet, assignari aliud, quod aquā sustineat, deinde grauiora naturaliter subsident leuioribus, terra vero grauior est quàm aqua. Tertio eadem est natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento constat, subsidet aquis: ergo & tota. Alij referente Anaximene, quietem terræ in eius latitudinem contulerunt, propter quam nequit aerem subiectum dissecare, sed eum premit, qui loco fugæ non reperto, impositam terram sustinet. Quod refutat Aristoteles, primo, quia supponitur terra figuræ non rotundæ: item quia prædictæ sustentationis non tam videtur causa latitudo terræ, quam magnitudo, quod idem eueniret, si terra esset globosa: tertio, si qua in medio mundi est terræ violentia, motus ad medium non erit ei naturalis, sed violentus, quod est absurdum.

Empedocles asseruit, ideo terrām quiescere, quia cælum rapidissima sua conuersione eius motum non patitur. Quod ex eo refellitur, quia si hoc ita esset, cæli motu cessante, terra aliquo itura foret: quo igitur? Non sursum, nec deorsum, vt patet, & ipso Empedocle consentiente, terra quiescebat, antequam cæli mouerentur. Et contra rationem est, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra, & hoc probat motus partium terræ deorsum, sicut motus partis ignis sursum. Denique alij ideo terram immotam consistere aiunt, quod æqualiter distet ab extremis, & ad neutrum magis inclinet. Sed neque hæc ratio satisfacit, quia idem posset dici de igne, si in medio constitueretur. Præterea, partes terræ ad medium tendunt, cum tamen sit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantum quiescit in medio ob illam perplexitatem. Tandem illud locum non habet in aliis elementis, & tamen similis deberet esse in omnibus quiescendi ratio: Videturque sophistica ratio, quæ in aliis perplexitatibus fieri solet, & sufficiens, cum non ostendat, quomodo corpora moueantur ad diuersa loca, & idem de igne in medio posito dici posset, qui tamen absque dubio mouebitur, perplexitate contempta.

CAPVT XIV.

Textus Aristotelis.

Nos autem primo dicamus, vtrum habeat motum an maneat, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite iam ex propria sententia definit Aristoteles quæstiones in præcedenti positas de quiete, situ, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima statuit terram non moueri circulariter, sed in proprio loco quiescere, in secunda docet, proprium terræ locum esse centrum mundi: & in tertia, figuram illius esse globosam. In priori igitur parte primum probat, quia nihil violentum perpetuum esse potest. At motus ille circularis violentus foret terræ, alias

alias terræ partibus naturaliter conueniret, quod falsum esse constat. Fieret præterea, vt terra non vno, sed pluribus cieretur motibus; quidquid enim in orbem fertur, prima sphæra excepta, plures subit motus. Fieret deinde contra experientiam, vt non semper in eisdem terræ locis, iisdemque punctis Orizontis stellæ inerrantes nobis orirentur, & occiderent. Tertiò, pars terræ medium mundi, quoad fieri potest, sortita, quiescit, igitur tota in medio consistens, quietem habet, mouentur autem grauia ad medium mundi per se, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo cõiungitur. Vnde si terra alio in loco esset, adhuc grauia ad medium mundi tenderent. Quod vero grauia ad medium tendant, ex eo constat, quod inde violenter extracta non lineis, parallelis, seu æquè ab se distantibus, sed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, sibi in centro occurrerent, moueantur. Quiescit igitur terra in medio mundi, cum nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro secunda parte capitis colligit, locum terræ esse centrum mundi, siquidem in illud suapte natura fertur, & quiescit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & alias non ita se haberent, quæ ab Astrologis circa ortus, occasus magnitudinem, & distantiam stellarum obseruata sunt.

In tertia denique capitis parte probat Aristoteles, terram esse globosæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars suo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndecumque motæ vergunt ad angulos rectos, & sibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compressis vndique versus centrum globosa figura euadet, quod si ex aliqua parte ingentis magnitudinis pondera accrescant, adhuc terra in globosam ibi figuram, quia maius pondus versus aliam partem impellit, donec ad æqualitatem omnes partes circa medium coeant. Affectat enim terra, vt ipsius medium, vniuersi medium sit. Confirmatur Astronomicis rationibus, quia Luna, cum deficit, per circularem sectionem secatur, ex eo scilicet, quod terra, cuius interiectu obscuratur, rotunda est, cum hoc semper eueniat, & nunquam alias. Præterea, si terra globosa non esset, Australibus incolis, & Aquilonaribus idem omnino esset Orizon, earundemque stellarum aspectus, quod experimento manifesto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, non solum terram esse figuræ sphæricæ, sed etiam non eximiæ magnitudinis, alioqui in tam parua distantia locorum, non tam diuersus accideret stellarum aspectus, ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos temporis Aristotelis, continere dicebatur quadraginta stadiorum millia, quæ moles ad quantitatem stellarum relata nequaquam magna est.

Multa Aristoteles in his duobus capitibus, quæ longam hic videbantur discussionem suo iure exigere, verum quia in tertio, & quarto huius operis libro non pauca de elementis cum ipso Aristotele nobis sunt agitanda, placuit disputationem de elemento terræ in eum locum remittere, vt doctrinam de elementis eadem disputationis serie complectamur, ne forte iterum de elementis ex instituto acturi, eadem referre ad fastidium cogamur, & ideo hæc pro secundo libro dicta sufficiant.

413

ARISTOTELIS

STAGIRITÆ, DE CÆLO ET MVNDO.

LIBER TERTIVS.

POstquam Aristoteles, 1. li. de vniuerso, & eius attributis disseruit; & in secundo de cæli, & syderum figura, motibus, aliisq; affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris disputationem de reliquis corporibus simplicibus, quatuor scilicet elementis, quatenus grauia & leuia sunt, motusque habent ad loca sibi iuxta vniuersi ordinem congruentia, nec non de aliis simplicium corporum affectionibus, est enim huius operis scopus, vt initio diximus, vniuersum, vt ex simplicibus coagmentatum corporibus, & hæc simplicia, quatenus partes vniuersi sunt: horum igitur disputationem nos quoque aggrediamur oportet. Verum, quia mens Aristotelis in his libris perspicua satis est, textuũ expositionem pressius, & illorum doctrinam breuius deinceps perstringemus, nisi ad amussim expendere velimus, plus æquo opus excrescat.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De primo igitur cælo, ac partibus, & de stellis, quæ in ipso feruntur, &c.

Perbreuis expositio textus.

PRæmissa quadam præfatiuncula refert Aristoteles præsenti capite opinionem aliquorum Philosophorum negantium, generationem, nec non alias sententias aliorum, variè de rerum ortu, & interitu sentientium. Præsertim recenset Platonis placitum, existimantis, omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in easdem dissolui, & interire, in cuius refutatione, aliis interim omissis, totus est Aristoteles, probans non posse corpus ex superficiebus fieri, sicut nec superficies ex lineis, nec istæ ex punctis: & quia partes componentes corpus graue, aut leue, præditæ esse debent grauitate, & leuitate; superficies vero, lineæ, & puncta his vacant, hæ enim elementorum affectiones sunt, quibus corpora recta mouentur, quæ fusius persequitur Aristoteles.

CAPVT II.

Textus Aristotelis,

Esse autem necessarium corporibus simplicibus natura motum aliquem vniuersis competere, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare omne corpus physicum vendicare sibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quod sensu constat, corpora simplicia moueri; mouentur ergo naturaliter; vel si violentus est mo-

tus ideo est, quia est cōtrarius motui naturali, qui vnus erit specie ab vna natura. quæ principium est motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nā vel corpus quiescit naturaliter, vel per vim: si naturaliter, motus ad eum locum naturalis erit, si violenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter se comparat, & carpit, ex probatoque asserto colligit, omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gaudere grauitate, aut leuitate, vt principiis motus naturalis, cum ad medium, vel à medio moueantur, & quibus motui violento resistunt; ad vtrumque autem aer conducit. Denique infert Aristoteles ex dictis, motum esse, & generationem, licet aliqua sint, quæ generari non possunt, ex quibus est mundus; quod inefficaciter probatur ex eo, quod alias antequam mundus generaretur, existeret in natura vacuum.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Restat autem dicere, quorum est corporum generatio, & quum ob causam est, &c,

Expositio textus.

IN hoc capite, vt generationis principium inuestiget Aristot. explicat naturam elementi, & quotuplex sit, ac in rerum natura dari ostendit. Elementum, inquit, est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum vero in specie diuersa est indiuisibile. Dicitur: *Potentia aut actu*, quia neutrum horum determinatur, & non diuidi in specie diuersa, sicut heterogenea, quia homogeneum est. Ex qua diffinitione infert Aristot. dari quatuor elementa, ignem, aerem, aquam, & terram, cum illis conueniat definitio. Denique opinioni Thalis, dicentis, vnum tantum dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia, vt carnem, & ossa; præfert sententiam Empedoclis statuentis, quatuor vulgata elementa esse principia cæterorum, quod confirmat ex motibus simplicibus a medio, vel ad medium, qui proprij sunt elementorum: hæc igitur ponenda sunt in rerum natura.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Consequens autem est vtrum sint finita, an infinita, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in præsenti capite est, probare elementa non esse infinita: quod primo probat contra Anaxagoram, deinde contra alios Philosophos: nam partes similares mixtorum sunt compositæ, cum resoluantur in terram, aerem, aquam & ignem, elementum vero compositum non est, sed simplex. Præterea licet partes eiusdem rationis elementa essent, non ideo hæc infinita forent, cum non omnia, ex similibus partibus constent. Vlterius elementorum differentiæ certo numero continentur, sunt enim calidum, & frigidum, siccum, & humidum, ergo finita sunt elementa ex illis constituta. Reprehendit deinde Leucippum, & Democritum, confingentes principia, seu simplicia corpora infinita, quorum concursu

omnia procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & finita principia sufficiunt: determinatæque sunt principiorum differentiæ, vt diximus. Conuincuntur præterea negare multa, quæ sensibus conspicua sunt, & alia admittere experientiæ contraria, vt quod detur corpus, quod diuidi nequeat. Et vlterius, quod illa corpora magnitudine, & paruitate inter se differant, nec non infinita esse, & tamen figuris distingui. Denique motus simplicis, qui proprij sunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, vel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elementa.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem finita esse necesse est, considerare restat, &c.

Expositio textus,

DIscutit iam Aristoteles in hoc capite, vtrum elementum vnum sit, vel plura, & refert prius aliorum placita: deinde ea refellendo, quid res habeat exponit. Plures Philosophi ex antiquis vnum tantum esse elementum arbitrati sunt, alij medium quid inter aerem, & aquam sufficiens generationis principium per raritatem, & densitatem, quos tripliciratione refutat Aristoteles. Alij vnicum elementum posuerunt, ignem, diuersimode tamen, quos etiam multipliciter refellit philosophus. Omnes vero vnius elementi assertores, hac vniuersali ratione redarguit: quia si omnia naturalia corpora ex eodem principio coalescerent, eiusdem essent naturæ, eodemque naturali motu cierentur, ad eũdemque locum: quod palam à veritate abhorret: plura igitur sunt elementa supra enumerata.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Considerandum est autem primo, vtrùm sempiterna sint, an generentur, & corrumpantur.

Breuis expositio textus.

VT Elementorum numerus, & vniuscuiusque affectiones certo constent, inquirit Aristoteles, hoc capite, num elementa generationem, & interitum subeant, & respondet non esse æterna, sed reciprocis mutationibus secundum partes dissolui, quæ dissolutio infinita esse nequit, quia alias infinita esset duratione elementi constructio, nec finem habere potest, id est, vsque ad vltimam partem, quia hæc non est indiuidua secus elementum conflatum ex indiuisibilibus, indiuiduum esset. Generantur autem elementa, non ex non corpore, neque ex alio corpore antiquiore, neutrũ enim stare potest, sed mutuo ex se ipso, id est, vnum ex materia alterius, & è contrario.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Rursus igitur considerandum est, quis nam sit mutua generationis ipsorum modus, &c.

Breuis expositio textus.

PErgit Aristoteles ad inuestigandum generationis elementaris modum, & prius aliorum placita recenset,& notat,expositurus deinde, quid verius sit. Empedocles,& Democritus putarunt,elementa,etsi sempiterna, alterum ex altero persecutionem ab alio generari. Hi tamen fucatam tantum generationem agnóuere, cum non educant formas ex materia præuiis alterationibus disposita, sed maiorem duntaxat raritatem. Restat igitur, vt vnũ elementum per transmutationem ex alio fiat. Verum in hoc duplex est sententia falsa, altera asserentium, transmutationem fieri secundum figuras, altera constituentium in diuisione per plana: priores enim coguntur asserere, prima corpora non esse diuisibilia, neque partes sortiri naturam totius, cum figuræ hoc non habeant, posteriores sensibus repugnant, & aliqua absurda concedere tenentur.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Omnino autem enti simplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis, &c.

Breuis expositio textus.

TOtus est Aristoteles præsenti capite in refellenda Platonicorum opinione, varias elementis figuras attribuente: id quod varijs rationibus exequitur. Prima prolixa satis sumitur ex figuris mathematicis, quæ si iuxta Platonicum placitum elementis accommodentur, plane sequeretur inter elementa vacuũ dari, cum illis nequeant vndequaque esse contigua. Et quòd elementa nullam præfixam vendicent figuram, ex eo constat, quòd eorum quodlibet vndique cõtingit extremitatem rei, cui iungitur, sese ad illius figuram accommodans: quod maximè elementis congruit, cum sint quasi materia mixtorum, & receptaculum, & alias non possent elementa venire in compositionem mixtorum, neque in vnum continuum coalescere, si indelebiles ex se figuras haberent. Prætereà non rectè Platonici figuras elementis aptant, ad earum potestates, & motus exprimendos, quia igni tribuunt sphæricam, vel pyramidalem, quæ motui recto ignis non congruit: terræ cubicam, quæ etiam motui terræ non deseruit, etsi quidditas elementi in ea consistat figura, cum generet sibi simile, figura figuram generabit, quod absurdum est, & si vna figura est propria vnius elementi, alterius contrarij contraria erit figura, cum tamen figuræ nihil possit esse contrarium. Denique contradictionis Platonicos arguit Aristoteles.

Tractatus de natura, numero, situ, & motu elementorum.

PLura in hoc tertio libro de elementis edisserit Aristoteles, de quibus per otium diximus, cum eodem libro 2. de ortu & interitu, qualia sunt quæ ad generationem & corruptionem, & ad qualitates eorum actiuas spectant. Et ideo illuc spectantibus omissis, solum in hoc tractatu agitabimus, quæ huius loci sunt propria, quæ videlicet spectant ad elemẽta, vt sũt partes vniuersi, quod, vt non semel monuimus, huius operis scopus, & adæquatum obiectum est.

'415

QVAESTIO I.

An sint elementa, & quot, & qualia.

VT ea, quæ titulus quæst. inquirit, dilucidè enodemus, operæ pretium erit omnium firmum fundamentum iacere, quo firmius esse nequit, quasi ipsiusmet elementi definitio. Hæc igitur prius elucidanda est, vt inde cætera ad elemẽta spectantia facilius enucleemus.

Aristoteles tertio capite huius libri, sic definit: *Elementum corporum mixtorum est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia inest, ipsum vero in specie diuersa est indiuisibile.* Asserit Aristoteles se definire elementum corporum, quia elementum multipliciter sumitur, & ideo laxiori significatione illud definiuit 5. Metaphysicæ, capite 3. prout etiam conuenit elementis scientiarum demonstrationum, elementis literarum, & similibus. Dicitur verò elemẽtum, in quod cætera corpora diuiduntur, quia corpora mixta resoluuntur in elementa, siquidem ex illis componuntur, & vnumquodque in ea diuidi, & resolui potest, ex quibus componitur. Dicuntur præterea elementa manere potentia in mixtis, id est, virtualiter, vt explicuimus libro 2. de generatione, vbi animaduertendum est Aristotelem dixisse, in potentia, vel actu, quia nondum stabilierat, elementa solum manere virtualiter in mixtis, quod præstitit postea in libris de generatione. Additur denique in definitione, indiuisibile in specie diuersa, quia licet elemẽtum diuidi possit, non tamen in alias partes specie diuersas, sicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiusdem sunt speciei.

Ex iacto tamen fundamento posset inferri, nullum esse in rerum natura elementum, quia nullum est sublunare corpus, quod non sit diuisibile in specie diuersa; nullum igitur erit elementum, quod in specie diuersa indiuisibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus simplicibus sublunaribus, quibus si cuipiam elementi ratio congrueret, diuidi potest in materiam & formam; quæ inter se specie dissident: insuper etiam in alia corpora completa, vt aer v.g. in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera verò aqua produci potest.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non esse elementa quatuor, sed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Aristot. præcedentibus capitibus 3. 4. & 5. arbitrati sunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quam quatuor sunt, & tamen elementi rationem sortiuntur, cum in eas heterogeneæ partes diuidantur, & ipsæ in specie diuersa indiuisibiles sint. Præterea arguere possent, Leucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coalescunt ex infinitorum simplicium concursu, & in ea diuiduntur: cum tamen simplicia ipsa, seu atomi indiuisibles sint: igitur infinita erunt elementa. Ratione non dissimili posset arguere Plato, pro sua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora conflari existimauit. Quod pauciora sint elemẽta, quàm quatuor, probare possunt, qui vnum tantum agnouerunt ex eo, quod vni primo tantum definitio allata competere possit, & sufficit nec plura simpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet suo elemẽto pro libito accommodauit. Alij verò medio cuidam inter aerem, aquam, &

saltem quod non detur elementum ignis ad lunę concauum: vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare possumus: quia ex eo probat Aristoteles, 1. Metaphysicæ capit. 3. cælestia corpora non esse ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagrassent, Ast idem sequeretur, si ignis prope Lunæ globum resideret, cum inferiora omnia suo ambitu comprehéderet, quæ, maximè propinquior aer valde calidus, paruum admodum summæ ignis voracitati resisterent.

Præterea, ignis nequit sine combustibili conseruari, vt experimento constat, at supra aeris sphæram hoc pabulum non extat, igitur nec ignis: maximè, quia si sphæra ignis esset prope Lunam, omnes inferiores ignes eo tenderent, cū vnumquodque elementum in propriam sedem feratur, quod tamen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Aristotelis 1. Meteororum capit. 4. dicentis, supra aquam esse aerem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen non est, quod quidem consonat sacris literis, quæ dum initio Genesis primam rerum molitionem accurate tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorsus esse elementarem ignem, siquidem is, qui apud nos extat elementaris esse non potest, nec minus contineri valet in terræ centro, vt existimarunt Pythagorici, teste Aristot. 2. de cælo cap. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obstantibus, dicendum est primo, cum Aristotele capitul. 3. citato, & communi iam Philosophorum omnium consensu, esse aliqua elementa in rerum natura, id quod ex ipsa elementi definitione manifeste infertur, quia aliqua sunt in vniuerso corpora, quibus omnes conditiones in definitione elementi positæ apprime quadrant. Igitur aliqua necessario concedenda sunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, aliove mixto, insunt in potentia terra, aqua, & alia, cum ibi horum qualitates reluceant, & in ea prædicta mixta diuiduntur: abeunt enim, dum intereunt, in puluerem, humorem, spiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis respondent, cum tamē hæc in corpora specie diuersa nequeant diuidi, siquidem partes elementorum eiusdem sunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & dispositiones alterius corporis mixti, aut etiam elemētaris, ratione quarum dici posit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud resolui posse. Confirmatur, quia elementum in vniuersum ex Aristotele 5. Metaphysicæ capit. 3. est id, ex quo primo insito, & in aliam speciem indiuisibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aere, & igne; tanquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorū proprias: illa vero ex alijs corporibus non componuntur, cum nullius propriæ qualitates illis insideant; igitur sunt proprie elementa, id quod ex solutione argumentorum clarius elucebit.

Dicendum est secundo cum eodem Aristotele ibidem, & sequentibus quem omnes iam comitantur Philosophi, elementa corporū quatuor esse, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam conclusio infertur ex definitione elementi, & ex dictis in priori conclusione: corpora enim simplicia, quæ potentia in mixtis corporibus insunt, & in quæ mixta resoluuntur, cum tamen ipsa in alia corpora diuersa specie non diuidantur, tantum sunt, ignis, aer, aqua, & terra; nec aliud est excogitabile, cui prædicta conueniant. His vero quatuor

appri-

apprime quadrant, vt per se patet. Probatur secundo, quia negari non potest, terram esse cum experimento constet, ipsam quiescere in medio mundi, & idem experientia conuincit de aqua, aere, & igne. Et ex eo, quod ponatur terra, quam ponendam esse infert Aristoteles libro secundo capite tertio, ex eo, quod cum cælum circulariter agitetur, eget centro immobili, quod nequit esse nisi terra; ex hoc, inquam, alia tria admittenda esse elicit: ipse hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, necessarium est dari & alterum (quod saltem verum est, & necessarium secundum naturam, & perfectionem vniuersi) sed ignis ratione sui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valde frigidæ, & graui: igitur posita terra, astruendus necessario est ignis: igni autem & terræ contrariantur aqua, & aer, per frigidatem, & hi miditatem, & media loca inter illa extrema vendicant: alia igitur duo simplicia corpora ponenda sunt, quæ omnia elementi naturam sortiuntur. Tertio arguit Aristoteles supra 1. libro, capite 5. quia motus localis rectus proprius est simplicium corporum sublunarium; sed quatuor tantum sunt motus recti simplices, bini ad locum superum, & bini ad inferum; ergo quatuor tantummodo sunt elementa. Quamuis enim non omnes isti motus locales sint essentialiter diuersi inter se, sicut nec summa leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicant tamen diuersitatem essentialem corporum, quibus ex se conueniunt; cum consequantur specialem rationem formæ substantialis. Et aliàs, si corpus, quod sursum tendit, non esset essentialiter diuersum ab eo, quod mouetur deorsum, illud etiam naturaliter deorsum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiuæ, & loci naturalis, quaternarium elementorum numerum plane adstruit. Idem probatur quarto, ex quaternario numero primarum qualitatum, & quadripartita illarum inter se cômixtione, quæ propriæ sunt primorum, & simplicium corporum sublunarium; ex quarũ inter se commixtione emergũt alia corpora mixta. Id ipsum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia quatuor elementis iuxta diuersam attemperationem respõdent, id quod 2. de generatione fusius elucidatur.

Ex dictis manifestum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concauum, & in specie confirmatur, quia summus calor alicui corpori simplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat necesse est: at non conuenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ cum aliqua frigiditate summa siccitate præditæ, ergo igni. Cum igitur ex summo calore, & siccitate, summa pullet leuitas, quæ est principium motus sursum, fit, elementum ignis supernum locum in sublunari mundo sibi vendicare. Quod confirmatur ex conatu flammæ ignis apud nos excitati supra aerem confestim ascendentis, qui nequaquam constaret, nisi proprius elementaris ignis locus supra aerem esset.

Infertur etiam ex superioribus, ignẽ, præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum habere, id quod cum Diuo Thoma 1. parte, quæstione 69. articulo 2. ad primum reliqui docent Philosophi. Quamuis enim terram multum commẽdet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus similitudo, & quasi affinitas, & optatæ quietis in proprio loco

co

co possessio: aquam etiam prædicet perutilis, & valde necessarius illius vsus; & in animalibus procreandis incredibilis fœcunditas: aerem deniq; plurimum extollat indispensabilis eius ad vitam tuendam cōtinua reciprocatione necessitas: & quod ipse solus, vel ipse maxime fere omnium animalium domiciliū, volatilis naturæ luminis, & vocis vehiculum sit. Quamuis, inquam, hæc ita sint, ex his tamen maior horum elementorum præ igne intrinseca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorium dumtaxat calorē maiori ex parte præ se ferunt, cum tamen ignis in ipsamet intrinseca, & substantiali perfectione cæteris elementis absque dubio præcellat: quia calor inter primas corruptibilium corporum qualitates præcipuum obtinet locum, cum actuosior sit, & ad res efficiendas vniuersalior; sed is debetur natura sua igni in summo gradu, singulis autem alijs elementis singulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores: igitur forma substantialis ignis, à qua exigitur calor, perfectior est, ac per consequens ignis ipse. Confirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quo mobiliora sunt corpora, maxime simplicia, & quæ præcipuæ vniuersi partes sunt, eo altiorem locum obtineant, præstātioremq; facultatem motiuam ad illum obtinendum; at ignis eminentiorem habet locum inter cætera elementa, nobilissimamq; qualitatum motuum leuitatem: igitur dignitate superat cætera elementa. Id quod etiam probare videtur de cæteris elemētis, in quib⁹ etiā vim habere potest prior ratio, si assumatur nō vna tantū qualitas, sed coiugatio duarum vniuscuiusque elementi propria. Et confirmatur ex continentia inferioris elementi à superiori, quæ quidem plane denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus libro secundo, capite quinto, quæstione quarta de orbibus cælestibus. Absolute igitur inter elementa idem assignari debet ordo, sit⁹, & dignitas. Vbi animaduertendum est, licet quodlibet elementum contineat, & quasi comprehendat inferius sibi cohærens, non tamen semper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabiliorem Mathematicorum sentētiam, teste Patre Clauio ad cap. 1. sphæræ, terræ profunditas amplius 7070. milliaria continet, & tamen diameter aquæ (quæ loco superior est, vt in sequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria milliaria pertingit, vt à nautis compertum est: à nemine tamen est certo exploratum, an maior, vel minor terræ pars sub aquis lateat, detectave sit aeris etiam profunditas, eisdem Mathematicis testātibus, circiter quinquaginta duo milliaribus continetur, vt ex ascensu exhalationum magna cum probabilitate ab ipsis colligitur. Qui tandem igni attribuunt profunditatem milliarium circiter centum viginti mille quingentarum septuaginta octo.

Tandem in fine huius quæstionis nonnihil dicendum est de figura elementorum, quam varijs modis sibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philosophi. Nostri tamen Philosophi, & Mathematici vno ore elementis globosam tribuunt figuram, aliqua scilicet ex parte, non omnino perfectè, & simpliciter, hoc est, nō ad normam Mathematici globi. Primū vniuersaliter probatur, quia totum vniuersum globosum est, & æthereus mundus: ergo idem de partibus illius primarijs sub cœlis contentis, cuiusmodi sunt elemēta, fateri necesse est. Et de igne ex parte conuexa constat, cum proxime cohæreat superficiei concauæ lunaris sphæræ quæ speciem globi habet, ex parte tamen concauæ superficiei bene aliqui existimant,

mant, non esse ignem perfectè sphæricum: quia in partibus Soli propinquioribus, & quæ velocius rapiuntur cœlesti motu, vt sub æquinoctiali, plus aeris in ignem conuertitur, & è contrario in remotioribus, & tardius circumactis, plus ignis in aerem commutatur, ac proinde profundior est ignis regio sub æquinoctiali, quàm sub polis, è conuerso vero aer, vnde neutrum ex hac parte, superficiei scilicet concauæ ignis, & conuexæ aeris, sphæricam habet figuram, sed oualem potius. De terra vero, & aqua probatur esse figuræ circularis, ex eo, quod orientales prius surgentia sydera vident, quam qui ad occasum habitant, & illis prius dies illucescit, & nox ingruit, quàm his: si vero terra, & aqua plana essent, omnibus simul proculdubio astra orirentur: & similis successio reperitur in Lunæ, & Solis ecclypsibus; & similiter ob eandem causam aliquæ apparent stellæ habitantibus ad septentrionem, quæ ad Austrum incolentibus non sunt conspicuæ, & e contrario, & euntibus ad Austrum celsitudo Australium stellarum continuè excrescit, septemtrionalium decrescit; cuius oppositum experiuntur, qui contra pergunt. Præterea, vmbra horum corporum circularis est, ast vmbra imitatur figuram corporis, à quo editur, ergo & ipsa globosam habent figuram. Antecedens probatur euidenter ex Ecclypsi Lunæ accidenti interiectu terræ inter Solem, & Lunam, quæ proculdubio accidit in specie circuli. Denique corpora grauia, ita mouentur ad centrum, vt quo magis descendunt, eo inter se magis coniungantur, & conglobentur; ergo natura sua exigunt, pertingere centrum, vel saltem centro vndique æqualiter appropinquare. Sed nulla alia figura possunt fieri centro viciniora, quam sphærica: ea igitur præditum est elementum graue. Quæ omnia argumenta pariter probant de elemento aquæ, & terræ, immo clarius de aqua, quatenus experimento compertum est, aquam semper ad humiliora loca defluere, nequit igitur habere partes aliquas à centro remotiores, atque adeo semper in orbē componitur, & perfectius, lōge, quā terra, propterea quod terræ partes ob siccitatē, non semper ad inferiora dilabuntur, vt in montibus videre est.

Nonnulla possent aduersus supradicta obiici, quæ quidem facilia sunt, & cuilibet non oscitanti peruia, & ideo breuitati studens omitto. Oportet tamen argumenta in quæstionis limine adducta soluere, & ad illud, quod contendebat, nullum in rebus dari elementum, negamus antecedens: & ad illius confirmationem respondemus elementum in eo tantum genere esse indiuisibile, in quo est elementum; cum igitur sit elementum corporum, debet esse indiuisibile in alia corpora specie diuersa, cui nihil obest diuisibilitas secundum partes essentiales: in alia vero corpora diuidi nequit aliquod ex elemētis, quia licet ex materia vnius aeris v.g. educatur forma ignis, & aquæ, non dicitur aer diuidi in illa, sicut mixtum in elementa: nam aer non habet in sua materia dispositiones aquæ, & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum. Et ideo, hæc non dicuntur esse in aere virtute, sed in sola radicali, & remota potentia materiæ, ac proinde neque aer dicitur in illa resolui, sicut mixtum in elementa, quorum virtutes temperatas habet; in quo propterea dicuntur virtute potentia manere.

Ex quibus constat ad primum eorum, quæ quaternarium elementorum numerum euertere conabantur. Est enim hic sermo de elementis corporum, quæ in ipsis virtute manent, & in quæ cætera corpora diuiduntur, quę partibus conue-

nire nequit. Quæ vero pro Leucippo, & Platone adduximus, inania sunt, & solum indigent assumpti negatione, eaque per otium confutauit Aristoteles, hoc tertio libro: nec maioris momenti sunt conficta ab vnius elementi assertoribus. Ad primum autem eorum, quæ ignem à Lunæ globo detrudere nitebantur, neganda est minor propositio, cum enim actiuitas ignis tanta non est in materia valde rara, qualem purus habet, tum etiam, quia illa continuo astrorum, Lunæ præsertim, & Saturni influxu compescitur, nec non humoris aerei repugnantia obtunditur, quæ in cælo, si igneum esset, locum non haberet, vt patet.

Ad secundum dico, ignem egere combustibili ad sui conseruationem extra propriam sphæram, secus in illa, quia illic, non hic contrariorum patet incuriis, & in materia pabuli densiori, & ampliori se melius tuetur: non tamen ascendit terrestris ignis ad Lunæ concauum, & si ascendere conetur ob contrariorum interiacentium resistentiam. Aristoteles autem teste Diuo Thoma ibidem, solum contendit ignem elementarem non propriè significari eo nomine, quo inferior ignis appellatur, quia scilicet eo nomine aliqua accidentia specialia terrestris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum est, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa simul fuisse in lucem edita, vt tradunt Diuus Damascenus secundo libro fidei Orthodoxæ capite quinto, Diuus Basilius Homilia secunda de mundi opificio. Et Beda in libro Hexameron, sacrum tamen scriptorem duo tantummodo elementa inferiora expresse enumerasse, quia hæc præ aliis rudi populo, ad cuius captum sese effingebat, conspicua sunt.

QVAESTIO II.

An terra in medio mundi sita sit, habeatque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipso.

QVamuis Aristoteles de hac re lib. 2. cap. 13. & 14. ex instituto disseruerit, nos tamen illius discussionem in hunc locum reseruauimus, propter rationem in calce illius libri allatam. Et ideo postquam præcedenti quæstione de elementis in communi, ac inter se comparatis, non pauca dixerimus, operæ pretium duxi, ad explicandam mentem Aristotelis, de terra instituere disputationem; de terra scilicet, quatenus situm in vniuerso habet, de quiete enim, & motu illius agemus quæstione quarta. Vbi missa facio plura, quæ de terræ magnitudine secundum se, & comparatione cœlestium sphærarum, nec non de illius diuisione per otium disserunt Geographi, & Topographi, apud quos, vtpote quæ instituti nostri metas excedunt, quærantur.

Circa priorem igitur quæstionis partem, prætermissis antiquorum Philosophorum placitis, quæ citatis locis refert, & reiicit Aristoteles, concors Peripateticæ scholæ sententia est, terram in medio mundi esse constitutam. Probatur primo ratione Aristotelis capite illo 14. quia omnia corpora grauia vndecumque dimissa efficiunt in terra angulos rectos æquales sibi paulatim appropinquando, & non per lineas parallelas, ita vt nullo existente obice sibi in centro occurrerent, siquidē quo magis cientur, magis sibi appropinquant. Hoc vero nullatenus eueniret, nisi locus naturalis terræ esset centrum mundi, vt omnibus est mani-

manifestum: in eo igitur proculdubio, vt in naturali loco terra sita est.

Secundo idem probat, quia vt Astronomicis obseruationibus compertum est, Ecclypses Lunares accidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc est illis in punctis sibi aduersis existentibus: ast hoc contingere non posset, nisi terra medium vniuersi obtineret, hoc ergo necessario fatendum est. Minor euidenter demonstratur, quia Ecclypsis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam, & Solem, sed impossibile est terram semper intercipi inter hæc astra in punctis directè oppositis existentia, nisi ipsa existat in spatio eque distanti ab omnibus partibus cælestis sphæræ, in hoc ergo iacere dicenda est, id quod naturalis ipsa rerum dispositio suo iure exigebat, vt scilicet elementum infimæ sortis infimum sibi vendicaret locum, & maxime à cælo dissitum, huiusmodi autem est centrum mundi Cuius ratio à priori est, quia grauitas est principium motus deorsum, & quietis in loco inferiori: igitur summa grauitas erit principipium motus ad locum omnium infimum, & quietis in eo: at terra est summe grauis natura sua, ergo ad infimum locum, qualis est centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quiescit. Vt enim docet Diuus Thomas 2.2.quæst.23.art. quarto, eadem est causa, vt corpus moueatur in locum, & in eo quiescat. Quæ veritas exprimitur in Scriptura dum dicitur Psalmo 103. Terra fundata super stabilitatem suam, & à Deo firmari dicuntur columnæ eius, Psalmo 74. Et terra super nihilum appendi, Iob.16. Hoc est, naturalis pondere terra in medio mundi constituitur, sine alterius corporis adminiculo. Hoc autem intelligi debet de globo ex terra, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda assertio: idem est centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, non tamen cum centro magnitudinis eiusdem. Probatur conclusio quoad priorem partem, quæ communis est Mathematicorum præsertim, quia centrum vniuersi est locus omnium infimus, & à superis maximè distans. Est enim punctus à quo lineæ omnes ductæ ad circumferentiam primi mobilis sunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue, & quo grauius est, perfectius, & ideo grauissimum corpus, perfectissimè. Si enim grauitas principium est ferendi deorsum, & quiescendi in loco inferiori, maior grauitas perfectius principium erit, & maxima perfectissimum. Ast terra & corpus summa præditū grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura sua exigit centrū vniuersi perfectissimo modo, quatenus grauis est, obtinere, & id re ipsa consequitur, siquidem nihil naturaliter obest, sed perfectissimus obtinendi modus est, vt centrum vniuersi intime penetretur, seu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo necessario fatendum est. Minor hæc vltima probatur: quia perfectissimè corpus graue, & grauitas illius quiescet, si æquè secundū omnes partes grauitatis, ad centrum accedat, alias si versus aliquam partem circūferentiæ sit excessus grauitatis, secundū hanc partem, vtpote grauiorem conabitur descendere: sed cētrum grauitatis est punctus medius Lunæ rectæ diuidentis corpus in partes graues æquè: igitur tunc terra, vt pote corpus summe graue, propriam sedem perfectissime obtinebit, cum centrum grauitatis illius idem sit cum centro totius vniuersi. Cū ergo nullum sit corpus, quod huic tendentiæ obesse possit, terram re ipsa hoc situ sibi debito gaudere necesse est. Quæ ratio planè conuincit, non solum de vulgari quadam,

gnitudinis cum ipso. Deinde in hoc globo, vt quæstione sequenti probabimus, excelsior est terra discooperta, depressior aqua: ergo non æquè distat superficies conuexa vtriusque à centro vniuersi, atque adeo non est idem centrum magnitudinis globi ex vtraque coalescentis, & vniuersi.

Addendum tamen, est prædictas globi inæqualitates præ illius magnitudine parum momenti habere, atque adeo communiter non censeri impedire illius rotunditatem, & ideo vulgari quadam æqualitate dicuntur omnes circumferentiæ partes ad centrum vniuersi comparari: licet enim Occeani cauitas amplissima sit quoad longitudinem, quoad profunditatem vero comparatione totius globi perexigua est, vt diximus quæstione 1. & idem est de montium altitudine, & hac forte de causa communiter Mathematici asseruerunt, idem esse centrum magnitudinis & grauitatis, huius sphæræ inter se, & cum centro vniuersi: maximè, quia frequentius loquuntur de hoc globo, relati ad stellatos orbes, quorum comparatione instar puncti se habere demonstrant. Si igitur globus integer in hac consideratione, insensibilem habet magnitudinem, illius depressiones, & prominentiæ non poterunt alicuius momenti esse. Obiter tamen admonitos velim Philosophos nostros, ne facile moueantur quouis Mathematicorum asserto. Cum dicitur globus terræ, & aquæ instar puncti se habere comparatione cœli, non esse id accipiendum absolutè, sed quoad nostrum aspectum: absolutè enim verum habere nequit, cum diuisibilis sit, & tot regionum spatijs longe, lateque diffusus, & proportionem cum celo habeat, siquidem aliquoties repetitus cæli magnitudinem adæquabit; quæ puncto conuenire repugnat: intelligitur ergo quoad nostrũ aspectum, & adhuc non relatè ad inferiores orbes: comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunæ fatentur Mathematici habere hunc globum notabilem magnitudinem, & ratio id demonstat, quia terra, vt ex Geographorum disciplina constat, multo maior est quàm Luna. Ast Luna comparatione sui orbis nobis non apparet instar puncti, sed sensibilem exhibet quantitatem: igitur id potiori iure de sphæra terræ, & aquæ asserendum est. Quæ ratio accommodari potest orbibus Veneris, & Mercurij, & idem suo modo admittunt Mathematici de sphæris Martis, & Solis, licet comparatione horum paruæ admodum magnitudiuis globus noster videatur. Comparatus igitur ad complexum firmamenti Iouis etiam, & Saturni instar puncti se habet, nobis non ostentans sensibilem magnitudinem, quod vno consensu tradunt Mathematici cum Aristotele 1. Meteororum capite 14. vt testatur Pater Clauius ad caput primum sphæræ, pagina 149. & Patres Conimbricenses lib. 2. de cælo ad caput 14. quæstione 2. articulo 2. Probatur, quia quælibet stellarum, quæ in firmamento micant, se habet ad nostrum aspectum instar puncti indiuisibilis, sed quælibet stella firmamenti, quæ visu percipi potest, magnitudine vincit terram, & aquam simul sumptas, Astrologis testantibus: sphæra igitur terræ, & aquæ non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Præterea ex quauis terræ parte eodem tempore eadem magnitudo, & distantia eiusdem stellæ deprehenditur à diuersis Astronomis, sed hoc non posset euenire, si nostri globi magnitudo alicuius momenti esset, comparatione cæli quoad nostrum aspectũ, vt per se liquet: igitur quàuis terræ partes inter se distitæ sint; nullam habent

eam superficiem terræ, quæ aquis discooperta est. Ita Burgensis ad caput 1. Genesis, Ibidem Catherinus, addens non putare se quenquam sapientem vnquam de hoc dubitasse. Accedit Tullius libro 2. de natura deorum. Et fauet D. Thom. 1. part. quæst. 69. art. 1. ad 2. necnon Diuus Basilius homil. 4. Hexameron, quamuis non eodem modo id explicent. Probari potest primo hæc sententia, ex sacra pagina, in qua sæpe significare videtur, aquas esse terra altiores, & non sine miraculo, & Dei imperio cohiberi, ne iterum operiant terram. Prius habetur Psal. 103 *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, id est terræ. *Super montes stabunt aquæ:* hoc est, eminentiores erunt montibus, & eos tegent, idem significatur Psal. 68. *Veni in altitudinem maris*, & Eccles 39. *In verbo eius stetit aqua, sicut congeries:* quæ plane indicant mare eminentius esse littore. Et posterius traditur infra: *Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque conuertentur operire terram* Id ipsum sumitur ex Prouer 8 *Legem ponebat aquis, ne transirent fines suos* Denique Ieremiæ 1. dicit Deus: *Me non timetis, qui posui arenam terminos mari, præceptũ sempiternũ, quod non præteribit.* Si autem terra esset eleuatior mari, quid mirum si aquis non operiretur? aut in quo potentia Dei commendaretur? cum terræ altitudo naturaliter aquæ ne id faceret, impediret. Secundo probatur, quia flumina è mari ducunt originem, iuxta illud Ecclesiastes *Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Igitur altius est mare quàm terra. Probatur consequentia, quia flumina è montium fastigiis frequentius effluunt, ast aquæ natura sua ascendere nequeunt, vtpote graues, & quæ non plus per meatus, & venas ascendant, quàm prius descenderint, vt testatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatius est montibus, ac per consequens vniuerso terræ globo, id quod experientia confirmat, constat enim sensuum iudicio, teste Basilio supra, mare rubrum terra altius esse, & in vniuersum id nauigantes affirmant, quibus ad littus properantibus terra infra mare videtur iacere, & quo magis accedunt, eo montium vertices v. g. magis attolli videntur, quod neutiquam eueniret, nisi terra mari esset depressior.

Tertio à priori probare videtur, quia iuxta naturas rerum, corpus minus graue constitui debet supra illud, quod grauius est: sed aqua minus grauis est, quàm terra, teste Aristotele primo de cœlo capite octauo, & Diuo Thoma ibidem, communique sensu: igitur natura sua supra terram quiescere exigit. Sic ergo à natura, naturæve auctore constitutum est, cum fieri potuerit: & alias neutrum elementum in naturali sede resideret, sed perpetuo essent violentia, cum necessario ad hoc fuerit, terræ partes attollere, vt aquæ in earum cauitatibus exciperentur, ac proinde frustra esset aquæ inclinatio concessa, vt supra terram sisteret, & terræ, vt supponeretur aquis. Quarto deniq; hęc setẽtia corroboratur, quia, vt quæstione præcedenti diximus, centrum grauitatis huius globi ex terra & aqua cõpacti, debet esse simul cum cẽtro vniuersi, sed hoc fieri nequit, nisi aqua elatior sit terra, hoc igitur fatẽdum est. Minor, in quo tota est difficultas elucidatur, quia cum globus constet partibus inęqualis grauitatis, ita vt versus aliquam partem circumferentiæ partes grauiores existant, versus aliam minus graues, implicat, idem esse centrum magnitudinis illius globi, & grauitatis eiusdem, vt ex dictis supra constat. At partes aquæ minus graues sunt, quam partes terræ, igitur secundũ illã partẽ circumferẽtiæ, qua est aqua, eleuatior est globus iste, vt sic partium multitudine compensetur

defectus

Maxime cum non moueantur flumina, per cacumina montium, sed frequentius per inferiores valles.

Vltimo tãdem à priori probatur, quia aquæ postquam redactæ sunt in vnum locum eiusdem prorsus naturæ, & inclinationis naturalis sunt, ac in triduo, antequam congregarentur, cum eadem semper perstiterit substantialis forma, eadem semper motrix facultas. Sed ante collectionem earum inclinabant ad cẽtrum vniuersi, ad existendum videlicet, quo viciniores possent, centro, salua consistentia terræ circa illud ad decliuiora semper fluentes, alioqui tunc temporis violenter detentæ essent aquæ tegentes terram; igitur ad idem modo etiam propendent. Quod etiam confirmat euidẽter aquæ motus naturalis, quo sublaris impedimentis per eandem omnino lineam, qua terra, quam breuissime in centrum vniuersi tendit: igitur fieri nequit naturæ viribus vt aqua super terrã in tumorem eleuetur, sed inferior semper existet. Probatur hæc vltima consequentia, quia nullum habet impedimentum, quominus deorsum profluat: ruet igitur & terram operiet, vel saltem semper aqua niteretur terram obruere, & ab eo conatu inhibita perpetuam vim pateretur, Deo indesinenter miraculum patrante.

Nec satisfacit Caietanus, respondens, ideo aquas non descendere ad operiendam terrã, etsi eleuatiores sint, nec violenter detineri, quia in figuram circularem natura sua effinguntur, nam in primis inde fieret, aquas in prima conditione violenter terram vniuersam operuisse, & ideo productas non fuisse in statu naturali, quod absurdum est, & contra Augustinum lib. 7. de ciuitate Dei cap. 30. & idem dicendum esset de tempore diluuij, vnde tunc duplex contigisset miraculum; immo superflueret ruptio cataractarum cœli, cum ad id sufficeret, mare terra eminentius supra ipsã descẽdere. Præterea ex eo quod aqua descenderet, & operiret terram, non admitteret circularem figuram, sed eam haberet, sicut habuit in prima conditione; denique licet modica aqua figuram efficiat circularem, vt à contrarijs tuetur, eam tamen nequit retinere in magna quantitate accessu grauitatis appetitum illud longe superante, vt experimento liquet, & alias flumina in mare non laberentur nec defluerent aquæ ad terram depressiorem operiendam, sed in circularem figuram super terram extollerentur. Et contra responsum, & doctrinam Caietani manifeste reuincitur ex motu aquæ ad centrum vniuersi per lineam rectam.

Et aquam non extolli supra terram in figuram globosam demonstrant etiam duæ rationes initio allatæ ad ostendendum ex terra, & aqua vnum effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquæ vt natura elementorum postulabat, vndique operirent superficiem terræ omni ex parte rotundæ, teste Damasceno supra tertio iam creationis die vnum locum segregatæ sunt, terra discooperta maxima ex parte relicta, id naturali fine in quẽ cõdita est exigente, vt sc. apta redderetur, ad hominũ, terrestriũq; animaliũ, ac volatiliũ habitationem, & procreationẽ, nec nõ ad frugũ, plãtarũq; generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit, extulit quibusdam ex partibus terram, ita vt super aquas emineret, manerentque cauitates maximæ inter terram hinc inde varijs in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquæ defluxerunt ad cauitates interceptas, quibus vt alueis continerẽtur, & per varios anfractus terram ferme to-

tam permearēt, quo etiam ipsis elemētis prouisū est, vt sic terræ partes magis inter se humore aqueo cohærerent & fructus inferaciores redderentur. Aquæ etiā continua aeris inclusi in terrestribus cauernis conuersione iacturam ex Solis, & astrorum virtute prouenientem indesinenter resarcirēt. Quomodo omnia quidem recte constant, iuxta ipsarum rerum naturas, & inditam exigentiam, quod amplius ex argumentorum solutione cōstabit.

Ad quorum primum desumptum ex varijs Scripturæ locis respondetur, ex doctrina Caietani ibidem, Psalmo illo 103. vsque ad illa verba, *ab increpatione tua fugient*, loqui Vatem Regium de terra, & aquis, vt erant à principio, antequam tertia die separarentur in vnum locum; vt pendenti Psalmum illud fiet manifestum, in sequentibus vero, de ipsarum congregatione, & de termino illis posito. Sumitur autem futurum, stabunt, & fugient, pro præterito imperfecto, teste Eugubino, ibidē, quia illo carent Hebręi, dicitur, super montes, hoc est super terram, quæ nunc in montes extollitur. Prętereà dicitur altitudo maris profunditas illius, non quia sit terra eminentius: cū vero aqua stetisse dicitur, vt cōgeries: intelligitur bene à Lyrano de aqua Iordanis, & maris Rubri, in transitu filiorum Israel, vnde nihil contra nos colligitur. Et licet intelligeretur de prima illa congregatione aquarum in vnum locū, pro nobis locus staret, statim enim additur: *sicut exceptoria aquarum*, id est, cauitates extiterunt, in quibus aquæ congregatæ sunt, Posteriora Scripturæ loca nostram confirmant sententiam, siquidem in illis dicitur; Deus terram, vt terminum aquis posuisse, ad quod eleuatior esse debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quod cum natura elementorū exigat, vt aqua terram operiat, Deus suæ potentia in terræ cauitatibus aquam incluserit, terram super aquas eleuando, quam fluctus maris intumescentis non transgrediantur.

Ad secundum argumētum multi multipliciter respondent: aliqui fatentur flumina proxima, & per se ex mari oriri, & ideo altius esse mare his terræ partibus, in quibus fontes, & flumina nascuntur. Absolute tam esse depressius, quia non effluent ex partibus terræ: quæ propè mare discoopertæ sunt, verum hæc solutio ab omnibus fere refellitur, & merito quidem: cum enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus si terra secundum partes discoopertas prope ipsum mare, & flumina altior est aqua, reliquæ omnes partes terræ, eadem cum illis superficie contentæ, propinquiores erunt cælo & à centro mundi distantiores, quàm aqua, ac proinde nō poterit in illas aqua maioris erūpere, nisi ascendendo. Et ideo respondet D. Thomas in secundo, distinctione 14. quæstione prima, articulo primo ad quartum cum alijs, aquam fluuiorum è mari sursum trahi virtute corporum cælestiū; communis boni gratia, quæ responsio difficilis apparet ex eo, quòd ad virtutē occultam, vt ad asylum confugit, non apparet, cur cœlorum influxu in hoc potius, quam in alio loco continuo erumpant aquæ, sursumque euocentur, maxime cum influendi ratio pro diuersitate cælestis motus, accessus, & recessus stellarum, respectu eiusdem loci passim diuersificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctissimi in huius solutionis explicationem addiderunt, licet verum sit, aquam non plus natura sua posse ascendere, quàm descenderit partibus, ratione tamen extrinseci impellentis optime id posse contingere & hac de causa fontes,

fontes, & flumina è mari oriuntur in partibus terræ eminentioribus, quia scilicet dum aqua maris per terræ criptas, & cauernas descendit, & quasi transcollatur, subtilior fit, & minus grauis, deposita terrestrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & salsa redditur dulcis: cum igitur pars aquæ præcedens defecatior, & leuior sit posteriore, illi cedit, & locum relinquit, & quoties aliunde non patet aditus, sursum ascendit per terræ cauitates, impellente posteriori ratione suæ grauitatis, & densitatis, id quod in fontibus arte factis non semel vidimus, & quia in montibus maiores esse solent terræ anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis facilius flumina prærumpant. Quæ solutio mihi valde arridet, & non videtur aptior alia excogitari posse, in doctrina sancti Thomæ, existimantis flumina, & perennes fontes copiosos è mari proxime oriri, quæ quidem multum consonat, & sacris litteris, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem & perennem aquæ copiam è mari non egredi, sed aliunde perpetuo generari.

Si autem amplectamur sententiam Arist. 1. Meteororum c.13. quam profitetur schola Parisiensium, & cum alijs plurib. Pater Molina supra, asserentem, flumina non immediate à mari ortum ducere, nullius momenti esset argumentum factum. Quæ quidem sententia congruenter satis, & magna comprobabilitate defendi potest hac ratione: terra, vtpote sicca, vim habet attrahendi ad se humorem, eum quasi sugendo, vt in alijs rebus siccis, spongia v.g. videre est, quæ virtus in aliquibus terræ partibus magis vigere potest, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terræ cauernis, excitantur & aggregantur, aer, ibidē inclusus in aquā continuo conuertitur, & foras erumpit, ad quod plurimum iuuat pluuialis aqua, tum quia in eisdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabitur, & ad orificium fontis accurrit, & etiam per terræ superficiem vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia inde maior vaporum copia, quæ in aquā cōuertatur, extat: tū deniq; quia terra pluuialibus aquis madefacta, minus consumit aquæ pluuialis, & ex vaporibus, & aeris condensati intra ipsam genitæ, potentiorque euadit, ad maiorē aeris copiam condensandam, & in aquā conuertendam: quoniam verò tam aqua pluuialis, quam subterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideo merito dicuntur fontes & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philosophemur modo, nihil probat argumentum. Ad experimenta vero in illius confirmationem adducta respondeo, neganda prius, & pari ratione negari posset posterius, verum vtroque dato respondendum est, plane decipi sensum, cuius deceptionis causa ea est, quia terra comparatione maris, atra fere videtur, cui calor iuxta cādidiorem positus profundior, & depressior apparet, ob quod pictores putei, aut alterius rei, profunditatem colore atro depingunt, circumposito candido, seu ad candorem magis accedenti.

Ad tertium respondetur, integrum syllogismum probare de elementis, iuxta propriæ naturæ exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licet enim aqua natura sua terram tegere postularet, in eum finem, quem diximus, in vnum locum terræ terminis inclusa redacta est, & ideo vtrumque elementum non remansit ex toto in sua natiua sede, neutrum tamen violētiam patitur, quia terra non nititur aquæ, nec hæc habet su-

pra se, nisi aerem, sicut in puteis, neque aqua inferior, neque superior terra circumdans concauum putei violenta est, quia scilicet hæc non aquæ, sed terræ inferiori existenti perpendiculariter versus centrum innititur, & aqua solum supra se aerem habet: neque ideo frustra est inclinatio aquæ, vt terrã tegat, cum initio, & diluuij tẽpore eam ambierit, maximè, quia aqua non exigit per se primo terram circumdare, sed versus centrum moueri, & prope illud quam proxime possit, quiescere, nullo corpore min⁹ leui interiecto, & ideo si terra subtraheretur, & via aquæ ad centrum pateret, illuc vsque naturaliter moueretur, in eoque naturaliter quiesceret, solum igitur contra naturam vtriusque elementi esset, si grauius, nempe terra, ab aqua minus graui sustentaretur, quod nullatenus hic accidit: ideoque argumentum non vrget.

Ad quartum respondetur, maiori admissa, negando minorem, & ad illius cõfirmationem dicendum est, maiorem illam veram esse, si aliunde illa maior grauitas non compensetur, vt in præsenti contingit, partes enim terræ, quæ aquis subiacent, ratione humoris aquei, absente, etiam ventorum afflatu, & Solis ardore plus habent densitatis, & grauitatis, quã sicciores aliæ, quæ supereminent, vt per se cõstat, & ideo licet minoris sint profunditatis, & aqua tegens minus grauis, quam terra, vtraque simul æqualis grauitatis est, cum alia circũferentia in terræ aquis discooperta, ideoq; optimè potest esse idem centrum grauitatis huius globi, & vniuersi, quãuis terra eleuatior sit aqua.

Si verò aliquis nobis obiiciat, quòd præter morem nostrum amplexi simus opinionem contrariam S. Tho. & D. Basilio, huic facilè respondemus, quamuis S. Doctor oppositam insinuauerit, non tamen ex instituto docuisse, sed ad soluendum quoddã argumentum, ad quod eligi sæpè solet. Et sufficit opinio tantum probabilis, & ideo ipsius commentator Caietanus supra nostram tradidit sententiam, existimans sine dubio, in hoc S. Th. non contrariari. Basilius autem nõ de re ipsa, sed de eo, quod sensibus apparet, loquutus videtur. Cum tamen plures supra citati nostram sententiam perspicuè tradiderint.

QVAESTIO IV.

Vtrum terra in medio mundi quiescat, vel aliquo modo moueatur.

QVamuis ex superius dictis breui possit hæc cõtrouersia definiri: tamen vt clarius eius sensus innotescat, operæpretium e it, diuersa auctorum placita circa ipsam referre, quæ quidẽ tot ferè extitere, quot capita. Fuit enim de hac re magnum apud auctores antiquiores præsertim dissidium, vt apertè constat ex Aristotele supra libr. 2. cap. 13. & 14. Nicheas enim Syracusius existimauit, terram sũma velocitate volui, cui addidit Philolaus in gyrũ verti instar Solis & Lunæ, circũ ignẽ tamen. Põticus Heraclides & Lephantus iudicarũt, terrã velut rotam agi circa ipsius centrũ ab oriente in occidentẽ. Aliqui vero ex Mathematicis recentioribus nõ dubitarunt pronunciare, terrã circulariter cieri ab occasu in ortũ corporibus cælestibus omnino immotis. Democritus ipsam à prima origine aberrantẽ posuit ob exiguitatẽ, leuitatemq;. Thales denique credidit, terrã aquis more nauigij vehi. Quorum omnium fundamentum ex aliquibus obseruationibus desumptum videtur.

Alij vero ex opposito asseruerunt, terram

ram omnino immotam semper persistere, ex diuerso tamen principio, vt ex Aristotele li. 2.c.13. retulimus, vbi diuersæ huiusce rei explicationes, & earum refutationes videri possunt, neque enim hoc loco repetere fas est. Hanc sententiam multi hoc tempore indiscriminatim amplectuntur, amplexique sunt à tempore Aristotelis omnes fere Philosophi, & Mathematici; quæ probari solet multis argumentis. Et quod non moueatur motu circulari demonstratur primo ex Scriptura Ecclesiast.cap.1. *Terra autem in æternum stat, oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem* Et de eodem Sole dicitur Psal.12. *Exultauit vt Gigas ad currendam viam, &c.* Quod verum nullatenus esset, si Sole quiescente terra in orbem circumuolueretur, quo certè ad rem præsentem confirmandam nil clarius dici potuit. Ratione id ipsum probatur primo, quia nequit terra circulariter moueri naturaliter, nec mouetur vi ab extrinseco impressa; nullo ergo modo. Antecedens ostenditur, Terra enim natura, virtute, & pondere deorsum fertur, vt constat ex partibus terræ à loco superiori demissis, & tamen eadem est inclinatio totius simplicis, & elementaris, ac partiũ illius: ergo natura sua & à virtute propria nequit terra circulariter volui; cum nequeat eidem corpori simplici duplex motus naturalis à principio intrinseco conuenire; sed neque terra mouetur in gyrũ ab extrinseco, tum quia nullum est mouens, à quo hoc motu moueatur tota terra, tum quia talis motus esset violentus, cum eueniret ab extrinseco reluctante propria grauitate, & nullum violentum perpetuitatem patitur. Prętereà probatur, quia si terra circulariter moueretur, à Septẽtrione ad Meridiem, aut econuerso, fieret inde contra id, quod experimur; vrbes horis singulis mutare distantiam ad polos, & nunc nos Articum intueri, postmodum Antarticum: si verò ab occasu in ortum, vel è contrario, sequeretur singulis noctibus easdem stellas nobis diuerso tempore occidere, & nasci: nec certo posse ab astronomis obseruari solis, & lunæ eclypsis, siquidẽ pro hemisphæriorum diuersitate, planetarũ, & syderum aspectus quo ad nos variari necesse est, quibus sanè manifestum experimentum aduersatur. Denique nullum corpus inanimatum à propria virtute mouetur circulariter in proprio loco, nec à motore extrinseco in ordine ad propriam perfectionem; cũ hæc potius sita sit in permanentia in loco naturali, sed neque est finis extrinsecus, in quem motus circularis terræ ordinari possit, sicut cõtingit in motu cælesti, igitur terrestris globus nulla ratione in orbem cietur, id quod ex dicendis amplius constabit. In vniuersum tamen, quod terra in medio mundi nulla ratione moueatur, probari potest primo ex sacris literis, quæ omnimodam terræ immobilitatem videntur planè commendare. De ea enim dicitur Psal.74. *Ego confirmaui columnas eius*, Iob 26. *Qui appendit terram super nihilum* Sed expressius Ps.92 *Firmauit orbẽ terræ qui non commouebitur* Idem habetur Ps.103 *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi* Et Paralyp.cap.16. *Deus fundauit orbem immobilem.* Quid expressius pro præsenti instituto? Ratione probatur de motu recto: nã aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutẽ, vel ab extrinseco motore: neutrum dici potest, quiescit igitur omnino. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ est sola grauitas, sed hæc solũ potest esse principiũ motus deorsũ, ergo per eam nequit terra sursũ ascẽdere. Ast si terra in cẽtro mun-

di moueretur per lineā rectam, plane aſcenderet, ſiquidem à centro mūdi omniū locorū infimo recederet, accederetq́; ad locū cælo propinquiorem ac eleuatiorē: proinde igitur repugnat naturæ viribus in centro terrā motu recto moueri à proprio pōdere, & tamē illi non cōuenit alia vis motrix, cū vni corpori ſimplici vna motiua facultas, vnuſq́; naturalis motus tantū compętere poſsit, ſicut cōſtat, partibus ipſius terræ cōuenire. Quod autē ab extrinſeco terra in cētro nō cietur, ex eo liquet primo, quia talis motus eſſet violētus, vtpote ab extrīſeco impreſſus, terra ipſa proprio pōdere reluctante, ac per conſequēs nequiret eſſet diuturnus. Deinde nō apparet, à quo terra extrinſece impelleretur, cum nō ſit aliud corpus grauius, quod eā cogat, locū infimū deſerere, nec à cælo is mot⁹ prouenire poteſt; ſi enim cælū raperet terrā nō linea recta, ſed in orbē ſecū ferret. Denique hāc partem efficaciſsime ſuadēt experimēta illa Mathematicorū in ſecūdo argumēto adducto ad motū circularē terræ relegādā.

Hæc ſecūda ſentētia cōmunis Philoſophorū veriſsima eſt, terræ ſiquidem immobilitatē, & natiua eius grauitas, & inclinatio perſuadēt, & experiētia indicāt, & relata Scripturæ teſtimonia ita cōfirmant, vt prædictū à terra motū excludere neceſſe videatur, vnde, quæ de motu trepidationis ab aliquibus Philoſophis dicta magis oſtendunt, diſputantium acumen, & arguentium exercent ingenia, quam fidem mereantur, & terræ trepidationem ſtabiliant.

Et probatur primo, ſi enim terra cuiuſuis ponderis acceſſu aliquo modo trepidaret, quo maior fieret additio, maior reſultaret motus, qui nullo modo ſenſibus poſſet occultari, & cū tam multiplex ſit indequaque in variis terræ partibus ponderis additio, vt dum copioſiſsimi exercitus inter ſe præliantur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutiuntur, aut terra paulo ante ſicca pluuialib⁹ aquis madida ſe ipſa grauior exiſtit, tam multiplex, variaque eſſet terræ trepidatio, vt non minus illa trepidationis motu, quàm ventorū flatibus vnda maris hinc inde agitaretur: at terra nec trepidare, nec contremiſcere ſētitur: quis enim ex his, qui hoc aſtruūt huiuſmodi trepidationem expertus eſt, quo ſolum argumento Pythagoricū illū cæleſtium orbiū concentū reiicit Ariſt.

Probatur ſecundo ex ſolitis terrę mōtibus, qui per vim terræ ſolent accedere ex ingenti copia exhalationū terrę cauernis incluſa, ſiue ibi genita, ſiue aliūde delata, quæ Solis ardore, & maxime ratione antiperiſtaſis introrſus collecta nimis rareſit: quapropter ſurſum aſcendere conatur, occluſo tamen exitu, nec patentibus meatibus ſuperpoſitam terrę partem magno impetu, nec ſine ingenti ſtrepitu interdum cōcutit, agitat, ſurſūque aſcēdere cogit, de quibus ex inſtituto diſſerit Ariſt. 2. Meteororum, c. 7. & experientia patet cū aer terræ incluſus conatur erūpere ſæpe concuſsis montiū fūdamentis, & euulſa magna terræ parte, etiā vrbibus excidio eſt, ſolū illam partē terræ, quā ſua commotione cōcutit, & eruptione labefactat, contremiſcere; reliquas vero etiamſi propinquæ ſint, omnino quieſcere, nullusque eſt huiuſmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutiſsimi ponderis additionē, hanc terræ bilancem in alteram partem vergere; tanta vero erumpentis aeris concuſsione eiuſdem terræ motum non poſſe ſentiri.

Probatur tertio, ex doctrina Ariſtotelis qui l. 2. de cælo in fine docet, cōtra rationem eſſe, terræ propriam quietem nō concedere, ſicut igni in propria ſphæra,

&

& c.5. eiusdem li. docet, ex eo quod cælũ circulariter mouetur, egere centro immobili, & l.4. c.5. docet, terrã in superum locũ non tendere. Testimoniis autem eiusdem Aristotelis, quæ in contrariũ citari solent facillime potest satisfieri, de impulsu enim virtuali, & de propẽsione natiua terræ ad suum centrũ accipienda sunt, vt legẽti aperte cõstabit. Illis enim Philosophus terræ propriã quietẽ potius probat, quã aliquẽ ipsius motũ stabiliat.

Probatur quarto, quia globus ex terra, marique compactus (vt altitudines mõtiũ, valliũque depressiones manifestãt) non mathematicè, sed physicè cõsiderãdus est, quãuis ergo addito, aut detracto quolibet pondere centrũ terræ mathematicè sumptum variari concedamus, & ita censeatur terra ponderibus librata suis, ex mathematica cõsideratione motus physicus eliciendus non est, sicut ex non dissimili argumentatione malè inferebat Zenon. 3. Phys. impossibilitatem motus per continuũ ob infinitatem partium & punctorum, quæ redderet spatiũ impertransibile, quem Arist. confutauit, & nos, nostra, ipsiusque experientia facillime confutamus, qua experimur nos moueri, & spatium quodcumque pertrãsire, ita adstruentes, talẽ trepidationem nostra & ipsorum quiete conuincemus.

Natiua ergo grauitas terræ (cum maxima sit) efficit, vt ea locũ maximè à cęlo remotum, hoc est, medium mundi appetat, & naturali nutu eo feratur, ibique fixa conquiescat, ne aliorsum, nisi per vim educi possit: siquidem oporteret illam, quocũque motu vel trepidatione è cẽtro vergeret, contra naturam ascendere.

ARISTOTELIS
STAGIRITÆ, DE CÆLO ET MVNDO.
LIBER QVARTVS.

PRosequitur Philosophus in hoc li. 4. eandem simpliciũ corporũ disputationem, de eorum pręsertim facultatibus motiuis, grauitate scilicet, & leuitate accurate tractãs, nec nõ de locis, ad quę his virtutibus ferũtur, & hic est pręsentis libri scopus, qui proinde longiori non indiget præfatiuncula.

CAPVT I.
Textus Aristotelis.

De graui autem atque leui, quid est vtrumque, & quanam est natura ipsorum, consideremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

POstquam Philosophus in capitis limine demonstrauit disputationem de elementis quatenus grauia, & leuia sunt, ad naturalem Philosophum propria pertinere, cum ad motum ordinentur, cuius consideratio, ad illum spectat; docet graue, & leue non comparatè solum accipi debere, vt antiqui vsurparunt, sed etiam absolute, pro eo scilicet, quod naturaliter tendit in medium, & quod à medio sursum fertur. Sine fundamento enim antiquiores aliqui inficiati sunt, dari locum sursum, & deorsum: extremitas namque, quæ est ad concauum cælestis

lestis sphræ, plane sursum existit, deorsum vero, quod illi respondet in medio vniuersi.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Eorum igitur, qui prius ad horum considerationem venerunt &c.

Expositio textus.

REfert Aristoteles in hoc capite aliorũ Philosophorum placita circa corpora grauia, & leuia, qui quidem nõ exposuerunt, quid graue, aut leue sit absolute, sed comparate ad alia. Plato in Timæo asseruit, grauius id esse, quod ex pluribus partibus eiusdem generis constat; leuius, quod ex paucioribus: quod ex eo coarguit Arist. quia nullam facit mentionem de corpore simpliciter graui, & leui; cum tamen ista cæteris natura priora sint: deinde, quia ex eo sequeretur, quod maior ignis plus grauitatis haberet, minor plus leuitatis: immo & maior portio aeris grauior esset, quã minor aquæ, quod patet esse falsum, & ideo Democritus, & Leucippus propius ad veritatem accedentes, arbitrati sunt; causam grauitatis, & leuitatis esse solida in aliorum compositionem venientia, ita tamẽ vt grauitas à pleno corporum proueniat, leuitas vero à vacuo corporibus intercepto. Quod vt insufficiens refutat Arist. Potest enim esse maius solidum cũ maiori vacui copia, & in magno igne tot possunt esse partes solidę, quot in exigua terræ portione: cum tamen hæc grauior sit, vel ipso testante experimento, nonnulli, qui vacuum negarunt, aut grauitatis, & leuitatis non meminerunt, aut illorum causas non attigere.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Nos autem primum id definiamus oportet. &c.

Expositio textus.

ACcedit iam Aristoteles ad propriam sententiam explanandam, & prius supponit lationem, sicut alij motus versari inter contraria, & non è quouis in quoduis tendere, & lationis sursum, & deorsum, non omnia corpora capacia naturaliter esse, sed grauia dumtaxat, & leuia, quæ ad hos motus, & illorum terminos, dicuntur esse in potentia, & ideo per illos perfici, dum à generante mouentur, quia proprius locus propria corporis perfectio est, continens enim habet rationem actus, & perfectionis: grauia igitur & leuia deorsum feruntur, & sursum, quia ad talem motum facultatem naturalem grauitatis, & leuitatis sortita sunt, & quidem valde perfectam, & ideo latio absolutissimus motus est, vtpote ortus à re suam perfectionem, absolutionemque obtinente. Ratione ergo harum facultatum corpora in loco inferiori, vel supero, consistunt, aut ad illa tendunt, nullo existente impedimento; & quia hæ virtutes cum substantialibus formis à progenitoribus concessæ sunt, ideo motus grauis & leuis à generanti prouenire dicuntur.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Differentias autem, & ea quæ accidunt circa ipsa, nunc dicamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ASsignat Aristoteles discrimen simplicium corporum inter se, prout grauia, & leuia sunt, quorum aliqua, terra scilicet, & ignis, simpliciter grauia, & leuia existunt: alia vero, vt aer, & ignis talia sunt comparate, leuia scilicet, collata ad terram, & grauia comparatione ignis, quas affectiones mixta participipant pro diuersitate simplicium, ex quibus constant. Quod autem ignis sit leuis sim-

simpliciter, & terra simpliciter grauis, ex eo probat Arist. quia ille super omnia corpora naturæ impetu fertur: hæc vero ad medium vniuersi omnium infimum, vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam continet: sed hæc summe grauis, summe leuis ille cēseri debet, siquidem ad extrema loca opposita pergunt, quæ determinata existere compertum est; tum quia nequit corpus in infinitum, & in indeterminatū tendere, tum quia quo magis leuia ascendunt, & descendunt grauia, minus inter se distant, per æquales angulos sibi appropinquando, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice necesse est. Inter extrema autem pugnantia medium dari oportet, quod vtriusque naturam sapiat, huiusmodi est graue, & leue comparatè, aer scilicet, & aqua: inter quæ simplicia corpora is seruatur ordo, vt superius, & perfectius rationem sortiatur formæ, vtpote continens, ac terminans, quod eorum materiis suo modo conuenit, pro vt diuersas elementorum formas in potentia habent, etsi secundum se eiusdem naturæ sint.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Id igitur, quod talem materiam habet leue est, semperque sursum fertur, &c.

Breuis expositio textus.

EX Superius dictis infert Philosophus, quaternarium elementorum numerum, quia corpus habens materiam perfecte dispositam ad leuitatem est simpliciter leue, & omnia supereminet, quod vero contrariam habet affectionem graue est simpliciter, omnibusque substat. Oportet autem duo alia intermedia esse, quæ medio modo se habeant, & extremorum naturam participent, ac proinde grauia & lenia sint comparate: & totidē sunt materiæ affectæ quadruplici dispositione, non solum primarum qualitatū, sed grauitatis etiam & leuitatis. Ex elementis media, inquit Arist. in propriis locis grauitant, si enim inferiora elemēta subtrahantur, tendunt deorsum, vt aqua in locum terræ, & in locū aquę aer: cum tamen sursum non ascendant, nisi ad supplendum vacuum, habent enim materiam in hoc similem terræ: terra vero in superum locum non tendit, neque ignis in inferiorem, quia nec illa in proprio loco leuitat, vtpote summè grauis, nec hic grauitat, quippe summè leuis; quatuor igitur sunt differentiæ qualitatum motricium, & totidem materiæ, secundæ videlicet quadruplici vi motiua affectæ.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Figuræ autem causa non sunt, vt aut sursum, aut deorsum absolutè ferantur, &c.

Expositio textus.

ALiquorum sententia reiecta, duplicem dubitationem Aristotelis proponit, & soluit in hoc capite. Falso itaque existimarunt nonnulli, figuras in causa esse, cur alia sursum, deorsum alia ferantur. Licet enim figuræ multum cōferant ad motuum celeritatem, & tarditatem, ipsos tamē motus per se haudquaquam efficiunt. In dubium deinde vocat Philosophus cur graue corpus latæ figuræ aquis innatet, cum tamen aliud minus

graue rotunda, seu oblonga figura prædítum submergitur? Cur item particulæ grauium corporum in aere suspensæ volitent? Quibus dubiis respondet Aristoteles reiecta solutione Democriti, id reducentis ad atomos calidas ab aqua emissas vtriusque rationem esse, inquiens, quia vt corpus per aerem, vel aquam descendat, ea diuidit, & rumpit, sed corpus latæ figuræ difficilius diuidit elemētum subiectum, quam alia aliis figuris prædita, cum sua latitudine multum de subiecto corpore comprehendat, quod proinde magis sectioni resistit: minutissimum etiam corpus in aere suspensum minoris virtutis est ad disrumpendum aerem, vel aquam, quàm hæc, vt diuisioni repugnent. Mirum ergo non est, si suspensa sustineantur.

QVAESTIO I.

De natura grauitatis, & leuitatis simplicium corporum.

Omnia, quæ his sex præcedentibus capitibus tradit Aristoteles, duplici quæstione examinanda sunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motricium elementorum enodandam spectent, missum faciamus; & in hac quæstione breuiter explananda est natura grauitatis, & leuitatis. Quid scilicet grauitas, & leuitas sint, & quomodo inter se, & ab aliis differant, circa quod communis sententia est, grauitatem, & leuitatem esse qualitates secundæ speciei realiter, & specie distinctas inter se, & à substantia. Primum probatur, quia istæ virtutes sunt principia immediata lationis à medio, & ad medium. Ast omnis facultas, quæ est principium proximum operationis, spectat ad secundam qualitatis speciem, cum potentia sit, vel in potentia, ad eam igitur pertinet grauitas, & leuitas. Quod vero realiter distinguantur à substantia, & inter se, demonstrat mutua separatio experimento comperta. Est enim leuitas in vno subiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadem persistente substantia aquæ, verbi gratia, vel aeris: immo è contrario etiam euenit, vt videre est in speciebus consecrat[i]s, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cum tamen substantia panis, & vini iam euanuerit. Cuius ratio à priori est, quia grauitas, & leuitas teste Aristotele secundo de partibus animalium, cap. 1. totaque annuente schola Philosophorum, consequuntur qualitates actiuas elemētorum. At hæ separari optimè queunt ab illorum substantiis, & inter se naturæ viribus, & separatæ existere absoluta factoris lege: igitur, & facultates istæ motiuæ vtrunque habere possunt, ac proinde realiter à substantia, & inter se distinguuntur, vt res à re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorum separatio. Denique quod grauitas, & leuitas specie inter se differant, probatur (à substantia enim non modo specie, sed & prædicamento dissidere nullus iam ambigit) primo ex Aristotele qui id expressè docuit 5. Physicorum cap. 6. lib. 8. c. 8. & lib. 1. de cælo, cap. 2. & 3. vbi D. Thom. & cum illis omnes alij Doctores. Deinde ratione, quia hæ facultates consequuntur per se corpora essentialiter diuersa, & diuersam semper exigunt primarum qualitatum temperiem in ordine ad diuersum motum locumque diuersum, & oppositum occupandum: essentialiter ergo inter se differūt. Ex principiis enim adeo diuersis in ordine ad fines, & effectus etiam diuersos, nequit per se eadem

vis ortum ducere. Idque confirmatur ex diuersitate motuum sursum, & deorsum, quorum sunt principia: vel enim, vt 5. Physicorum quæst. 1. probauimus, hi motus differunt specie, vel saltem modus adeo diuersus causandi illos sufficiens est ad distinctioné specificam principiorum inter se inducendam, aut inferendam.

Rogauit fortasse quispiam, an grauitas terræ, & aquæ specie inter se differant, & similiter leuitas ignis & aeris: & affirmantem partem multis probant recentiores aliqui, quorum præcipuum fundamentum est, quia grauitas terræ, & aquæ (& idem est de leuitate ignis, & aeris) à diuersis principiis essentialibus, & à diuersa primarum qualitatum temperie, per se dimanant, ac in diuersa loca natura sua inclinant, nempe grauitas terræ ad centrum vniuersi, grauitas vero aquæ ad superficiem conuexam terræ: igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationem specie distinguitur grauitas à leuitate. Cófirmatur, quia grauitas aquæ, & leuitas aeris non sunt simplices facultates, sed mixtæ; grauitas verò terræ, & leuitas ignis simplices sút. Ast facultas simplex, & mixta nequeunt esse eiusdem speciei, vt in aliis omnibus per se patet, igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aeris eiusdem sunt speciei. Maior videtur expressa ab Arist. cap. 4. & 5. proximè præcedentibus, asserente aerem, & aquam partim esse grauia, partim leuia, & extremorum naturam participare, quæ quidem elementa extrema simpliciter talia sunt; id quod ex eo etiam constat, quod aqua à loco terræ ascendit, & aer à loco ignis descendit: facultas ergo motrix cuiuslibet elementi medij principium est motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta à facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior semper est visa opposita sententia, quam tradit Philip. vt refert Simplicius 2. huius operis commentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc asserendum impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectionesve essentiales, nulla vrgente necessitate; ast necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas, fas igitur nó est, eas distinguere. Minor in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas, teste Arist. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiunt, est principium motus deorsum, seu ad medium, & leuitas principium motus sursum, seu à medio: grauitas terræ, & aquæ sunt principia motus deorsum eodem modo, & leuitas aeris & ignis, motus sursum: ergo non sunt ponenda principia specie diuersa. Minor proxime præcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innato pondere seorsum fertur per eandem omnino lineam, qua descenderet terra indidem emissa, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum est non sufficere ad distinctionem specificam principiorum inferendam. Confirmatur, quia grauitas aquæ non solum est principiũ naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrum vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corpus non supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eundem locum, & eodem modo, ac grauitas terræ, ac proinde eiusdem speciei cum illa. Illustratur antecedens, nã si terra superna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vsque mundi constitueretur proculdubio aqua suæ relictæ naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad cẽtrũ

occupandum descenderet; ex quo euidēter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiusdem esse speciei, & solum accidentaliter differre penes maiorem vel minorem intensionē, & idem prorsus est de leuitate ignis, & aeris, id quod ex solutione fundamenti oppositæ sententiæ constabit clarius: cuius prior antecedentis pars distinguenda est: principium enim grauitatis terræ, & aquæ tam remotum quàm proximum diuersum essentialiter est secundū se, & quasi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principiū in ordine ad motum deorsum eiusdem omnino rationis cū motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraq; conuenit. Quod autem additur de locorum diuersitate, ex dictis cōstat, esse intelligendum ex suppositione, quod terra grauior in centro vniuersi cōstituatur, secus verò si inde extrahatur aut locus detur aquæ descendenti, tunc enim ad centrū vsque aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui, vt per se constat, & ideo grauitas, & leuitas specie inter se dissident, vt diximus. Ad confirmationem verò negāda est prior pars maioris propositionis, quod scilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aeris mixtæ sint, quin potius sunt omnino simplices, vt contra Niphiū, & alios docet Marsil. 2. de generatione qu. 7. Albert. de Saxonia li. 3. de cælo quæst. 1. & supponit D. Tho. lib. 1. huius operis lectione 4. & amplectuntur recentiores. Probarique potest, tum quia qualitas mixta secūda est propria corporis mixti, supponens mixtionem primarum qualitatum contrariarum, tum, quia Autore Arist. 1. de cælo c. 2. co. 10 corpori simplici, quale est quodlibet elementum, conuenit motus simplex: de huius autem ratione est, ab vna simplici potentia prouenire. Aristotel. verò in confirmationem maioris adductus solum contendit, aquam non esse simpliciter grauem, & aerem simpliciter leuem comparatione extremorum, hoc est aquam non esse maximè graué, sed comparatione terræ leuem reputari, non quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quàm terra prædita est. Eo modo, quo in prædicamēto qualitatis potentiam debilem comparatione potentiæ perfectioris impotentiam appellauit. Cum igitur aqua à loco terræ ascendit, & descendit aer ab ignis loco, non à propriis virtutibus motiuis id euenit, sed ab extrinseco impellente, terra scilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere necessarium est, cum assignatum sufficiat, maximē cum grauitas non sit principium contrariorum motuum, & idem est de leuitate. Ascensus tamen aquæ v.g. à loco terræ vero contrariatur descensui eiusdem ad eundem locum, immo ab eo differt specie, vt 5. Physicorum probauimus, igitur nequeunt prouenire ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbricensium hic quæst. 2. art. 2.

Quinimo in vniuersum mihi verū videtur, nullā grauitatem, aut leuitaté, etiam mixtorum corporū propriè mixtam esse, sed simplicem, ac proinde omnes grauitates inter se esse eiusdem speciei, & omnes inter se leuitates. Probatur assumptum, quia licet grauitas, & leuitas possint simul eodem mixto corpori secundum diuersas partes, aut etiā secūdū eandem in gradibus remissis, conuenire, & ex mixtione quatuor primarū qualitatum ortum ducere; nunquam tamen grauitas secundum se dicitur propriè

mixta

mixta leuitati, neq; leuitas grauitati, neque hoc fieri potest, sicut, neq; quod calor secundũ se misceatur frigori, vtpote, quæ diuersæ qualitates sint, & ad effect° cõtrarios inclinantes. Quod aũt subiectũ mixtum sit, ac mixtione primarum qualitatum affectum extrinsecum est grauitati, & leuitati, & quod earum naturas, & entitates intrinsece non immutat: atque adeo grauitas, & leuitas secundum se semper sunt qualitates simplices, sicut calor, & frigus; ac proinde grauitas quælibet quantumuis remissa, & simul existens in subiecto cum leuitate, semper est eiusdem speciei, & leuitas similiter. Quamuis verum sit, has facultates extrinsece dici posse aliquomodo mixtas, scilicet ratione subiecti mixti, & mixtionis primarum qualitatum, etsi in se maneant eiusdem rationis semper, subiectum tamen vtranque participans, aut virtus motiua illius, quatenus grauitatem, & leuitatem complectitur, proprius rationem mixti sortiuntur. Ex quibus constat, ea quæ diximus de grauitate, & leuitate simplicium corporũ optimè adaptari posse grauitati, & leuitati mixtorum secundum se, quæ ex illis coalescũt.

QVAESTIO II.

Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus sedibus grauitent, vel leuitent.

Circa priorem propositæ quæstionis partem, paucis statuamus oportet id, quod communi Doctorum calculo cum Arist. cap. 4. proxime præcedentis recipitur, videlicet ex elemẽtis duo esse leuia, duo grauia, alterum summe & simpliciter leue, alterum summe & simpliciter graue, id quod hac ratione demonstrari potest. Nam illud corpus dicitur graue, vt etiam tradit Aristoteles 1. huius operis capitul. 3. quod ad medium mouetur, & alijs naturaliter subest; leue vero, quod mouetur à medio, & alijs superemineț sed terra, & aqua ad medium feruntur, aerique, & igni subesse exigunt, aer, & ignis cientur à medio, & alijs naturæ lege præeminent: illa igitur grauia, leuia hæc asseramus oportet. Præterea ex eodem Aristotele supra, grauissimum corpus, seu quod idem est, graue simpliciter, est quod alijs omnibus substat, leuissimũ vero, aut leue simpliciter, quod supereminet omnibus, quæ sursum feruntur: at illud tantum conuenit terræ, hoc igni, vt per se constat, cum illa ad centrum vniuersi, hic ad Lunæ concauum sponte propria feratur: igitur elemẽtum terræ summe graue, ignis vero summe leue necessario existit: hoc autem intelligendum est de elementis suæ naturæ relictis, aut in sua puritate, sic enim nihil terra grauius, aut igne leuius reperietur, cum eorum beneficio mixta grauia, & leuia existant. Secus est, si viciniorum elementorum cõcretione permixta sint, & ideo plumbum, aurum, argentum, & quædam alia grauiora sunt terra, quæ apud nos est, non tamen terra prope centrum oblitescente: terrestris etiam ignis, ad concauum Lunæ non ascendit, & propter contrariorum obsistentiam, & ob exhalationem terrestrium per mixtionem.

Præterea animaduertendum est, duo elementa media non excludi à ratione summæ grauitatis, & summæ leuitatis, ex eo quod aqua aliquid habeat leuitatis, & aer aliquid grauitatis: hoc enim plane falsum est, alioqui non conueniret illis motus simplex, cum hic à virtute motrici simplici effici debeat, supra ex Aristotele tradidimus, & hæc elementa non simplicia corpora, sed mixta potius essent appellanda: nec ad vnum tãtum locum per vnam simplicem lineam nata essent moueri, quæ plane absurda sunt,

& naturæ corporis simplici manifeste contraria. Dicuntur igitur elementa media, & nō summe, aut simpliciter grauia, nec leuia, quia medium sua natura exigunt locum, & non subesse omnibus, aut præminere; ob quam tantum rationem appellantur ab Aristotele capit. 4. leuia, vel grauia comparatè, quia sedes elemēti medij respectu inferioris superior, respectu superioris inferior merito dicitur, vnde virtus motiua aquæ comparatione terræ quodammodo leuitas apparet, quia ad locū supra terram inclinat, relate tamen ad ignem, vel aerem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum ducit, & idem est de facultate motrice aeris, si conferatur ad extrema elementa, vt patet: secundum se tamen, ac simpliciter terra grauis est, leuis aer, vt diximus.

Ex dictis inferre licet, quinam motus naturalis sint elementis, qui violenti, qui præter naturam; in vniuersum enim quoties elemētum graue descendit proprio pondere naturaliter mouetur, vtpote innata facultate, idem est, quoties leue ascendit: cum tamen graue sursum, deorsum leue tendit, per vim id accedit, nisi forte ad supplendum vacuum id cōtingat, si quidem in eo casu motus euenit à principio extrinseco passo proprio pōdere actiue renitente, quod verum habet de quolibet ascensu grauis, & descensu leuis, etiam si aquā à loco terræ ascendat, descendat aer ab ignis sphæra, semper enim eiusmodi motus erunt contra internum impetum propriæ grauitatis, vel leuitatis, quæ determinate sursum inclinat, aut deorsum, vt diximus qu. 1. si vero motus eueniat circa proprium elementi locum, ita vt nec sit ascensus, nec descēsus, sed partes cum eadem prorsus distātia inter se, & ad centrum, qua relictæ quiescerent omnino, in orbem moueātur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cum ad id elementum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cum nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistēs appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est nec natura ipsa exigente, neq; renitente. Ex quibus principijs haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorum motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Aristotelis hic cap. quarto & quinto asserentis, aerem, & aquam in proprijs locis grauitare, deorsumque propendere, id quod hisce probat argumentis: Quia vtres aere pleni grauiores sunt, magisque deorsum propendent, quàm ipsi sine aere, quod quidem aliunde prouenire nequit nisi ex eo, quod aer grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velocius per aerem descendit, quā plumbi libra, cum tamen plumbum vnius libræ celerius per aquam descēdat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aeris in poris continet, quam plumbū, qui quidē in propria regione deorsū tēdat, & ideo plus aeris velocius corpus vehit, minus aūt impellit in aqua, & ideo per eam plumbum celerius descendit, quia minus aeris cōtinet, & melius à grauitate aquæ deorsū conantis impellitur: igitur aer, & aquā in proprijs locis grauitāt. Hæc adduxit Aristot. ca. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quod, vt experimento com-

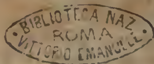
compertum est, aer substracta aqua naturaliter descendit,& similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elemēta media in suis locis sēper grauitare,atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare,leuitareve.Ita sentiunt Mathematici fere omnes cum Archimede,& Ptolomæo,& fere omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano,& Alexandro hic,ita vt iam vt commune circumferatur axioma,elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cœlo c.5.sed adeo rationis momēto,& robore eam destitutam competit,vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quam maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento,& ratione: experimento quidem,quia nullus non expertus est aerem non degrauare nostra capita,& qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si vero aer, & aqua in regione propria grauitarent,& deorsum niterentur,non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt,qui terram, vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione,& primo de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quo vlterius ascendat,neque terra quo plus descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur, esset enim frustra talis conatus,& ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illis optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt:igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solum terminum propendet,& inclinat:hoc ergo adepto non erit principium vltra tendendi, atque adeò repugnat,quod si elementa in propria sede perfectè constituta sint, vlterius cieri naturaliter nitantur grauitando,aut leuitando,alias aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus,aut elementum haberet naturalem virtutē descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum:quod planè est absurdum, cū elementis solum sit concessa motrix facultas ad proprium locum,quæ est grauitas,vel leuitas.Dixisi in propria sede perfectè collocentur,si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distat à proprio centro, propriave sphæra,grauitabunt procul dubio,aut leuitabunt.Experimur namque grauia vbicunque sint superiorem locum leuibus, aut minus grauibus concedere, & è contrario, vt constat in terra supra aquam, aut aerem, ignemve posita, & in aqua, aere,& igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quam mutuo grauium descendentium,leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores grauioribus innatant, grauiores vero alijs subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximius possit,accedere, vsque quiescere naturaliter potest, donec id assequitur perfectè,ita vt centrum grauitatis simul, cum centro vniuersi existat, & grauitatis partes æque ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minus graui,& idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si substraheretur grauior pars, aut leuior,

uior, minus grauis, & minus leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt supra monuimus.

Superest, satis faciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcirco vtres aere plenos grauiores existere, quia aer circa terram degens impurus est, terrestribus scatēs halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est, secus vero contingeret, si puro ac elemētari aere adimplerentur. Ad secundum vtrumq; fatemur experimentum, inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in argumento assignatur, quin potius ideo huiusmodi lignum velocius per aerē descendit, quam plūbi libra, qua grauitas ligni excedit grauitatem plumbi multitudine materiæ, atque pluralitate partium extensionis, quæ ad perfectiorem operationem, conducunt. Leuitas item aerea ligno existens nō retardat descensum grauitatis, quia aer in propria sphæra non leuitat, per aquam tamē velocius descēdit plūbū, tum quia minus aereæ leuitatis continet, quæ ipsum detinere possit, ne deorsum labatur: tum quia pauciores aquæ partes cōprehendit, & diuidit, quæ proinde minus diuisioni resistunt. Ad vltimum Patres Conimbricenses hic quæstione secunda articulo secundo cum aliquibus recentiorib⁹ negāt, aquā substracta terra, ne aerē extracta aqua descensurum proprio pondere, nisi vacui periculū immineat. Mihi tamē, vt supra dixi, verius apparet, aquā insita grauitate descensuram ad centrum vsque vniuersi, si terra inde extraheretur, saltem ex parte, ita vt foramen aliquod vsque ad centrum constitueretur, grauitas enim quælibet est naturale principium motus deorsum, donec vniuersi centrum perfecte obtineat, aut per se ipsum, aut per centrum grauitatis corporis, in quo est, ita vt sub se leue aliquid, aut minus graue non patiatur: fatemur ergo argumento, in eo casu, aquam descensuram naturaliter à propria virtute, aerem vero, solum ad supplendum vacuum vniuersali virtute, ex se enim vtpote leue solum ferri potest sursum, inde tamen nequaquam infertur, aliquod ex his elementis in propria sede, quando grauius supponitur, & eminet leuius, grauitate, aut leuitate, cum graue descendere non nitatur, nisi cum infimum locum non occupat, aut grauius non subijcitur, nec leue ascendere, nisi distans à loco supero, aut leuiori non supra posito. Quoad mentem Arist. attinet, plane in hac re illi aduersari profitentur vniuersi fere eius expositores cum Mathematicis. Mihi tamen satis probabiliter intelligi posse videtur, de elementis medijs non in sua puritate, sed vt apud nos sunt, cum ea, corporum, & halituum permixtione, qua ratione plane grauitare videntur. Et hoc probāt argumenta Aristotelis, vt expendenti constabit: & ideo hæc censenda est mens Aristotelis.

Et hæc de cælo & mundo dixisse sufficiat: vtinam Deo accepta, & studiosis nostris vtilia: cedantque in Dei gloriam, Virginis Deiparæ, Angelicique Doctoris S.Thomæ.

FINIS.